











A M. KIR. FÖLDMIVELÉSÜGYI MINISTER

## JELENTÉSE

OEE Könyvtár  
Áll. EII. 2018

1898. ÉVI MŰKÖDÉSÉRŐL.



A. 14. 1845.

X/4.

III -

KÜLÖN LENYOMAT

„A m. kir. kormány 1898. évi működéséről és az ország közállapotairól szóló  
jelentés és statisztikai évkönyv“

című, a m. kir. miniszterelnök által az 1897. évi XXXV. t.-cz. 5. §-a értelmében az országgyűlés elé terjesztett miből.

BUDAPEST.

AZ ATHENAEUM IROD. ÉS NYOMDAI RÉSZVÉNY-TÁRSULAT KÖNYVNYOMDÁJA.

1899.

A M. K. M. FÖLDMŰVELÉSI ÉS ERDŐMŰVELÉSI MINISZTER

OEE Könyvtár  
Áll. sz. 2018

ERDŐMŰVELÉSI

1866. ÉVI FÖLDMŰVELÉSI TÖRVÉNYRŐL



KÖNYV

A M. K. M. Földművelési és Erdőművelési Miniszter 1866. évi május 21. i. számú rendeletével az ország földművelési és erdőművelési törvényét a következőképpen módosította:

1866

BUDAPEST

AN ARZBISCHOF VON EGER DRUCKEREI ÉS KÖNYVTÁRSÁG

1866

A vezetésem alatt álló ministerium az 1898. évben a megelőző években lerakott alapokon folytatta működését; de nem tartózkodtam újabb kezdeményezésektől sem, a hol a gazdasági élet és viszonyok változó alakulása szükségessé tette.

A mezőgazdaság egészséges fejlődése érdekében tett intézkedések során különös gondot fordítottam a jobb minőségű vetőmagvak, műtrágyák, czélszerű gazdasági gépek és eszközök terjesztésére, valamint a helyes gazdálkodási módok szélesebb körű ismertetésére.

A vetőmag kiosztásánál a főfigyelem a kisgazdákra fordítottatott, kiosztásra főleg azon ipari növények magva került, melyek termelésének meghonosítása kívánatos, továbbá oly növényi magvak, melyek az elfajulásra való hajlandóság miatt mielőbbi felújításra szorulnak. Ezen kívül, mivel az 1897. évi rendkívüli jégverés folytán egyes vidékeken a kisgazdák még a földjük bevetéséhez szükséges vetőmaggal sem rendelkeztek, intézkedtem az iránt, hogy a vetőmagban hiányt szenvedő kisgazdák a földjük aránylagos részének bevetéséhez szükséges vetőmaggal elláttassanak. Már az 1897. évi őszi vetőmaghiány pótlására 14.000 kisgazdának kerek számban 32.000 mm. búza és rozs vetőmag 812.000 kor. értékben kölcsönkép, 3000 kisgazdának pedig 6000 mm. vetőmag 142.000 kor. értékben ingyen osztatott ki. Az 1898. évi tavaszi vetőmagszükséglet kielégítésére pedig 22 törvényhatóság területén 273 községben 10.800 kisgazdának 9300 q árpa és zab vetőmag a folyó piaczi áron, 17.000 q burgonya vetőgumó pedig kedvezményes áron, együttesen 280.000 kor. értékben kölcsönkép osztatott ki; továbbá 10 törvényhatóság területén 73 községben 2900 kisgazda 3300 q 39.000 kor. értékű ingyen vetőmagban részesült. Ez úton megközelítőleg 75.000 kat. hold művelés alatt álló terület bevetése tétetett lehetővé, amely máskülönben nagybárra bevetetlenül maradt volna.

Az 1898. évi június hó utolsó napjaiban bekövetkezett rendkívüli jégverések, különösen a dunántúli vármegyékben, oly nagy kárt okoztak, hogy a leginkább sújtott vármegyék kisgazdáinak, a tönkretett termés nyári vetés által való részbeni pótolhatása céljából, azonnal még július hó első napjaiban 8 waggon köles, muhar és hajdina vetőmagot engedélyeztem, és ugyancsak a jégkár következtében vetőmagban hiányt szenvedő, mintegy 3000 kisgazdának az őszi folyamán vetési célokra még 5900 q búzát és 2307 q rozst 137.176 kor. értékben, kölcsönkép osztattam ki.

Az ország felvidékén a burgonya minőségének megjavítása érdekében, az előző években megkezdett tevékenység folytatásául, ismét több ezer mázsa burgonya vetőgumót osztattam ki, részben ingyen, részben kedvezményes áron, kedvező fizetési feltételek mellett.

A lentermelés előmozdítása végett jelentékeny mennyiségű lenmagot osztattam ki, s a Komárom vármegyei gazdasági egyesületnek lenmag beszerzésére 4.000 kor. segélyt engedélyeztem. A termelt lenkóró megfelelő értékesítésének lehetővé tétele céljából pedig támogattam azt a törekvést, hogy Komárom vármegyében Nagy-Tany község határában egy lenbevaltó és kikészítő telep létesíttessék. A telep céljaira szükséges építkezésekre 12.000 kor. segélyt engedélyeztem.



Hasonló tetemes támogatásban részesítettem, jófajú vetőmagvak kiosztása által, a kendertermelést is, s ezen termelési ágánál is gondoskodtam arról, hogy a termés értékesítése megkönnyíttessék, illetőleg e célra kender-beváltó és kikészítő telepek létesíttessenek. Ily telep létesül 24.000 kor. állami támogatással Békés vármegyében, ahol a kender termelésére 1000 hold már biztosítva van, s hasonló telepek fognak létesíttetni mindazon arra alkalmas vidékeken, hol a gazdák 1000 hold kender termelésére vállalkoznak.

Tekintettel továbbá a kendertermelés- és kikészítésnél nálunk elkövetett hibákra, a kendertermelő gazdaközönség részére gyakorlati kendertermelési útmutatót dolgoztattam ki, s gondoskodni fogok, hogy az minél szélesebb körökben elterjesztessék.

A komlótermelés nagyobb mérvű felkarolását komlódugványok ingyen adományozásával ez évben is támogattam, s ezenkívül a komló értékesítése érdekében kifejtett társadalmi tevékenység támogatása által is igyekeztem ezen termelési ág föllendítését előmozdítani.

A komlóértékesítés előmozdítása végett az erdőlyrészi komlótermelők közt az 1897-ben Segesvárott alakult szövetkezetet a lefolyt évben 1.200 kor. segélylyel támogattam. A szövetkezet Segesvárott állandó komlóvásárt létesített, raktárhelyiséget bérelt, hogy a termelők oda hordják komlótermésüket és az így összpontosított kínálat nagyobb vevő közönséget is vonzzon oda. Maga a segesvári komlóvásár nem járt ugyan a kellő sikerrel, de a komlóvásárlás a kedvező külföldi árviszonyok hatása alatt az egész környéken élénken indult meg és a vidék összes komlótermése, az évad végéig, az előző évi áraknál jóval magasabban elkelt. Egy Budapesten szervezendő komlóvásár kérdését az érdekelt körök bevonásával tanulmány tárgyává tettem, de eddigelé — különösen a termelő közönség tartózkodása miatt — megvalósítható nem volt.

A rizstermelés és más kereskedelmi növények termelését is részint vetőmag engedélyezésével, részint szaktanácsadás útján támogattam.

A mezőgazdasági termények, termékek és cikkek hamisításának tilalmazásáról szóló 1895. évi XLVI. t.-cz. intézkedéseinek hatása az 1898. évben már fokozottabb mértékben mutatkozott.

Ez évben 119 kihágási ügy került harmadfokú elbírálás alá, s ezekből 77 esett a tej és tejtermékek, 23 az állati és növényi zsiradékok és olajok, 10 a gabona- és liszttermékek, 8 a vető- és fűmagvak és 1 a paprika hamisítására.

A gazdasági egyesületeket, mint a mezőgazdasági érdekek védelmének és előmozdításának hasznos társadalmi tényezőit, ez évben is kellő figyelemben részesítettem. A gazdasági egyesületekben rejlő nem jelentéktelen anyagi és szellemi erővel szemben méltán táplált kívánalmaknak azonban nem egészen felel meg az az eredmény, a mely működésüket kíséri, a minek legfőbb oka e társadalmi tényezők szervezetlenségében rejlik. Készséggel támogattam ennél fogva azokat a törekvéseket, melyek célja a gazdasági egyesületek tömörülése és érdekközösségbe hozása volt.

1898-ban 10 gazdasági egyesület, illetőleg gazdakör és 4 különleges célokat szolgáló egyesület alapszabályai nyertek jóváhagyást. Ezekkel az egyesületekkel együtt az országban ez idő szerint mintegy 220 gazdasági egyesület és gazdakör, illetőleg különleges célokat szolgáló szakegyesület működik.

Az egyesületek közvetlen támogatására, 30 gazdasági egyesület és 10 vármegyei mezőgazdasági bizottság részére gazdasági kiállítások, gépversenyek, borjulegelők, stb. céljára összesen kerek 40.000 kor. segélyt engedélyeztem, nem említve azokat az összegeket, a melyek az egyesületek útján egyes termelési ágazatok támogatására szolgáltak.

A kiscgazdák gazdálkodási rendszerének javítása, s egyáltalában az okszerű gazdálkodási módoknak gyakorlati uton, példaadás által minél szélesebb körben való megismertetése érdekében már az 1897. évben mintaparasztagazdaságok létesítését kezdettem meg s ez évben már 9 mintagazdaság létesült is akként, hogy a vármegyei gazd. egyesü-

letek, vagy mezőgazdasági bizottságok által kiszemelt azon kisbirtokost, kinél a szükséges előfeltételek meg voltak, gazdaságának megfelelő átalakítása körül oly mérvű támogatásban részesítettem, hogy az ennek felhasználásával végbemenő átalakulásokat más törekvő gazda önjerejéből is képes legyen idővel foganatosítani.

A létesített mintaparaszttgazdaságok czéljára ugyanis egyszer s mindenkorra a meglévő felszerelések kiegészítésére, vagy megfelelőbbekkel való helyettesítésére gépeket, eszközöket, tenyészállatokat, gyümölcsfákat, szőlőoltványokat, továbbá a meglévő gazdasági épületeken szükségesnek mutatkozó csekélyebb átalakításoknak s a trágyatelep létesítésének költségeit engedélyeztem, s ezenkívül a mintagazdaságokat öt éven át (évről-évre) vetőmagvak, műtrágyák, szakkönyvek, stb. engedélyezésével segíyezem.

A segélyezett birtokos ennek fejében tartozik a meghatározott módon, illetőleg az előirt üzemterv szerint gazdálkodni s nagyobb gazdasági gépeit, melyeket egymaga teljesen igénybe nem vesz, gazdatársainak kölcsön adni.

Ezen elvek szem előtt tartásával az elmúlt 1898. évben 18 új mintaparaszttgazdaság létesített és pedig Felső-Muzslya (Torontál vármegye), Halászi (Moson), Harasztos (Torda-Aranyos), Igazfalva (Krassó-Szörény), Kadarkút (Somogy), Kis-Csűr (Szabán), Kis-Szecse (Bars), Márok (Bereg), Mező-Panit (Maros-Torda), Nagy-Sármás (Kolos), Nyiregyháza (Szabolcs), Pécska (Arad), Putnok (Gömör és Kis-Hont), Sajó-Ecseg (Borsod), Székely-Keve (Temes), Tordos (Hunyad), Vámos (Veszprém) és Végvár (Temes) községekben.

Ezek kiterjedése egyenként 14 és 53 kat. hold között váltakozik, s segélyezésükre 23.410 kor. fordított.

A mezőgazdaságról és mezőrendőrségről szóló 1894. évi XII. t.-cz.-ben előirt szabályrendeleteket az 1898. év végéig a törvényhatóságok legnagyobb része megalkotta, azok letárgyaltattak, jóváhagyattak s már életbe is léptek. Nem voltak még életbeléptethetők egyes törvényhatóságokban a következő szabályrendeletek:

1. A vármegyei mezőgazdasági bizottság szervezéséről szóló: Alsó-Fehér, Békés, Brassó, Fejér, Gömör és Kis-Hont, Maros-Torda, Szatmár, Szilágy, Torda-Aranyos, Turóc, és Zala vármegyékben.

2. Az állattenyésztésről szóló: Arad, Bars, Maros-Torda, Nógrád, Turóc, Veszprém, vármegyékben, Arad, Debreczen, Pancsova, Pécs, Szabadka, Szeged, Székes-Fejérvár és Ujvidék városokban.

3. A pásztorokról és legeltetésről szóló: Bars, Bereg, Borsod, Fejér, Liptó, Szatmár, Szolnok-Doboka, Tolna, Turóc, Veszprém, Zala és Zólyom vármegyékben, Arad, Baja, Debreczen, Győr, H.-M.-Vásárhely, Nagy-Várad, Pancsova, Selmez- és Bélábánya, Szabadka, Szeged, Temesvár, Ujvidék és Zombor városokban.

4. A birtokhatárok megjelöléséről szóló: Abauj-Torna, Alsó-Fehér, Árva, Bács-Bodrog, Baranya, Bars, Bihar, Gömör és Kis-Hont, Győr, Hajdú, Háromszék, Komárom, Nagy-Küküllő, Szabolcs, Szepes, Szolnok-Doboka, Torda-Aranyos, Torontál, Turóc, Ung és Zala vármegyékben, Arad, Baja, Debreczen, Kassa, Kolozsvár, Maros-Vásárhely, Nagy-Várad, Pancsova, Pécs, Szabadka, Temesvár és Ujvidék városokban.

E szabályrendeleteket azonban — egy-kettő kivételével — már a felsorolt törvényhatóságok is megalkották s életbeléptetéseket csak a kihirdetés s a jóváhagyás iránt folytatott tárgyalás késleltette, mely tárgyalások folyamán a törvény szellemének megfelelő módosításokat kellett elrendelnem.

A járási mezőgazdasági bizottságok szervezéséről szóló szabályrendeletet valamennyi vármegyei törvényhatóság megalkotta s azok életbeléptetettvén, a járási bizottságok tényleg mindenütt működnek is. E bizottságok hasznos tevékenységét fejleszteni szándékozván, részükre ügyviteli és eljárás utasítás vétetett munkába.

A faiskolákról és fásításokról szóló törvényhatósági szabályrendeletek megalkotása jelentékeny késedelmet szenvedett azon hosszadalmas tárgyalások miatt, melyeket a

kapcsolatos kérdések megoldása igényelt. Az 1897. év végével azonban minta-tervezetet küldöttem a törvényhatóságoknak s e minta alapján a törvényhatóságok legnagyobb része 1898. folyamán szabályrendeleteket alkotott, melyek — reményilem — már 1899-ben mindenütt életbeléptethetők lesznek.

A törvény egyéb rendelkezéseit illetőleg a nyomásos gazdálkodás és közös legeltetés ügyeinek szabályozása még mindig sok megoldatlan feladatot ró a közigazgatásra, melynek közegei — sajnos — nem mindenütt buzgólkodnak a mezőgazdasági igazgatás érdekében. A törvény életbelépte után kizárólag a formákhoz alkalmazkodva mondták ki sok helyütt a nyomásos gazdálkodásnak megszüntetését, anélkül, hogy kipuhatolták volna a többnyire tájékozatlan birtokosság valódi óhaját és érdekeit. Így történt, hogy ott is, ahol a szabad gazdálkodásra való áttérés ez idő szerint éppen nem indokolt, a nyomásos gazdálkodás megszüntetését törvényesen kimondotta a birtokosság. Helyenkint már most örömet felhagynának a szabad gazdálkodással, ha a törvény a nyomásos gazdálkodásra való visszatérést megengedné; legtöbb helyt pedig a nyomásos gazdálkodást névleg megszüntették ugyan, tényleg azonban folytatják anélkül, hogy az előirt törvényes rend biztosítható volna.

A mezei közös dűlőutak helyreállítása, kijelölése és jókarba helyezése tekintetében számolnunk kell azzal a ténnyel, hogy közutaink sincsenek még teljes mértékben rendezve s amíg e részben számbavehető eredményekre utalhatunk, évek hosszú során át való tevékenységre van szükség.

Ezen feladatok rendszeres megoldása érdekében is legelső sorban a közigazgatási viszonyok gyökeres rendezése volna kívánatos, mert a közigazgatás jelen szervezetében gyorsabb eredményekre nem számíthatunk.

A közös legelők felosztása iránti kérelmek száma csökkent. E kérelmek nagy része egyébiránt csak a már régebben eszközölt legelőfelosztások birói hitelesítése érdekében nyújtott be. Teljes legelőfelosztást az 1898. évben sem engedélyeztem s részleges felosztást is csak kivételesen, akkor, ha a járási mezőgazdasági bizottság s a helyszínére küldött állattenyésztési szakközeg a felosztást gazdasági szempontból hasznosnak véleményezte.

A törvény végrehajtásának ellenőrzése érdekében teljesítendő helyszíni vizsgálatokra ez évben is kiváló súlyt helyeztem, annál is inkább, mert a szerzett tapasztalatok kétségtelenül igazolták, hogy e vizsgálatok a törvény helyes végrehajtásának s országszerte egyöntetű alkalmazásának kitűnő segédeszközei. Azon törvényhatóságok területén, ahol közegeim ily vizsgálatokat foganasítottak, határozott eredményekre utalhatok s e vizsgálatok nemcsak a helyi hatóságok érdeklődését és buzgalmát élenkítették, de számos felmerült kérdést is rövid uton rendeztek.

Mezőrendőri osztályom vezetője és helyettese az 1898. év folyamán Bereg, Fejér, Pozsony, Szatmár, Szilágy, Ugocsa, Vas, Veszprém és Zemplén vármegyékben s Arad, Fiume, Kassa, Nagy-Várad és Szeged városokban foganasítottak ily helyszíni vizsgálatokat; de ezenkívül nem egy fenforgó bonyolultabb ügy helyes elintézése érdekében szállottak ki a helyszínére.

Magát a mezőrendőrség szervezetét illetőleg folytonos a javulás s a közigazgatási hatóságok és községek mindinkább a törvény intencióinak megfelelő eljárást követnek, noha még az ország legtöbb részén ma is csak a régi állapotokra találunk s a mezőrendőri intézménynek a közigazgatási keretbe való beilleszkedése inkább színleges. Meg kell jegyeznem egyébiránt, hogy a mezőri szolgálatra alkalmas egyének hiánya mindenütt érezhető s e tényben kell főként keresnünk annak, hogy az intézmény lassan fejlődik.

A fejlődés azonban elvitázhatlan ezen a téren is, a viszonyok rendezettebbek s a mezőrendőri kihágások száma apad. Jóllehet a mezőrendőri kihágási ügyekben a felelősségi jog korlátozva nincs, 1898-ban csak 819 felfolyamodás érkezett hozzám s a felelősségi

alsóbbfokú ítéletek nagyrésze jóvá volt hagyható, mely körülmény arra vall, hogy a mezőrendőri törvény büntető határozmányainak alkalmazása körül a törvényhatósági és községi fórumok általánosságban kielégítőleg járnak el.

Végül a mezőrendőri pénzbüntetésekkel illetőleg megjegyzem, hogy 1898-ban az előírás 57.762 koronára, a befolyt összeg pedig 58.573 koronára emelkedett.

A phylloxera által elpusztított szőlők felújításának előmozdításáról szóló 1896: V. t.-cz. végrehajtása és különösen az idézett törvény II. fejezetében foglalt rendelkezések alapján szolgáltatandó szőlőfelújítási kölcsönök ügyei, a kölcsönöket igénybevevő szőlőbirtokosok működésének ellenőrzése abból a szempontból, hogy a kölcsönök helyes, célirányos s a törvény rendelkezéseinek megfelelő felhasználása biztosíttassék, annyira megszorították a szőlészeti és borászati szakszolgálat teendőit, hogy 12 új szőlészeti és borászati felügyelői állás rendszeresítése vált szükségessé. Ezzel az állami szakközegek létszáma 47-ről 59-re, a szőlészeti és borászati felügyelői kerületek száma pedig 21-ről 27-re emelkedett. 1898 évi május hó 13.-án a kerületek új beosztása lépett életbe. A központi felügyelet és ellenőrzés minél szabatosabb gyakorlására pedig a ministerium kebelében külön szervezet létesítettett, amely azonban csak 1899 év kezdetével lépett működésbe. A központi felügyelet s ellenőrzés gyakorlása szempontjából az ország szőlőműveléssel foglalkozó vidékei a szőlészeti s borászati felügyelői kerületek alapul vételével három főkerületre osztattak:

Az I. főkerület magában foglalja a budapesti, szegzárdi, pécsi, gyönki, csáktornyai, tapolczai, pápai, soproni és pozsonyi szőlészeti s borászati felügyelői kerületeket;

a II. főkerület a nyitrai, esztergomi, sziráki, egri, mezőkövesdi, debreczeni, kecskeméti és szabadkai szőlészeti és borászati felügyelői kerületeket s a tarczali szőlészeti s borászati felügyelői kerületből Abauj-Torna vármegyét;

a III. főkerület a beregszászi, szinyérváraljai, szilágysomlyói, bihardiószei, ménesi, fehértemplomi, nagyenyedi, dicsőszentmártoni és tordai szőlészeti s borászati felügyelői kerületeket.

A tokajhegyaljai borvidék s ezzel a tarczali m. kir. vinczellériskola s az említett borvidéken levő állami szőlőtelepek, továbbá az arad-paulisi állami szőlőtelepek a jelen beosztásból kivétettek s ezek felügyeletére s ellenőrzésére nézve az 1898. évi október hó 30.-án 9868/eln. sz. alatt elrendelt azon intézkedések, a melyekkel a felügyelet és ellenőrzés gyakorlásával a tokajhegyaljai borvidékre nézve a csálai és baraczkai állami szőlőtelepek igazgatója bízott meg, továbbra is érvényben hagyattak.

A központi felügyeleti s ellenőrzési szakszolgálat teljesítésével a földművelésügyi ministerium VIII/3. (szőlőtelepek) ügyosztálya akként bízott meg, hogy a felügyeletet s ellenőrzést az ügyosztály vezetője s az ügyosztály tagjai egyénenként, ki-ki a neki kijelölt kerületben teljesítik.

Hogy az egyöntetű s azonos elvek szerint való szakszerű eljárás mind a központi felügyelet s ellenőrzés, mind a külső szolgálat körében minden irányban biztosíttassék, havonként egyszer, a szükséghez képest többször is a főosztály főnökének elnökte alatt értekezletek tartatnak. Ezek az értekezleteken a megállapított irányelvektől való eltérés tekintetében esetleg észlelt jelenségek, vagy szükségességeknek vélt módosítások megbeszélgetvén, azokra nézve az ellentétek kiegyenlítésével elvi megállapodások létesítendők.

Habár az állami szőlészeti és borászati szakközegek majdnem az összes szőlőműveléssel bíró községekre kiterjedő hivatalos utazásaik alkalmával szükségességeknek felismert vagy az érdekeltség által kívánt szaktanácsokat, felvilágosításokat és útbaigazításokat bárkinek, bármely irányban készséggel megadják s erre az alkalmat önmaguk keresik, az elpusztult szőlők felújítása iránti érdeklődés felkeltése s a szőlőművelés új irányának ismeretése céljából az 1898. évben is több helyen tartottak rövid időtartamú, ú. n. időszakos tanfolyamokat. Az ily tanfolyamok száma azonban most már évről évre csökken, mivel a legtöbb borvidéken a buzdításul szolgáló példák már nem hiányoznak és a felújított és

jól kezelt szőlőkben a szakismeretek elsajátítására is egyre több és több alkalom nyílik, és pedig sokkal kedvezőbb, mint az időszaki tanfolyamokon.

A phylloxeravész fellépte az 1898. évben 89 község határában állapított meg és sajnos ezuttal már az utolsó, jelentékenyebb szőlőműveléssel bíró törvényhatóság — Maros-Torda vármegye területére is befészkelődött. Ezekkel a phylloxeralepett községek száma 2774-ről 2863-ra emelkedett. Az országban szőlőműveléssel foglalkozó 5770 községnek tehát 49,79%-ában van a vész fellépte hivatalosan megállapítva, de kétségtelen, hogy a vészlepett községek száma még ennél is több.

Némi megnyugvást szolgáltat azonban, hogy az elpusztult szőlők felujtása az ország minden részében, úgyszólván minden borvidéken megkezdett, a fontosabb borvidékeken általában nagy arányokban halad, és több helyen, mint a ménes-magyarádi, tokaji, badacsonyi, balatón-melléki, beregszász-nagyszőlősi, stb. borvidékeken nagy kiterjedésű összefüggő szőlőterületek jutalmazták gazdag szüretekkel a reájuk fordított költséget és fáradságot.

A phylloxerás szőlőknek az úgynevezett »gyérítő eljárással« való kezelése, évről-évre nagyobb és nagyobb területeken foganatosítatik. A szénkéneg fogyasztása ehhez képest a következőleg emelkedett:

1895 ... ..	2.916'58 mm.	1897 ... ..	6.157'14 mm.
1896 ... ..	4.819'57 »	1898 ... ..	14.313'61 »

Habár a zalatnai szénkénégyár, a mely az országban egyedül foglalkozik szénkénégyártással, az utóbbi években tetemesen kibővítettett, még sem volt képes a nagymennyiségű szénkéneget egymaga előállítani, hanem kénytelen voltam a hiány pótlására 615.107 klg. szénkéneget ismét külföldről, és pedig: 525.000 klgmot Franciaországból, s 90.107 klgmot Triesztből hozatni be.

Hogy a szőlőbirtokosoknak a szénkéneg beszerzését megkönnyítsem, az 1898. év folyamán az ország különböző részeiben és pedig: Villány, Vörösmart, Siklós, Simontornya, Dicső-Szent-Márton, Sümeg és Zala-Szent-Grót községekben és Székes-Fejérvár és Ujvidék sz. kir. városokban összesen 9 új bizományi szénkénégraktárt állítottam fel; s így 3 állami és 26 bizományi szénkénégraktár áll e czélból az érdekelt szőlőbirtokosok rendelkezésére.

A szénkéneg kezelését és sok esetben előállítását is, nagyban megnehezítette az, hogy a szőlőbirtokosok azokat a szénkénegraktárakat, a melyekben a szénkéneget átveszik, rendszerint csak késedelmesen, vagy egyáltalán nem szolgáltatják vissza az illető raktárakba. Ennek következtében úgy intézkedtem, hogy az 1899. év január hó 1-től kezdve csak azon fél kaphat szénkéneget, aki a szénkéneg árával együtt a hordó teljes árát is (az egymázsás hordó ára 30 kor., a két mázsásé 46 kor., az öt mázsásé 70 kor.) biztosíték gyanánt lefizeti és köteles az üres szénkéneghordót a kiszolgáltatás napjától számított három hónap alatt abba a raktárba, a honnét kapta, visszaszállítani.

Az amerikai fajtájú szőlőültetvények kiterjedése az 1898. év folyamán 28.636 kat. holdról 38.464 kat. holdra emelkedett; a szaporodás legnagyobb része az oltvány-szőlőkre esik. A szőlővesszőknek és szőlőoltványoknak állami kezelésben való előállítása czéljából egyrészt a korábban létesített állami amerikai szőlőtelepek kibővítették és a hol erre alkalmas területek állottak rendelkezésre, szőlőoltványok készítésére is berendezettek, másrészt az 1898. évben ismét 10 új vesszőszaporító anyatelep és oltványüzem állítottatott fel, 128, illetőleg 101 kat. hold területtel, úgy hogy 1898 végén az állami amerikai anyatelepek területe már 630, az oltványiskoláké pedig 294 kat. holdat tett összesen.

Nagyfontosságú és messzekiható intézkedés volt a csálai és baraczkai amerikai szőlővessző-szaporító és oltványkészítő telepeknek állami kezelésbe történt visszavétele is. A szóban levő telepek, helyesebben az amerikai szőlővesszőtermelésre és szőlőoltványkészítésre berendezett és felszerelt 120 kat. hold kiterjedésű paulis-baraczkai telep, a

120 kat. hold kiterjedésű lippai Baraczka nevű birtok s az Arad városa szomszédságában fekvő csálai erdőterületből 800 kat. hold, együtt tehát 1040 kat. hold kiterjedésű kincstári birtok ugyanis az 1893 évben részint ingyen használatra, részint mérsékelt hasznobérért báró Bohus László és Vásárhelyi Béla nagybirtokosoknak oly kikötéssel engedtetett át, hogy a nevezettek kötelesek az átvett területeken nagy mennyiségű amerikai szőlővesszőt termelni, két évről két évre haladó fokozással két, három, öt s az 1900. évtől kezdve évenként tíz millió szőlőoltványt készíteni; az e célra berendezendő nagy üzemhez szükséges összes épületeket és másnemű befektetéseket sajátjukból megtenni s a szőlőoltványokat a szerződésben megállapított árakon a szőlőbirtokosoknak eladni. A szerződés tartama 50 évre állapított meg, a melynek leteltével a nevezettek a szóban levő telepeket, az összes beruházásokkal együtt, megtérítésre való igény nélkül tartoznak az államkincstárnak visszaadni.

Bohus László és társa, illetőleg az általuk alakított részvénytársaság, a vállalatba 600.000 koronát fektettek be s nagyértékű amerikai szőlőültetvényeket, épületeket és másnemű műtárgyakat létesítettek, s szerződési kötelezettségüknek az utolsó évig megfeleltek. Az utolsó két év kedvezőtlen időjárása azonban, a melynek következtében a remélt s a szerződésileg limitált árak megállapításánál alapul vett 25<sup>o</sup>/<sub>o</sub> helyett csak 12<sup>o</sup>/<sub>o</sub> oltvány sikerült, a társaságot válságos helyzetbe sodorta, úgy annyira, hogy noha folyó kiadásai fedezésére 464.000 kor. rövid lejáratú kölcsönt vett fel, telepeinek nagy üzemét sikerrel tovább folytatni nem volt képes.

Erre való tekintettel a szóban levő kincstári földek s az ezeken létesített 324 kat. hold amerikai szőlővessző-szaporító anyatelep, a vesszőtermelés céljából létesített 70 kat. hold teljes termőképes állapotban levő honi fajtájú szőlőültetvényekkel s az összes berendezésekkel és felszerelésekkel együtt a nevezettekől visszavétetvén, az 1899. évi január hó 1-től állami kezelésben fog tovább fejlesztetni.

Az állami amerikai szőlőtelepek kiterjedése ezzel, és pedig: a) a vesszőszaporító anyatelepeké 953 kh. 1529 □-öltre; b) az oltványtelepeké 593 kholdra, együtt: 1546 kh. 1529 □-öltre emelkedett.

Az állami amerikai szőlőtelepek 1898 évi vesszőtermése meghaladta a hat milliót. Sima vessző termeltetett 5,127.000, gyökeres 932.000 darab és pedig az alanyfajták közül vegyes riparia 308.000 sima, 75.000 gyökeres, riparia tomentosa 38.000 sima, 8000 gyökeres, riparia Portalis 3,428.000 sima, 602.700 gyökeres, vitis Solonis 735.000 sima, 184.800 gyökeres, rupestris monticola 524.000 sima, 41.900 gyökeres. A közvetlen termők és a fajgyűjtemények hozama sima vesszőkben 94.000, gyökeres vesszőkben 19.600 darabra rugott.

Meg kell itt jegyezni, hogy az 1897. és 1898. években létesített új telepek (292 + 128 = 420 kat. hold) a múlt évben még használható szőlővesszőket nem neveltek. A régi telepek közül pedig a gyönki, nagysármási, tarczali és tordai telepek vesszőhozamát a múlt év nyarán a jégverések erősen megtizedelték.

Az állami amerikai szőlőtelepek vesszőtermelésén kívül az országos szőlőoltványtelep-társaságtól 3 millió riparia portalis, 1 millió vitis solonis s ugyancsak 1 millió rupestris monticola sima vessző vétetett át s ezzel együtt rendelkezésre állt 10,127.000 darab sima és 932.000 darab gyökeres vessző. Ebből kiosztott ingyen 1,418.000 sima, 114.000 gyökeres, pénzért 859.000 sima, 79.000 gyökeres vessző, a telepek céljaira pedig, oltásra, iskolázásra, stb. felhasználtott 7,850.000 sima és 739.000 gyökeres vessző.

A szőlővesszők és szőlőoltványok nagyban való előállítására irányuló magántevékenység támogatása tekintetében az 1896: V. t.-cz. végrehajtása során az 1896. évi szeptember hó 25.-én 60900 sz. a. kibocsátott hirdetésben megállapított feltételek alapján az 1898. év végéig mindössze 27 vállalati telep alakult 471 <sup>1280</sup>/<sub>1600</sub> hold területen, a hol évenként 15,4 millió szőlőoltvány lesz készítendő.

A törvényhatóságok, községek, egyesületek, szövetkezetek és részvénytársaságok által fentartott u. n. közérdekű amerikai szőlővessző-szaporító anyatelepek száma és kiterjedése az 1898. év folyamán is csökkent.

Az amerikai fajtájú szőlővesszőknek és szőlőoltványoknak nagyban nyílt piacz számára, kereskedelmi üzemben való előállítására tárgyában az 1896. évi szeptember hó 25.-én 60.900 sz. a. kibocsátott hirdetés értelmében támogatott érdekkörökön és magánvállalkozókon kívül állami támogatásban részesítették azok a különféle társadalmi szervezetek is, a melyek arra vannak hivatva, hogy a phylloxera ellen való védekezésre, az elpusztult szőlők felújítására s új szőlők létesítésére egyrészt követésre méltó példák szolgáltatásával s másrészt a védekezéshez szükséges anyagok és eszközök előállításával és a szakismeretek terjesztésével befolyást gyakoroljanak. Az ily szervezeteknek, vagy másnemű közösségeknek az 1898. év folyamán készpénzben összesen 78.400 kor. 36 fill. segélyt nyújtottam.

A phylloxera által elpusztított szőlők felújítása és az új homoki szőlők létesítése, a mint az előadottakból kitűnik, országszerte annyira előrehaladt már, hogy a régi jó szőlőfajták kipusztulásától tartani nem kell. A kecskeméti állami Miklós-telepnek oly irányban való kezelésére tehát, hogy a fő súly tovább is tisztán a fajfentartás céljából a tömeges vesszőtermelésre helyeztessék, nem lévén már szükség, a telep működése a homoki szőlők és borok okszerű kezelésének tanulmányozására s az ebbeli szakismeretek fejlesztésére irányított s e végből a telep megfelelő átalakítása megkezdett. Hogy ez a cél sikerebben legyen megvalósítható, elhatároztam egy állami vinczellériskolának a Miklós-telepen való felállítását is. Az ennek elhelyezésére szükséges építkezések már annyira előhaladtak, hogy a vinczellériskola az 1899. évben megnyitható lesz. A Miklós-telep működési irányának megváltoztatása alkalmából megemlítem, hogy a nevezett telep az 1884—1898. években 273 félnek 3,798.169 darab európai, 311 félnek 2,052.933 amerikai, összesen 584 félnek 5,851.102 darab, 115.830 kor. értékű szőlővesszőt szolgáltatott ki ingyen.

Maga az állam új homoki szőlőket 1898-ban nem létesített, s az ez irányú tevékenység kizárólag az e célra már megszerzett területek folytatólagos beültetésére s a korábban létesített ültetvények fejlesztésére szorítkozott.

A peronospora viticola pusztítása évről-évre szűkebb térre szorítkozik. Helyenkint fellépett az országban a szőlómoly s az oidium is. Habár ezek az utóbbi betegségek nem oly veszedelmesek, mint a peronospora, a védekezési módok megismertetése és általánosítására az intézkedések megtétettek és remélhető, hogy azok eredménye nem marad el.

A mesterséges borok készítésének és forgalomba hozatalának tilalmazásáról szóló 1893: XXIII. t.-cz. végrehajtása tárgyában 1897 évi augusztus hóban kiadott új rendelet üdvös hatása az 1898. év folyamán szembeötlő volt, különösen mióta az idézett rendelet értelmében szervezett borellenőrző bizottságok országszerte megalakultak.

A rendelet értelmében minden egyes főszolgabírói járásban és minden rendezett tanácsú vagy törvényhatósági joggal felruházott városban, Budapest székesfővárosnak pedig mindenik kerületében, legalább egy borellenőrző bizottság alakítandó, de ha a törvényhatóság szükségesnek tartja, több ilyen bizottság is alakítható.

Ezek a borellenőrző bizottságok az 1898. év folyamán 55 vármegyei és 25 városi törvényhatóságban alakultak meg és többnyire az 1898. év második felében kezdték meg működésüket. Az új rendelet következtében ugyanezen év folyamán a hatóságok is nagyobb erélyvel jártak el a törvény végrehajtása körül, s ennek tulajdonítandó, hogy az 1898. évben magában jóval több kihágási ügy indíttatott, mint azelőtt a bortörvény életbelépte (1894. január 4.) óta lefolyt 4 év alatt együttvéve. Ez legjobban kitűnik a budapesti s a kolozsvári állandó borvizsgáló szakértő bizottságok működéséből. E bizottságok az 1898. év folyamán 305 kihágási esetben 957 borminta felett adtak szakvéleményt. Ezek közül 164 gyanúsított egyénnél, összesen 404 különböző-féle olyan italt találtak, a mely a törvénybe ütközött, és pedig 394 minta határozottan a törvényben tiltott módon készített mester-

séges bornak bizonyult, 10 minta pedig az elnevezés miatt esett kifogás alá. Az 1898. év folyamán megvizsgált mintáknak tehát 42<sup>0</sup>/<sub>0</sub>-a esett kifogás alá, a gyanúsított feleknek pedig 54<sup>0</sup>/<sub>0</sub>-ánál találtak a bortörvénybe ütköző italokat.

A bortörvény életbelépte óta lefolyt 4 év alatt a borvizsgáló szakértő bizottságok által végrehajtott borvizsgálatok számát és eredményét a következő kimutatás tünteti fel:

	Megvizsgáltatott		Előállítás vagy elnevezése miatt kifogás alá esett	
1894 ... ..	45 féltől	110 minta	19 féltől	39 minta
1895 ... ..	46 »	137 »	29 »	67 »
1896 ... ..	57 »	187 »	42 »	95 »
1897 ... ..	71 »	315 »	44 »	144 »
1898 ... ..	305 »	957 »	164 »	404 »
Összesen ... ..	524 féltől	1.706 minta	298 féltől	749 minta.

Hogy a törvény szigorú végrehajtására mennyire szükség van, azt az elősorolt adatok legjobban bizonyítják, mert azokból kitűnik, hogy még ma is nagymennyiségű mesterséges bor van az országban forgalomban. Ennélfogva a gondozásomra bízott és nehéz viszonyokkal küzdő hazai bortermelés, de a szolid borkereskedés s a fogyasztó közönség érdekében is, jövőre is kiváló súlyt kell helyeznem arra, hogy a bortörvény teljes erélyvel hajtassék végre.

Most, a midőn a phylloxera által sújtott magyar bortermelőkre az elpusztult szőlők felujtása s ezeknek a régiekénél jóval költségesebb kezelése és fentartása tetemes áldozatokat ró, s a termelőknek az olcsó olasz borok, valamint a mesterséges borok versenyével is még küzdeniök kell, nem igényel bővebb idokolást, hogy mennyire fontos bortermelésünkre nézve az, hogy boraink értékesítése megkönnyíttessék.

E célból részemről kiváló súlyt helyezek a m. kir. országos központi mintapinczére, mint olyan intézményre, melyre, megfelelő szervezet mellett, a hazai bortermés biztos és előnyös értékesítése s borkivitelünk előmozdítása terén fontos közgazdasági feladat vár, súlyt helyezek továbbá a vidéki pinczeegyletek és borértékesítő szövetkezetek létesítésének előmozdítására.

De szükséges ezen intézmények fejlesztése a reális borkereskedés s a fogyasztó közönség érdekében is, hogy minél nagyobb számban létesíttessenek olyan központosított pinczekezelések, a honnan okszerűen kezelt tiszta, természetes magyar borok megnyugvással és kellő mennyiségben beszerezhetők legyenek.

A mintapincze, az 1887. évben hivatalbeli elődöm által a Magyar Bortermelők Országos Szövetkezetével tíz évre kötött és — tekintettel a mintapincze célbavett újjászervezése iránt folyamatba tett tárgyalásokra — általam előbb az 1898-ik év végéig, később az 1899. év végéig meghosszabbított szerződés alapján jelenleg az említett szövetkezet kezelése alatt áll. Az 1898. évben a mintapincze útján értékesített borok mennyisége 2101 hektoliter volt, melynek eladásából összesen bruttó 299.818 kor. folyt be. Ebből egy hektoliterre átlag 144 kor. bruttó és 106 kor. netto eladási ár esett.

A mintapincze a borelárusítást az 1883-ik évben kezdvén meg, az azóta lefolyt 16 év alatt a mintapincze útján összesen 46.954 hektoliter, átlag tehát évenként 2.935 hektoliter bor értékesített, s az eladott borokért befolyt bruttó eladási ár összesen 16,654.830 kor., évenként tehát átlag 1,040.926 kor. volt.

Habár — tekintve, hogy a mintapincze, a jelenlegi szervezet mellett, a bort csak palaczkozva hozhatja forgalomba — e forgalom elég jelentékeny, mindazonáltal a fenti adatokból kitűnik, hogy a mintapincze eddigi működése sokkal szűkebb körre szorított, 2\*



mintsem az egy országos intézmény feladatának megfelelné, s minthogy ennek oka főleg a mintapincze jelenlegi szervezetében s a rendelkezésére állott anyagi eszközök elégtelenségében rejlik, ezen intézmény megfelelő átalakítását, szélesebb alapokra fektetését s esetleg a vidéki pinczeszövetkezetekkel való kapcsolatba hozását vettem célba. E mellett tanulmány tárgyává tettem a vidéki pinczeegyletek és szövetkezetek létesítése előmozdításának kérdését is. E célból az 1898. évben egy 600 és egy 300 koronás pályadíj kitűzésével pályázatot hirdettem ezt tárgyaló népies munka megírására. A beérkezett 10 pályaműnek megbírálása folyamatban van.

A borértékesítő szövetkezetek létesítésének előmozdítása végett teendő konkrét intézkedésekre vonatkozó kérdések megoldását, az érdekelt körök véleményének meghallgatása mellett, az 1899-ik évre tervezem.

A gyümölcsészeti és kertészeti ügyek intézésére és a külső szolgálat felügyeletére az 1897. évben külön gyümölcsészeti és kertészeti osztályt szervezván, annak ügyeit a szükséges segédzeméllyel az orsz. gyümölcsészeti és fatenyésztési ministeri biztos vezeti. A külső szolgálatot 2 ministeri megbízott, 2 felügyelő és 2 vándortanító teljesítette, kik ez évben 114 községben 98 faiskolát vizsgáltak meg és 56 előadást tartottak összesen 1287 hallgatónak. Ezenkívül, a fokozódó igények kielégítése végett, egyes tanfolyamok, előadások, szemlék megtartására a helyi szolgálatban levő 30 állami kertészt is felhasználtam.

A kertészeti szakképzés 3 fokozaton eszközöltetett. A felső oktatásra a budapesti kertészeti tanintézet szolgált. Főlvételi kellék: 4 középiskolai osztály elvégzése után még valamely mintakertészetben két évi gyakorlat. Főlvétetett az 1897/8. évben 30 rendes és 1 rendkívüli tanuló. A 3 éves tanfolyam végén a kilépő növendékek a kertészet összes szaktárgyaiból nyilvános záró vizsgálatot tesznek. Gyakorlati oktatás végett az intézet a lefolyt évben kezelésébe vette a kamaraerdei 62 holdas kincstári területet.

A középfokú kertészeti oktatásra szolgál ugyancsak a budapesti kertészeti tanintézetben tavaly életbeléptetett egy évi kertészsegédi tanfolyam, melyre évenként 8—10 kertészsegéd vétetik fel.

Az alsó fokú oktatás az egy éves kertmunkás tanfolyamokon történik. Ily tanfolyam 4 helyen volt: Tordán, Lőcsén, Nagy-Bocskón és H.-M.-Vásárhelyen; kiképeztetett összesen 42 ifjú földműves egyes kerti munkásnak. E tanfolyamoknál behoztam a f. évben a méhészet és a kosárfonás gyakorlati oktatását is.

Ezeket kívül még egyéb különálló iskolák is hozzájárultak a kertészeti ismeretek terjesztéséhez. Ilyenek pl. Orosházán a polgári fiú- és leányiskola, a budapesti első gyermekmenhely-egylet, a sepsi-szent-györgyi székely szeretetház kertésziskolái. A faiskolakezelő tanítók kiképzésére ez évben is tavasszal 10 napos elméleti és gyakorlati tanfolyamokat tartattam és pedig Budapesten, Keszthelyen, Kolozsvárott és Tordán. E tanfolyamokban 80 tanító vett részt. Gondoskodtam továbbá a tanítóképezdei kertek okszerű berendezéséről.

Az állami utak befásítása még tavaly megkezdődvén és évenként folytattatván, a kereskedelemügyi minister úr megkeresésére nyolcz helyen rövid gyakorlati tanfolyamot tartattam közegeimmel a faültetésről és ápolásról, a mely tanfolyamban 14 útmester és 62 útkaparó vett részt. Az utak mellé kiültetett 21.000 gyümölcsfából 2 év alatt alig 6% maradt ki.

A fatenyésztési ismeretek terjesztésére, különösen pedig a faiskola-kezelő tanítók utbaigazítására, »Fatenyésztés« czimmal egy népies irányú illusztrált kézikönyvet irattam és egy korona árban bocsátottam közre, lelkészeknek és tanítóknak egyszerű megkeresésükre ingyen is megküldtettem. Az általam kiadott »Gyümölcskertész« szaklap ez évben is 11.000 olvasót számlált.

Hazánk figyelembeveendő gyümölcsstermelő állammá csak úgy lehet, ha jelenlegi faállománya (mely mintegy 60 millió, fele szilvafa, annak is alig  $\frac{1}{4}$ -e nemesebb fajta)

legalább is megtízszereződik és ha vidékenkint a termelés kevés, de piaczképes fajtákra szorítkozik.

A lefolyt évben felállítottam Szolyván (Bereg vm.) egy 20 holdas faiskolát és előkészületeket tettem Baján egy állami faiskola felállítására.

Ezzel az állami faiskolák száma húszra fog emelkedni; és ha még a felvidéken, továbbá a Királyhágón túl fekvő országrész északkeleti részében, valamint végül az ország délnyugati részében még egy-egy faiskola felállítatik: a faiskolák intézménye az ország minden vidéke számára a szükséghez képest be lesz rendezve, de mind az állami, mind a községi és magán faiskoláknak még hosszú ideig kell serényen szaporítani a megfelelő fajtájú oltványfákat a végből, hogy faállományunk úgy mennyiségileg, mint minőségileg akkora legyen, miszerint hazánkban egy-egy nagyobb és állandó gyümölcs-industria keletkezhesék.

A folyó évben az állami faiskolákból és kertészetekből eladatott pénzért 84.623 drb nemes gyümölcsfa. Ingyen kiosztatott főleg a felvidéki és az erdélyrészi lelkészek, tanítók, földművesek és kiscgazdák között 141.504 drb, az állami telepek és utakra kiültetett 31.060 drb. Oltás alá való gyümölcscesemete kiosztatott ez évben ingyenesen községi-, egyleti faiskoláknak és népiskoláknak 1,111.920 drb, pénzért eladatott 41.000 drb. Nemes oltóvesszőt kiosztattam 1 fillér szedési díjért 102.650 drbot. Oltóvessző szükségletünk saját termelésünkből még mindig nem fedezhető.

Nagy-Bocskón 51 holdon, Buda mellett a kamaraerdőben pedig 62 holdon anyagyümölcsöst létesítettem. Nemcsak az oltóvesszőkben, de a vadcesemetékben sem kielégítő még termelésünk. Évenként még félmillióra tehető azon csonthéjas 1—2 éves magcesemete, melyet külföldről kell hozatnunk. Hogy e hiányon segítsek, az erdei vadgyümölcsfák után gyűjtött és külföldi megbízható forrásokból beszerzett vadgyümölcs magvakat az állami faiskolákban és az erdészeti csemetekertekben nagyobb mennyiségben vettem. Hogy még a magbehozattal is emancipálva legyünk, Ungvárott 16 holdnyi területen egy vadgyümölcsöst rendeztem be.

Bármennyi fát és csemetét állítsanak is elő az állami intézetek, az ország összes szükségletét, különösen, ha még az utak és a selyemtenyésztés céljaira kiültendő fákat is idevezesszük, fedezni még sokáig nem lennének képesek. Szükséges tehát, hogy a községi faiskolák is hozzájáruljanak a faállomány szaporításához. Ez okból támogatom ezen faiskolákat, ha a szükséges kellékekkel bírnak, vadcesemetéssel, oltóvesszőkkel; sőt szükség esetében anyafákkal is. E községi faiskolákat kezelő néptanítók buzdítására szolgált a földhitelintézet által rendelkezésre bocsájtott 5000 korona pályadíj is.

A dinnyetermelés emelése és javítása érdekében a jobb kistermelőket a Csányi-féle alapítvány kamataival jutalmaztam és a dinnyefajták nemesítése végett tiz állami intézet telepén tartottam tiszta magtermelési, illetve előbb fajnemesítési kulturát.

Egyébként a konyhakertészetet és magtermelést az által igyekeztem fejleszteni, hogy az állami intézeteken kívül az orsz. magy. kertészeti és az erdélyrészi kertészeti egyesületeket oly kikötés mellett segítelyeztem, hogy azok az újabb és jobb zöldségfajták magvait meghozatván, tagjaiknak kísérletre osszák ki és a viszonyaink között bevált fajtákat terjeszszék. A zöldségtermelés, valamint a hajtás is úgy a főváros, mint a vidéki nagyobb városok mellett ez évben is haladást tett. Különösen Ujvidék városát kell e tekintetben különösen kiemelnem, mint a honnét csak korai zöld paszuly és burgonyából ez évben husz vasutikocsinál több vitetett ki Berlin és Boroszló piaczaíra.

A hagyma-túltermelés ez évben is érezhető volt. A kisebb konyhakertészeknek és hajtatóknak már évek óta nehéz versenyük van egyrészt az olaszországi és tengerpartvidéki korai zöldségfélék importjával, másrészt az igen csekély igényű és e mellett igen szorgalmas bolgár kertészek termelésével.

A mi a virág- és növénykertészetet illeti, e tekintetben a haladás ez évben sem

volt észrevehető. A folyton szaporodó virágkereskedésekben tekintélyes forgalmat képező levágott virágok  $\frac{9}{10}$  része még mindig Olaszországból és a francia Rivieráról származik.

Sajnálattal kel megemlítenem, miszerint az almafákra olyannyira veszélyes vértetű (*Aphis lanigera*) az országnak jóformán egyharmad részét már ellepte és irtására a legszigorubb intézkedéseket leszek kénytelen már legközelebb elrendelni. Az utóbbi években Amerikában egy óriási kárt okozó »San Jose« nevű pajzstetű lépvén fel, ennek behurczolása ellen az osztrák és a németbirodalmi kormányval egyesülten a legszigorubb óvrendszabályokat léptettem életbe.

A lefolyt 1898. évben Maros-Torda, Alsó-Fehér, Szilágy, Besztercze-Naszód és Hunyad vármegyék területén igen bő almatermés mutatkozott. A szilva egyáltalában majdnem mindenütt bő termést adott. A cseresnyetermés mindenütt bő volt; a meggy és barack csak közepszerű termést adott, mely igen jól volt értékesíthető. A mi az őszi és téli gyümölcs minőségét illeti, az ország legtöbb vidékén kevert és leginkább silányabb fajta került eladásra.

Nagy hibája a magyar termelőnek, hogy gyümölcsét a mint a fáról leszedte, azonnal őszzel veti, tömegesen és válogatás nélkül, a piacra, és lenyomja ez által saját és termelőtársai kárára az árakat. Ezen a bajon csak úgy lehet segíteni, ha minden számbavehető gyümölcs-vidéken értékesítő szövetkezet szerveztetik. Ily szövetkezetek hiányában ez évben az értékesítésre irányzott intézkedéseim a következők voltak: tanulmányoztatam a nagyobb lengyel városok gyümölcspiaczeit és ezekkel már is sikerült csemegezőlőre és finomabb almára összeköttetéseket létrehozni. Tanulmányoztatam a főbb angol piacokat, melyekre jövőre legalább is egy-két nagyobb küldeményt fogok kísérletképen küldeni.

A külföldi consulatusok figyelmét termésünkre, és viszont termelőink figyelmét a porosz-sziléziai, főleg a boroszlói piacra irányítottam. Az ország egyes vidékein 4 szeszfőző kazánt, 18 czider malmot és sajtót kölcsönöztem ki használatra, ugy ezen gépek, mint 27 Carenille és Ryder-féle aszalókemence is az egész őszzel üzemben voltak és több ezer mázsa gyümölcs gyors feldolgozását tették lehetővé.

Ami állattenyésztésünket illeti, valamint az előző években, úgy 1898-ban is különös gondot fordítottam arra, hogy a köztenyésztés számára szükséges apaállatokban hiány ne legyen, annál is inkább, mert az 1894. évi XII. t.-czikknek az állattenyésztésre vonatkozó rendelkezései értelmében ezen évben a községek nemcsak kanokkal, hanem bikákkal is teljes számban kell, hogy elláttassanak.

A házilag kezelt kincstári birtokokon, valamint a mezőgazdasági szakoktatást szolgáló intézmények valamennyi gazdaságában fennálló tenyészeteknél az apaállat-nevelésre különös figyelmet fordítván úgy innen, mint a magán nagy- és középbirtokok számos tenyészetéből az országban található legjobb anyagot juttattam árendménnyel és fizetési kedvezményekkel a községek birtokába és a mennyiben különösen egyes fajtákat illetőleg a kereslet ezen honi tenyészetekből kielégíthető nem volt, import útján iparkodtam a köztenyésztés fellendítésére nélkülözhetlen anyagot beszerezni. Így bevásároltattam és a községekben elhelyeztettem 1458 darab bikát, 1149 darab kant és 286 darab kost, összesen 2893 darab apaállatot. A bikák átlagos beszerzési ára 455 korona 40 fillér volt, a kanoké 111 korona 90 fillér.

Az e téren kifejtett tevékenység külső szerve az állattenyésztési kerületi felügyelőségek intézménye, mely az 1896. év ősztén lépett életbe. Számuk eleinte hat volt, 1897-ben kilenczre, 1898-ban tizennégyre emeltetett. Székhelyeik: Budapest, Pozsony, Máramaros-Sziget, Kolozsvár, Segesvár; — Nagy-Várad, Temesvár, Szombathely; — Pécs, Nagy-Szeben, Debreczen, Balassa-Gyarmat, Besztercebánya.

A felügyelőségek résztvettek még az ország különböző vidékén rendezett és általam anyagilag támogatott tenyészállat vásárok és díjazások rendezésében. Nevezetesen

díjazással kapcsolatos tenyészállat vásárok tartattak Magyar-Óvártt, Kassán, Máramaros-Szigeten, Deésen, Székely-Keresztúron, Uzonban és Budapesten, díjazások pedig 29 különböző helyen, az egyes vármegyei gazdasági egyesületek által saját erejükből rendezett járási díjazásokat bele nem értve.

Ezen vásárookra és díjazásokra közel 4000 drb. tenyészmarha volt felhajtva és kerek számban 20.000 koronát engedélyeztem állami díjak kifizetésére, mely összeg csekély maradvánnyal a tenyésztésben elért sikerek jutalmazására és további buzdításra leginkább kistenyésztők közt ki is osztatott. Legnagyobb volt a Hőgyészen, Tolna vármegyében megtartott díjazással egybekötött vásár, melyet az ottani vármegyei gazdasági egyesület rendezett anyagi támogatásom mellett. 1556 drb. bonyhádi tájfajta tenyészmarha volt kiállítva, és ezrekre ment a vidékbeli kiscgazda látogatók száma, melyet szaporított ama két-háromszáz gazda, kik részben Temes és Torontál, részben Pest vármegyéből az említett díjazáshoz külön vonaton utaztak és ott nagy értékű bevásárlásokat is eszközöltek.

Majdnem ezerre rug azon községek száma, melyekben az évente tavasszal megtartani szokott apaállat-vizsgálatoknál a felügyelőségek is résztvettek és odahatni iparkodtak, hogy a vizsgálat megejtésére hivatott járási mezőgazdasági bizottságok országsszerte lehetőleg egyöntetűen járjanak el, valamint hogy a községi apaállatok használata, ápolása és takarmányozása körül észlelt hiányok orvosoltassanak. Tenyészállatok kedvezményes díjtételek mellett való vasuti szállítását biztosító igazolványokat a gazdaközönségnek 1357 esetben szolgáltatott ki.

Az állattenyésztési ker. felügyelőségek vezetői egyébként a gazda társadalmi életben, a gazdasági egyesületeknél és a vármegyei mezőgazdasági bizottságoknál, azonkívül a téli tanfolyamok és népszerű gazdasági előadások megtartásában is tevékeny részt vettek.

Itt kell még megemlékezni a juhtenyésztés egyik terménye, a gyapju értékesítése céljából tett intézkedésről. Az 1894-ben Budapesten létesített gyapjuauktiók intézménye, melyhez a földművelésügyi kormány azon reményt fűzte, hogy a magyar gyapju kedvezőbb áralakulását és a külföldön is kelendőségét előmozdítani fogja, évről-évre fokozódó eredményeket mutat fel. A siker úgy a kínált gyapju mennyiségében, s annak jobb kezelésében, valamint abban is nyilvánul, hogy a kalapács alá jutó gyapju kedvező áron és arányban el is kel; nevezetesen az 1898 évben két sorozatban (július és szeptemberben) megtartott árveréseken 26.239 zsákból az árveréseken elkelt 19.303 zsák, közvetlen az árverések után még 2.836 zsák, összesen tehát 22.139 zsák, a kínált mennyiségnek  $84\frac{1}{2}\%$ -a és különösen élénk volt a kereslet az első sorozatban közvetlenül a tenyésztőktől beküldött gyapjuk iránt. A zsirban nyírt nemes gyapjunknál az áremelkedés egyes tételeknél  $20\%$ -ot is tett és általában a finomabb posztó- és szövetgyapjus merinoknál az áremelkedés kezelés szerint  $5-10\%$ -ot, fésűs gyapjunknál  $3-5\%$ -ot tett.

A gazdaközönség egy régibb óhaja, melynek megvalósulását a gyapjuárverések fejlesztése is kívánatosá tette, szintén teljesedett az általam november havában megnyitott gyapjuminősítő intézet szervezésével. A tudomány és gyakorlat mai követelményeihez képest felszerelt intézetet, mely iránt a külföld részéről is érdeklődés nyilvánul, a tenyésztő gazdaközönségnek minden szakba való kérdésben ingyen állítottam rendelkezésére.

A mi a baromfitenyésztést illeti, a kiscgazdák kezében levő közönséges magyarfajta baromfi tenyészanyagának javítása, a tojás és húsértékesítés megkönnyítése, a külföldre való szállítás gyorsítása, de egyúttal a szakismeretek terjesztése és nevezetesen szakértő, gyakorlott, oly cselédek kiképzése, kik a baromfival minden tekintetben bánni tudjanak, képezi az e téren kitűzött feladatomban tárgyát.

A baromfitenyésztésnél a hazai anyagunk testnagyságban való fejlesztése céljából intézkedtem, hogy Langshan és Plymouth-fajta kakas, emdeni gunár és pekingi gácsér

az állami baromfitelegeken minél nagyobb számban tenyésztessék és magántenyésztőknél is vásároltam, hogy a kistenyésztők részére közönséges baromfiért becséréltessék. Eddig kétezer darabnál több kakast, gácsért és gunárt cseréltettem ki.

A javításra használandó fajták tiszta vérben való tenyésztését kincstári birtokokon alkalmazott tisztikar és cselédség udvarára is kiterjeszteni szándékozván, hogy a köztenyésztés számára szükséges hímnemű anyag minél nagyobb számban állíttassék elő, ez évben a gödöllői uradalom majorjaiban már megkezdtem az ottani gazdatisztek és cselédek baromfiállományát tiszta vérű anyaggal felcserélni. Ugyancsak a gödöllői uradalom területén létesítettem egy nagy állami baromfitenyésztő telepet, melynek feladata jeles tenyészanyag előállításával mellett hasznavehető, gyakorlott munkásokat is nevelni és az ország gazdaközönségének rendelkezésére bocsátani.

Az értékesítés terén kísérletet tettem tojás-gyűjtő állomások létesítésével, e célra több községben a már működő tejszövetkezeteket használván fel. A kísérlet bevált úgynyira, hogy a budapesti vásárcsarnokokban a gyűjtő-állomásokról érkezett és napi kelettel ellátott tojások a legnagyobb keresletnek örvendenek.

Sikerrel folytattam a falusi tejszövetkezetek létesítését nemcsak a Dunántúl, hanem az ország déli vármegyéiben, nevezetesen Temes és Torontál vármegyék területén is. Egyik szövetkezet a másik után keletkezvén, az 1898. év végén már 71 ily szövetkezet volt működésben. Ezeknek kerekszámában mindössze tizezer tagjuk volt, kik 20.000 tehenük után az 1898. év folyamán 10 millió liter tejet szállítottak a szövetkezetekhez. Ez a tejmennyiség 1,152.000 koronával értékesült.

Hogy a tejszövetkezetek mily kedvező hatással voltak az állattenyésztés fejlődésére, mutatja az a körülmény, hogy az utóbbi öt év alatt — a szövetkezeti mozgalom megindítása óta — a szövetkezeti tagok tehenállományukat 5.200 darabbal szaporították, a tejtermékek kivitele is föllandult és mindinkább növekszik.

A tejszövetkezetek újabban is örvendetes módon terjedvén, a legközelebbi feladat az, hogy a vajértékesítés a termelés rohamos fejlődésével arányban biztosíttassék.

Meg kell még emlékezni munkásságomnak egy egészen új irányáról is, t. i. a hegyi- vagy havasi-gazdaság fejlesztése érdekében kifejtett tevékenységről, mely az úgynevezett ruthén-kérdésből kifolyólag vette kezdetét és egyelőre csak a ruthének lakta hegyvidék egy részére, Bereg vármegye szolvai járásának területére szorítkozik.

A kárpátmenti hegyvidék földművelő lakosságának megélhetési kérdése, figyelemmel a helyi viszonyok szabta gazdasági irányra, az ottani állattenyésztés fellendítésének kérdésével jóformán azonos.

A völgyek rétei, a hegyi és havasi legelők, valamint a népnek a pásztorkodás iránti előszeretete, de a multban űzött gyakorlat is e mellett bizonyít. A gazdasági viszonyok a hegyvidék kiscsászait arra utalják, hogy felhagyva a szemtermeléssel, tisztán csak takarmánytermeléssel és állattenyésztéssel foglalkozzanak.

A gazdasági helyzet javítása céljából kibéreltem az államkincstár részére a gróf Schönborn-féle hitbizományi munkács-szentmiklósi uradalom hegyvidéki gazdaságait, kerekszámában 13 ezer holdat és az ottani földművelő népnek, több mint négyezer család közt albréletbe adtam.

Ugyanezen bérlők közt helyeztem el 600 db. tisztavérű borzderes fajta üszőt és gondoskodtam arról, hogy a köztenyésztésben szükséges apaállatok hiány nélkül és a legjobb minőségben rendelkezésre álljanak.

A hegyi és havasi legelők okszerű kihasználására és javítására példát szolgáltatni kívánván, több helyen szüzgulyákat rendeztem be, melyekbe 1—2 éves üszöket ingyen legelőre fogadtam, a mi egyúttal a köztenyésztés érdekét is szolgálja.

Jobbmódú és értelmesebb kiscsászákat, egyelőre egyet-egyet a jelzett terület három fővölgyéből, elláttam a hegyvidéken okszerűen használható gazdasági gépekkel és eszkö-

zökkel, nemkülönben az igavonásra is alkalmas tehennel, hogy e példán okulva, az ottani kiscgazdák alig néhány hold kiterjedésű földjeik megművelésére ne ökröket tartsanak, hanem teheneket.

A bérleti fizetési kötelezettségeknek a lakosság hiány nélkül megfelelt; a kiosztott tenyészállatokat pedig a legnagyobb gondozásban részesíti. A hitelviszonyok szomorú állapotán, a szövetkezés eszméjének terjesztésével, hitelszövetkezet létesítésével kívánok segíteni.

A méhészet fejlesztése céljából alkalmazott szakszemélyzet egy felügyelőből és hat vándortanítóból állt. A méhészeti vándortanítók az 1898. év folyamán községekben 344, tanítóképezdékben 20, földművesiskoláknál 8, kertészeti és vinczellériskoláknál 1—1 előadást tartottak. A méhészeti felügyelő pedig a budapesti kertészeti tanintézetben egész éven át tanította a méhészetet, mely az intézetnek rendes tantárgyai közé tartozik.

Az 1898. év ősztől kezdve a vándortanítók székhelyeit olyan városokba helyeztem át, ahol tanítóképezdek vannak (Kis-Kun-Félegyháza, Pápa, Pozsony, Sárospatak, Arad, Nagy-Enyed), s azóta ott a méhtenyésztést rendszeresen tanítják. A vándortanítók számát pedig a lefolyt évben egygyel szaporítottam az erdélyrészi vármegyékre kiterjedő VI. kerület kettősítésével; az új kerület székhelye Kolozsvár.

Az 1898. év a méhtenyésztésre kezdetben kedvezőnek ígérkezett. Helyenkint a rajzási kedv is élénk volt. Estek is rajok, melyek azonban a beállott szárazság folytán sok helyen csak etetéssel voltak megtarthatók. A legtöbb vidéknek olyan hordása volt, mely a téli készlet mellett adott némi fölösleget is. Eladásra azonban nem sok méz került. A legjobb vidéken is egy száz családos méhes 4—5 métermázsa méznél nem adott többet piacra. Ez az év tehát méhtenyésztésünkre a közepesnél is gyengébb volt. A méhállományban némi apadás is mutatkozott, mivel ily rendkívüli években a tenyésztők két gyenge családot egy telelőképessé egyesítenek, mely aztán jövő évi szaporulatával az apadást helyreépítolja.

A méz értékesítésével, illetőleg a termelők mézei eladásának közvetítésével, a magyar országos méhészeti egyesület is foglalkozik, mely a budapesti vásárcsarnokban állandó elárúítást rendezett be és a méz külföldre való eladását is eszközli, erre a célra állami segítyben részesül. Az egyesület az 1898. évben eladott a vásárcsarnokban 3600 kg.-ot; külföldre közvetített 60.000 kg.-ot; idehaza pedig etetési célra és fogyasztásra eladott 6000 kg.; összesen 69.600 kg. mézet.

Az okszerű méhtenyésztés terjesztésére, az 1898. év folyamán, három egyesület alakult, u. m. a »Jászvági Méhészegylet« Jászberény, a »Fehértemplomi Méhészegylet« Fehértemplom és a »Kakasvölgyi Méhészegylet« Péczel székhelyvel.

Méhbetegséget, ragadós költés-rothadást Monor, Pozsony és Bánffy-Hunyadról jelentettek be a méhészeti vándortanítók. A betegség elfojtására minden intézkedés megtörtént.

Áttérve a selyemtenyésztésre, az országos selyemtenyésztési felügyelőség 1893-ig abban a kedvező helyzetben volt, hogy a saját üzleti bevételeivel teljesen fedezni tudta a selyemtenyésztés terjesztésével járó kiadásokat. Az utóbbi években azonban a selyemipar terén igen válságos helyzet állott elő, amelyre előre számítani nem lehetett. Ennek következtében az országos selyemtenyésztési felügyelőség többé nem volt képes kiadásait a saját bevételeiből fedezni. De megfeszített erővel iparkodott ebből a válságos helyzetből minél előbb kibontakozni, a megzavart egyensúlyt helyreállítani, sőt a múlt évek veszteségeit lehetőleg pótolni. Felhasználva a selyemipar terén a múlt évben beállott javulást és azon intézkedése folytán, hogy a termelők érdekének veszélyeztetése nélkül a selyemgubók beváltási árát átlagosan 1 kor. 80 fillérről közel 1 kor. 54 fillérré le tudta szállítani, ezt a kitűzött célt az intézetnek sikerült megközelíteni.

A gubóarak leszállítását nem volt szabad addig eszközölni, a meddig biztos tudomást nem szerezhetett az intézet arról, hogy a termelő a beváltási ár csökkentésével

kárt szenvedni nem fog. Ez az időpont pedig beállott akkor, midőn a termelők általában olyan magasabb fokú szakismeretre tettek szert és a szederfalevélnak oly bőségében voltak, hogy ugyanazon idő alatt, ugyanazon fáradsággal, sokkal több és sokkal jobb minőségű selyemgubót tudtak termelni és így ezen olcsóbb árak mellett ugyanakkora, sőt néha nagyobb összegű keresethez jutottak, mint eddig.

Két tényező hatott tehát közre arra nézve, hogy a selyemgubó árakat veszedelem nélkül le lehetett szállítani. Egy részről a szakértelem fokozása, más részről a szederfák szaporítása. Ugyanis a selyemtenyésztők száma 1897-ben 107.454, 1898-ban 86.467 volt. A selyemtenyésztők számának ez a csökkenése csak látszólag mutatja azt, mintha a selyemtenyésztés a múlt évben hanyatlott volna. A dolog tulajdonképpen úgy áll, hogy a múlt évben csupán a hanyag és kevésbé ügyes termelők hagytak fel a tenyésztéssel, míg ellenben a jó selyemtenyésztők fokozottabb szorgalommal láttak a munkához és az összes termelés csak jelentéktelen csökkenést szenvedett. Ugyanis a selyemtenyésztők számának apadása mellett is 1898-ban 1,272.331 kg., 1897-ben 1,330.884 kg. selyemgubó termeltetett. Az egyes termelők keresete pedig határozottan javult. Amennyiben míg 1897-ben egy termelő átlag 19 kor. 24 fillért, addig 1898-ban 22 kor. 70 fillért keresett, jóllehet az idén szigorúan kezdtük keresztülvinni a gubók osztályozását azok beváltása előtt. Ezen eljárás mellett az első osztályú gubót 2 koronájával, míg a másodosztályút csak 1 koronájával váltottuk be, és az e mellett alkalmazott szigorú, de igazságos osztályozás eredményezte azt, hogy a gubók beváltási ára a már fent említett közel 1 korona 54 fillérré szállott le.

Midőn az intézet husz év előtt megkezdte működését, az egész selyemtenyésztést olyan philantropikus vállalatnak tekintették, melynek célja némi keresetet, megélhetést nyújtani a legszegényebb néposztályoknak. Épen azért, tekintet nélkül a selyemárak változásaira, az intézetnek a selyemgubót mindig olyan árban kellett beváltani, hogy a szegény népnek szánt ezen kereset ne csökkenjen.

Azonban a selyemtenyésztés annyira elterjedt a magyar nép közt, oly rendes, meghonosodott ipari üzletág lett, és annyira megizmosodott, hogy a világpiac keresleti és kínálati viszonyainak pillanatnyi alakulásai többé meg nem rendíthetők. Ez a legnagyobb és legbecsesebb eredmény, melyet az országos selyemtenyésztési felügyelőség eddigi működésével elért és ezután az lesz a feladata, hogy a selyemtenyésztést ebben az irányban tovább fokozza és fejleszse.

A selyemtenyésztés alapját képező nyers anyagnak, a szederfalombnak lehető szaporítása érdekében az állami (erdészeti, gazdasági, tanintézeti, stb.) faiskolákban a szederfacsemeték előállítására emeltetett. Így a míg 1897-ben 5,231.169 darab, addig 1898-ban 6,005.205 darab szederfacsemetét oszthatott ki a termelők közt ingyenesen az intézet és pedig olyformán, hogy a csemeték további gondozását is kellően ellenőrizheti. A közönségben pedig oly nagy és fokozódó a kedv és az érdeklődés a selyemtenyésztés iránt, hogy 1899 évre több mint 12 millió csemetét kértek. Ezen kívül pedig az intézet 1898-ban 3080 liter szederfamagot osztott ki ingyen és a községi és egyéb szederfaiskolákból 1898-ban 238.978 darab szederfa ültetett ki végleges helyére. Ezen felül az intézet folyton iparkodik azon, hogy úgy a selyemgubótermelés, mint a szederfacsemeték tekintetében a szakértelem minél behatóbb terjesztését és a selyemtermelők ellenőrzését fokozza. E célból képes ábrázolatokkal ellátott magyarázó táblákat osztat ki minden egyes tenyésztőnek, azonkívül a selyemtenyésztési vidékeken az összes népiskolákban ilyen képes, oktató táblákat helyezett el. Ugyanezeket a táblákat olyan erős anyagból, mely az idő viszontagságainak ellenáll, a község házaikon állandóan kifüggeszteti körülbelül 3000 községben.

Az intézet egyik legfőbb törekvése, hogy lassankint a selyemtenyésztés ügyét kivegye az állami gyámkodás alól és azt fokozatosan a magánvállalkozás körébe utalja át. Ez irányban a múlt évben igen fontos lépés történt, amennyiben úgy a pancsovai

mint az újvidéki selyemgyárainkat a legjobb hírnévnek örvendő elsorangú francia vállalkozóknak bérbeadtam. Ugyanis a selyemtenyészési országos felügyelőség közvetlen vezetése mellett lehetetlen azt a technikai tökélyt elérni a gyárakban, mint ez magánvállalkozás útján lehetséges; továbbá lehetetlen a selyemárakra nézve a világpiac pillanatnyi alakulatait azonnal oly előnyösen kihasználni, mint ezt magánvállalkozó teheti. Ezenkívül felszabadítjuk egy részről az államkinestárt ezen gyárakhoz szükséges forgótöke terhetől, mely mintegy 160.000 korona összeget tesz évenként. Ezt az összeget annál előnyösebben fordíthatjuk, habár csak előlegképen is, a selyemtenyésztés általános érdekeinek istápolására.

A gyárak természetesen első sorban magyar nyers anyagot kötelesek feldolgozni. Legnehezebb kérdések egyike volt tehát annak eldöntése, hogy az intézet minő árban és módozatok mellett adja el gubóit ezeknek a gyáraknak. Erre nézve oly megállapodás történt, hogy a gyáros ama 60.000 kiló gubóból, melyre évenként szüksége van, havonként aránylagos mennyiséget vesz át azon átlagos árban számítva, amelyben ugyanezen minőségű gubók az előző hónapban voltak jegyezve a milanói selyemtőzsdén. Ekként a gyáros mindig előre tudja, hogy a következő hónapban minő ár mellett áll rendelkezésére a nyers anyag, amire okvetlen szüksége van. Más részről az intézet biztosítva van arról, hogy a gubók megfelelő átlagárát évenként minden bizonynyal eléri. Ez pedig annál kedvezőbb az intézetre, melyből kell, hogy minden üzleti spekuláció egyszersmindenkorra ki legyen zárva. A gombolyító-gyárakban feldolgozott magyarországi gubóinknak Olaszországba való szállítási és eladási költségeit megkimélvén, az ennek megfelelő 40—50 centesimi kg.-onként képezi azt a kedvezményt, melyet minden áldozat nélkül nyújthatunk a gombolyítógyárak bérlő vállalkozóinak.

Ezzel a kedvezménynyel, mely ránk nézve megterheltetést nem képez, mégis hogy mennyire kielégítjük a gyárosnak jogos igényeit, annak legjobb bizonyítéka az, hogy a még csak 1899-ben létesítendő győri fonóda bérbevételére már is jelentkezett egy dalmát, három olasz és egy francia cég. A külföld ezen kiváló érdeklődését a magyar selyemtermelés iránt tanúsítja az is, hogy a folyó évtől kezdve a magyar selyem a lyoni selyemtőzsdén hivatalosan jegyeztetik. Ekként a magyar selyem teljes egyenjogúsága a világ legjobb selymeivel, konstataálva lett.

Végül felemlítem, hogy Tolnán is épült egy selyemfonóda, mely ép úgy, mint többi fonódaink, a modern technika legújabb vívmányai felhasználásával van berendezve, ez a gyár azonban közvetlen az intézet kezelésében marad.

A haltenyésztés és halászat terén haladás mutatkozik. Az 1898. év folyamán két újabb tógazdaság létesült: Sárpentelén és Lábodon. Ezekkel együtt az országban 28 rendszeres tógazdaság működik, kerekszámban 2400 kat. holdnyi kiterjedésben. A holdankint elért tiszta haszon, a tavalyi őszi lehalászások adatai szerint, 70—140 kor. között váltakozik. Nagyobb tervek és felvételek készültek Szeged, Komárom és Kecskemét városok birtokán foganatosítandó tógazdaságok számára; ezenkívül több magánbirtokos részére, együttesen 884 holdnyi terjedelemben.

Meglevő állóvizek mintegy 2200 holdnyi terjedelemben gondoztatnak. Ezek között kiváló helyet foglalnak el a folyók elzárt holt ágai, a melyek fogassüllővel népesíttetnek be. A hegyvidéki pisztrángtenyésztés érdekében nyolcz újabb költőtelep létesült, összesen már 35 ilyen költőtelep működik. Ezek révén nemcsak a közönséges pisztrángállomány javul, de az alsóbb régiókat kedvelő amerikai szivárvány-pisztráng is meghonosodott már.

A közvizek halászatának fejlesztése érdekében hivatalból tett indítványra 12 újabb halászati társulat alakult meg. Az összes eddig megalakult társulatok száma ezekkel most már 36; hatáskörükbe 234.442 kat. holdnyi vízterület tartozik. Nagy jelentősége van a mult év folyamán legfontosabb halasvizünk, a Balaton egységes művelése és hasznosítása céljából megalakult részvénytársaságnak. Alakult még egy közkereseti társaság a Ferenczcsatornai halászterület bérbevétele céljából.



A magántevékenység és a társulatok támogatására 1,750.000 drb közönséges és szivárvány-pisztráng ikrát, 25 millió fogassüllő-ikrát és 100.000 drb tenyészrákot osztattam ki díjtalanul.

Állategészségügyünk szempontjából az állatorvosi szolgálat bir legfőbb fontossággal. 1898 évben az ország területén 102 állami állatorvos volt alkalmazásban, és pedig 2 állategészségügyi felügyelő, 8 állami főállatorvos, 31 első-, 32 másod- és 29 harmadosztályu állami állatorvos.

A közszolgálatban álló többi állatorvosok összes száma 712 volt; ezek közül 110 városi törvényhatósági (magára Budapestre 57 esett), 245 vármegyei, 95 rendezett tan. városi, 96 községi, 166 kör-állatorvos. Az előző évvel szemben emelkedés tapasztalható valamennyi állásnál, a törvényhatósági állatorvosok száma ugyanis 32-vel, a rendezett tanácsú városoké 2-vel, a községi állatorvosoké 10-el, a körállatorvosoké pedig 7-el szaporodott.

Az állategészségügyi rendészet terén előforduló teendők ellátása azonban még ez időszert is sok helyen nehézségekbe ütközött, mert a járási állatorvosi állások száma nem elegendő, egy-egy járási állatorvosra átlagosan még mindig 2½ járás és 62½ község esett.

Az 1888: VII. t.-cz. 133. §-ában előírt minősítést a lefolyt évben április és október hónapokban tartott tiszti vizsgálatokon 20 okleveles állatorvos szerezte meg, a kik a vizsgálat sikeres letétele által az állami és törvényhatósági állatorvosok számára előírt képesítést megszerezték.

Indítatva azon fontos közgazdasági s állategészségügyi érdekektől, melyek egy minden tekintetben megfelelő állatorvosi szakszolgálatról vannak feltételezve, elhatároztam az állatorvosi közszolgálat államosításának előkészítését. Az erre vonatkozó törvényjavaslat tervezetét az összes érdek- és szakköröknek oly kéressel küldtem meg, hogy azt beható tanulmány tárgyává téve, felmerülő észrevételeiket velem közöljék.

Az állatorvosi közszolgálat államosításával az állatvásárok is közvetlenebb felügyelet alá lesznek vonhatók, addig is azonban figyelmet fordítok az állatvásárterek kellő berendezésére és a vásároknak állategészségi felügyeletére, hogy megszünjenek állatvásáraink ebbeli hiányosságai s az a veszély, mely feles számú s kellő felügyelet alatt nem tartható állatvásárok révén állategészségügyünket állandóan fenyegette.

A közbiztonság dolgában még sok a hiány. Több oly községnek, melyben a hús-vágás jelentékeny, nincs közbiztonsági s több közbiztonsági hid nem mindenben megfelelő. A javulásnak az az akadálya, hogy községeink, egyéb kulturális feladataik miatt, csak kivételesen s csak fokozatosan voltak közbiztonsági hid építésére kötelezhetők. Nagyobb városaink azonban saját kezdeményezésükből vagy kormányutasításra örvendetes buzgalmat fejtenek ki új közbiztonsági hidak építésében, a régi meg nem felelők átalakításában s a közbiztonsági hidaknak hűtőkészülékekkel, sertésvágásra szolgáló berendezésekkel való ellátásában.

Mivel a tapasztalat azt mutatta, hogy járványok alkalmával, minő a sertésvész, a mikor az elhullások s az állati hullák eltakarításának szüksége tömegesen lépnek fel, az eddigi intézkedések nem kielégítőek, a dögterek és gyepmesteri szolgálat ügyében az 1898. évben majdnem valamennyi törvényhatóság viszonyaiknak megfelelően újabb és részletes szabályrendeletet dolgozott ki. Budapest székesfőváros pedig legközelebb kísérletet fog tenni a kafill desinfectior berendezésével is.

A sertésvész elleni védekezés tárgyában kiadott összes eddigi rendeletek összevonattak, az eljárás szabályok a több éves tapasztalatok adatai alapján kiegészítettek és a hatóságok egy általános rendeletben kimerítő utasítást nyertek a sertésvész fellépte esetén teendő összes intézkedésekre nézve. E rendelet összeállításánál is kiváló figyelemmel voltam arra, hogy a gazdaközönséget a szükségesnél nagyobb mérvű forgalmi korlátozások ne terheljék; továbbá, hogy mihelyt az a járvány elhűrezolásának veszélye nélkül megtehető, a zárlatok mindig késedelem nélkül feloldassanak.

A budapesti szarvasmarha-vásár állandó járványmentességének biztosítása érdekében az iderendelt kérődzőknek csakis vasuton való behozatala tekintetében fennállott rendelkezés nemcsak fentartatott, de az e tekintetben előfordult helytelenségek megakadályozása érdekében intézkedés történt, hogy minden budapesti vásárra rendelt ily szállítmány mindenkor a származási helyéhez legközelebb fekvő vasuti állomáson adassék föl. Budapest székesfővárosnak állatvására járványmentességének megóvása céljából megengedett, hogy az oda belföldről érkező állatokat a ferenczvárosi állomáson vasutról való kirakásuk előtt közegeivel megvizsgáltassa. Ezen állatorvosi vizsgálat azonban teljesen díjmentes és az a gazdaközöniséget mivel sem terheli.

Ez év folyamán előkészületek tétettek továbbá a takonykór ellen való intézkedések és a malleinozások új szabályozására nézve. Megkezdettek azok az előmunkálatok is, melyek a nagyobb községi és városi területeknek több állategészségügyi körzetre való felosztásához szükségesek, a végből, hogy a ragadós állati betegségek miatt alkalmazandó zárlatok az egész község vagy város helyett csak az illető határ egy részére szorítkozzanak.

A németországi állategészségügyi egyezmény értelmében az állatszállító vasuti kocsik fertőtlenítése tekintetében nálunk is a németorszáigival azonos vagy ezzel egyenértékű eljárás lévén alkalmazandó, az eziránt 1894 év óta folyó tárgyalások végre eredményre vezettek, a németországi fertőtlenítési eljárásnak életbeléptetése iránt az előmunkálatok 1898 év folyamán befejeztettek, s az új fertőtlenítő eljárás életbeléptetése már 1899 év folyamán várható. Az osztrák kormány is ugyanezen fertőtlenítő eljárást tette magáévá. Jóllehet az új eljárás a réginél jobb és költségesebb: alkalmazása a gazdaközöniségre újabb megterheléssel nem jár, mert a fertőtlenítési díjak a régiek maradtak.

A ragadós állati betegségek közül 1898-ban a lépfene, száj- és körömfájás, ragadós tüdőlob, sertésvész és sertésorbáncz az előző évekkel szemben általában csökkenést mutatott, juhhimlő, bivalyvész és rühkór pedig alig fordult elő, a tenyész-bénaság is csak Abauj-Torna vármegye területén lépett fel nagyobb mértékben. A veszettség elterjedése az előző évekével azonos maradt, leginkább a nyári hónapokban és főleg Bács-Bodrog, Baranya, Pest-Pilis-Solt-Kis-Kun és Tolna vármegyék területén mutatkozott. A takonykóresetek száma 1898-ban, a mult évek átlagával szemben, emelkedést mutatott, mi azon körülménynek tulajdonítandó, hogy a takonykóresetek kinyomozására az eddiginél hatékonyabb intézkedések történtek s egyes vármegyék (Torontál, Bács-Bodrog, Szabolcs) lóállománya darabonkint tüzetes állatorvosi vizsgálat alá vétetett, s a délvidéki (Krassó-Szörény, Temes vármegye) és felső-magyarországi (Szepes, Abauj-Torna vármegye) hadgyakorlatok alkalmával eszközölt általános lóvizsgálatok is számos esetben adtak alkalmat rejtett takonykór esetek felderítésére, izolálására és kiirtására, úgy hogy az év végeig a takonykórral fertőzött községek száma és területük nagysága mégis szintén csekélyebbé vált, mint az előző évek átlaga. Az említett betegségek elterjedése a nyári és őszi hónapokban volt a legnagyobb, télen és tavasszal a legcsekélyebb. Az egyes betegségek elterjedésére nézve a már fentebb említetteken kívül még megjegyzendő, hogy a lépfene Abauj-Torna és Nyitra, a takonykór Arad, Békés, Bihar, Csanád, Temes, Torontál, Bács-Bodrog és Szabolcs, a körömfájás Bereg, Besztercze-Naszód, Szolnok-Doboka, Udvarhely és Ung, a sertésorbáncz Abauj-Torna és Szepes, a sertésvész Bihar, Fejér, Pest-Pilis-Solt-Kis-Kun, Somogy, Szabolcs, Szatmár, Veszprém, Zala és Zemplén vármegyékben volt leginkább elterjedve. Ragadós tüdőlob csak egyes szórványos esetekben fordult elő; a beteg, fertőzött vagy fertőzés-gyanus állatok azonnal kisajátítottak és kiirtattak.

Hogy az állatforgalom a ragadós állati betegségek csekélyebbmérvű elterjedése és a zárlatoknak a csakis okvetlenül szükséges mértékben való alkalmazása következtében

emelkedett, azt az is mutatja, hogy az 1898. évben 60 új marharakodó állomás engedélyezett és a rakodó állomásokhoz kirendelt szakértők száma is 25-el emelkedett.

Mint ahogy az utóbbi évben a sertésvész térben is, mennyiségben is csökkent: elérkezettnek láttam az időt arra, hogy enyhítsek azokon a szigorú föltételeken, a melyekhez a két kiviteli sertés piacunkra való szállítást, főleg a külföld bizalmának megszilárdítása céljából, kötöttem volt. Mult évi február hó 16.-án 70066 sz. a. kiadott rendelettel a szállítási föltételeket az állami felügyelet alatt álló mind a két piacunkra: Kőbányára és Győrre nézve teljesen egy alapra fektettem; mint ahogy ugyanakkor 9300/98 sz. a. kiadott rendelettel a sertésvész ellenében teendő hatósági intézkedéseket is a tapasztalatoknak és viszonyainknak megfelelően szabályoztam, az ebből folyó biztosítékok fedezete alatt megengedtem, hogy a hatósági felügyelet alatt álló vidéki vészmentes hizláló telepekről, az ott legalább harmincz nap óta együtt tartott, 100 kg. élősúlylyal bíró sertések Kőbányára és Győrbe a megfigyelési idő mellőzésével is felszállíthatók legyenek. A vészmentes helyről származó sertések megfigyelésére addig előírva volt harmincz napos időtartamot tiz napra szállítottam le és az eljárás gyorsítása végett az ellenőrzést a hatósági állatorvosra bízam; sőt a nagy kiterjedésű községek területéről a szállítást még azon esetben is megengedtem, ha a község egyéb területe fertőzöttnek volt megjelölve, itt azonban a harmincz napos megfigyelési idő kitöltésétől, a dolog természete szerint, már el nem tekinthetem. A felsorolt könnyítésekkel egyrészt vidéki nagyobb hizlálótelepeink bevonását céloztam az állami felügyelet alatt álló telepek kedvezményes helyzetébe; másrészt meg arra kívántam módot nyújtani, hogy számos nagy kiterjedésű községeink területén esetleg csak szórványosan föllépett betegség miatt, az érdekelt vidék tenyésztő közönsége a szabadabb és előnyösebb értékesítés előnyeiből kizárva ne maradjon. Mint a piacok forgalmi kimutatásai igazolják: intézkedéseim nem maradtak hatástalanok. Mindkét piac forgalma az 1897. évihez képest tetemes javulást mutat, jóllehet kivitelünk még mindig nem mozoghatott szabadon, sőt Németország felé, ismételt felszólalásaim daczára, egyáltalán szünetelt.

A kőbányai kiviteli sertés piacon a felszállítás az 1897. évihez képest 11.753 drbbal (8<sup>0</sup>/<sub>0</sub>), az elszállítás 12.196 drbbal (közel 9<sup>0</sup>/<sub>0</sub>), az összes forgalom tehát 23.949 drbbal növekedett. Igen biztató jelenség, hogy a magyarországi származású sertések felszállítása a mult évihez képest majdnem kétszeresre (90<sup>0</sup>/<sub>0</sub>-kal) emelkedett. Örvendetes annyiban, mert okát üzletembereinknek a piac iránt fokozatosan visszatérő bizalmában látom. Mindazonáltal az 1895. előtti állapotokhoz képest termelő-képességünket még tetemesen fokozni kell s az elveszített területet lépésről-lépésre visszafoglalnunk s ha az élő sertések kivitele körül fenforgó akadályokat elhárítani nem sikerülne, a friss és füstölt hús és egyéb sertéstermékek kivitelével kell majd az egyensúlyt helyreállítanunk. A szerb sertések fölszállításánál viszont csökkenés mutatkozik az 1897. évvel szemben 24.862 drbbal (közel 22<sup>0</sup>/<sub>0</sub>). Az apadás, kivált az év első felében, szembetűnő. Oka abban rejlik, hogy az 1897. évi rossz termés okozta eleség hiány miatt a kivitelre szánt sertésekkel az előírt 120 kg. súly elérhető nem volt. Az 1898. év kedvező termése után a kivitel nagyobb arányokat öltött. A kivitel is fokozódott: 12.196 drbbal több szállítottatott el a piacról 1898-ban, a mi mintegy 9<sup>0</sup>/<sub>0</sub>-nyi emelkedésnek felel meg. Csakhogy ennek az emelkedésnek mintegy fele a budapesti és belföldi fogyasztásra esik.

A kőbányai sertésállomány állategészségi állapota egész éven át teljesen kielégítő volt. Ragadós állati betegségek miatt a forgalom egyetlen egyszer sem volt korlátozva. Ennek oka kétségen kívül abban is rejlik, hogy a hizlálók elővigyázatosan csakis a sertésveszén már átment, tehát immunisnak tekinthető sertéseket hoztak fel a piacra. Az összes állományból kényszerszűrés alá 2870 drb (15<sup>0</sup>/<sub>0</sub>) került; ebből 1312 drb borsókás szerb sertés volt, 1280 magyar és 278 szerb sertésen pedig a nagyfokú hizottság miatt előállható megfulladás elkerülése végett alkalmaztatott a leszűrés. Hulla mindösszesen 514 drb (123

magyar, 391 drb szerb) adatott át a szappangyárnak; ebből 353, többnyire szerb, a vasuton mint hulla érkezett; kirakás után tehát csak 161 drb hullott el.

A piacz berendezései körül első sorban a vízellátás kérdését említem, melynek ügye a megoldáshoz közelebb jutott, a mennyiben felhívásomra a székesfőváros közönsége a vizet szolgáltató művek építését megkezdette. Ugyancsak felhívásom folytán az érdekelt közönség egy léghűtővel ellátott kényszervágóhidnak és a hullák feldolgozására szolgáló modern kafilldesinfektornak létesítését vette tervbe, mely berendezések a mostani elavult szappangyárat és a szállások leszűrő helyeit lesznek hivatva pótolni s emelni fogják a piacz forgalmának biztonságát és csökkenteni az értékesítés kockázatát. Végül megemlítem a telepen elhelyezett állomány kötelező nyilvántartását, melyet akként szabályoztam, hogy a piacz állománya és a létszámban előfordult változások minden időben a legpontosabban kimutathatók legyenek.

A kőbányai állategészségügyi hivattal kapcsolatos laboratóriumban kórtani és kórbonczani vizsgálatok folytattak s kétes esetekben a kórismeret mikroszkopikus úton állapított meg. A hivatal szakszemélyzete ezenkívül a sertésvész elleni oltásokhoz kísérletkép használt vérsavó előállításával is foglalkozott. A kísérletek eddigelé nem jártak biztató eredménnyel. Kiterjedt kísérleteket végeztek már évek óta a mezőhegyesi ménesbirtok mangalicza sertésnyájában egyrészt vérsavó alkalmazásával, másrészt importált szerb sertések tenyésztésével, melyek utódai állítólag nagyobb ellenálló képességet tanúsítanak a vérszel szemben; végül még a fertőzés elhárítása érdekében alkalmazott óvó intézkedésekkel. E kísérletek eredményét annak idején a gazdaközönség tudomására fogom juttatni.

A győri piacz sertésforgalma az 1898. évben szintén emelkedő irányzatot mutat. A felszállítás az 1897. évit 4206 drbbal haladta meg, a Bécsbe, illetve az osztrák tartományokba irányuló kivitel pedig az 1897. évi eredménnyel szemben 12.071 drb gyarapodást mutat. A győri piacz állategészségügyi állapota is kifogástalan volt, ragadós állati betegségek esetei nem észleltek. A piacz állományából szappangyárba egész éven át csak 36 darab került. A forgalom azonban a piacz kedvező egészségi viszonyai dacára sem volt egészen zavartalan. Annak következtében, hogy Győr-Ujváros szarvasmarha állományában a ragadós száj- és körömfájás föllépett, a forgalmi tilalom Ausztria részéről a győri sertéspiaczra is — igaz, csak rövid 8 napi időtartamon át — kiterjesztetett. A piacznak ez a függő helyzete szükségessé teszi, hogy a piacz, ugy mint Kőbánya, a környezettől függetlenül, állategészségrendőri tekintetben önálló területté tétessék. Az önállósítás keresztülvitelét minden esetre meg fogják könnyíteni azok a berendezések, a melyeket Győr város hatósága az állategészségügyi viszonyok javítására célbavett. Nevezetesen a sertésvágóhid felépítése, a szállások csatornázása, a szállástelep szabályozása, stb. tervezetnek, mely nagyobb szabású intézkedések megvalósítása az Ausztriával folyamatban lévő kiegyezés létrejötte után fog teljesíteni.

A győri állategészségügyi hivatal 1212 drb belföldi, 2414 drb külföldi marhalevet, 1849 drb állatorvosi leletbárczát állított ki. Bruttobevétele 8.840 kor. 78 fillér, kiadása pedig 1.059 kor. 10 fill. volt, az adóhivatalba beszállított 7.781 kor. 68 fill.

Az 1898. év ismét az országos lótenyésztés fokozatos fejlődését mutatja, a mennyiben mind a fedező állomások, mind a fedező mének száma a növekedő szükséglethez mérten ismét szaporított, úgyszintén szaporított az egyes ménesek anyakancza-állománya is. A ménszükséglet emelkedésének oka főleg abban rejlik, hogy a köztenyésztésre használandó mének, újabb rendeletek alapján, szigorúbban ellenőriztetnek, miért is kevesebb ily mén áll a lótenyésztők rendelkezésére, s az ekként előálló hiányt részint az állomásmének, részint pedig a községi mének szaporítása által kénytelen a kormány pótolni.

Az ország területén 4 méntelep van, és pedig a székesfejérvári, nagykőrösi, debreczeni és sepsiszentgyörgyi, ezeken 18 teleposztály van, melyeknek 974 fedező állomásain

2841 mén volt, 200 mén pedig bérbe volt adva; összesen tehát 3041 mén állott rendelkezésre. 1898. évben a 4 méntelepen a fedeztetési állomások száma 9-el, a mének száma 79-el szaporítottott. Ezen mének összesen 128.138 kanczát fedeztek, 1 mén tehát átlagosan 46 kanczát s fedeztetési és bérdíj czimén befolyt összesen 1,027.134 korona.

A méntelepek állományába 1898 év folyamán beosztott az állami ménesek neveléséből 190 drb, magánosoktól vásárolt 218 drb. Kipróbálás végett a bécsi cs. és kir. lovagló-tanárképző intézethez, a székesfejevári méntelep állományából 40 drb mén, a m. kir. honvéd központi lovasiskolához a nagykőrösi méntelep állományából 15 drb, magánfalkákhoz a debreczeni méntelep állományából 20 drb, az erdélyrészi falkavadász-társulathoz a sepsiszentgyörgyi méntelep állományából 20 darab mén volt vezényelve.

Az állami ménesek rendeltetése lévén az állami méntelepek állományának részbeni fedezése, a fokozottabb ménszükséglettel szemben azok anyakancza létszáma is emeltetett, úgy, hogy a négy állami ménesben az összlóállomány 1898 év végével már 3775 darabból állott.

A kiséri ménes lóállománya 1898. év végével 712 drbból állott. E ménes rendeltetése az ország telivér tenyésztésének emelése és fejlesztése is lévén, törzsménjei 1898-ban 228 magántulajdonban levő kanczát fedeztek, s fedeztetési díjak czimén befolyt összesen 141.800 korona, mely összegből a 400.000 koronáért Angliában vásárolt »Bona Vista« törzsménre 46.200 korona esik. Az 1898-ban árverés útján eladott 8 drb angol telivér éves csikóért befolyt 32.600 korona, az átlagár tehát 4.075 korona volt. A számfeletti és selejt-lovak, valamint az éves telivér csikók eladásából összesen befolyt az év folyamán 103.138 korona.

A bábolnai ménes lóállománya 1898 év végével 602 darabból állott. A törzsmének összesen 67 magánkanczát fedeztek, s fedeztetési díjak fejében összesen 968 kor. folyt be. A számfeletti és selejt lovak eladásából összesen befolyt 57.050 korona.

A mezőhegyesi ménes lóállománya 1898 év végével 2102 drbból állott. A törzsmének összesen 1012 magánkanczát fedeztek, melyek után fedeztetési díj czimén 17.850 korona folyt be. A lóértékesítésből az év folyamán összesen 524.824 kor. folyt be, mely összegben befoglaltatik egyes községeknek részletfizetés mellett eladott 80 drb mén 58.100 kor. értékben.

A fogarasi ménes lóállománya az 1898. év végével 359 darabból állott. A ménes törzsménjei által csupán 1 magánkancza fedeztetett az év folyamán. Lóértékesítésből befolyt összesen 37.932 korona.

A négy ménes egészségi állapota a lefolyt évben kedvezőnek nem volt mondható, mi okozati összefüggésben áll az egész tavasz folyamán uralkodott rendkívül kedvezőtlen nedves időjárási viszonyokkal. A csikó állományból úgy Kiséren, mint Mezőhegyesen, a mirigykór, valamint a fertőző természetű genyes tüdőgyulladás tetemes áldozatot követelt. Az egyes ménesek betegedési százaléka az összes lóállományhoz viszonyítva 44 és 86% között váltakozik, a fogarasi ménes egészségi állapota mutatkozott legkedvezőbbnek, ellenben a kiséri ménesnél volt a legkedvezőtlenebb a betegedési százalék.

A ménesek beosztás alá kerülő fiatal kanczái, úgy mint eddig, a lefolyt évben is beosztásuk előtt részben nyereg alatt, részben kocsiban kipróbáltattak. A ménesek állományából részint a bécsi cs. és kir. lovagló tanárképző intézetnek, részint a káposztás-megyeri falka-vadász társulatnak összesen 27 darab anyakancza adatott át az év folyamán kipróbálás végett.

A kiséri, bábolnai, mezőhegyesi, fogarasi ménesbirtok és a gödöllői koronauradalom területén a korábbi években tett nagyobb mérvű beruházások folytán a birtokoknak gazdasági üzemrendszere ma már olyan keretekbe van foglalva, hogy nemcsak a rajtuk elhelyezett ménesek ellátásának és a közvetlen jövedelmezésnek képesek megfelelni, hanem egyéb közgazdasági célok szolgálatára is alkalmasak. A birtokok üzemében a közel

jövőben ennél fogva lényegesebb változtatások nem tervezetnek s a kezelés feladata egyelőre az lesz, hogy a már meglévő üzemágak fejlesztesse. A fejlesztésre váró üzemágak között első helyen az állattenyésztés áll. A birtokon tenyésztett különféle állattörzsek állományának szaporítása nemcsak a birtokok jövedelmezősége végett, hanem a köztenyésztés szempontjából is kívánatos. A birtokokon nevelt állattörzsekből ugyanis mindazok a példányok, amelyek tenyésztésre alkalmasak, ilyenekül részint községek, részint magántenyésztők részére mérsékeltén megszabott árban eladatnak.

Legelső helyen áll a szarvasmarhatenyésztés terén e tekintetben a bábolnai ménesbirtok, mely a kerekzámban 200 darabra felszaporodott telivér simmenthali tenyészetéből a köztenyésztés fejlesztéséhez nemcsak apaállatok, hanem üszőknek és teheneknek átengedésével is hozzájárulhat. A kisbéri, mezőhegyesi, fogarasi ménesbirtok és a gödöllői koronauradalom nyugoti fajta szarvasmarhatenyésztéséből nagyobbára csak apaállatok kerülnek eladásra, a mezőhegyesi ménesbirtok magyarfajta szarvasmarha gulyájából azonban bikákon kívül tehenek és üszők is adatnak el.

Tenyészszerű nevelésével a kisbéri, mezőhegyesi és fogarasi ménesbirtok járul hozzá a tenyésztés ezen ágánál mutatkozó szükséglet kielégítéséhez és pedig a kisbéri birtok berkshire, — a többiek pedig fehér kondorszörű mangalicza-fajta tenyésztésével. Terveztetett a sertésenyésztés meghonosítása a bábolnai ménesbirtokon is, melynek már elég tekintélyes állományát a sertésvész 1895-ben egészen kipusztította.

A juhtenyésztés mind az öt birtokon üzetik, az évenként eladott tenyészállatok száma azonban jelentéktelen. A juhtenyésztés haszonvételét különben nem tenyészállatok nevelése, hanem a gyors értékesítésből, bárányeladásból, a saját tenyésztésre nem szükséges állomány eladásából és az anyabirkák fejésének bérbeadásából befolyó jövedelmek szolgáltatják.

Leginkább szükséges az állattenyésztési ágak és ezek közül a szarvasmarha, juh- és sertésenyésztésnek fejlesztése a fogarasi ménesbirtokon, a tejelő szarvasmarhatenyésztésnek kiterjesztése pedig a gödöllői koronauradalomban. A fogarasi ménesbirtokot már az értékesítési központoktól való nagy távolsága is az állattenyésztési ágak felkarolására utalja, de még inkább szükségessé teszi ezt az a körülmény, hogy a birtokon, a mostoha talaj- és éghajlati viszonyok miatt, a kalászos gabonafélék termelése kevesebb eredménnyel jár, míg a takarmánynövények termése évről-évre kielégítő. A koronauradalmat a fővárosához való közelsége utalja a szarvasmarhatenyésztés és tejgazdaság felkarolására.

A birtokoknak a közvetlen jövedelmezőség emelésére irányuló feladatai közül fel kell említenem a szőlőtermelés, komlótermelés, cukorrépa-, kender- és cziróktermelés felkarolását. A gödöllői koronauradalomban a phylloxera által kipusztított szőlők felújítása, a kisbéri ménesbirtokon pedig a homoki szőlő ültetése folytatott. Megkezdett a szőlőtelepítés a bábolnai ménesbirtokon egyelőre 10 holdon. A mezőhegyesi és fogarasi ménesbirtok talaj- és utóbbinak éghajlati viszonyai a szőlőművelésnek nem kedveznek. A komlótermelés meghonosítására a fogarasi ménesbirtokon, 1899 évben egyelőre kisebb területen kísérlet tétetik. A cukorrépa-termeléssel a mezőhegyesi ménesbirtok folytat kísérletet, részint abból a célból, hogy a birtok ez irányú szükségletét maga a birtok termelje, részint pedig, hogy a hazai cukorrépa nemesíttessék. Ez utóbbira való tekintettel a magtermelésre azok az anyarépa-k használatnak fel, amelyek az ültetést megelőzőleg megejtendő vegyvizsgálat alapján a legmagasabb cukortartalommal bírnak. A kendertermelés ugyancsak a mezőhegyesi ménesbirtokon üzetik kielégítő eredménnyel, míg a seprőczirók termelése egyelőre kisebb területen és csupán kísérleti célból folyik.

A közgazdasági célok szolgálatára alkalmas intézkedések között felemlítem, hogy a fatermesztés előmozdítása és pedig gyümölcsfák és egyéb fánemek nevelése céljából a ménesbirtokon faiskolák létesítettek és a meglévők nagyobbíttatnak. A fogarasi ménesbirtokon mintegy 60 holdnyi terület különféle nemesített almafával ültetett be. A kis-

béri ménesbirtokon szőlőkarótermelő telep létesített, hogy az ebbeli nagy kereslet kielégítéséhez a birtok is hozzájárulhasson és hogy a birtoknak egyébként alig értékesíthető kisebb kiterjedésű akácültetvénye és homokos területe előnyösen kihasználható legyen.

Az 1896. évtől kezdve a birtokok a gazdák részére jó minőségű vetőmagvakat szolgáltatnak ki részint cserében, részint készpénzért. Amint az évenként fokozódó kereslet igazolja, e kedvezményt a gazdák mindinkább igénybeveszik.

A mezőhegyesi ménesbirtokon 1896. évben 25 holdnyi területen kísérleti telep létesített abból a célból, hogy első sorban a ménesbirtoknak szolgáljon támpontul a legjobban beváló növénynek, továbbá a trágyázási és művelési módszerek megválasztásánál, másodsorban pedig a környékbeli gazdaközönségnek szolgáljon tájékoztatóul.

A tejjgazdasági munkásokat képező rákói iskola áthelyeztetett a gödöllői korona-uradalomba és megfelelően felszereltetett. Az iskolában évenként tíz tejjgazdasági munkás nyer kiképzést. Ugyancsak a gödöllői korona-uradalomban létesített az országos baromfityénység elmozdítására egy baromfitelep, s ugyanitt van tervbe véve egy méhészeti telep létesítése.

A tárczám kezelése alatt álló kincstári birtokok rendezetlen birtokviszonyai, a már régóta huzódó bonyodalmas ügyek megoldása, valamint a gazdálkodás körül követendő helyesebb elvek figyelembe vétele kívánatosá tették, hogy az ispánsági kerületekre osztott birtokok, egyöntetű vezetés szempontjából, a temesrékási kincstári tiszttartóság alá helyeztessenek és ennek megfelelőleg a tiszttartóság újból szerveztessék és a megkívántató hatáskörrel láttassék el. A tiszttartóság hatásköre 83.765 hold kincstári területre terjedt ki, mely a per alatt levő, valamint a tisztii illetmények és egyéb célra felhasznált részletek kivételével, legnagyobbbrészt ez évben is haszonbérletileg értékesített.

Az alárendelt ispánságok közül a fehértemplomi, miután az ehhez tartozó birtokok a delibláti telepkezelőségnek adattak át, az 1898. évben felozlattatott. A haszonbérbeadásnál az eddigi gyakorlattól eltérőleg kikötött, hogy az albérletbeadás csak oly feltétel mellett engedélyeztetik, ha a bérlő a bérösszeg 10<sup>0</sup>/<sub>0</sub>-ánál nagyobb bért az albérletől nem szed; a birtokok értékében a korábbi bérleti kezelés következtében beállott értékcsökkenés megakasztása érdekében pedig a haszonbéri szerződések az okszerű gazdasági művelés s így a talaj termő erejének fentartását biztosító kikötésekkel láttattak el.

Tekintettel arra, hogy ezen területek legnagyobbbrészt a délvidék oly szegényebb sorsú községeinek határában fekszenek, melyek az illető területre teljes mértékben rá vannak szorulva, — a haszonbérbeadásoknál különös gond fordított arra, hogy ott, ahol az illető vidék közgazdasági érdekei, s leginkább az állattenyésztés fejlesztése kívánatosá teszik, a kincstári területek, leginkább pedig a legelők, — ha csekélyebb haszonbérért is — az illető községek használatában meghagyassanak. — Viszont az oly nagyobb szántóföld-területek bérletében, melyeknek használata a szomszédos, nagyon csekély földbirtokkal rendelkező községeknek úgyszólván létkérdése, kisebb részletekre osztva, a szomszédos községek kisgazdái részesíttessenek.

A farmbérletileg kezelt kincstári birtokok közül a dantovai »Böre« nevű és a bégamonostori farmbérlet ez év folyamán megszűnt és parcellázva a szomszédos községi lakosoknak adatott bérbe; a gyiroki és jezvini farmbérleten pedig a bérlők a szerződés szerinti építkezéseket ez évben is folytatták. A monostori farmbérleten egy új tisztii lak építése megkezdett és a karánsebesi régi vascsöves Temeshid helyében, addig is, míg egy állandó, tetemes költséget igénylő új hid építése eszközölhető lesz, egy ideiglenes fahid épített.

A kolozsi gulyatelep, a haszonbérben birt boosi alapítványi birtokkal együtt 1530 kat. hold, ez évben is házi kezelésben állott és tenyésztésre alkalmas növények állatok nevelésére használtatott. Ehhez képest a gazdaság üzeme főleg takarmánytermelésre

van alapítva. Köztenyésztési célra eladatott 33 db magyar erdélyi fajta tenyészbika és 43 db cigája kos.

Az erdélyrészi angol félvér ménesnek a fogarasi ménesbirtokról Kolozsra leendő áthelyezése vétetvén tervbe, az eddig Kolozson elhelyezett erdélyrészi magyarfajta törzsgulyának Tordára leendő áthelyezése vált szükségessé. Evégből a tordai eddig haszonbérben levő mintegy 730 kat. hold kincstári birtok a f. év őszén házi kezelésbe vétetett, a szükséges igás erővel és gazdasági eszközökkel felszereltetett és az ujonnan létesített vízvezetékekkel emberi élvezetre is alkalmas kellő mennyiségű ivóvízzel láttatott el.

A Herkulesfürdő bérletileg kezeltetik és látogatottsága az előző évihez képest mintegy 8% emelkedést mutat. Az 1897. év folyamán a vízműcsatornán megkezdett házilag eszközölt partbiztosító munkálatok a f. évben készített 1600 m<sup>3</sup> kőfallal legnagyobb részt befejezést nyertek.

A fürdőtelepen létező szegényházban 40 vagyontalan férfi és 28 nő kapott ingyen lakást, fürdőzést és gyógykezelést, valamint naponként 40 fillér tápdíjat, a bérleti szerződés értelmében pedig mintegy 100 tisztviselő, illetőleg ezek családjai részesültek gyógy- és zenedíjmentességben és ingyen fürdőkben.

A ránkherleini fürdőn újabb parkrészek készültek és helyenkint a partszakadások megakadályozása céljából szükséges partmegkötési munkálatok teljesítettek. A fürdő látogatottsága a múlt évinek megfelelő volt s ez évben is több tisztviselő részesült ingyen lakás- és fürdőkedvezményben.

Vizaknafürdő bérletileg kezeltetik, fejlesztése érdekében már az előző évben megkezdett intézkedések ez évben is folytattattak, így az összes berendezésen szükséges tatarozások, új fásítások, díszcserjék kiültetése, stb. eszközöltettek. A fürdő emelése érdekében szükséges nagyobb befektetések, beruházások iránt tárgyalások indultak meg a jelenlegi bérlővel, melyek azonban eddig még pozitív eredményre nem vezettek. A fürdő vendégforgalma a megelőző évihez képest némi emelkedést mutat.

Magyarország erdőterülete az 1898. év végén 13,058,691 kat. holdat foglalt el az 1897. évi állapothoz képest tehát az erdők állaga 13.300 holddal apadt. Ezen apadást a telepítési célokra és más művelési ágakra átengedett területeknek az erdők sorából való leírása, valamint terület-helyesbítések idézték elő.

Az erdők fentartását veszélyeztető törvényellenes cselekmény, vagyis tiltott erdőirtás a múlt évben is fordult elő és pedig Hunyad vármegyében 2, Arad vármegyében 1, Nógrád vármegyében 1, Szolnok-Doboka vármegyében 10, Vas vármegyében 1, tehát 15 esetben. Mindegyik esetben folyamatba tetetett az erdőrendészeti eljárás, s a kiirtott területeknek újra erdősítése elrendeltetett. Ezenkívül több vármegyében történtek engedéllyel irtások a más gazdasági művelésre alkalmas erdőterületeken, még pedig azon feltételhez kötve, hogy az illető birtokosok az irtás helyett a fatenyésztésre inkább ráutalt más területeket kötelesek beerdősíteni. Több magánbirtokosnak szőlőtelepítés, vasut, stb. építés céljából irtást engedélyeztem.

Az üzemtervek, illetőleg az erdőtörvény alapján az 1898. évben erdősítendő lett volna összesen 234.977 kat. hold, ebből 115.238 hold az előző évekből maradt hátralék, 119.739 hold pedig az 1898. évi előírás. Tényleg beerdősített e területből 115.654 hold, hátralékban maradt 119.323 hold. A hátralékok oka legnagyobbbrészt a lefolyt évben is a makk és magtermés kimaradása és a csemeték hiánya volt. Néhol a munkáshiány, másutt ismét az a körülmény hátráltatta az erdősítéseket, hogy a területeket nem használták ki, vagy a letarolt területekről a termelt faanyagot nem lehetett elszállítani. Mind a mellett kétségtelen, hogy az erdősítési kedv évről-évre fokozódik; tanuskodik erről az is, hogy a lefolyt évben az előző évinél 2194 holddal többet erdősítettek és hogy 6759 hold elő nem irt terület erdősített. Ott, a hol a nehezebb anyagi viszonyok miatt a



csemetekert költségeit a birtokosok nem viselhették, a lefolyt évben is utalványoztam megfelelő államsegélyt.

A kopár területek beerdősítése évről-évre öröndetes haladást mutat. E célra a csemeték nemcsak az országos erdei alap költségén fentartott csemetekertekből, hanem a kincstári erdőhatóságok feleslegeiből is adományoztattak. Az 1898. évben rendelkezésemre állott 52 millió különféle erdei facsemete, vagyis 14 millióval több mint az 1897. évben. Ebből 1390 folyamodó erdőbirtokosnak kiosztatott 31 millió csemete, a melylyel 8.232 hold terület erdősített be, általában elég jó sikerrel. E számadatba nincsenek befoglalva azok a területek, melyeket a birtokosok saját csemetekertjeikben termelt csemetékkal, továbbá az állami kezelés alatt álló községi, stb. erdők részére fentartott csemetekertekből nyert csemetékkal erdősítettek be.

Az erdősítések gyorsítása érdekében követett azon eljárás, hogy a kopár területek szegénysorsu és oly birtokosait, kik a befásításra az erdősítésnek az 1879. évi XXXI. t.-cz. 165. §-a alapján való elrendelése előtt önként vállalkoznak, az erdősítés közgazdasági értékéhez és fontosságához, valamint a tényleg fölmerült költségek nagyságához képest segélyezem, igen hathatós eszköznek bizonyult, a miért is ezen célra az 1898. évi költségvetésben »állami segély kopár területek befásítására« cím alatt 100.000 korona összeggel új költségvetési tételt állítottam be, az 1899. évre pedig ugyanezen tétel alatt 150.000 korona összeget irányoztam elő. A kopár területeken fent vázolt módon eszközölt erdősítésekért az 1897. évben 3.320 holdnyi fásításért 382 birtokos részére 40.118 korona pénzsegélyt osztottam ki. Az 1898. évben hasonló célra 4228 holdnyi erdősítésért 667 birtokost 61.354 koronával segélyeztem.

A rohamosan fokozódó igények kielégítése végett az 1898. évben Gödöllőn, Kaposvártt, Csepregen és Sirokon összesen 43 holdnyi új csemetekertet telepíttettem, ezenkívül Torda város határában egy 10 holdas terület csemetekert berendezésére kijelöltetett. A kolozsvármegyei, valamint a nagy- és kis-küküllő vármegyei csemetekertek költségeihez 7.800 koronával járultam.

A kopárokon az 1898. évben teljesített és az 1903. évben megbirálás alá kerülő erdősítések jutalmazására ismét 12 jutalmat tűztem ki összesen 6.000 korona értékben. Ezen jutalmakért pályázott 9 törvényhatóságból 17 birtokos 464 holdnyi erdősítéssel, tehát ismét többen, mint az 1896. és 1897. évben.

Az 1893. évben teljesített és az 1898. évben megbirált erdősítésekre kitűzött 6 nagy és 6 elismerő jutalom, összesen 6000 korona értékben, Tatrang, Hosszufalu, Csik-Szépviz, Laksár-Ujfalu, Magura, Csik-Szt.-Király, Nagy-Oklos, Sinfalva és Pálos-Nagymező községnek, valamint két kisbirtokosnak osztatott ki. Tekintettel arra, hogy a jutalomban részesült birtokosokon kívül több versenyző a nagy költséggel teljesített erdősítésnél szintén kiváló buzgalmat fejtett ki, s igen szép eredményt ért el, a jutalmat nem kapott szegényebb sorsú pályázókat pénzsegélyben, az erdősítésnél közreműködött magán erdősítetteket jutalomban részesítettem, a nagybirtokosoknak pedig elismerésemet fejeztem ki.

Az erdei tűzesetek száma az 1898. évben szaporodott, a mi első sorban a száraz időjárásnak, de különösen a hosszú száraz ősznek tulajdonítható. Nagyobb káreset nem fordult elő. A leégett területeknek beerdősítése és tilalmazása a legeltetés ellen a hatóságok tudomására jutott minden esetben elrendeltetett.

Említésre méltó nagyobb rovarkárok az elmúlt évben nem fordultak elő. Az ákáczipaisztetű az egész országban el van ugyan terjedve, de számbavehető károkat sehol sem okozott. Nagyobb széltrések csak Szepes vármegyében fordultak elő, a hol a széltréseknek luczfenyőfák estek áldozatul.

A közigazgatási bizottságok, mint első fokú hatóságok, az erdei termékeknek idegen területen való átszállítására több esetben adtak engedélyt. Az elmúlt 1898. évben vizen való szállításra 66 birtokosnak adtam engedélyt.

Az erdőtörvény rendelkezéseivel szemben elkövetett cselekmények és mulasztások miatt erdőrendészeti áthágás iránti eljárás összesen 508 esetben indított. Az erdőrendészeti áthágások alapján megítélt pénzbüntetésekből az 1898. évben 174 eset után 17.733 kor. 66 fillér folyt be, vagyis egy-egy áthágási eset után átlag 101 kor. 90 fillér.

Erdei kihágások után az 1898. évben 111.598 korona folyt be az országos erdei alapba. Az erdei kihágási bíraskodásnál az eltulajdonított tárgy értékének, továbbá a kártérítés összegének és a hajtópénzeknek kiszabására használt »erdei érték és árszabályzat« 1898. évben 15 vármegye és 3 szab. kir. város területére vonatkozólag állapított meg.

Az országos erdei alap az 1879. évi XXXI. t.-cz. 208. §-a értelmében az erdőrendészeti áthágások és erdei kihágások után befolyt pénzbüntetéseknél és az elkobzott tárgyak eladásából befolyt összegnek  $\frac{4}{5}$  részéből, s az erdészeti államvizsga- és erdőőri szakvizsgadíjából képződik. Folyó bevételeiből és időszakai kamataiból fedeztetnek mindazon kiadások, melyek az erdőtörvény végrehajtásánál felmerülve, sem más közalapról nem fedezhetők, sem azokon, kikkel szemben vagy kiknek érdekében a költségeket előidéző erdőrendészeti intézkedés foganatosított, részint törvényes jogczim hiányában, részint pedig vagyontalanság miatt be nem hajthatók. Az alap bevétele 1898-ban 171.060 kor. 96 fill., kiadása 165.067 kor. 66 fillér, tiszta vagyon pedig az év végén 735.624 korona volt.

A vadászati ügyek a folyó évben is ugyanazon elvek szerint kezeltettek, mint az előző években. Az újonnan alakult, vagy alapszabályait módosító ama számos vadásztársulat közül, a melyek alapszabályaikat megerősítés végett bemutatták, 15 ilyen vadásztársulatnak alapszabályait megfelelőknek találtam és elláttam a szükséges záradékkal s azok ezen új szervezkedés alapján működésüket megkezdték. A vadásztársulatok működésének szemmeltartása céljából pedig egyidejűleg összegyűjttem az összes törvényhatóságok területén működő s jóváhagyott alapszabálylyal bíró vadásztársulatok ügyvezető tisztikarának névjegyzékét s azok nyilvántartása iránt intézkedtem. A vadak és más kártékony állatoknak az erdő és mezőgazdasági terményekben okozott kártevései miatt 11 esetben intéztetett hozzám panaszjelentés, és pedig: Liptó, Borsod, Bars, Zólyom, Pest és Nagy-Küküllő vármegyéből a vaddisznók; Veszprém és Pest vármegyéből a fővadak; Baranya vármegyéből a szarvasok, dämvadak és a vaddisznók; Somogy vármegyéből az üregi nyulak; Temes vármegyéből a mezei egerek, patkányok és hörcsögök kártevései miatt. Ezen esetek elintézésénél is, úgy mint az előző években előfordult hasonló esetek tárgyalásánál, mindenkor különös tekintettel voltam az illető vidék helyi viszonyaira és a vadkárok által fenyegetett erdő- és mezőgazdasági érdekekre s ennél fogva valahányszor szükségesnek mutatkozott, nem késtem szakértő megbízottamat, a központi vadászati felügyelőt tájékozás szerzés céljából a helyszínére kiküldeni, hogy a panaszok megfelelő elintézése biztosíttassék. Ezeknek a panaszoknak megszüntetése végett, másrészt a vadállomány s különösen a fővadak káros mérvben való túlszaporodásának megakadályozására, nem késtem megfelelő védelmet nyújtani a fenyegetett vidékeknek az által is, hogy valahányszor annak szüksége akár a fővadak túlszaporodása, akár a vadállomány megfelelőbb szabályozása vagy apasztása miatt fenforgott: ilyen indokolt esetekben mindig készséggel járultam a kivételes vadlelvési engedély megadásához.

Ezeken kívül megfelelőbb új elvek alapján szabályoztam a kincstári vadászterületek bérletviszonyait és azok felügyeletét valamint kezelését illetőleg az eddigiek helyett egészen új intézkedéseket léptettem életbe. Tárgyalásokat folytattam különféle vadászati kihágási és duvadmérgezési ügyekben; továbbá a méregbeszerzés szabályozása, vadászati statisztikai adatok összegyűjtése, tenyészvadak befogása és szállítása, idegen vadak meghonosítása tárgyában, stb.

Végül az okszerű vadtenyésztés előmozdítása és a szakismeretek szélesebb körben való terjesztése céljából pályázatot hirdettem egy illusztrált népszerű vadászati mű meg-

írására; a hazai vadtenyészet fejlődésének szemmeltartása céljából pedig a kir. erdőfelügyelőségek által ezuttal is összegyűjtettem a vad lelövési és értékesítési adatokat az egész országból és gondoskodtam arról, hogy ezen érdekes adatok, megfelelő módon és alakban, az érdekelt szakközönség tudomására hozassanak.

A kincstári erdőhatóságok kezelése alatt levő erdőbirtokok területe az 1898. évben jelentékenyebb változást szenvedett, a miben legnagyobb része volt annak az intézkedésnek, melylyel a deliblati homokpusztát alkotó terület a lugosi erdőigazgatóság kezelése alól elvonatván, a deliblati kincst. birtok kezelőjének gondozására bízott, s ekképen a lugosi erdőigazgatóság kezelése alatt levő erdőbirtok kerek számban 15 ezer hold erdő és 30 ezer hold egyéb területtel apadt. A kincstári erdők értékében bekövetkezett változások részben a területváltozásokból, részint pedig a kezelési és üzleti építkezésekre, valamint a szállítási berendezésekre fordított beruházásokból eredtek.

Az urbéri kapcsolatból, valamint néhány kerületben munkástelepek létesítéséből folyólag a kincstári erdőknek nagy része volt fajzási, legeltetési, makkoltatási vagy más szolgálommal megterhelve; a birtokrendezési eljárás azonban évről-évre előbbre haladván, ma már 8 kerületben teljesen rendezettek a birtokviszonyok. Jelentékenyebb hátramaradás van e tekintetben a beszterczebányai kerületben, a hol a munkástelepek lakosainak szolgálomszerű hasznélvezeti jogával terhelt erdőknek, s a bustyaházai kerületben, hol a Huszt, Técső és Visk községek határában fekvő ugynevezett koronavárosi kincstári erdőknek birtokviszonyai, a nagybányai kerületben pedig a bányászat céljaira fentartott s Felsőbánya szab. kir. várossal megosztandó erdők birtokviszonyai várnak még rendezésre; továbbá a vinkovcei kerületben, hol a bródi és pétervárad határörvidék kincstári erdeire nézve fenállott fajzási jogból eredő szolgálomnak megváltása iránt évekkal ezelőtt folyamatba vett tárgyalások még nem voltak befejezhetők.

A mi az értékesítési viszonyokat illeti, a vágásterületek kihasznált része, valamint a termelt faanyag mennyisége is mögötte maradt a megelőző évinek. A fatermés, ugy mint eddig is, tövön s nyilvános árverés útján értékesítetik mindenütt, a hol a viszonyok ennek a módnak alkalmazását ki nem zárják. A faértékesítés terén igen jó eredménnyel járt egyes kerületekben a fatermésnek kisebb csoportokban való értékesítése, módot nyújtván a kisebb üzleti tőke részvtételére a versenyben.

A kezeléssel megbízott erdőtisztai személyzet szervezetében az a változás történt, hogy a korábbi műszaki díjnoki intézmény eltörlésével, a kincstári erdők kezelésénél a költségvetésben 87 erdőgyakornoki állással több vétetett fel. A költségvetésben e czimen fölvetett 4.000 kor. összeg terhére az év folyamán 3 erdőtiszt küldetett ki külföldi tanulmányútra, még pedig kettő a fa termelésének, feldolgozásának és értékesítésének, egy pedig az erdőrendezés fejlődésének tanulmányozására.

Mínthogy a kincstári erdőkre vonatkozó rendszeres gazdasági üzemtervek nagyrészt már csak oly területekre nézve nem készülhetek el, melyek a fennálló jogi viszonyoknál vagy egyéb fontos indokoknál fogva ez idő szerint még rendszeres gazdálkodásra alkalmatlanok: az erdőrendezőségek főleg az üzem-átvizsgálásokkal foglalkoztak és az érvényben levő üzemtervek szakszerű foganatosítására felügyeltek. Ezenkívül némelyik erdőrendezőség különleges munkát is végzett, mint pl. a beszterczebányai és m.-szigeti, melyek a párisi világkiállításához szükséges előkészületekkel is foglalkoztak.

Az erdőmívelések terén az előző évi jelentéseimben közölt okok miatt előállott tetemes hátralék mielőbbi pótlása érdekében az erdőhatóságok erdősítések körüli működése már az 1898. évben fokozottabb mérvet öltött, s ha ennek további fokozására a szükséges nagyobb hitelösszegek rendelkezésre fognak állani: a hovatovább gyakorlottabb munkaerő és a jobb vető s ültető anyag teljes felhasználása, valamint a legerélyesebb műszaki ellenőrzés mellett alapos remény van arra nézve, hogy a multban nagyobbára a kedvezőtlen körülmények, gyakori elemi csapások folytán bekövetkezett erdősítési visszamaradás rövid

egy pár év alatt teljesen eltüntethető lészen. Egyébként az erdősítések körüli eljárás ugyanaz maradt, mint az elmúlt évek jelentéseiben jeleztem volt.

A Selmeczbányán létesített központi erdészeti kísérleti állomáson kívül a négy erdőőri szakiskola székhelyein megannyi külső erdészeti kísérleti állomást léptettem életbe, hogy a kísérleti ügy az ország különböző vidékeire kiterjesztessék, a kincstári erdőbirtokokban kísérleti területeket jelöltem ki. Mivel azonban a nagy Alföldön és Dunántúl kincstári erdők nincsenek, számítanom kell arra, hogy erdőbirtokosaink azt a néhány holdas kísérleti területet szívesen rendelkezésre bocsátják. A központi kísérleti állomás még az elmúlt év első felében megkezdte működését, mely főleg a gyakorlati erdészetre közvetlen kihatással bíró kérdésekre terjeszkedett ki, természettudományi kísérletekre és kutatásokra kezdetben csak oly mértékben szorítkozván, a mennyire az a gyakorlati kísérletek eredményeinek tudományos megvilágítására okvetlenül szükségesnek mutatkozott. Így az akadémiai csemetekertben folynak már jelenleg kísérletek a nemes fűzek tenyésztése, a különféle fanemek csemetéinek növekedési menete, az erdei és fekete fenyő csemeték tűhullatása, a cserebogár pajoroknak szénkénnel való irtása ügyében; azonkívül pedig folytatja a kísérleti állomás azon kísérleteket, melyek egyes külföldi fafajok tenyésztése- és meghonosítására nézve már régebben megindítottak. Továbbá kísérletek tétetnek a fanemek és cserjék tenyésztési határainak megállapítása, a luczfenyőszálfák összeaszásának mértéke, a vörös fenyő fájának termőhelyek szerinti minősége, valamint az iránt is, hogy mily okok folynak be a bükkfa gyors megfűlledésére és miképen lehetne ezen romlást megakadályozni?

E mellett a központi kísérleti állomás már több esetben tudományos és gazdasági szakkérdésekben adott a hozzája forduló erdőbirtokosoknak felvilágosítást, kidolgozta a termőhelyi és állab-viszonyok megállapítása iránti részletes utasítást és meghatározta az »erdőlési« kísérletek munkatervét. A külső állomások ténykedésüket már szintén megkezdték és egyelőre főleg termő helyi és meteorológiai viszonyok megállapításával foglalkoznak.

A községi, volt urbéres, közbirtokossági, stb. erdők és a kopár területek szakszerű kezelésének és részben gazdasági ügyvitelők megfelelő szabályozásának az egész országra kiterjedő biztosítása céljából törvény (az 1898: XIX. t.-cz.) alkottatván, ennek életbeléptetéséhez a szükséges előmunkálatok az 1898. évben megkezdettek és akként folytak, hogy e törvény az 1899. év július hó 1-én életbeléptethető volt. A törvény életbeléptetésének előkészítő munkálatain kívül az 1898. évben teljesítették azok a feladatok is, melyeket az államerdészet az eddigi szerződéses alapon állami kezelésbe vett erdők kezelésére vonatkozólag elvállalt.

A lefolyt évben összesen 44 vármegyei és 6 városi törvényhatóság területén 2,321.347 holdnyi községi, volt urbéres, közbirtokossági, egyházi, stb. erdő volt állami kezelés alatt. A mi a birtokállapotok rendezését és az üzemrendezési munkálatokat illeti, az 1898. év folyamán az erdők külső határvonalai 723 erdőbirtoknál 165.738 holdon biztosítottak; rendszeres gazdasági terv pedig 497 erdőbirtokról és 65.667 holdról készítettet el, s terjesztetett jóváhagyás alá. Ezenkívül külső erdőrendezési, felmérési s becslési munka, melynek alapján a rendszeres gazdasági üzemtervek összeállíthatók lesznek, 266 erdőbirtokon 247.959 holdon foganatosított.

Úgy a birtokállapotok rendezése s erdőhatárok biztosítása, mint a rendszeres gazdasági üzemtervek készítése körül még sok teendő maradt hátra, különösen az erdélyrészi Besztercze-Naszód, Csik, Háromszék, Udvarhely vármegyékben, valamint a még csak rövid idő előtt átvett Máramaros vármegyében is. A hátramaradás oka a még sok helyen befejezetlen urbéri rendezésen, tagosításon, arányosításon kívül főleg abban rejlik, hogy megbízható felmérés alapján készült térképek nem állanak rendelkezésre s így az üzemtervek elkészítése céljából teljesen új felmérés, sőt ennek foganatosítását megelőzőleg még három-

szögelési hálózat megállapítása is szükséges. Ennélfogva intézkedtem az iránt, hogy a felmérés alapját képező háromszögelés előre megállapított sorrend s munkaterv szerint Csik, Háromszék, Udvarhely és Máramaros vármegyékre is kiterjesztessék; minek folytán a beszerzei erdőigazgatóságnál alkalmazott erdészeti háromszögelő mérnök az 1898. évben a háromszögelést a csikszeredai, székelyudvarhelyi m. kir. erdőhivatalok és a gyergyószentmiklósi erdőrendezőség területében megkezdte s mintegy 56.000 k. holdon tényleg foganatosította. Tárgyalást folytattam továbbá a pénzügyi és igazságügyi minister urakkal az iránt, hogy a volt naszódvidéki községek határainak kataszteri felmérése és a telekkönyvi betétszerkesztés is mielőbb foganatosíttassék.

Az állami kezelés alatt álló erdőkben az 1898. évben kihasználtatott 26.641 holdnyi vágásterület; eladás útján értékesített 8.759 holdnyi vágásterület 1,059.153 m<sup>3</sup>-nyi fatömeggel 3,046.636 korona értékben. A 2,321.347 holdnyi összes erdőből a legeltetés ellen 887.271 hold, vagyis az összes területnek átlag 38<sup>2</sup>/<sub>0</sub> volt tilalmazandó. Természetes, hogy a tilalmazás újabb területek hozzácsatolása, másoknak ellenben a tilalom alól való feloldása következtében évről-évre folyton változik.

Az erdőhasználatokkal szemben gondoskodás történt az erdők felújításáról s a szükséges erdősítésekről is. Felújítottat pedig természetes úton (maghullás és sarjadzás által) 15.744 hold, mesterséges uton (vetés és ültetés által) beerdősített 21.796 hold; együttvéve tehát 37.540 hold. Minthogy a gazdasági tervek előírásai szerint beerdősítendő lett volna az előző évi hátralékokkal együtt természetes uton 21.983 hold, mesterséges uton pedig 42.096 hold, együttvéve tehát 64.079 hold, ehhez képest tehát az erdősítések körül még mindig jelentékeny hátralék mutatkozik. Ennek a hátraléknak az oka azonban nagyrészt leküzdhetlen nehézségekben, magtermés elégtelenségében, kedvezőtlen időjárásban, a szükséges munkaerő s anyagi eszközök hiányában s hasonló akadályokban keresendő.

Az erdősítéseknek előmozdítása végett az 1898. évben rendelkezésre állott 58 állami csemetekert 163<sup>68</sup> hold területtel és 2240 községi csemetekert 345<sup>31</sup> hold kiterjedésben; vagyis 18 állami s 134 községi csemetekerttel és együttvéve 32<sup>41</sup> hold területtel több mint az előző évben. Ezekből a csemetekertekből az erdősítésekhez és a szegzárdi m. kir. selyemtenyésztési felügyelőség céljaira az 1898. évben a következő csemete-mennyiségek adtak ki: az állam költségén fentartott csemetekertekből 18,462.000 darab (az előző évinél 5,024.000 darabbal több); a községek által fentartott csemetekertekből pedig 44,105.000 darab facsemete (az előző évinél 4,222.000 darabbal több).

Megemlítendő egyébként, hogy az államköltségen fentartott csemetekertekben nemcsak erdei facsemeték, de az országos selyemtenyésztési érdekek előmozdítása végett a birtokosok között kiosztás alá kerülő eperfa-csemeték is neveltettek, s hogy ezekből a csemetekertekből a lefolyt kezelési évben mintegy 526.000 darab eperfa csemete bocsátatott a szegzárdi selyemtenyésztési felügyelőség rendelkezésére.

Az üzemrendezési s kezelési teendőkön kívül az állami erdőszetnek feladata a kezelésébe átvett erdők őrzésének felügyelete is. Az erdőőrzés közvetlen gyakorlására az erdőbirtokosok által alkalmazott személyzet az 1898. évben összesen 592 szakképzett erdőőről és 5451 törvényes szakképzettséggel nem bíró erdőszolgából állott. Az előbbiekek száma az 1897. évihez képest 36-tal szaporodott, az utóbbiaké pedig 89-el apadt. Erdei kihágási eset összesen 61.293, erdőrendészeti áthágás pedig 376 jelentetett fel az év folyamán törvényszerű megtorlás végett; összehasonlítva az előző évben feljelentett esetek számával, az erdei kihágásoknál 2105 esettel, az erdőrendészeti áthágásoknál 116-tal szaporodás mutatkozik.

A káros rovarok közül a cserebogár-pajor, akácza-pajzstetű, *Hylobius abietis*, *Cnethocampa processionea*, *Ocneria dispar* *Tortrix viridana* és *buoliana* *Pissodes notatus*, *Dasychira pudibunda*, *Lophirus pini*; a kártékony állatok közül: az egér, vaddisznó s a dunántúli megyékben nagy mértékben elszaporodott üregi nyúl mutatkoztak, de sehol oly

veszélyes mértékben, hogy a szokott óvó és irtó rendszabályok mellett rendkívül intézkedések is váltak volna szükségessé.

Az erdei tűz mintegy 5547 holdon 28.120 korona kárt okozott; a szélvihar mintegy 40.000 m<sup>3</sup> fatömeget döntött le.

A tűz oltása, a tettes kinyomozása, s a vihardöntött fa értékesítése iránt a kellő lépések megtétettek. A hónyomás, fagy, jégverés, árvíz s a nyári hosszantartó szárazság is több helyen okozott jelentékeny kárt.

A vízügyi szolgálat terén a múlt évben kifejtett tevékenységet első sorban az 1897. évi nyári dunai árvíz folytán szükséges intézkedések szabták meg. Az árvízre való tekintettel azon javaslattal járultam a törvényhozás elé, hogy az 1895. évi XLVIII. törvény-czikkkel a Közép-Duna és az ország egyéb jelentősebb folyóinak szabályozására engedélyezett 102 millió korona hitelből 1898. és 1899. években a törvény értelmében felhasználható 10, illetve 8 millió korona helyett, 2—2 millió koronával többet használhassak fel. A törvényhozás az 1898. évi XX. t.-czikkben ezen javaslat elfogadásával a múlt évben összesen 12 millió koronát engedélyezett vizimunkálatokra és ennek terhére megkezdett a baja—gombosi elfajult Duna-szakasznak szabályozása is, mely az 1897. évi árvíz tapasztalatai szerint is vízlefolyási szempontból aggályosnak mutatkozott.

Ezenkívül a dunavölgyi ármentesítő-társulatok védtöltéseinek szabványos méreteit műszaki közegeim megállapítván, a társulatokat töltéseik kiegészítésére felhívtam, a mi nagyobbára meg is történt. Úgyszintén felhívtam a társulatokat, hogy árvédelmi készültségüket helyesebb alapokon rendezzék be.

Több vízi munkálat hajtattott végre úgy az állam, mint a társulatok részéről az inségre való tekintettel is, úgy hogy ily munkálatoknál több ezer munkás talált keresetet. Nagy tevékenységet fejtett ki a múlt évben a kulturmérnökség is, főleg a lecsapolások terén, mi az 1897. évi nedves időjárás folytán nagyobb mérvben jelentkezett belvizbajok megszüntetésére irányuló törekvésnek volt következménye.

Vizeinken a következő állami munkálatok hajtattak végre:

A vízi beruházások czimén rendelkezésemre állott 12 millió korona terhére a következő nagyobb munkálatok hajtattak végre:

A Felső-Dunán a meglevő munkálatok kiegészítésére és fentartására közel 600.000 korona fordítottatott. A pozsonyi téli kikötő földmunkája mintegy 300.000 kor. költséggel. A komáromi téli kikötő munkálataira a jelentékenyebb összeget igénybevevő kotráson kívül 120.000 koronát meghaladó költség; az ercsii szakasz szabályozására 500.000 kor., az adony-ráczalmási szakasz szabályozására 1,000.000 koronát meghaladó összeg fordítottatott. A koppányi (harmadik) Baja fölötti átvágás mintegy 460.000 koronát vett igénybe. Ezen átvágás létesítésével az utolsó Baja fölötti kanyargó mederrész is rendezést nyert. A bajai Sugovicza-meder rendezése befejeztetett 40.000 koronát meghaladó költséggel. A budapesti rakodó-partoknak kiépítése a Rudas-fürdő és a Ferencz József-híd között megkezdett és e célra tárczám terhére 200.000 koronát utalványoztam. A kisköszegvörösmarti párhuzammú folytatólagos építésére 256.000 korona fordítottatott. A scrinai átvágás megkötésére 100.000 kor., a dugabarai párhuzammú bevégzésére, mely a Ferenczcsatorna torkolatát és az ottani baracska téli kikötőt védi, 540.000 kor., a Bezdán alatti szakaszon a blazoviczai átvágásra 160.000 korona engedélyeztetett. A tiszta-torok feletti dunai munkálatok, melyek mintegy 10 km. hosszúságra terjednek ki, befejeztettek és a múlt évben ezen munkálatokra 336.000 korona fordítottatott. A palánkai rendkívül elfajult szakasz rendezése pedig fogantatba vétetett 448.000 korona erejéig. A mohovói átvágás munkálatai hasonlólag folyamatba tétettek 540.000 koronát meghaladó költséggel. A bukini partvédezetre ugyanezen szakaszon 140.000 korona engedélyeztetett.

A Felső-Tiszán szükséges partbiztosításokra mintegy 480.000 korona engedélyeztetett. A tiszaroffi partbiztosítás befejezése mintegy 54.000 koronát igényelt. A kőtelki átvá-

gás 300.000 kor. költséggel kibővítettett. A Szolnok feletti átvágás bővítése folyamatba tetetett és ezen célra 200.000 koronát meghaladó költség engedélyeztetett. A szolnoki partbiztosításokra mintegy 80.000 kor. fordított, a szegedi vasuti hid alatti mederrendezés kiegészítésére 30.000 kor., az óbecsei mellékág elzárására pedig 44.000 korona engedélyeztetett. A 95. számú átvágás bővítésére 180.000 kor. fordított. A borjasi átvágás kibővítése 500.000 koronát vett ez évben igénybe. A 97. számú átvágás bővítése 176.000 koronát igényelt. A 100. számú átvágás bővítésének befejezésére még 74.000 korona volt szükséges. Végül a tiszai állami kotró-telepre 800.000 koronánál több engedélyeztetett.

A Szamoson 624.000 koronát tevő munkálatok engedélyeztettek, részint átvágások kiemelésére, részint partbiztosításokra, részint a Szatmár város alatti meder rendezésére.

A Bodrog folyón a 7. és 2. számú átvágások száraz bővítésére 100.000 korona költség fordított, ezenfelül a kotrásokat az állami kotró-telep végezte.

A kőrösi munkálatokra 710.000 koronát meghaladó összeg fordított, a melynek legnagyobb részét az átvágások bővítése vette igénybe.

A Maroson nagyszámú partbiztosításokra és mederrendezésekre 320.000 korona összeg engedélyeztetett.

A Vág folyónak átvágásokkal való szabályozására 200.000 koronát meghaladó összeg fordított.

A Dráván Eszéktől a torkolatig és Bares alatt voltak nagyobb mederrendező munkálatok, melyekre összesen 660.000 korona engedélyeztetett.

A Száván a rácsai szakasz szabályozásának befejezésére 100.000 korona fordított.

A Ferencz-csatorna óbecsei torkolatának áthelyezésére és az ott épülő nagy zsilipre és téli kikötőre 400.000 koronát meghaladó összeg fordított.

A Mura folyó Stájerországgal közös szakaszának szabályozására 100.000 korona összegig foganatosítottak munkálatok.

A vízszabályozó és ármentesítő társulatok az 1898. évben is serény munkálkodást folytattak, különösen kiemelendők: az ecsedi láplecsapoló és szamosbalparti társulat, mely munkálatait ez évben legnagyobbbrészt befejezte, úgy hogy 70.000 holdat meghaladó mocsár adatott át a mezőgazdasági kulturának. A bodrogi társulat befejezte szivattyú-telepeinek építését és belvizcsatornáinak újabb sorozatát. A felsőszabolcsi társulat hasonlólag elkészült belvizcsatornái szélesítésével és mélyítésével. A heves-szolnok-jászvidéki társulat kiépítette harmadrendű csatornáit és nagyobbította szivattyú-telepeit. A középtiszai ármentesítő-társulat a belvizrendezést feladatai közé sorolta és ez irányban működését megindította. A körös-tisza-marosi társulat, úgy a töltések erősítése és magasítása, mint a belvizek rendezése körül jelentékeny munkálatokat végzett. A felső-torontáli társulat folytatta töltésének rekonstruálását. A nagy-beckereki ármentesítő-társulat töltésének emelését befejezte. A titeli töltésfentartó és belvizrendező-társulat 4,000.000 koronát meghaladó munkálatokat indított meg, a mennyiben töltéseit a szabványos méretekre kiépíti és a belvizcsatornázást szivattyúzással keresztülviszi. A körösmenti társulatok közül a berettyó-társulat, az ivánfenéki és mezőtúr-mesterszállási társulatok és a fekete-kőrösi és hosszúfoki társulatok fejtettek ki figyelemre méltó tevékenységet a belvizrendezések terén. A dunavölgyi társulatok közül a szigetközi társulat töltéseit az alsó szakaszon emelte és erősítette. Az alsó-csallóközi társulat belviz-csatornáit nagyobbbrészt kiemelte. A Vágjobbparti társulat töltéseit kiépítette. A Vágbalparti társulat úgy a töltésepítés, mint a belvizek rendezése és a szivattyúk felállítása körül rendkívüli tevékenységgel munkálatait jóformán befejezte. A sárközi társulat a töltések emelése és erősítésével és egy nagy szivattyútelep felállításával volt elfoglalva. A szegzárd-bátai dunavédgát-társulat nagyjából befejezte belvizcsatornáinak kiépítését. A kölked-darázsi és vörösmart-koppácsi főhercegi öbölzetek töltéseinek szabványos méretekre való kiépítése és a belvizek rendezése rendkívüli munkával az év végén befejezést nyert. A pancsova-kubini társulat töltései és belviz-csatornái befejez-

tettek. A temes-bégavölgyi társulat megkezdette 4,000.000 koronát meghaladó rekonstrukcionális munkálatainak kivitelét és a temesmenti töltéseknek emelését nagyjából részben be is fejezte. Ezenkívül nagy tevékenységet fejtettek ki a társulatok a jövő évre foganatba veendő munkálatok előkészítésénél, mely irányban az intézkedések a Duna völgyére az 1897. évi nyári rendkívüli árvíz alkalmából tétettek meg.

A kulturmérnöki hivatalok száma 1898. évben 13-ról 15-re, a hivatalok mérnöki létszáma 56-ról 64-re emelkedett. A hivatalok 1898. évi működése 634.175 kat. holdra terjedt ki és pedig befejeztek 50.921 hold területen munkát, folyamatban van a munka az év végén 163.269 holdon, tervet kiadtak 314.431 holdra, míg 126.100 holdon megejtett felvételek alapján a terv kidolgozása 1899-re maradt. A kész munkálatokból 1024 hold alagsövezés, 2 hold öntözés, 3 hold szőlőelárasztás és 49.892 hold lecsapolásra esik. Összehasonlítva ezen adatokat az 1897. évi adatokkal, a lecsapolás terén erős haladás, míg az alagsövezés terén gyöngébb, de az öntözés terén jelentékeny elmaradás mutatkozik, amit az elmúlt, nedvességben bő év idézett elő. A talajjavítási munkák közül végzett földmunka 3,347.410 m<sup>3</sup>-re rúg, tehát közel egy millióval több, mint 1897-ben volt. Különösen ki kell emelni a hivatalok működése közt az erdélyrészi, de főleg a brassói hivatal föllendülését, ahol a tagosítással kapcsolatos lecsapolások most már, a tagosítások haladásával, a birtokelhelyezések és földkiosztás megkezdésével, tömegesen kivitelre kerülnek. A hivatalok a kisebb folyók szabályozása körül is élénk tevékenységet fejtettek ki azon napról napra fokozódó érdeklődés folytán, amely a kisebb folyók partrongálásai okozta károsodások elhárítása körül mutatkozik. 1898 évben összesen 6709 folyóméter partvédmű készült el a hivatalok terve szerint, csaknem valamennyi állami segélyvel. A hivatalok, mint a hatóságok szakértői, 8545 ügydarabban engedélyezési, 1293 ügydarabban pedig vízrendőri kérdésekben adtak szakvéleményt.

A közegészségügyi mérnöki szolgálat 1898. évben véleményt adott vízvezeteki és vízbeszerzési ügyben 54-szer, csatornázási ügyben 17-szer, lecsapolásra szolgáló szivattyútelepek ügyében 28-szor, ártézi kútfúrás ügyekben 46-szor. Előtanulmányokat és felvételeket teljesített vízvezeteki ügyekben Pécsent, Zólyomban, Selmeczbányán, Miskolczon, Sárospatakon, Gyöngyösön, Debreczenben, Privigyén és a szerencsi czukorgyárnál; csatornázás tárgyában Pápán, Körmenden, Zala-Egerszegen, Kis-Szebenben és Selmeczbányán. Tervet készített vízvezeték Balaton-Földvár, Szatmár-Németi, a tordai telep és Virág-völgy fürdő részére; csatornázásra Nyitra részére. Munkakivittelt végzett, illetőleg építési fővezetőséget gyakorolt vízvezeteki ügyben Balaton-Földvár, Szombathely, Pápa, Fenyőháza gyógyfürdő és a tordai telep részére; csatornázási ügyben Szombathely városban; ártézi kútfúrás ügyben Kötegyánon, Királyhalmán, Zilahon és Pécsent fúrtak le hat mélyfúrást, Felülvizsgált idegen terveket; és pedig a kaposvári megyei épületek, Budafok község, Feketehalom község, Torda város vízvezetéke, valamint a Fiume városi vízvezeték kibővítése tárgyában, továbbá Nagy-Várad, Debreczen, Versecz és Miskolcz városok csatornázása tárgyában. Felülvizsgálta továbbá a Lőcse, Ujbánya és Pápa városok elkészült vízvezetékét, valamint nyolcz, lecsapolásra szolgáló szivattyútelepet.

A telepítések terén a lefolyt évben törekvésem első sorban oda irányult, hogy a már megalakított telepeken a kincstár által adható kedvezményekkel és a gazdálkodás színvonalának emelésével, továbbá a nélkülözhetlen közintézmények szervezése által a telepések helyzetét és a közállapotokat oly mértékben javítsam, hogy a telepések kötelezettségeiknek túlterhelés nélkül megfelelhessenek és anyagilag megerősödvé, nemcsak gazdálkodásukat folytathassák sikeresen, hanem egyéb tekintetekben is a környező vidék számottevő tényezőivé válhassanak. Másodsorban a meg nem szállott telepek betöltését folytattam és a már kellően előkészített birtokokon a telepítést megindítottam. Ezekén felül a még szükséges előmunkálatok befejezését siettettem a telepítésre alkalmas kincstári birtokokon,



hogy azokat felosztva, mielőbb benépesíthessem. Az e keretben kifejtett működés főbb mozzanatai a következők:

Kapcsolatban az aldunai telepek ügyének rendezésével, a Torontál vármegyében fekvő Felső-Muzslya és Torontál-Erzsébetlak telepes községekben, amelyek szintén minden részükkel ármentesítési és belvív-levezetési társulatok érdekeltségébe vannak bevonva, a kincstári követelések lefizetésénél könnyítéseket engedélyeztem, mivel az időközben végrehajtott vízszabályozási munkálatok oly nagy terheket róttak a telepésekre, hogy ezeket és a kincstári követeléseket, nemkülönbén az egyre növekvő többi közterheket ingatlanaik jövedelméből nem fedezhették. Ezen okból a váltságár és a többi tartozások törlesztési idejét 20 évről 50 évre hosszabbítottam meg, a kamatlábat pedig 5<sup>o</sup>/<sub>o</sub>-ról 4<sup>o</sup>/<sub>o</sub>-ra szállítottam le. Megengedtem továbbá a telepéseknek, hogy ingatlanaik használata fejében a már lejárt annuitási részletek helyett a vételár 3<sup>o</sup>/<sub>o</sub>-ának megfelelő haszonbért fizethessenek és azt, valamint a kincstár által előlegezett ármentesítési és házépítési költségeket is, a vételárral együtt kamatmentesen törleszthessék. Torontál-Erzsébetlakon ezenfelül a 10 holdnyi telepállományok vételárát, a felsőmuzslyai földárak számbavételével, 1.900 koronáról 1.580 koronára szállítottam le a pénzügyminister úr hozzájárulásával. A törlesztési feltételek eme módosítása következtében a telepések évi terhe az eddigi terheknek körülbelül felére szállott.

Hasonló módon, t. i. a törlesztési idő megnyújtásával és a kamatláb leszállításával enyhítettem a fizetési feltételeket a többi telepeken is. A rendezésből csak a vadászerdei és a bodófalvai telepeket vontam ki, mivel ezeken a váltságár, a földek forgalmi értékéhez viszonyítva, igen alacsonyra van megállapítva; de a bodófalvai telepéseket is abban a kedvezményben részesítettem, hogy 1900-ig csak kamatot, illetőleg haszonbért tartoznak fizetni, amelyet nem azonnal, hanem annak idején a vételárral együtt kötelesek törleszteni. A többi telepeken a váltságár után az első két évben csak kamat fizetendő, a törlesztés a harmadik évben kezdődik és mindenkor november hó 1-én esedékes utólagos részletekben 50 év alatt fejezendő be. A kamatláb a kincstári birtokokból alakított telepeken 4<sup>o</sup>/<sub>o</sub>, a telepítési alapból szerzett birtokokon pedig 2<sup>o</sup>/<sub>o</sub>.

A krassó-szörénymegyei Bodófalva és Igazfalva telepek megizmosodását főként az a körülmény gátolta, hogy a telepítés irtatlan földeken történt, az irtási költségek pedig, valamint az elégtelen földön hosszabb időn át való gazdálkodás, a jobbmódú telepések vagyonát apasztotta, a kevésbé vagyonosokat pedig arra kényszerítette, hogy földjeik elhanyagolásával mellékkereseti források után nézzenek. E bajon segítő, az irtás költségeit a telepéseknek előlegeztem, azzal a kikötéssel, hogy az előlegeket a föld vételárára nézve meghatározott feltételek alatt a telepítési alapnak megtéríteni tartoznak. A telepések nagyobb része a kölcsönt igénybe vette és oly serényen látott az irtás munkájához, hogy ma már ugy Igazfalván, mint Bodófalván a szántóföldi birtokrészletek túlnyomó része teljesen tiszta a tuskóktól, bokroktól és a cserjéktől.

E mellett a szóban forgó két telepen és Vadászerdön is, a közterhek viselésének megkönnyítése végett, újabban is jelentékeny területeket engedtem át ingyen, illetőleg vételár fizetésének kötelezettsége nélkül közczélokra. A már régebben kijelölt kegyadományi földek beszámításával a telepített terület egész kiterjedésének immár 5<sup>o</sup>/<sub>o</sub>-a használható fel az említett községek közigazgatási, kulturális és egyházi szükségleteinek fedezésére. Ugyanazon célzattal Felső-Muzslyán a mindenkori lelkésznek és az egyházközségnek megfelelő kincstári területen ingyen haszonélvezetet biztosítottam, a többi telepeken működő lelkészetet és a megalakult egyházközségeket pedig, a felmerült szükséghez képest, pénzsegélyekben részesítettem.

Hogy a még hiányzó közérdekű intézmények szervezése késedelmet ne szenvedjen, felállítottam kisdédóvodákat Székely-Kevén, Bodófalván és Bogojeván, iskolát Bogojeván, lelkészlakokat Igazfalván, Sándoregyházán és Nagy-Sármáson, községházát Vadászerdön. A népoktatás ellátását a vallás- és közoktatásügyi minister úr vállalta el az állam ter-

hére, a lelkészi állások betöltésére az illetékes egyházi főhatóságokat kértem meg, a belügyminister úr pedig Bodófalvát és Igazfalvát önálló nagyközségekké jelentette ki.

A telepek gazdasági színvonalának emelése érdekében a gazdasági vándortanítók a szakismeretek terjesztésénél kiváló gondot fordítanak az állami és kincstári telepekre és minden telepen egy minta parasztgazdaság alakítását vettem tervbe; egyet-egyet Székely-Kevén, Felső-Muzslyán, Igazfalván és Nagy-Sármáson már berendeztem.

A lefolyt év terméseredményei a telepeken is általában kedvezők voltak. Elemi csapások két telepen okoztak nagyobb károkat, u. m. Nagy-Sármáson a jégverés, Vadászerdőn a rozsdá. A megszorult vadászerdei telepeseket vetőmag-kölcsönnel segélyeztem.

A nagy-sármási és magyar-nemeyei telepeken újabban 31 telepet töltöttem be, ezenkívül 45 családot fogadtam be telepesekül, akik azonban sorshúzásra még nem jelentkeztek. A telepesek túlnyomólag Maros-Torda, Kolozs és Szolnok-Doboka vármegyéből származó székely kisgazdák, akik kivétel nélkül legalább 2000 korona vagyonnal bírnak ingatlanokban, gazdasági felszerelésben és készpénzben, amelyből a sorshúzás előtt 200—500 koronát fizettek le.

Az elmúlt évben 2500 holdon 111 új telephelyet alakítottam Szolnok-Doboka vármegyében Vicze községben, Bács-Bodrog megye Bogojeva községében és a bukovecki birtok felhasználásával Igazfalván.

Viczen telepítésre  $805 \frac{1316}{1600}$  hold használtatott fel, amely területből középületekre  $3 \frac{1427}{1600}$  hold, közvezélokra  $41 \frac{803}{1600}$  hold, útakra és utcákra  $13 \frac{578}{1600}$  hold jelöltetett ki. A fennmaradó terület 20 telepre osztatott fel. Egy-egy telephez  $37 \frac{567}{1600}$  hold tartozik, amelynek vételára a lakóház költségeivel együtt 7.058 kor 20 fillér. A vételár után az első két évben 99 kor. 34 fillér, a harmadik évtől kezdve tíz éven át 158 kor. 6 fillér, azontúl negyven éven át 205 korona 26 fillér fizetendő. Tartoznak továbbá a telepesek a ház vételára fejében a sorshúzás előtt 800 koronát lefizetni. Az új telephelyekre eddigelé 6 telepest fogadtam be.

Bogojeván a telepítésre kijelölt  $1551 \frac{989}{1600}$  hold területű kincstári erdőből a már megszállt 51 telepen felül még 46 telepet alakítottam, egyenkint 15 hold földilletményrel; e mellett közvezélokra  $69 \frac{705}{1600}$  holdat, útakra és utcákra  $41 \frac{994}{1600}$  holdat hasítottam ki. A telepek vételára lakóház nélkül 6000 korona, amely összeg 50 év alatt 4% kamattal 279 kor. 30 fillérnyi annuitásokban törlesztendő. A törlesztést megelőző első két évben csak 3% kamat, vagyis 180 korona fizetendő. E telepeket a kijelölés után azonnal betöltöttem bogojevai kisgazdákkal és a szülők kezessége mellett ottani kisgazdák nagykorú fiaival. A telepesek a sorshúzás előtt 400 koronát fizettek le és a lakóházak építését már megkezdték.

Igazfalván a néhai Papp Antal örökösaitől vásárolt bukovecki birtok részbeni felhasználásával 46 új telepet hasítottam ki egyenkint  $20\frac{1}{2}$  hold területtel; egyúttal 40 telepházat építtettem fel. A telepeket a fizetési feltételek megállapítása után még az 1899. évben fogom betölteni.

Legközelebb megindítani szándékozom továbbá a telepítést Apatin vidékén, az erre a célra kijelölt 6384 hold kincstári erdőterületeken és Temes-Rékáson az ottani kincstári birtok 2467 holdján; és hogy a telepítésre Bács-Bodrog és Krassó-Szörény vármegyékben fentartott mintegy 14.000 hold terjedelmű kincstári erdők is a kitűzött célra mielőbb felhasználhatók legyenek, intézkedtem az iránt, hogy a még fennálló erdők 6 év alatt letaroltassanak, az irtási munkák pedig részint a kincstár költségén, részint haszonbérleti kezeléssel teljesíttessenek.

A telepítésnél felmerült költségeket az átmeneti kiadások címe alatt előirányzott évi 100.000 korona hitelből és a pénzügyminister úr által az 1894 : V. t.-cz. 11. §-a értelmében képezendő hat millió korona alap javára eddig rendelkezésemre bocsátott 3.000.000 koronából fedeztem. Az utóbb említett hitelből az 1898. évben 222.569 kor. 99 fillér

használtatott fel. Hozzáadva ezen összeghez az 1897. év végén kimutatott 2,360.817 kor. 04 fillér kiadást, az eddig felmerült kiadások összege 2,583.387 kor. 03 fillér. Rendelkezésemre áll tehát még 416.612 kor. 97 fillér, illetőleg az alap képzésénél mostanáig igénybe nem vett 3,000.000 korona hozzáadásával, összesen 3,416.612 kor. 97 fillér.

A Temes vármegyében fekvő deliblati kincstári birtokon a jelen században nagy költséggel foganatosított homokkötési munkálatok daczára, még nagy terjedelmű futóhomok vagy csak itt-ott befüvesedett és ezért könnyen megbontható homokterületek fordulnak elő, amelyek a befásítással vagy egyébként megkötött kincstári területeket, nemkülönben a szomszédos községek határait állandóan veszélyeztetik. Az újabb felvételek szerint a pusztá 51,470.684 hold területéből kopár futóhomok 15.000 hold, szántóföld körülbelül 1200 hold, legelő 17.400 hold, erdő 12.000 hold, út és mocsár 455 hold, végül szőlőtelepítésre ki van jelölve 5118 hold.

A terület okszerű használata érdekében szükségesnek találtam a birtok kezelését, melyre eddig erdészeti, gazdasági és szőlőszeti közegek külön-külön hatáskörrel folytak be, egy kézben egyesíteni, főtekintet fordítván arra, hogy a szóban levő kincstári birtok ügyeinek úgy a központi, mint helyszini intézésében a gazdasági, az erdészeti, s a szőlőszeti szakszempontok egységes vezetés alatt egyformán gondos méltatásban részesüljenek. E végből a birtok fontosabb ügyeinek ellátására a központban a telepítési, erdészeti, gazdasági és borászati szakosztályok képviselőiből alakított külön bizottságot szerveztem, a helyszini kezelést pedig egy gazdasági intéző vezetése alatt elláttam a szükséges erdészeti, szőlőszeti és műszaki közegekkel.

A személyzet egy gazdasági felügyelőből, egy erdészből, egy mérnökből és egy szőlőszeti és borászati felügyelőből, egy erdőgyakornokból egy irodasegédtszéből és négy vinczellérből áll. Az erdő őrzésére 10 erdőőr és 1 erdőlegény alkalmaztatik; részükre 4 erdőőri lak építése és kutak ásása lesz szükséges.

Az új birtokkezelőségnek feladatává tettem, hogy a befásítást első sorban és a lehető erélylyel, a nagyobb futóhomok területek fokozatos megkötése mellett, azokon a futóhomok részeken foganatosítsa, amelyek a gazdaságilag már használt területek között elszórva fekszenek és ezeket veszélyeztetik; elrendeltem továbbá, hogy ákácza szőlőkarók minél nagyobb mennyiségben és lehetőleg összefüggő nagy területeken termeltessenek, hogy ez által a deliblati szőlőtelepeken is könnyíteni lehessen. A futóhomok terjedésének meggátlása végett megszüntettem a bárczás legeltetést, a juhok, kecskék és sertések legeltetését és a fenyérfű- (sikárlófű) gyökér szedését, egyúttal pedig revízió alá vettem a fennálló, valamint lejáró bérszerződéseket is, különös tekintettel a szomszédos községek gazdasági viszonyaira.

A hivatalbeli elődöm által szőlőtelepítésre kiosztott területeken a szőlőtelepítés haladása ki nem elégitő. Ez okból a már tényleg művelés alatt álló 1500 hold szőlőterület ügyeinek gyökeres s gyors rendezése iránt intézkedtem, nehogy az ezen címen rendkívüli kedvezmények mellett szőlőtelepítőknek kiosztott területek más célokra használtassanak fel. Az ellenőrzés sikeres ellátása és a telepítők okszerű kitanítása céljából a birtokon megkezdett mind a négy telepen külön vinczellért alkalmazok. Intézkedni fogok továbbá az iránt, hogy a még ki nem ültetett, de szőlőtelepítésre már kijelölt birtokrészek, amelyek erre tényleg alkalmasak, záros határidő alatt a jelzett célra felhasználtassanak. Ily módon összesen 4551 hold szőlőtelep fog keletkezni a deliblati kincstári birtokon.

A munkaadók és a mezőgazdasági munkások közötti jogviszonyok szabályozásáról szóló 1898 : II. t.-cz. 1898. január 28.-án szentesítettett, márczius 1-én lépett életbe. A törvény életbeléptetésére, végrehajtására s az átmeneti intézkedésekre vonatkozó rendelet február 15.-én adatott ki. Amennyiben ezen törvény helyes módon való életbeléptetéséhez s illetve végrehajtásához igen komoly és nagy érdekek fűződtek, széleskörű tevékenységet kellett kifejteni, különösen a tekintetben, hogy a törvény, melynek rendelkezéseit a szocialista

agitatio célzatosan félremagyarázta, az érdekeltek körében kellő módon megismertessék. E célból különböző ismertető kiadmányok készítették, terjesztettek, népies felolvasások tartattak. Azzal a széles körre terjedő tevékenységgel, melynek a munkásnép megnyugtatása és kitanítása volt célja, s amelynek eredményes voltát az bizonyítja, hogy a törvény életbeléptetése minden rázkódtatás nélkül történt meg, párhuzamosan haladtak a törvény végrehajtására vonatkozólag szükséges intézkedések. Így a törvény s a végrehajtási rendelet pontos betűsoros tárgymutatóval ellátva, valamennyi közigazgatási hatóságnak és közegnek, könnyen kezelhető füzetbe foglalva, megküldetett, úgy, hogy a törvény életbeléptetésének idejét megelőzőleg minden hatóság és közegnek volt módja s ideje azt tanulmányozni.

Ugyancsak a ministerium feladatát képezte a m. kir. államnyomdában készült munkásigazolványoknak a kiállításra jogosult hatóságok részére való kiadása. Elküldetett az 1898. évben összesen 1,301.910 darab munkásigazolvány. A munkásigazolványok szállítása és utóbb a községi közegek által való kiállítása oly gonddal történt, hogy a munkásigazolványok kiadása tekintetében az egész országban csupán két esetben merült fel panasz. Általában az 1898 : II. t.-cz. életbeléptetésének s végrehajtásának fontosságához mérten a közigazgatási hatóságok kellő buzgalommal jártak el és a gazdasági egyesületek is jó szolgálatot tettek e részben a közérdeknek. Az 1898 : II. t.-cz. életbeléptetésének ügyét nehezítette az a körülmény is, hogy a nemzetközi szocialistapárt e törvény ellen is izgatva, egyben aratási sztrájkra is szervezte a gazdasági munkásokat. Amennyiben a minden új intézménytől idegenkedő munkásnép a munkásigazolvány rendszerének emlegetésével is fogékonyabbá tétetett egy általános arató sztrájk szervezésére, igen komoly feladat hárult a földművelésügyi kormányzatra a részben, hogy ezen, a sztrájk szervezésére nézve a tavalyinál feltétlenül előnyösebb körülmények között mégis biztosítsa az aratási munkálatok zavartalanságát. E részben a munkásközvetítés és a nagyobb munkástartalék szervezése lehetővé tette, hogy az aratás minden zavar nélkül lefolyjon.

A munkásközvetítés akképen eszközöltetett, hogy a törvényhatóságok révén a községek előljárói felhivattak, hogy az idegen helyre is elszegődni hajlandó azon munkások számát, kik helyben vagy a környéken alkalmazást nem találhatnak és akik a kereslet és kínálat egyensúlyának megzavarása nélkül onnét elvonhatók, továbbá a munkásokat kereső gazdák nevét minden bürokratikus forma mellőzésével közöljék közvetlenül a földművelésügyi ministerium munkásügyi osztályával, mely viszont aztán közvetlenül szóbeli, levélbeli vagy távirati értesítéssel tájékoztatta a gazdákat, hogy hol lehet munkásokat fel fogadni s illetve a munkásokat, hol kínálkozik munkaalkalom. Ily módon lehetővé tétetett, hogy minden birtokosnak volt szerződötetett arató munkása s a munkára vállalkozó munkásoknak volt munkája. Annak biztosítására pedig, hogy a szerződötetett munkások sztrájkja esetén is foganatosítható legyen az aratás, Mezőhegyesen 3000, Bábólnán 500, Kisbéren 1000, Szolván 1000 munkás tartatott az aratás tartama alatt készenlétben és ezenfelül nyilvántartásba vétettek az ország északi részeiben lakó mindazon munkások, akik, mivel vidékükön az aratás később esik, mint az Alföldön és a Dunántúl, a tartalékcsapatok kiegészítésére és illetőleg közvetlenül az aratás teljesítésére a sztrájkolók pótlására a legrövidebb idő alatt elszállíthatók lettek volna. A tartalékmunkások átengedésére nézve a következők állapították meg: E munkáskészletből csakis oly munkaadónak lehet munkásokat átengedni, aki az aratási munkákra tényleg szerződötetett munkásokat, munkásai azonban, az ő hibáján kívül, a szerződés teljesítését megtagadták, s a szerződés teljesítése végett alkalmazott hatósági közbelépés sem vezetvén eredményre, a munkaadó helyben vagy a környéken a közvetlen szomszédjai által fizetett munkabér és feltételek felajánlása mellett munkásokat nem kaphatott. A tartalékmunkások átengedése iránti kérelemmel az illető munkaadónak a járási főszolgabírónál (rendőrkapitány) kell jelentkeznie. A járási főszolgabíró (rendőrkapitány) a munkaadó kérelmét, abbeli nyilatkozatá-

val együtt, hogy a munkások munkabéreinek, valamint a szállítási költségeknek kifizetésére s a munkások étellemezésére magát kötelezi, hogy továbbá az e részben netalán előforduló viták esetén elhatározásomnak magát aláveti, jegyzőkönyvbe foglalván, az esetben, ha a kérelem teljesítését indokoltnak találja, a kérelmet táviratilag hozzám felterjeszti; annak alapján a feltétlenül szükséges munkaerőt, amennyiben rendelkezésemre áll a megjelölt vasúti állomásra, lehetőleg a legközelebbi telepről azonnal elszállítatom. A szállítás költségét a munkaadó fedezi. A vasúti állomástól a munkahelyig szintén a munkaadó köteles a szállításról gondoskodni. Ha a munkaadó kifejezetten nem kéri, hogy a munkások külön vonaton szállíttassanak, a munkások a rendes személyvonatokon szállíttatnak a rendes félárú menetdíj-kedvezménynyel. Ha a munkaadó már a telepről kocsin akarja a munkásokat elszállítani, ez a jelentésben kitüntetendő. A munkások elindításáról a tartalékmunkástelep felügyeletével megbízott közeg az illetékes főszolgabíró (rendőrkapitányt) a biztonsági intézkedések megtétele végett, valamint a munkaadót táviratilag értesíti. A munkástartalékból 40—50 munkásnál kisebb csoport rendszerint át nem engedhető. A munkások munkabérént a telepről való elindulás napjától számítva, a munkásoknak a munka befejeztével lakhelyükre való megérkezésükig terjedő időtartamra fizeti a munkaadó, a szállítási költségekről s a munkabérről a telep vezetője részéről kiállított s a munkaadónak megküldött számla alapján. Ha a munkaadó a munkásokat a munka bevégezte előtt ok nélkül elbocsájtja, az esetben a munkaadó a szállítási költségeken felül a munkások három, illetve öt heti munkabérént köteles a földművelésügyi tárczának megfizetni. A munkaadó a munkásokat a megérkezéstől kezdve a munkások lakhelyére való érkezétekig köteles teljes étellemezéssel ellátni. A munkások ételleme úgy, oly módon és mennyiségben szolgáltatandó ki, mint ahogyan az állami ménesbirtokra szerződötetett munkások ételleme kijár. E szerint a munkások páronként kapnak minden napra akár ünnep, akár heverő, akár helyben betegnapokra: 0,5 kg. búzalisztet (főzöliszt), 1,0 kg. rozslisztet, 1,00 kg. árpalisztet, 0,24 kg. hüvelyest, 0,06 kg. só és zsirválság fejében 6,66 fillért naponként; továbbá az aratásnál és a munkások által learatott gabona cséplésének ideje alatt egy hétre páronként 1,12 kg., egyéb munkák teljesítése alatt pedig ugyancsak hetenként és páronként 0,56 kg. húst; ezenkívül kapnak még, de csakis munkanapokra, az aratók (kaszás) 0,3, a kötözők (marokverő) pedig 0,2 liter pálinkát. Végül az étellemezés elkészítéséhez szükséges tüzelőanyagot, s egész napra a helyszínére szállítva egészséges friss ivóvizet. A hüvelyes esetleg az uradalom tetszése szerint felerészben burgonyával helyettesíthető, mely esetben 0,12 kg. hüvelyes helyett 1,20 kg. burgonya adandó ki. Az árpa- és rozsliszt pedig búzaliszttal váltható meg, mely esetben 1,00 kg. árpaliszt és 1,00 kg. rozsliszt helyett összesen egy és fél kilogramm búzaliszt adandó. A pálinka a munkás kívánságára készpénzzel megváltandó. A tartalékmunkások az 1898. évi június hó 23.-ától számított három hétre azzal, hogy felhívásra még további két hétig kötelesek dolgozni, a következő napi munkabérek mellett fogadtattak fel: arató férfi legkevesebb 1 kor. 60 fillértől legfeljebb 2 kor. 40 fillérig, marokverő legkevesebb 1 kor.-tól legfeljebb 1 kor. 60 fillérig. Ünnep és vasárnapokra, valamint betegnapokra napszám nem fizetetik. A munkaadó által a telepről való elindulás napjától, a munkások hazaérkezétekig terjedő időre, ugyanoly összegű napszám bér fizetendő, mint a mily összegű munkabér a részére átengedett tartalékmunkáscsoport javára a felfogadási feltételek szerint ezen időre jár. Azt, hogy mely telepről s mily napszám mellett felfogadott munkáscsoport adassék részére át, a munkaadó meg nem szabhatja. A munkások lehetőleg a munkaadó birtokához legközelebb eső telepről a csoportok sorrendjében engedtetnek át. A munkások lakhelyére való visszaszállításáról a munka bevégeztével a munkaadó költségére azon telep vezetője gondoskodik, amely telepről a munkások átadattak. E végből köteles a munkaadó a munka bevégezte előtt legalább 3 nappal a telep igazgatóságát értesíteni, hogy a munkások mely napon lesznek elszállíthatók.

Az aratási munkálatok zavartalanságának biztosítása érdekében tett intézkedések eredményét leginkább az a tény jellemzi, hogy az aratás ideje alatt még ott sem fordult elő különösebb jelentőséggel bíró mozzanatok, hol a jégverés a termésekben tetemes kárt okozott.

Az 1898. évben kezdeményeztem a munkások részére ingyenes népkönyvtárak létesítését. Támogatással Békés vármegyében 33, Csanád vármegyében 18, Szabolcs vármegyében 89, Jász-Nagy-Kun-Szolnok vármegyében 46, Bács-Bodrog vármegyében 23, Torontál vármegyében 11, Zemplén vármegyében 26, Pest vármegyében 8, Hajdú vármegyében 7, Gömör vármegyében 3, Heves vármegyében 31 községi népkönyvtár, különböző olvasóköri- és szövetkezetekkel kapcsolatosan pedig 18 népkönyvtár létesített. Az ingyenes népkönyvtárakban a hasznosan szórakoztató olvasmányok mellett gazdasági ismeret-terjesztő népies munkák helyeztetek el.

Kiváló gondot fordítottam továbbá a munkások önszegélyező szövetkezeteinek megfelelő támogatására is, s az ezen irányú tevékenység eredményeként már is jelezhető az a tény, hogy a helyes irányú önszegélyező egyesületek létesítése a munkásoknak nemcsak anyagilag válik előnyére, hanem a részben is, hogy elvonja őket, a maguk jóvoltára, azon titkos szervezedekektől, melyekben eddig az egyesülésre való vágyakozás, hibás irányban, kielégítést keresett. Ily önszegélyező szövetkezetek Bánfalván, Nagy-Szénáson, P.-Földváron, Dombiratoson, Medgyes-Egyházán, stb. létesítették és ezek példájára több helyen megindult az alakítási mozgalom.

A munkásmozgalom helyes irányba terelése tekintetében a társadalmi tevékenységet méltányolván, gondot fordítottam arra, hogy a lelkészek, tanítók s általában a néppel közvetlenül érintkezők helyes irányú működését a hatóságok jóakarattal támogassák. — Hogy az ily irányú tevékenységet buzdítsam, a költségvetésben e czímen rendelkezésemre álló hitelből több lelkészt, tanítót, stb. megjutalmaztam, s ott, a hol arra szükség volt, az egyesek helyes irányú társadalmi tevékenységét anyagilag és erkölcsileg támogattam. Ilyen módon több népkönyvtári egyesület, szövetkezet, szövetkezeti népkönyvtár létesítették s több munkáskérdésre vonatkozó irodalmi dolgozat kiadása s terjesztése vált lehetővé. A hosszabb időt egy helyben töltött gazdasági cselédek és jó munkások jutalmazására Csanád, Jász-Nagy-Kun-Szolnok, Temes, Szatmár, Somogy, Bács-Bodrog, Zemplén, Szabolcs, Tolna, Gömör és Kis-Hont, Komárom, Hont, Hajdú, Csongrád, Fejér, Pest-Pilis-Solt-Kis-Kun, Abauj-Torna és Békés vármegyékben minden közigazgatási járásában egy cseléd és egy munkás, továbbá Szeged valamint Hódmező-Vásárhely városokban 3 cseléd és 3 munkás javára 100 koronáig terjedő pénzbeli jutalmat engedélyeztem s a jutalmazottaknak elismerő oklevelet állítottam ki. A jutalmazottak névjegyzékét a közigazgatási hatóságok s a gazdasági egyletek egyetértőleg állapították meg. A jutalmak ugyancsak a hatóságok és gazdasági egyletek által ünnepélyes módon osztattak ki. A jó és hű cselédek és munkások ilynemű elismerésben való részesítése igen jó eredménnyel járt, s mindenesetre ellensúlyozta az izgatóknak elégtelenséget szító actióját. Nem kevésbé jó eredményt biztosított a munkásnép részére kiadott különböző, helyes irányú népies lapok és füzetek terjesztése.

A működésben levő mezőgazdasági kísérletügyi intézmények a következők:

A m. kir. orsz. chemiai intézet és központi vegyikísérleti állomás Budapesten, mely a földművelésügyi ministerium részére a vegytanba vágó mindennemű munkát teljesít és a kormánynak véleményező közege; a termelők, eladók és vevők részéről beküldött anyagokat vegyileg megvizsgálja, továbbá az alkalmazott vegytant, főleg a mezőgazdasági chemiát tudományosan műveli.

A m. kir. vegyikísérleti állomások (Debreczenben, Kassán, Keszthelyen, M.-Óvárrott, Kolozsvárrott és Pozsonyban) közül a legtöbb munkálatot, a központi állomás után, a m.-óvári végezte. A budapesti vegyikísérleti állomás munkálatainak legnagyobb részét a

czukor-, tej- és borvizsgálatok teszik és csak ezek után következnek egyéb gazdasági cikkek műtrágyák, talajok és takarmányok, míg a vidéki vegyakisérleti állomásoknál az utóbbiak vizsgálata van túlsúlyban. Valamennyi vegyakisérleti állomás szakértő közeg a mezőgazdasági termények, termékek és cikkek hamisításának tilalmazásáról szóló 1895. évi XLVI. t.-cz. végrehajtása körül. E törvény, valamint a mesterséges borok készítésének és forgalomba hozatalának tilalmazásáról szóló 1893. évi XXIII. t.-cz. erélyes végrehajtása folytán a vegyakisérleti állomások forgalma az 1898. év folyamán jelentősen növekedett úgy, hogy a személyzet szaporítása és a felszerelések kiegészítése volt szükséges.

A m. kir. vetőmagvizsgáló állomások Budapesten, Debreczenben, Kassán, Keszthelyen és Kolozsvárott a vetőmagvak és más növényi cikkek forgalmának ellenőrzése végett a gazdasági magvak különféle tulajdonságainak megállapítására irányuló vizsgálatokat és kísérleteket és a tisztított heremagvak ólomzárását végzik; feladatuk továbbá a gyomnövények és azok magvainak meghatározása, gyomok és növényi paraziták ellen való védekezés-módok, jó magtisztító készülékek és gépek ismertetése, abraktakarmányok botanikai elemzése. A gazdák részére ingyen végzik ez állomások a gazdasági magvak megvizsgálását azonosságra, származásra, mennyileges tisztaságra, arankára és virágzó képességre. A magvizsgáló állomások szintén szakértő közegként szerepelnek a fennebb hivatkozott 1895. évi XLVI. t.-cz. végrehajtásánál. Ez állomások működési körét érintőleg fontosabb kormányzati intézkedés volt az, hogy az amerikai herefélék ólomzárása feltétlenül eltiltatott, tehát még oly esetre is, ha a magvizsgálat eredménye arankamentességre vallana. Ez intézkedés okát találja abban, hogy az amerikai hereféle minőségileg jóval silányabb, mint a hazai és olyan arankafaj terjesztője, melyet a lóheremagból majdnem lehetetlen kitisztítani, s így a hazai termelést súlyosan veszélyezteti.

A m. kir. gépkísérleti állomás M.-Óvárott, saját kezdeményezéséből vagy a géptulajdonosok megkeresésére, az újonnan feltalált, avagy használatban levő gazdasági gépeket és eszközöket elméletileg és gyakorlatilag összehasonlítva megvizsgálja mindazon kiválmak szempontjából, melyek azok használhatóságát és értékét megállapítják.

A m. kir. növénytermelési kísérleti állomás M.-Óvárott, a kulturnövények különböző fajainak és változatainak kipróbálására, terjesztésére és termelési módjuk begyakorlására szolgál. Feladata továbbá a vetőmagtermelés és tenyésztés, a fűmagtermelés meghonosítása; természetes kaszálók és legelők javítására irányuló kísérletezés; mesterséges trágyafélékkel való kísérletezés és az okszerű trágyázási eljárás terjesztése; növénytermelési kérdések beható tanulmányozása; a növénytermelési ismereteknek szóban és írásban való terjesztése; a növényfélék azonosságának termelési kísérlet útján való megállapítása. Az állomás gyakorlati irányú kísérleteit gazdák közreműködésével foganatosítja, a kiket ingyen lát el vetőmaggal és műtrágyával, minek fejében az illetők a kísérleteket az állomás utasításai szerint foganatosítani s az eredményről beszámolni tartoznak. Ez irányban az állomás 1898-ban is folytatta rendes működését. Kísérletek végeztettek rétekre kainit, superfosfát és Thomassalak trágyázással, ősziék alá alkalmazott műtrágyával, bürgonyákkal, tavaszi árpákkal, homoki borsókkal, cukorrépa-maggal, fűmagvak termelésével. Az állomás az 1898. év folyamán hivatalos helyiségei közvetlen szomszédságában kellően felszerelt kísérleti telepet nyert, az állomás főépülete kibővített és átalakított, fölszerelése szaporított; a tudományos kísérletekhez pedig egy nagy üvegtényészház épült.

A m. kir. dohánytermelési kísérleti állomás létesítése Debreczenben a hazai dohánytermelés az utóbbi években észlelt hanyatlásának feltartóztatása és e fontos termelési ág föllendítése érdekében 1897-ben határozottatott el, s ez év őszén az előmunkálatok és legelső beruházások is megtörténtek úgy, hogy 1898 elejével az állomás működését már meg is kezdte. Építettett az állomás központjában (Debreczenben) egy főépület hivatalos helyiségekkel s egy tisztviselő-lakosztálylyal, egy lakóház az állandó kertészek részére, két raktár a szükséges eszközöknek, négy különféle rendszerű dohányszárító pajta és simítóház

és egyéb melléképítmények; az állomás fiókján (B.-Csabán) pedig egy főépület hivatalos helyiséggel, kertészlakosztálylyal; egy dohány szárító pajta és simítóház. Az állomás központja 14 k. holdon, fiókállomása pedig 6 k. holdon üz. dohánytermelést.

Az ekként felszerelt állomás feladata a dohánytermelést és kezelést a palánta neveléstől a beváltásig minden részletében tökéletesíteni, a dohány minőségét javítani, okszerű fajta- és magtermelést üzni, a dohánytermelőket a dohány okszerű termelésével és kezelésével megismertetni, a felmerülő szakkérdésekben a termelőknek és a jövedéknek felvilágosítással szolgálni, továbbá dohánykertészeket és dohánytiszteket képezni ki.

A m. kir. állatélettani és takarmányozási kísérleti állomásnak (Budapesten) feladata a házi állatok okszerű takarmányozását, különös tekintettel a hazai viszonyokra, szabatos tudományos kísérletekkel tanulmányozni.

A m. kir. állami rovar-tani állomás Budapesten káros rovarok, illetőleg a rovar-károk tanulmányozása, a védekezési módok, irtószer, vagy eljárások megállapítása s az azokra vonatkozó ismeretek terjesztése érdekében működik. Nagyobb rovarkároknál szükség esetén a rovarirtási munkálatokat a helyszínén vezeti. Az állomás segítségére szolgálnak az állandó rovarkártudósítók, a kik a rovarkáresetekről az állomást értesítik. Rovarkártudósító lehet mindenki, a kit önkéntes ajánlkozásra erre az állomás alkalmasnak talál.

A m. kir. növényélet és kórtani állomás M.-Óvárrott a mező- és erdőgazdasági növényeken észlelhető olyan kórok és kárveszélyek tanulmányozásával foglalkozik, melyeket kedvezőtlen életviszonyok, vagy parazita gombák okoznak. Az állomás feladata az óvintézkedések vezetése, a szakmába vágó ismeretek terjesztése, a külföldön jelentkező betegségek behurczolása ellen irányuló intézkedésekre vonatkozó javaslattétel. Az állomás segítségére szolgálnak mindazok, a kik a növényi betegségek esetleges jelentkezéséről az állomást a megtámadott növényrészek beküldésével értesítik.

Mindezen kísérleti állomások a szakmájukba vágó bármely kérdésben úgy szóbeli mint írásbeli megkeresésre, ingyen készséggel adnak felvilágosítást. Ezeknek az állomásoknak a működése a gazdaközönség részére díjtalan, kivéve a vegykísérleti és vetőmagvizsgáló állomások azon vizsgálatait, a melyekért az érvényben levő és az illető bármely állomástól megszerezhető díjjegyzék értelmében fizetés jár.

A különböző kísérleti állomások között a kapcsolatot a mezőgazdasági kísérletügyi központi bizottság képezi, mely Budapesten székel, s a kísérleti állomások cél tudatos összeműködését irányítja. E bizottság bocsájta közre a »Kísérletügyi Közlemények« czímen meg nem határozott időszakokban megjelenő füzeteket. E füzetek a »mezőgazdasági kísérletügyi központi bizottsághoz« (Budapest, V. földművelésügyi ministerium) intézett egyszerű megkeresésre minden érdeklődőnek ingyen megküldetnek. A Kísérletügyi Közlemények 1898. évi első évfolyama 6 füzetben, 26 nyomtatott ívnyi terjedelemben jelent meg s 4500 példányban küldetett szét ingyen az érdeklődő gazdáknak.

Az egyéb tudományos intézetek közül kiemelendő az orsz. m. kir. meteorologiai és földmágnességi intézet, Budapesten. Ez intézet az ország éghajlati és időjárás viszonyainak tanulmányozásával és jelzésével foglalkozik. Az intézet időprognózis osztálya a külföldi meteorologiai intézetektől és hazai megfigyelő állomásoktól vett sürgönyök alapján készíti az »Időjárás Jelentést«, mely a sürgönyözött jelentést táblázatosan és synoptikus képből mutatja be s az időjárás tényezők pillanatnyi állását s a következő napra várható időt ismerteti; a 150 példányban kinyomásra kerülő jelentést intézetek, észlelők, lapok és magán előfizetők kapják.

Az időjelzés mennél gyorsabb és szélesebb körben való terjesztése céljából az időprognózis 300 távirdaállomással körözüvénysürgöny alakjában naponkint közöltetik, s ennek alapján ezen távirdahivatalok az e célra szolgáló táblákon jelzik, hogy a következő napra minő idő várható.



Az intézet ombrometriai (csapadékmérő) osztálya a földmivelésügyi ministerium vízrajzi osztálya számára a folyamszabályozás és árvizjelzés céljaira folyamvidékenként dolgozza fel a csapadék és hőmérsékleti adatokat. Az időjelzési szolgálat tökéletesbitése céljából, a kereskedelemügyi m. kir. minister úr hozzájárulásával, 300 új ombrometriai állomás létesített. Az ombrometriai osztály a vízrajzi osztály évkönyvei számára az évi csapadékmennyiségnek hazánk területén való eloszlásáról évenként megfelelő szöveggel kísért térképet állít össze.

Az intézet klimatologiai osztálya gondoskodik a megfigyelési hálózat karban tartásáról, feldolgozza a megfigyelési anyagot és eredményeket az intézet évkönyvei részére, melyekben a magyar korona országainak területén levő összes állomások megfigyelései, illetve a megfigyelések eredményei közölve vannak.

Az intézet observatoriuma Ó-Gyallán jelenleg már valamennyi meteorologiai elem közvetlen megfigyelésére és regisztrálására szolgáló műszer birtokában van. Az observatorium a meteorologiai megfigyeléseken kívül földmágnességi méréseket és földmágnességi megfigyeléseket végez. Az observatoriumban nyert megfigyelések eredményei külön havi jelentésben közöltnek.

A magyar kir. földtani intézet Budapesten Magyarország földtani és kőzettani viszonyait kutatja, agronom geologiai osztálya a talajt a mezőgazdaságra alkalmassága szempontjából tanulmányozza. A földtani intézet különálló agronomgeologiai osztályán kívül bányászati és hydrogeologiai osztálylal, továbbá külön vegyészeti laboratóriummal rendelkezik, mely utóbbi főleg ásványoknak és kőzeteknek chemiai elemzésére szolgál. Az intézet működéséről »Évkönyvben« és »Térképekben« számol be.

A m. kir. mezőgazdasági muzeum Budapesten 1897 szeptember hó 20.-án nyílt meg. A magyar gazdaközönség érdeklődésének és áldozatkészségének köszönhető, hogy a muzeum már megnyitása alkalmával gazdag és becses gyűjtemény birtokába jutott. A muzeum fejlődése érdekében intézkedtem, hogy a földmivelésügyi ministerium fenntartása alá tartozó intézmények a muzeum céljára alkalmas tárgyaikat átengedjék, s felkértem az összes ármentesítő és vízszabályozó társulatokat, hogy az 1896. évi kiállításon bemutatott tárgyaikat a gazdasági muzeumnak engedjék át, a mely felkérésnek kevés kivétellel az összes társulatok eleget is tettek. A pénzügyminister urat pedig felkértem, hogy a dohányjüvedék azokat a tárgyakat és eszközöket, a melyeket szemléltetés által a gazdaközönség hasznára fordíthat, a muzeumnak adja át. A muzeum leltára az 1898. év végével 15.741 darabot tüntetett fel, összesen 206.915 kor. 92 fillér értékben. A muzeum április hótól novemberig, a vásár- és ünnepnapokat is beleértve, a hétfői napok kivételével, naponként látogatható; látogatása mindig ingyenes. 1898-ban 98.165 látogatója volt; esik tehát átlag egy napra 527 (1897-ben 355) látogató.

A gazdasági szakoktatást az 1898. évben a gazdasági akadémia, a gazdasági tanintézetek és a földműves iskolák látták el. A gazdasági szakismeretek terjesztéséről a következő intézmények útján gondoskodtam: tanító képezdéken alkalmazott gazdasági szaktanárok, gazdasági vándortanárok és szaktanárok, gazdasági vándorelőadások, tanfolyamok és téli iskolák, gazdák tanulmányi kirándulása, végül a szakirodalom s a gazdasági népkönyvtárak által. A legfelsőbb gazdai kiképzést a magyar-óvári gazdasági akadémia szolgáltatja, két éves tanfolyamon. Szervezetében az 1898. év folyamán változás nem történt. A tanítás gyakorlati része az akadémia gazdasága és a kerti gazdaság bemutatásával történik. Ezek az oktatás céljának megfelelően a helyes gazdasági gyakorlat, üzletszerűség és okszerű kezelés bemutatására szolgálnak. A tulajdonképeni tanítási berendezéseken kívül és azok mellett igen nevezetes organumai vannak az akadémiának a tudományok szolgálatára, a buvárlatokra, a gazdasági előmenetel s a helyes ismeretek terjesztésére az akadémiához kapcsolt állomásokban. Ezek a gépkísérleti, vegykísérleti, vetőmagvizsgáló, növényélet és kórtani, növénytermelési, állatgyógyászati, meteorológiai állomások és végül a gaz-

dasági tanácsadó bizottság. Gazdasági tanintézet van négy, u. m. Keszthelyen, Debreczenben, Kolozs-Monostoron és Kassán. Céljük az, hogy hallgatóikat a mezőgazdaság összes ágaiban előforduló teendőkel és műveletekkel gyakorlatilag megismertesse, a fontosabb műszaki fogásokra megtanítsa, s kellő gyakorlati alap után tudományos szakképzés által saját birtokaik okszerű kezelésére, nagyobb birtokok haszonbérletére vagy a gazdatiszti pályára előkészítse. A tanfolyam három évre terjed. Az első évben a tanítás túlnyomólag gyakorlati, a második és harmadik tanévben a fősúly a szaktárgyak tanítására van fektetve, mindazonáltal a gyakorlati oktatás is figyelemben részesül. Azonkívül évenként néhány napra terjedő tanulmányi kirándulást tesznek a tanulók az illető szaktanárok vezetése alatt. A tanintézeteken ez év folyamán a gazdaközönség részére gyümölcsészeti, gőzcéplőgépezési és szeszfőzői tanfolyamok tartottak. Hogy a gazdasági tanintézetek minél többeknek és a szegényebb sorsúaknak is hozzáférhetőek legyenek, fokozatosan valamennyi tanintézetet konviktusokkal szándékozom ellátatni, hol mérsékelt díjért kapnak a tanulók teljes ellátást. Jelenleg Kassán, Kolozs-Monostoron és az első évek részére Debreczenben vannak ily konviktusok.

Az 1898. évben a következő földműves iskolák működtek: a debreczeni, rima-szombati, csákvári, nagyszentmiklósi, pápai, adai, szentimrei, algyógyi, kecskeméti, lugosi, jászberényi, hódmezővásárhelyi m. kir. földműves iskolák; a békéscsabai vármegyei, a szabadkai városi földműves iskolák állami tanszemélyzettel, a besztercei, medgyesi, földvári szász, csákvári magán földműves iskolák s végül a Szeben vármegyei tangazdaság.

Az állami kezelésben lévő földműves iskolák szervezete alapjában véve ugyan egyenlő, az oktatás tekintetében azonban teljesen a helyi viszonyokhoz alkalmazkodnak. Az oktatás főként gyakorlati alapon történik, s fősúly a helyszínen való begyakorlás mellett a munkák értelmes végrehajtására van fektetve, az elméleti tanítás csupán a nélkülözhetetlen alapismereteket öleli fel, magyarázó és okmutató irányban. A növendékek vezetésében a törekvés az, hogy azok népiessége megőriztessék, ellátásuk egyszerű és nem tér el azon életmódtól, melyhez az iskolába lépésük előtt szokva lehettek. A tanfolyam tartama két év; a tanév mindenkor október hó 1-én kezdődik és egyfolytában tart augusztus hó végéig.

Valamennyi földműves iskolánál a nyári időszakban a gazdasági ismétlő iskolai tanítók és lelkészek számára tartattam négyhetes gazdasági és kertészeti tanfolyamokat, a téli időszakban pedig földműves gazdák kiképzése céljából rendeztettem 2—3 hónapig tartó tanfolyamokat, oly módon, hogy iskolánként 20—20 benlakó egyén nyer az okszerű gazdálkodásból gyakorlati irányú oktatást. A nyári időszakban rendezett gazdasági tanfolyamokon 1898 évben összesen 400 tanító és 20 lelkész vett részt.

A földműves iskolák oktató személyzete élénk részt vett a vármegyei gazdasági egyesületek által rendezett népies gazdasági vándoroktatásban, de ettől függetlenül is az iskola gazdaságában egyes tenyésztési, termelési ágak, eszközök bemutatása céljából összesen 145 okmutató előadást tartott közel 1.800 résztvevővel. A földműves iskolákat összesen 5.511 érdeklődő, legnagyobbbrészt gazda, tekintette meg. Az iskolák tanszemélyzetéhez 337 esetben fordultak tanácsért.

A földműves iskolák gazdaságainál szem előtt tartatik, hogy azok a növendékek oktatásánál mint eszköz, a környék gazdáinak pedig az okszerű gazdálkodás terén szolgáljanak mintaként. E végből kiváló súlyt helyezek arra, hogy a földműves iskolák vidékek népével minél szorosab érintkezésbe lépjenek, hogy vezetésök és útmutatásuk segítségével a kisgazdák értelmisége emelkedjék.

A gazdaságban termelt jó minőségű vetőmagvak mérsékelt áron, esetleg csere útján bocsátatnak a gazdaközönség rendelkezésére, ugyancsak a jó apaállatok mérsékelt áron adatnak el a tenyésztőknek.

Ez évben a karczagi és komáromi földműves iskolák építkezése is megkezdett, ezzel az állami kezelésben lévő földműves iskolák száma 16-ra emelkedik.

A gazdasági szakismeretek terjesztésére szolgáló intézmények közül megemlítendő első sorban tanítóképezdéken a gazdasági szaktanárok alkalmazása. A gazdasági felső népiskolák tanerőinek biztosítására, valamint az elemi népiskolákkal kapcsolatban szervezett gazdasági ismétlő népiskolák vezetéséhez szükséges szakavatott tanítók kiképzése céljából a tanítóképezdéken előadott »gazdaságtan« oktatásával képzett gazdák bízták meg. Az 1898. évben a debreczeni, kolozsvári, lévai, znióváraljai, bajai, félegyházi, csurgói, temesvári, csáktornyai és budapesti tanítóképezdéken már szakképzett gazdák látták el a gazdaságtan előadását s tervem, hogy fokozatosan a többi tanítóképezdén is a gazdaságtan oktatása szakegyénekre bízassék.

A tanítóképezdek azon nem szakképzett gazdatanárai részére, kik a gazdaságtant előadják, a nyári szünetben a kassai és kolozsmonostori m. kir. gazdasági tanintézeteken tartattam tanfolyamokat.

Hogy a vármegyei gazdasági egyesületek közreműködésével rendezett vidéki vándortanításoknál a szükséges tanszemélyzet rendelkezésemre álljon, nyolcz gazdasági vándortanítói állást rendszeresítettem. Eddig ezen vándortanításokat a szakoktatási intézményeknél alkalmazott tanerők látták el, miután azonban a szakoktatási intézetek személyzete a mindinkább nagyobb arányokat öltő vándortanításokat tulajdonképeni hivatásának elhanyagolása nélkül ez idő szerint már nem tudná ellátni, vált elkerülhetetlenné külön szakerők alkalmazása. Az 1898. évben Arad, Pest-Pilis-Solt-Kis-Kun, Beszterce-Naszód, Zólyom, Temes, Borsod, Bereg s Szeben vármegyék területén kezdték meg működésüket a gazdasági vándortanítók.

A gazdasági vándortanító feladata a gazdasági szakismeretek terjesztése, gazdasági szakkérdésekben felvilágosítások, tanácsok, útmutatások adása, tanfolyamok rendezése. A hozzá intézett kérdések elintézése azok természetéhez képest lehet írásbeli felelet, vagy helyszíni szemle alapján nyilvánított szóbeli vagy írásbeli vélemény, vagy végül a helyszínen útmutatás-adás. Mindezt díjmentesen végzi.

Az ország egyes vidékein, melyek a nagyobb jövedelmezőséget biztosító termelési ágakhoz, mint komló-, kender- és lentermelés, tejjgazdaság, megfelelő termelési tényezőkkel bírnak, és a nép csak a kellő oktatás és buzdítás hiánya miatt nem karolja fel: hogy e hiányon segítsek és hogy a kigazda hitele szempontjából oly fontos szövetkezeti ügyet is előmozdítsam, az 1898. évben 4 gazdasági szaktanári állást szerveztem, u. m. lentermelési szakra Liptó-Szent-Miklós, komlótermelési szakra Segesvár, tejjgazdasági szakra Kaposvár s végül a szövetkezeti szakra Nyiregyháza székhelyvel. A szaktanárok működése az egész országra kiterjed. A szövetkezeti eszme terjesztése minden gazdasági szaktanár és vándortanító kötelessége.

A nevezett szakegyének működésüket tulajdonképen csak 1898 év második felében kezdték meg s ezen rövid idő alatt is, 1898/9 év telén, mintegy 302 községben tartottak előadást, melyeken közel 55.000 egyén vett részt, ezenkívül 22 tanfolyamon tanítottak, továbbá felvilágosításukkal és buzdításukkal szövetkezetek létesülésének vetették meg alapját.

A gazdasági szaktanári és vándortanítói állásokat jövőben úgy kívánom szervezni, hogy a nyári időszakban a tanítóképezdéken adják elő a gazdaságtant, míg a téli félévben, midőn a külső gazdasági munka szünetel, felnőtt gazdák részére rendeznek 2—4 hónapos tanfolyamokat, s részt vesznek a gazdasági vándorelőadásokon.

Harmadéve már, hogy kezdeményezésemből kifolyólag erkölcsi és anyagi támogatással a gazdasági egyesületek, a szakértelemnek és szakavatottságnak a mezőgazdák minden rétegeiben való terjesztése céljából, képzett gazdák közreműködésével népies előadásokat rendeznek. Hogy kigazdáink körében mily örömmel fogadják a gazdasági ismeretek terjesztését célzó intézményeket, legjobban tanusítja az előadások látogatottsága.

Az 1896/7. év telén 20 megyében rendezett előadásokat 34 ezer ember hallgatta, az 1897/8. év telén 39 vármegyében tartott előadásokon több mint 200 ezer gazda vett részt s ugyancsak ez időben tartott 11 gazdasági tanfolyamnak már 1000 hallgatója volt. Az 1898/9. év telén 53 vármegyében 1180 községben rendezett előadásokon közel 300.000 hallgató vett részt.

Az előadások tárgyai egybegyűjtve könyvalakban is kiadatnak s ingyen oszthatnak szét az előadáson résztvevők között s ez úton 1897/8. év telén 88.000-nél több, az 1898/9. év telén pedig közel 150.000 gazdasági tartalmú füzet került a nép közé.

A népies gazdasági előadások rendezése tehát a gazdasági egyesület feladatát képezi. A helyi viszonyokra való tekintettel ezek állapítják meg, hogy hol, mikor, mely tárgyból tartassék előadás s gondoskodnak, hogy ennek megtartására kellő szakértelemmel bíró, köztekintélynek örvendő gazdákat nyerjenek meg. A jóváhagyott tervezet alapján az előadások napját szószékről, továbbá újság, falragaszok, meghívók, vagy dobszó útján hirdetik ki.

Az előadások megtartására gazdaosztályunk képzett elemei, földbirtokosok, bérlők, gazdatisztek, közigazgatási tisztviselők, lelkészek, állatorvosok és tanítók vállalkoztak, továbbá a gazdasági ismeretek terjesztését célzó intézetek szakférjai, gazdasági vándortanárok. Örömmel ragadom meg az alkalmat, hogy azon lelkes gazdáknak, kik nem riadva vissza a fáradságtól, készséggel vállalkoztak a gazdasági ismereteknek a nép között való terjesztését legjobb tudásukkal szolgálni, ez úton is elismerésemet és köszönetemet fejezzem ki.

A 1898/99. év telén rendezett előadásokon összesen 418 szakképzett egyén vett részt az előadások tartásában.

A mezőgazdasági szakismereteknek a nép között való terjesztése 2—4 hónapig tartó tanfolyamokon, előadási sorozatokon, végül a tulajdonképeni előadásokon történik, kettőtől négy hónapig tartó tanfolyamokon a rendszeres gazdasági kiképzés tüzetett ki célul, hol az okszerű gazdasági ismeretek terén általános tájékozást szerezhethet a szorgalmas résztvevő. A tanfolyamokon a helyi gazdasági viszonyokra való különös tekintettel a talajművelés, a növénytermelés és az állattenyésztés, továbbá a szövetkezés és a mezőgazdasággal kapcsolatos törvények ismertetése adatik elő.

A tanfolyam keretébe a mezőgazdasággal kapcsolatos azon vidéken divó, vagy ott meghonosítható gazdasági háziipar gyakorlati oktatását is felvételtem, így legtöbb helyen a kosárkötés, szalma- és gyékényfonás, bodnár munka is tanított. A tanfolyamok előadásai naponkint vagy hetenkint meghatározott napokon tartatnak, a külső gazdasági munkák szünetelése alatt, hétköznap az estéi, vasár- és ünnepnapokon pedig a délutáni órákban. A tanfolyamok nyilvánosak, s azokon bárki résztvehetett. Az előadások hallgatása díjmentes. 1898/99. év telén az ország különböző részein 40 tanfolyam tartatott. Ezeket a kiscgazdák örömmel látogatták s nem egy tanfolyamnak állandóan 100 hallgatója is volt. Népies gazdasági oktatásunk alapját, magvát ezen tanfolyamok képezik.

A gazdasági üzem egyes ágainak vagy részletének alaposabb ismertetésére az előadási sorozatok szolgálnak. A helyi viszonyoknak megfelelően ez évben is több helyen — melyek az illető vidék központját képezik — tartatnak gyümölcsészeti, szőlészeti, méhészeti, tejgazdasági, stb. előadási cyclusok.

A tanfolyamok és a hasonló célokat szolgáló vándorelőadások jobb, tökéletesebb gazdasági eszközök bemutatásával is foglalkoznak s ezek azután a legszorgalmasabb résztvevő kiscgazdák közt kisorsoltattak, éppen így jobb takarmánymagvak is osztattak szét.

A gazdasági oktatásnál az előadásokon hallottaknak szemléleti úton való bemutatására szolgálnak azon kirándulások, melyeket a kiscgazdák a ménesbirtokok és földművesiskolák gazdaságaira tettek. Ezen kirándulásokat anyagi és erkölcsi támogatással az egyes gazdasági egyesületek rendezték.

1898. évben 44 vármegyéből összesen 7890 kisgazda kereste fel a fentnevezett gazdaságokat, hol saját szemükkal győződtek meg azon eredményekről, melyeket ezen okszerűen kezelt állami gazdaságok úgy az állattenyésztés, mint növénytermelés terén fölmutathatnak. A rendszeresen két napig tartó szemle alkalmával a kiránduló földműveseknek az állami gazdaság szakavatott kezelői magyarázták el az ott látható dolgokat s ismertették meg a gazdákkal az egyes termelési ágakat. A józan, értelmes magyar nép egész odaadással tanulmányozta a birtokok okszerű berendezését és felszerelését.

A tanulmányút első közvetlen haszna volt, hogy több községnek jelen volt képviselői a helyszínén elhatározták jó apaállatok és vetőmagvak beszerzését.

Az ismeretek terjesztésénél nagy szerepet játszó szakirodalom fejlesztésére kiváló gondom volt. 1896. évtől kezdve, részint pályadíjak kitűzése, részint megbízás és egyes szakművek kiadásának segélyezése útján, támogatással 16 gazdasági szakmunka jelent meg mintegy 33.400 példányban. Ezek közül az 1898. évben tettem közzé a gazdasági ismétlő iskolák olvasókönyvét és az ott működő tanítók részére a »Gazdasági Vezérfonál« című szakmunkát. Ezen műveket több ezer példányban ingyen küldtem meg az ismétlő iskolák részére.

A támogatással megjelent műveknél súlyt helyezek arra, hogy azok mérsékelt áron kerüljenek forgalomba és hogy a népies gazdasági szakirodalom terén érezhetőbb hiányokat pótoljam.

Ez évben fog megjelenni kiadásomban a »Magyar Gazda Kincsháza« című népies nyelven írt gazdasági munka, melynek rendeltetése lesz, hogy a gazdaság köréből igazságokat, tudnivalókat tartalmazzon és adjon elő a kisgazdáknak, s oly módon közölje a hasznos célra vezető eljárási módokat és eszközöket, hogy ösztönt ébresztszen a gazdasági haladás iránt. Ezen művet több ezer példányban fogom kinyomatni, s mérsékelt áron fogom a gazdaközönség rendelkezésére bocsátani.

Az állatorvosi akadémia, mely mint állatgyógyászati tanszék 1787-ben alapított s 1857-ben önállósított, 1899-ben mint Főiskola szervezetét újja. Feladata: az állatorvosi pályára lépő egyéneket megfelelő szakképzés útján az állatorvoslás gyakorlására feljogosítani; az állatorvosi és összehasonlító orvostani tudományok önálló művelése mellett állategészségi ügyekben legfelső fokon véleményt mondani, továbbá közigazgatási hatóságok és kir. bíróságok megkeresésére szakvéleményeket, illetőleg felülvéleményeket adni. Az állatorvosi tanfolyam négy évig tart. A felvételi feltételek az 1897/8. tanévben: valamely középiskola hatodik osztályáról szóló bizonyítvány és a betöltött 16-ik év. Az állatorvosi oklevél elnyerésére előszigorlat és három szigorlat letévése kötelező. A tanév folyamán 39-en nyerték el az állatorvosi oklevelet.

A felső állatorvosi tanfolyamon kívül az akadémián még leendő katonai gyógykovácsok számára két éves gyógykovácsi tanfolyam van rendszeresítve, melyet ezúttal 41 növendék látogatott. Végül, szintén első sorban tényleges szolgálatban álló katonák részére évenként két, hathónapos patkolási tanfolyam tartatik, melyet 39, illetőleg 41 növendék látogatott. Az akadémia kórházaiban 1.590 nagy állat és 975 kis állat, ezenkívül mint bejáró beteg 399 nagy állat és 555 kis állat részesült gyógykezelésben.

Az 1897. év őszen az akadémia telkén új sebész kórház épült, melynek fő részét a modern sebkezelés igényeinek megfelelően berendezett operáló terem képezi.

A selmeczi m. kir. erdészeti akadémia célja, hogy az erdészeti szolgálat számára szükséges szakerőket kiképezze. A selmeczi erdészeti akadémia az országnak egyetlen — ily célú szolgáló — felső tanintézete. Tanfolyama két szakiskolára oszlik: az egyik az általános erdészeti szakiskola 3 éves tanfolyammal, a másik az erdőmérnöki, melynek tanfolyama 4 évre terjed s az előbbitől abban különbözik, hogy az építészeti, földmérési és gépészeti ismeretek tekintetében behatóbb és terjedelmesebb képzettség szerzésére nyújt alkalmat a négyéves tanfolyam alatt.

A hallgatók tandíjat nem fizetnek. A szegénysorsú és jól tanuló hallgatók támogatására 20, egyenkint 600 koronás állami ösztöndíj van rendszeresítve. Hasonló összegű két ösztöndíjat adományoz az országos erdészeti egyesület, ezenkívül vannak magánosok által alapított ösztöndíjak is.

Az erdészeti szakképzettségnek törvényszerű teljes mértékét az erdészeti államvizsga adja meg, melyre csak azok bocsáttatnak, akik a selmeczi erdészeti akadémia rendes hallgatóira nézve előírt tantárgyakból vizsgaeredményt mutatnak fel s az erdészeti akadémia végzése után két éven át erdészeti szolgálatban voltak.

Az erdészeti államvizsgálatok évente kétszer (tavasszal és ősszel) tartatnak meg és pedig Budapesten az erdészeti államvizsgáló bizottság tagjai közül esetről-esetre kijelölt vizsgálóbizottság előtt.

Az erdészeti akadémiával kapcsolatosan van szervezve az erdészeti főkísérleti állomás, melynek élén az akadémia erdőmíveléstani tanszékének előadó tanára áll, az államerdészet szolgálatától oda kirendelt egy erdőtiszttel, mint segédvel.

Az erdőori teendők végzésére alkalmas egyének kiképzésére úgy mint előbb, négy erdőori szakiskola tartatott fenn, még pedig Vadászerdőn (Temesvár mellett), Királyhalmán (Szabadka mellett), Liptó-Ujvártt és Görgény-Szt.-Imrén. A szakiskolai tanfolyam tartama teljes két év. A növendékek legnagyobb része állami ellátás mellett és csak kis részben saját költségen vétetett fel; ez utóbbiak az ellátásért és ruházatért 300 koronát fizetnek. A növendékek mind benlakók. Az oktatás főként gyakorlati, de részben elméleti; a gyakorlati ismeretek bővítése végett a tanulóknak a szakiskolák kezelése alatt levő erdőkben, csemete és növénytani kertekben a legkülönbözőbb kezelési, használati és tenyésztési módok mutattatnak be, s azonkívül tanulmányi utakat is tesznek.

A felsőbb szőlő- és borgazdasági tanfolyamra az 1897/8-iki tanévre 23 hallgató vétetett fel és pedig 22 hallgató egyenkint évi 1200 korona állami ösztöndíjjal, 1 hallgató saját költségén. A tanfolyam célja elméleti és gyakorlati alapon tudományosan és gyakorlatilag akadémiai színvonalon álló oly kiképezést adni növendékeinek, hogy nagyobb kiterjedésű szőlő- és pinczegazdaságok kezelésére s az állami szolgálatban való alkalmazásra képesítse őket. A felsőbb tanfolyamot végzett hallgatókra évről-évre szükség van, főként a szőlő- és borgazdaság terén működő állami szakközegek szaporítása céljából, a mi a szőlőfelújítás gyors terjedése folytán a szőlőbirtokosoknak adandó szakszerű útbaigazítások szolgáltatása végett, továbbá az 1896:V. t.-cz. végrehajtása érdekében évről-évre elkerülhetetlen.

A tanfolyamot végzett hallgatók közül többen nyertek alkalmazást a Magyar Agrár- és Járadékbanknál is, az 1896:V. t.-cz. alapján adott szőlőfelújítási kölcsönök ügyeinek kezelésénél, végül szívesen alkalmazzák a felsőbb tanfolyamot végzett hallgatókat magán szőlőbirtokosok és testületek is.

Az 1897. évben Egerben felépített vinczellériskola az 1898. év április havában nyitvatván meg, ezzel együtt az állami vinczellériskolák száma hatra emelkedett, s ezek mellett még az állam által segélyezett más három vinczellériskola állott fenn.

Állami vinczellériskolák Bihar-Diószegen, Egerben, Ménesen, Nagy-Enyeden, Tapolczán és Tarczalon, az állam által segélyezett rendszeres vinczellériskolák pedig Pozsonyban, Pécsen és Munkácsen vannak, e három utóbbit az illető városok tartják fenn.

A ménesi, tapolczai és tarczali vinczellériskolákban a tanfolyam egy év, az oktatás túlnyomóan csak gyakorlati s a cél: közönséges vinczellérek s értelmes szőlőmunkások és munkavezetők nevelése. Ellenben a bihardiószegi, az egri s a nagyenyedi vinczellériskolákban, melyek közül a két elsőben a tanfolyam 2 évig, a harmadikban pedig 3 évig tart, az oktatás — habár a fősúly itt is a gyakorlatra van fektetve — részben már elméleti is, s ezen vinczellériskolák célja olyan értelmesebb vinczellérek nevelése, a kiket közép nagyságú szőlőbirtokok önálló kezelésére is alkalmazni lehet.

Az állami vinczellériskolákban tandíj nincs. Lakást a tanulók valamennyien ingyen

kapnak az iskolában. A tanulók részint saját költségesek, a kik ellátásukért (élelmezés, mosás, gyógykezelés, fűtés, világítás) évenként az egyes iskolák szerint 240—300 koronát fizetnek, legnagyobb részt azonban egészen ingyenesek vagy félfizetésesek, mely czélból az állami vinczellériskoláknál részint állami, részint magánalapítványi egészösztöndíjas és félsztöndíjas helyek vannak.

Minthogy a szőlőtelepítés évről-évre fokozottabb arányban halad és következtetés-képen kellőleg képzett ügyes vinczellérekre mindinkább nagyobb szükség van, a vinczellériskolák további szaporítását tervezem. Egy új állami vinczellériskolának Kecskeméten való létesítésére szükséges hitelt a törvényhozás már az 1898. évben rendelkezésemre bocsátotta, ezen vinczellériskola felépítése azonban az 1899. évre halasztatott, mert az építkezéshez szükséges téglanyagot, melyet Kecskemét városa díjtalanul szolgáltat, az 1898. évben a város — más nagyobb szabású építkezésekkel lévén elfoglalva — nem bocsáthatta rendelkezésemre.

A pozsonyi szőlészeti és kertészeti szakiskola, a jelenlegi szervezete mellett csak korlátozott mértékben rendelkezésére álló anyagi eszközökkel céljának kellőleg nem felelhetvén meg, ezen iskolának az 1899. évben való államosítása tervezetik.

A néptanítók részére az 1897. évben tartott négyhetes szőlő- és borgazdasági tanfolyamok tartását az 1898. évben is megismételtem. E tanfolyamok célja az, hogy a szőlőművelés szempontjából fontosabb községekben működő néptanítók a szőlő- és borgazdaság terén, különös tekintettel az elpusztult szőlők felújítására, elméletileg és gyakorlatilag oly fokú kiképzést nyerjenek, hogy a népiskolákban s a gazdasági ismétlő iskolákban a tanulóknak erről is kellő oktatást nyújthassanak, s általában az illető községekben a szőlő- és borgazdasági ismeretek terjesztése s a szőlőfelújítás előmozdítása érdekében határozottan közreműködjenek.

Az 1898. évben az állami szakközegek vezetése alatt 12 helyen tartattak ilyen tanfolyamok, u. m.: Pozsonyban, Váczott, Egerben, Tarczalón, Beregszászban, Bihar-Diószegén, Ménesen, Nagy-Enyeden, Tapolczán, Pécsett, Tatán és Veszprémben. Ezekben összesen 175 néptanító vett részt és pedig 169 egyenkint 120 kor. állami segélylyel, 1 a vasvármegyei gazdasági egyesület költségén, 5 pedig saját költségén.

A tejjgazdasági szakoktatás az előző évi keretben maradt.

*Darányi Ignác, s. k.*





lápna az iskolában. A tanulók részint nőtől költözöttek, a kik előzetesben képzés, módos, gyógykezelés, dítés, világitás) évenként az egyes iskolák szerint 200-300 személy között, legnagyobb részt azonban egészen ingyenesen vagy költség nélkül, mely részint az állami vízvezetékiskolákkal részint állami részint magánalapítványi egyesületekkel, és társadalmi helyek vannak.

Mintegy a költözötték körül-volt lakozottakból arányban habok és képzés-képen képzett ügyes főnököknek mindinkább nagyobb szükség van, a vízvezeték-iskolák további megerősítését terjesztve. Egy új állami vízvezetékiskolát Kecskeméten volt létesítésre szükséges hitelt a törvényhozás már az 1885. évben rendelkezésre bocsátta, ezen vízvezetékiskola felépítése azonban az 1898. évi halasztott, mert az építéshez szükséges költségvetést mely a Kormányzat városi költségvetéséből az 1898. évben a város — más tárgyakhoz hasonlóan — kérték felvételére — nem bocsátotta rendelkezésre.

A pozsonyi és a képzési iskolák, a jelenlegi szervezete mellett csak korlátozottan rendelkezésre álló anyagi eszközökkel az iskolák képzés nem feltétlenül megvalósítható az 1890. évben való államháztartás terjesztése.

A néptanulók részére az 1897. évben tartott egyetemes általános iskolák felépítéséről az 1898. évben is megindítottam. E tanulmányok során az, hogy a költözötték szempontjából fontosabb községekben működő néptanulók a városi tanács részén, külön tekintettel az alapított iskolák felépítésére, elsősorban az iskolák felépítéséről kikértem az iskolák, hogy a munkáikat a városi tanács részén a tanulóknak általános iskolák felépítéséről az 1898. évben is megindítottam. E tanulmányok során az, hogy a költözötték szempontjából fontosabb községekben működő néptanulók a városi tanács részén, külön tekintettel az alapított iskolák felépítésére, elsősorban az iskolák felépítéséről kikértem az iskolák, hogy a munkáikat a városi tanács részén a tanulóknak általános iskolák felépítéséről az 1898. évben is megindítottam.

Az 1898. évben az állami költségvetés alatt 12 helyen tartották az általános iskolák, azaz: Pozsonyban, Pécsen, Eszéken, Párizsban, Bergrészben, Buda-pestben, Miskolcon, Nagy-Erdőn, Győrben, Pécsen, Párizsban és Veszprémben. Ezen összesen 178 tanuló volt, azaz: az általános iskolákban 120 tanuló volt, a városi tanács által tartott általános iskolákban pedig 58 tanuló volt.

Daranyi István

1851

/1866/

Népünk foglalkozásában még mindig a mezőgazdaság játszik döntő szerepet s ennek emelkedésével vagy hanyatlásával emelkedik vagy süllyed a közjóllét. Az 1898. évnél azokat a sebeket kellett begyógyítani, melyeket mezőgazdaságunkon az 1897. év ütött. 1879 óta nem volt hazánknak oly rossz aratása, mint 1897-ben. A nyolczvanas és kilenczvenes éveknek részben kitünő, részben jó közép, de a középben alul ritkán maradó termései, mind általánosabbá kezdték tenni azt a véleményt, hogy földünk jobb megmunkálása, rendszeres trágyázása s általában intensivebb művelése gazdaságunkból kizárta a bizonytalanság elemét s a kultúra úrrá lett a természeti tényezők fölött. Az 1897. év nem csekély kiábrándulást hozott. Még közvetlenül az aratás előtt is bőtermésre volt kilátás, de a sok eső következtében föllépett a rozsda s a június végén és július elején beállott rekkenő hőség annyira megszorította a gabona szemét, hogy sokfelé, hazánknak épen legáldottabb vidékein, a nagy magyar Alföldön, jóformán üres szalmát arattak.

Legnagyobb volt a hiány hazánk főterményénél, a búzánál, úgy hogy míg 1896-ban a Magyarbirodalom búzatermése 43<sup>88</sup> millió mm.-ra rúgott, 1897-ben csupán 23<sup>74</sup> milliót, vagyis kerekszám 20 millió métermázsával kevesebbet tett. Nem ellensúlyozta ezt a hiányt az árak nagy emelkedése. A gazdaközönség tekintélyes része, mely sietett termését értékesíteni, nem élvezte az áremelkedés hasznát, sőt sokan, kik termésüket aratás előtt eladták, nem tudván tényleg szállítani az előre várt és lekötött mennyiséget, még a különbözetet is fizetni voltak kénytelenek. De azok is, akik nem követték el ezt a tévedést, távolról sem találtak kárpótlást a magas árakban, mert a vetőmag és az egyéb gazdasági és háztartási szükséglet levonása után alig maradt nekik piacra vinni való. A letakarítás költsége viszont erősen felszökött; az aratók a megdőlt, rozsdalepett, besült gabonát részért nem aratták le, hanem a learatásra, a szociálista izgatásoktól felbujtva, némely helyen csak igen magasra szabott pénzesnapszámért vállalkoztak. De viszont a mezőgazdasági munkások helyzetét sem tette kedvezővé a pénzkeresmény, mert az élelemre szükséges gabonát és lisztet nagyon drágán szerezhették be, kivált a következő tavaszon, midőn az árak rendkívül magasra szöktek.

A búzán kívül a többi gabonaneműek termése is elég kedvezőtlen volt, rozs 3<sup>77</sup> millió métermázsával termett kevesebb 1897-ben, mint a megelőző évben, árpa 4<sup>33</sup>, zab 2<sup>99</sup>, tengeri 7<sup>88</sup> millióval, s minthogy a burgonya is közel 6 millió métermázsával kevesebbet adott, a kenyérterményekben mutatkozó hiányt az úgynevezett kenyérpótló termények sem ütötték helyre. Szerencse, hogy szalastakarmányban nem volt hiány, s a dús csapadék mellett a legelők is gazdagon álltak. Allattenyésztésünk tehát e kedvezőtlen évben sem szenvedett, noha annak egy fontos ágát, a sertésenyésztést, a hevességéből vesztett, de még egyre pusztító sertésvész erősen megsibbasztotta, s a nyájak megfogyatkozása és a forgalmi korlátozások következtében sertés kivitelünk még az 1896. évinél is mélyebbre süllyedt.

A gabonaárak nem várt emelkedése arra ösztönözte a gazdaközönséget, hogy a kedvező áralakulást minél jobban kihasználják, vessen az 1897. év őszén annyi gabonát, főleg búzát, a mennyit csak vethet. De a szándék kivételét, kivált a kisbirtokosoknál, nagy mértékben akadályozta a vetőmag hiánya, s a nagy alföldön az őszi vetésre fölöttébb kedvezőtlen időjárás. A hesszeni légy ellen való védekezés céljából a vetést sok gazdaságban későre halasztották s mikor megkezdték, beálltak a hidegek. A hőmérő már október utolsó napjaiban nem egyszer zérus alá süllyedt, november 10-dike táján pedig 10—15 fokos fagyok akasztották meg teljesen a vetési munkálatokat. Ez erős hideg ugyan nem volt állandó, de egészen csapadék nélküli ősz és tél fordult az alighogy kikelt s kora

fagyoktól elcsigázott őszi vetésekre. Mily nagy volt a szárazság, elég ha például fölemlítjük, hogy Debreczenben novemberben 3, decemberben 4, januárban 3<sup>5</sup>, három hónap alatt tehát összesen csak 10<sup>5</sup> milliméter csapadék esett le.

A gazdasági tudósítók jelentései az 1898. év elején, nem is valami kedvezőleg festették a vetések állását. Felhangzottak a panaszok, hogy a későn vetett ősziak a száraz fagyok következtében csak szórványosan s egyenetlenül keltek ki, más vidékeken a hideg a gyöngö vetéseket nagyon megviselte; az egerek és férgek pedig országszerte sok kárt tesznek a vetésekben. Az enyhe időjárás február második felében sokat javított az őszi-vetésekben, sőt az Alföldön és a Duna jobb partján e hónap utolsó harmadában a tavaszi szántás-vetés is megindult. Februárban még mindig kevés volt a csapadék, márciusban már több vidéken bővebb esőzések áztatták meg a földet, április és május hónapokban pedig gazdag, kiadó esők mozdították elő a vegetáció fejlődését. Ennek megfelelőleg a gazdasági tudósítók jelentései is kedvezőbben hangzottak s az itt-ott nagyobb mérvű rovarkárok s helyenkint a gabonák megdőlése s a rozsdá föllépte dacára az őszi vetések egyre javultak, a tavasziak pedig többnyire jól, sőt egyesek (árpa, zab) kitűnően állottak. Június utolsó harmada azonban roppant elemi károkkal sújtotta mezőgazdaságunkat; viharok, felhőszakadások, jégverések vonultak át az ország jelentékeny részén; különösen június 27., 28. és 29-én óriási jégviharok paskolták le 15—20 vármegye tömérdek községének vetéseit. A mezei terményekben okozott kárt gazdasági szaklapok 80—100 millió koronára becsülték; a földművelésügyi ministerium a gazdasági tudósítók jelentései alapján az összes gabonatermés 5<sup>0</sup>/<sub>0</sub>-ára tette a kárt, a mi körülbelül 56—60 millió korona értéknek felelt meg; de a gabonán kívül a tengeri, szőlő s egyéb termények is sok kárt szenvedtek, így a kétféle becslés közt nagy eltérés nem forog fenn. A biztosítótársaságok a magyar anyaországban több mint 18 millió koronát fizettek ki a jégkárok megtérítése fejében (Horvát-Szlavonországokban csak 318.000 koronát). Legnagyobb kártérítési összegekkel szerepelnek a következő vármegyék: Fejér 3,010.296, Somogy 1,082.570, Komárom 899.308, Veszprém 880.188, Bars 865.738, Pest 847.218, Sopron 833.002, Vas 825.122, Hont 807.730 koronával. A számok nagysága azonban nem föltétlenül mutatja, hogy az egyes vármegyékben mekkora volt a jégverések mérve. A kártérítés nagysága függ a vetések területnagyságától, de függ attól is, hogy mennyire szokásos a vetéseknek jég ellen való biztosítása.

A jégverések nagyságáról a statisztikai hivatal által gyűjtött elemikár-adatok is nyújtanak, noha csak részleges tájékoztatást. Ez adatok ugyanis csak a teljesen megsemmisült vetésterületeket foglalják magokban, nem terjeszkednek ki azokra, melyek elemi csapásoktól csak kisebb-nagyobb kárt szenvedtek. Adataink szerint jégverések folytán 250.506 hektár, a bevetett területnek 2<sup>15</sup>/<sub>0</sub>-a semmisült meg teljesen, 86.475 hektár búza, 52.143 ha. árpa, 34.811 ha. rozsa, 30.850 ha. tengeri, 27.817 ha. zab, 4.363 ha. burgonya, 1.321 ha. dohány s 12.726 hektár egyéb termény. Ily nagy terjedelmű jégkárról statisztikánk még nem emlékezik, mert bár az 1896. augusztusi jégvihar talán még rombolóbb s nagyobb területen átvonuló volt; de akkor jött, mikor a mezei termények legnagyobb részét már betakarították, s így inkább csak a tengeriben, szőlőben, gyümölcsben tehetett igazán nagy kárt.

Az összes elemi károk által megsemmisült terület 1898-ban a magyar anyaországban 368.330, az összes bevetett terület 3<sup>53</sup>/<sub>0</sub>-ára rúgott, míg Horvát-Szlavonországokban 4.628 hektárt, 0<sup>38</sup>/<sub>0</sub>-ot tett. A jégkáron kívül a többi elemi csapás nagy mérvűnek nem mondható, az árvíz, hazánk sok vidékének ez a réme, csak 33.119 hektár vetést semmisített meg az anyaországban. Két évtized óta csak az 1889., 1890. és 1894. év volt ennél kedvezőbb; ellenben számos évben az árvíz igen nagy károkat okozott. 1882-ben 103.616, 1887-ben 111.665, 1883-ban 123.101, 1888-ban 176.990, 1884-ben 177.133, 1880-ban 197.127, 1897-ben 598.880, 1881-ben pedig 801.357 hektáron semmisítette meg a vetéseket. Az árvíz után 1898-ban a rozsdá következik, mely 32.084 hektár

vetést semmisített meg teljesen; az aszály 18.651, a férgek 9.417, a fagy 9.291, az egerek 5.504, a köd 3.271 hektárt.

E károsodások dacára 1898. évi termésünk általában nem maradt középen alul. Főterményünk, a búzából, az egész Magyarbirodalom termése 38<sup>00</sup> millió métermázsát tett, több mint 14 millió métermázsával haladva meg az 1897. évi eredményt. A többi gabonaneműek is jelentékeny többletet mutattak az előző évvel szemben. Rozs 11<sup>76</sup> millió métermázsa termett (1897-ben csak 9<sup>19</sup> millió), kétszeres 1<sup>59</sup> (1897-ben 1<sup>00</sup>), árpa 13<sup>25</sup> (1897-ben 9<sup>60</sup>), zab pedig 12<sup>44</sup> millió métermázsa (1897-ben 8<sup>63</sup> millió m.-mázsa). Szép többletet tüntet föl a tengeri és burgonya is, az előbbi 1898-ban 37<sup>65</sup> millió métermázsát termett, míg 1897-ben csak 30<sup>11</sup> milliót, az utóbbi 1898-ban 40<sup>81</sup>, 1897-ben 32<sup>91</sup> millió m.-mázsát. Még a szalastakarmánynál is, melynek hozama pedig a bő csapadékok folytán 1897-ben is magas volt, felülmulta az 1898. évi termés a megelőző évit. Mesterséges takarmány (here, luczerna, bükkönykeverék stb.) 1897-ben 28<sup>20</sup>, 1898-ban 30<sup>24</sup> millió m.-mázsa takarított be; széna és sarjú 1897-ben 103<sup>08</sup>, 1898-ban 111<sup>11</sup>, csalamadé pedig, e nagy tömeget nyújtó nyári takarmány, 1897-ben 19<sup>96</sup>, 1898-ban 23<sup>62</sup> millió m.-mázsa.

A szalmatermés sem közömbös mezőgazdaságunkra, részint mert a bőséges alom előmozdítja a trágyaproductiót, részint pedig, mert a tavaszi szalma takarmányul szolgál. Az egész Magyarbirodalomról nincsenek adataink; Horvát-Szlavonországokban a szalma-termés mennyiségét csak részben tudakolják. A magyar anyaországban a szalma- és szártermést 1897-ben 199<sup>14</sup>, 1898-ban 195<sup>08</sup> millió métermázsára becsülték. Négy millió métermázsával kevesebbre, mint a múlt évben. A különbséget a tengeri szár kisebb hozama okozza, mely, adataink szerint, több mint 8 millió métermázsával maradt alatta az 1897. évi mennyiségnek; a tavaszi kalászosok szalmája valami kevéssel, a búzáé jóval több volt mint harmadéve, ellenben a rozs ismét kevesebb szalmát adott, mint 1897-ben.

Ha az ország különböző részeit tekintjük, főterményünk, az őszi búzánál, azt látjuk, hogy az ország nyugoti és éjszaki részében jobb volt a termés, mint keleten és délen. A Duna két partján őszi búzából hektáronként az átlagos termés megközelítette a 13 métermázsát, a tizenkettőt a Tisza jobb partján is meghaladta, de már a Duna-Tisza közén nem érte el egészen. A Tisza balpartján és a Tisza-Maros szögében a 11 métermázsát alig haladta meg; Erdélyben pedig leszállt 7<sup>90</sup> métermázsára. Horvát-Szlavonországoké ezúttal kivételesen meghaladta az anyaország termését; ott egy hektár őszi búza átlagosan 12<sup>83</sup> métermázsát adott, s Szerém megyében 14<sup>21</sup> métermázsára emelkedett. De a magyar anyaországban is voltak vármegyék hasonló, sőt még nagyobb terméssel, Baranyában 14<sup>27</sup>, Sopronban 15<sup>03</sup>, Mosonban 15<sup>30</sup> métermázsát adott átlagosan egy hektár őszi búzavetés. Ez természetesen nem maximális termés, jó években egészen magas, a nyugoti államok termésével vetekedő termésátlagokkal találkozunk; pl. 1895-ben őszi búzából Csongrád megyében 17<sup>31</sup>, Jász-Nagy-Kun Szolnokban 18<sup>55</sup>, Békésben 18<sup>76</sup>, Csanádban 20<sup>25</sup> métermázsa volt a hektáronkénti átlagtermés. 1898-ban a Tiszától keletre fekvő vármegyékben bő terméssel nem találkozunk, Békésben csak 11<sup>37</sup>, Csanádban 11<sup>18</sup> métermázsa őszi búzát arattak egy hektárról. Torontálban, Aradban, Temesben e szintén nagy búzatermő megyékben ugyancsak annyit, vagy még kevesebbet. Erdély több vármegyéjében valóságos inséges aratás volt. Alsó-Fehér, Nagy-Küküllő, Maros-Torda, Torda-Aranyos, Háromszék és Kolozs vármegyében csak 7—8 métermázsa búzát arattak egy hektárról. Szebenben csak 6<sup>99</sup>, Udvarhelyben 6<sup>67</sup>, Kis-Küküllőben csupán csak 5<sup>62</sup> métermázsát. Rozstermés tekintetében nem látunk oly nagy különbséget az ország egyes részei közt. A magyar anyaország átlagos termése hektáronként 10<sup>73</sup> métermázsa volt. A minimumot szintén Erdély mutatja ugyan 9<sup>17</sup> s a maximumot a Duna jobb partja 11<sup>83</sup> métermázsával, de a kettő között már koránt sincs oly nagy eltérés mint a búzánál. Horvát-Szlavonországokban az őszi rozs csak 9<sup>84</sup> métermázsát adott hektáronként.

Mellőzve a kevésbé jelentékeny kétszerest és őszi árpát, tavaszi árpából a magyar

anyaországban átlagosan 12'81 métermázsza termett hektáronkint, Horvát-Szlavonországokban 10'20 métermázsza. Az egyes országrészek között épen Erdély áll legelől, a melynek a két fő kenyérterményből ez évben oly gyöngye termése volt. Valami nagy eltérés azonban az egyes országrészek termése között nem mutatkozott, Horvát-Szlavonországokon kívül még csak a Tisza jobb partján termett kevés, hektáronkint átlagosan 11'32 métermázsza. A maximumot valamennyi törvényhatóság között Brassó vármegye mutatja 19'73 métermázsza (29'42 hl.) átlagterméssel hektáronkint. Zabtermésünk is igen jó volt az 1898. évben; a legjobb az utóbbi öt év alatt; erősen meghaladta a 12 millió métermázsát. A zab a magyar anyaországban 12'06 métermázsát, közel 27 hektolitert adott hektáronkint. Ez az átlag a Duna-Tisza közén 14'40 métermázsásra (32'61 hektoliterre) emelkedett, a Tisza jobb partján ellenben 9'61 métermázsásra (21'29 hektoliterre) szállt le. A szemes tengerire is, melynek mennyisége a Magyarbirodalomban 37'64 millió métermázsát adott, az 1898. év egyike volt a legjobb esztendőknél. A magyar anyaországban ez hektáronkint átlag 15'30, a társországokban 13'51 métermázsásra rúgott. Két országrészben, a Maros-Tisza szögében és a Duna-Tisza közén az átlagos termés a 17 métermázsát is megközelítette, ellenben a Tisza két partján csak a 12 métermázsát haladta meg. Egyes vármegyékben igazán magas átlagtermésekkel találkozunk. E tekintetben egy összefüggő nagy terület tűnik ki különösen. Baranyában a hektáronkinti átlagtermés 20'19, Bácsban 20'10, Torontálban 18'23 Csanádban 17'91, Temesben 17'56 métermázsásra rúgott; de látunk Erdélyben is néhány megyét igen magas átlaggal, Torda-Aranyosban 18'33, Szeben megyében 17'26 métermázsza tengeri termett átlagosan egy hektáron.

Statisztikánk a tengerit a kapás növények közé sorozza, de bizvást sorozható a gabonaneműek közé is. Ha oda foglaljuk, az összes gabonaneműek mennyisége a Magyarbirodalomban 1894-ben 106'04, 1895-ben 138'02, 1896-ban 122'84, 1897-ben 81'86, 1898-ban pedig 115'34 millió métermázsásra rúgott. Az öt év alatt átlagos termésül 112'84 millió métermázsát nyerünk, az 1898. évi gabonatermés tehát csaknem összeesik az öt évi átlaggal, sőt azt valamivel meg is haladja. Ez év különben is középen áll, két évben jobb termésünk volt, két évben gyöngébb. A legjobb év terméseredménye mögött 22'68 millió métermázsával marad el, de viszont a legrosszabb év eredményét 33'38 millió métermázsával múlja felül.

Az 1898. év elég kedvező aratásának képe azonban nem tükröződik vissza külkereskedelmi forgalmunk számaiban. Ez utóbbiak a naptári évre vonatkoznak, holott az egyik év termésének hatása egészen a következő aratásig terjed, sőt néha azon is túl, ha a készletek vagy nagyon felhalmozódnak, vagy nagyon leapadnak. Ez az utóbbi eset forgott fenn az 1897. évi rossz termés után. Érdekes, főterményünk, a búza kivételének alakulását hónapról-hónapra kísérni, hogy mily hatással volt rá a jótermésű 1896., a rossz termésű 1897. s a középtermésű 1898. év:

Hónap	1896-ban	1897-ben	1898-ban	Hónap	1896-ban	1897-ben	1898-ban
	m é t e r m á z s z a				m é t e r m á z s z a		
Január ... ..	434.040	344.257	114.858	Julius ... ..	479.193	222.546	205.258
Február ... ..	428.022	278.075	94.039	Augusztus ... ..	610.568	374.865	486.794
Márczius ... ..	403.286	469.902	97.942	Szeptember ... ..	807.472	270.037	502.495
Április ... ..	543.794	430.886	98.972	Október ... ..	800.926	203.534	445.793
Május ... ..	546.823	382.750	100.472	November ... ..	691.380	246.809	405.772
Junius ... ..	472.652	247.922	53.581	Deczember ... ..	445.816	137.281	285.499

A kivitel nagysága természetesen nem tisztán a hazai termés minőségétől függ, a világpiacon kedvezőtlen conjunkturái is hatással vannak rá; de a kapcsolatot a kettő között lehetetlen első pillanatra föl nem ismernünk. Az 1895. évben még az 1896. évinél is gazdagabb búzatermésünk volt. Ez meg is látszik az 1896-dik első felév kivi-

telében, mely az 1897. első félév mennyiségét csaknem hónapról-hónapra meghaladja; de méginkább látszik az 1896. év hatása az 1897. évvel szemben. Kivitelünk már 1897. második felében is nagyon alászállt, 1898. első felében pedig a minimumra szállt le, nem is említve a tavaszi hónapokban a behozatal óriás mennyiségét, mely még ama csekély kivitel jelentőségét is teljesen devalválta.

Búza-, liszt- és korpaforgalmunk az utóbbi öt év alatt így alakult:

É v	B e h o z a t a l:				K i v i t e l:				Kiviteli többlet
	Buza	Liszt	Korpa	Együtt	Buza	Liszt	Korpa	Együtt	
			e z e r	m é t e r			m á z s a		
1894	1.455	64	43	1.562	5.122	5.963	716	11.801	10.239
1895	752	80	115	947	6.092	6.446	508	13.046	12.099
1896	1.015	64	17	1.096	6.668	7.189	1.611	15.468	14.372
1897	1.239	98	25	1.362	3.609	5.754	1.353	10.716	9.354
1898	2.541	136	51	2.727	2.893	4.861	978	8.732	6.005

Kiviteli többletünknel az erős emelkedést 1896-ig még erősebb csökkenés váltotta föl a következő két évben; de azért Magyarország, — noha csökkenő kivitelünkkel szemben tömerek idegen búza áradt be hozzánk, — export-ország jellegét még az utolsó évben is határozottan megtartotta. Még jobban kitűnik ez, ha az összes gabonaneműek forgalmát tekintjük. A kölest kivéve, melyből a behozatal gyakran haladja meg kivitelünket, s nem számítva a rizst, melyből hazánknak számottevő termelése nincs, a gabonaneműekből rendszerint sokkal többet viszünk ki, mint a mennyit behozunk. Annál feltűnőbb, hogy tengeriből 1898-ban míg 2<sup>37</sup> millió métermázsát kivittünk, addig 2<sup>82</sup> millió métermázsát behoztunk, holott 1890-től 1897-ig kukoriczabehozatalunk csak 35 és 786 ezer métermázsa körül mozgott s volt év, hogy kivitelünk 3<sup>54</sup> millió métermázsával haladta meg a behozatalt. Az 1898. évi nagy behozatalt az 1897. évi termés sem magyarázza, mely közepszerű volt; annál kevésbé, mert a sertéshizlalás hanyatlása folytán a takarmányozásra szánt kukorica-fogyasztás is csökkent; kétségtelen, hogy a kukoriczát 1897. évi rendkívül gyöngye búza- és rozstermésünk következtében kenyérpótlóul használták; ez és a szeszgyártásra nagyobb mértékben felhasznált kukorica-mennyiség szöktette a behozatalt olyan magasra. Rozskivitelünk 1898-ban 1<sup>53</sup> millió métermázsát tett, a megelőző öt évben (1893—1897) 1<sup>47</sup> és 2<sup>64</sup> millió között váltakozott. Arpakivitelünk 1898-ban 3<sup>52</sup> millió volt, 1893-tól 1897-ig 2<sup>33</sup>—4<sup>75</sup>, zabkivitelünk 1898-ban 1<sup>98</sup>, 1893-tól 1897-ig 0<sup>84</sup>—2<sup>00</sup> millió métermázsa. A mi pedig az összes gabonaneműek, hüvelyesek és liszt forgalmát illeti, az utóbbi öt év alatt így alakult:

	1894-ben	1895-ben	1896-ban	1897-ben	1898-ban
	e z e r m é t e r m á z s a				
Behozatal	3.723	2.841	2.120	3.150	7.187
Kivitel	20.378	20.316	27.143	21.321	18.550
Kiviteli többlet	16.655	17.475	25.023	18.171	11.363

Magyarország agricultur-jellegét mi sem mutatja jobban, mint az, hogy gabonakivitelünk még az 1897. évi rossz termés után is több mint 11 millió métermázsával meghaladta behozatalunkat. Egészen más eredményre jutunk, ha az egész vámterület forgalmát az őrlési forgalommal együtt tekintjük, akár magát a búzát és lisztet, akár az összes gabonaneműeket és hüvelyeseket vesszük. Összefoglalva a búzát, lisztet és korpát az 1893—1896. években évenként a kivitel 409 ezer — 1<sup>50</sup> millió métermázsával haladta meg a behozatalt, 1897-ben ellenben már 781, 1898-ban pedig 2<sup>51</sup> millió métermázsa deficitje volt a vámterületnek. Ha az összes gabonaneműeket, hüvelyeseket — rizs nélkül — lisztet, korpát és egyéb őrleményeket vesszük, az egész vámterület kiviteli többlete 1893-tól 1896-ig 1<sup>74</sup> és 8<sup>28</sup> millió métermázsa közt váltakozott; 1897-ben már a behozatal haladta

meg a kivitel 370 ezer, 1898-ban pedig 7<sup>09</sup> millió métermázsával. Kétségtelen ebből, hogy a két utolsó évben az osztrák-magyar vámterület megszűnt gabonaexportáló terület lenni, s a fennálló gabonavámok az áralakulásra tényleg befolyással voltak. Átmeneti vagy állandó jellegű alakulásnak kell-e tekintenünk ezt az állapotot? ma még nem lehet megmondani. Valószínű, hogy a közös vámterület fejlődő iparával, szaporodó s a mint óhajtjuk, vagyonosodó népességével abban az irányban halad, hogy a gabonaexportáló országok sorából végleg átlép azok sorába, melyek gabonabevitelre szorulnak. De az intenzívebb culturával a monarchia, különösen Magyarország termelése még mindig fokozható, s kétségtelen, hogy gazdag aratás mellett a belfogyasztás kielégítésén túl még egy darabig maradni fog gabonafölöslegünk, melynek elhelyezéséről esetleg a vámkülföldön kellend gondoskodnunk.

Magyarország a külkereskedelmi forgalomban legnagyobb összeget a gabona és liszt után vesz be. Gabona- és liszt-kivitelünk értékét, ideszámítva a hüvelyeseket és különböző örleményeket is, az utóbbi öt évről a következő számok mutatják:

	1894-ben	1895-ben	1896-ban	1897-ben	1898-ban
	e z e r k o r o n á k b a n				
Behozatal ... ..	40.046	35.240	26.426	47.808	95.857
Kivitel ... ..	342.086	337.030	440.722	408.092	390.851
Kiviteli többlet	302.040	301.790	414.296	360.284	294.994

Az egyes évek közt az értéknél nincs akkora különbség, mint a mennyiségnél. 1897- és 1898-ban a megcsökkenett kivitel némileg a magasabb érték pótolta, úgy hogy 1898. évi kivitelünk értéke, noha mennyiségre tetemesen alatta maradt, erősen meghaladta az 1894. és 1895. évek kivitelének értékét, sőt a nagy behozatal dacára az 1898. évi kiviteli többlet is csaknem az 1894. és 95. évi magasságra emelkedett, ellenben az 1896. s még az 1897. évek is mélyen alatta maradt. Kivitelünkben legnagyobb értéket a liszt képvisel, mely az utóbbi öt év alatt évenként 135<sup>2</sup> és 168<sup>0</sup> millió korona közt váltakozott, míg az utána következő búza 63<sup>3</sup> és 101<sup>4</sup>, az árpa 32<sup>6</sup> és 71<sup>2</sup>, a rozs 21<sup>7</sup> és 35<sup>1</sup>, a tengeri 14<sup>8</sup> és 32<sup>2</sup>, a zab 11<sup>1</sup> és 26<sup>6</sup> millió korona közt. Jelentékeny még babkivitelünk is, melynek értéke 1898-ban közel 7 millió koronára rúgott, több mint kétszeresét téve az 1897. évi kivitelnek, 1895-ben azonban a 9 millió koronát is meghaladta. Egyéb hüvelyesekből, borsóból és lencséből kivitelünk sokkal jelentéktelenebb. Ipari növényekből kivitelünk még távolabb áll a gabnaneműek kivitelétől, a mint hogy ezen növények termelése is alárendelt szerepet játszik nálunk. A nagy mezőgazdasági statisztikai összeírás szerint kereskedelmi növényekkel az egész Magyarbirodalomban összesen csak 189 ezer hektárt vetnek be, mi az összes vetésterületnek 1<sup>62</sup> %-át teszi. S ebből a kenderre 66.979, a repcére 57.497, a dohányra 35.647, a lenre 19.055, a mákra 4.001, a paprikára 3.398 hektár esett, nem említve a jelentéktelenebb növényeket. Repcetermésünk 1898-ban ép úgy, mint a megelőző évben, gyöngye volt, csak 403.420 métermázsá, míg 1894-ben a 600 ezer métermázsát is erősen meghaladta. A kender 1898-ban 387.943 m.-m. magot és 507.924 m.-m. fonalat, a len 76.319 m.-m. magot s 114.591 m.-m fonalat, a dohány 473.429 m.-m. levelet adott. Dohánykivitelünk 1898-ban 229.697 métermázsát tett 8<sup>73</sup> millió korona értékben, de ezzel szemben közel kétannyi, 16<sup>89</sup> millió korona értékű nyers dohányt hoztunk be. Komlóból is deficitünk van, 2<sup>90</sup> millió koronaértékű behozatal állván 544 ezer korona értékű kivitellel szemben, sőt mákból is aránytalanul több értékűt hozunk be, mint a mennyit kiviszünk. Mind e deficitet távolról sem ellensúlyozza többi ipari növényeink kivitele, a mely szintén nem valami jelentékeny, a mennyiben repcét 2<sup>32</sup> millió, lenmagot 240, kendermagot 904, egyéb olajosmagvakat 622 ezer korona értékben vittünk ki. Nyers lenkivitelünk egészen jelentéktelen, míg kenderből már jelenleg is tekintélyes értéket viszünk ki, noha sajnos, a kender és általában az ipari növények művelése távolról sem áll nálunk azon a fokon, a melyen természeti viszonyaink alkalmas voltánál s mezőgazdaságunk érde-

kében állania kellene. Kerti magvakért, takarmány- és cukorrépa magért s luczernamagért évről-évre százekkel adunk ki többet külföldre, mint a mennyit beveszünk, csak lóheremagból van igazán nagy, 1898-ban közel 5 millió koronát tevő kivitelünk. A külföldi magvak behozatalánál nem annyira az az egy szempont figyelemreméltó, hogy kár oly terményekért a külföldre szorulnunk, melyeket itt benn igen jól, s a termelőre jutalmazó módon előállíthatunk, hanem az is, hogy a vetőmaggal sok veszedelmes gyomot és növényi betegséget hurczolunk be. Gazdakörökben nagy visszatetszést szült az amerikai here- és luczernamagvak behozatala és terjesztése. Az amerikai magból kelt here és luczerna nem csak kisebb mennyiségű és kevésbé értékes takarmányt szolgáltat, mint az idevaló, s a téli kifagyásnak is jobban ki van téve, hanem ennél is nagyobb baj, hogy az amerikai here- és luczernamag közt található amerikai arankamag oly nagy szemű, hogy azt teljesen kiválasztani nem lehet s e veszedelmes élősd elterjedését vonja maga után. Ép e miatt az állami vetőmagvizsgáló állomások a földművelésügyi miniszter úr rendeletéből az amerikai here- és luczernamagvak ólomzárolását megtagadják.

A gabonaáraknak az az emelkedése, melyet az 1897. évi rossz termés idézett elő, egyre tartott, sőt fokozódott az 1898. év elején; midőn pedig a spanyol-amerikai háború alkalmát felhasználva, hatalmas hausse-mozgalom indult meg, az árak abnormis magasságra emelkedtek. A rendkívüli áremelkedés már a kenyérszükség rémét idézte föl s Francia- és Olaszországban a gabonavámok felfüggesztését vonta maga után. A magyar kormány azonban, alapos tájékozást szerezvén a rendelkezésre álló gabonakészletekről, a helyzetet nyugodtan és helyesen ítélte meg, s ellentállt azoknak a törekvéseknek, melyek a magyarosztrák vámterületen is hangosan követelték a gabonavámok felfüggesztését. A havi átlagárakat véve, a búza ára 1897-ben júniustól csaknem folyvást emelkedve, novemberben 26<sup>28</sup> koronára emelkedett s decemberben 26<sup>18</sup> koronán állt. Az 1898. év három első hónapjában is e körül a színvonal körül mozgott a búza ára, áprilisban azonban már 27<sup>72</sup>, májusban pedig 29<sup>76</sup> koronára szökött. De már júniusban csak 24<sup>84</sup>, júliusban 21<sup>68</sup>, augusztusban 18<sup>82</sup>, szeptemberben 18<sup>40</sup> korona volt az átlagos ár. Az év három utolsó hónapjában ismét emelkedést látunk, s december 20<sup>86</sup> koronával zárta be az évet. A búzaárak tehát az év második felében sokkal alacsonyabban álltak, mint az elsőben, de jóval magasabban, mint 1883. óta bármikor, kivéve az 1891. évet, a midőn az oroszországi rossz termés és gabona-kiviteli tilalom, noha múltól, a gabonaáraknak szintén jelentékeny emelkedését idézte elő. A kedvező áralakulásból nem minden gabonamű vette ki részét egyenlő arányban, főkép a búzánál érvényesült az. A másik fő kenyérterménynél, a rozsnál, már kevésbé. A rozs ára az oroszországi 1891. évi rossz termés következtében magasabbra szökött, mint 1897. vagy 1898-ban bármikor állott. Akkor a búza és rozs ára között egyes hónapokban alig volt másfél korona különbség, 1897/98-ban ellenben több hónapon keresztül 9 korona. A sörárpa ára, szintén a havi átlagokat tekintve, 1898-ban 14<sup>00</sup> és 16<sup>00</sup>, a takarmányárpáé 11<sup>20</sup> és 13<sup>76</sup>, a zabé 11<sup>48</sup> és 15<sup>58</sup>, a tengerié pedig 10<sup>30</sup> és 11<sup>86</sup> korona közt váltakozott. Magas áraknak ezek nem mondhatók, de némely előző év rendkívül nyomott áraival szemben mégis kielégítő, s szintén hozzájárultak mezőgazdaságunk válságos helyzetének javításához. Ha a gabona-árak havonkénti alakulását tekintjük, az aratást közvetlenül követő hónapokban csaknem évről-évre jelentékeny hanyatlást látunk. Ezt a termelők részéről bekövetkezni szokott tömeges és sürgős kínálat idézi elő, s a gazdaosztálynak, különösen az adóssággal terhelt birtokosoknak érzékeny károsodásával jár. Ennélfogva a közraktárak intézményének kérdése mindinkább előtérbe nyomult, noha eddig az akadémiai discussión alig van túl. A gazdaosztály közvéleménye a szövetkezeti közraktárak mellett foglalt állást.

Mezőgazdasági termelésünk pénz-értéke is kiszámíttatik, minden egyes terménynél a termelés helyén október 25-én elérhető átlagos árt véve alapul. A Magyarbirodalomban az 1898. évi termés értéke, szalmán kívül 2.313<sup>22</sup> millió koronára rúgott. Ebből az



oroszlánrész, 865<sup>41</sup> millió korona, a kenyérterményekre esik, ezek az egyéb gabonaneműekkel, melyek 295<sup>78</sup> millió koronával szerepeltek, kerekszám felét teszik az összes értéknek. Azután a kapásnövények következnek 528<sup>23</sup> millió, a szalastakarmányfélék 495<sup>92</sup> a kereskedelmi növények 70<sup>66</sup>, a hüvelyesek 34<sup>74</sup>, a takarmánymagvak 25<sup>03</sup> millió korona értékkel. A szalma és szár értékét Horvát-Szlavonországból nem ismerjük, a magyar anyaországban 208<sup>06</sup> millió koronára rúgott. Érdekesekek azok a számítások is, hogy az egyes mezőgazdasági termények termésének értéke hektáronként mennyire rúg. Ez volna hivatva mutatni, hogy mely termények mily jövedelmezők; csakhogy azt is tekintetbe kell vennünk, hogy egyik termény művelése költségesebb mint a másiké, sőt a vetőmag értékének különbözősége sem lényegtelen momentum. Elég itt például néhány számadatot felsorolni. Egy hektár őszi búza szem- és szalmatermésének értéke 1898-ban országos átlagban 229<sup>46</sup> korona volt, egy hektár őszi rozsé 182<sup>74</sup>, tavaszi árpáé 185<sup>52</sup>, zabé 154<sup>56</sup>; egy hektár cukorrépa termésének értéke ellenben 341<sup>08</sup>, egy hektár dinnyéé 345<sup>96</sup>, egy hektár kenderé 452<sup>70</sup>, egy hektár lené 493<sup>02</sup>, egy hektár komlóé pedig 1.398<sup>62</sup> korona. De minthogy az utóbbi terményeknél a termelési költség aránytalanul nagyobb, mint a gabonaneműeknél, éppen nem lehet azt következtetni, hogy a tiszta jövedelem is oly arányban áll egymáshoz, mint a termelés pénzértékének brutto összege. Természetesen az egyes terményeken belül is roppant különbségekkel találkozunk vármegyénként, a termések különbözőségénél fogva, így például az őszi búza- szem és szalmatermésének értéke Kis-Küküllőben csak 113<sup>08</sup>, Sopron vármegyében ellenben 343<sup>42</sup> koronát tett, vagyis a maximum a minimumnak éppen háromszorosát. Még nagyobbak az eltérések községenként, nem is említve a birtokonként való eltérések egészen abnormis voltát.

A tulajdonképeni földművelés mellett egyre nagyobb fontosságot nyer az állattenyésztés. A rossz termésű évek, majd utóbb az alacsony gabonaárak megtanították a gazdákat, hogy egyoldalú szemtermeléssel boldogulni nem lehet, s a mezőgazdaság ma már csakis a termelés változatosabbá tételével, különösen az állattenyésztés felkarolásával és okszerű kihasználásával válhatik jövedelmezővé, de a talajerő fentartása is egyenesen parancsoló szükséggé teszi az állattartást, mert noha a műtrágyák alkalmazása, különösen a cukorrépát termelő vidékeken szépen halad, s ezzel kapcsolatosan itt-ott a zöldtrágyázással is történnek kísérletek, az istállótrágyának, mint a belterjes művelés alapfeltételének nélkülözhetetlensége egyre jobban érezhető. Az 1895. évi összeírás az 1884. évi-vel szemben állat állományunk szép gyarapodásáról tanúskodik. Az összehasonlítás csak a magyar anyaországra terjedhet ki, s ekkor azt látjuk, hogy szarvasmarha létszámunk 4<sup>88</sup> millióról 5<sup>83</sup> millióra, lóállományunk 1<sup>75</sup> millióról 1<sup>97</sup> millióra, sertés állományunk pedig 4<sup>80</sup> millióról 6<sup>45</sup> millió darabra emelkedett, csak juhaink létszáma csökkent, ez alkalommal is kerekszám 3 millió darabbal; ez azonban távolról sem ellensúlyozza az előbb említett három állatnemnek nagy arányú szaporodását. Még egy körülményt kell megemlíteni. Az 1895. évi állatösszeírás november végén történt, a sertésvész pedig noha már 1895. év tavaszán kitört, s nagy hevességgel pusztított, a létszámot nagy mértékben csak a következő években szállította le. Ennek daczára sem mondhatjuk, hogy az 1895-ről kimutatott sertésállomány magasabb, mint a jelenlegi, mert a sertéslétszám, ez állatnem rendkívül nagy reproductiv képességénél fogva gyorsan szaporítható. Tényleg, a mint a vész hevessége csökkent, a hiány csakhamar pótoltatott s ma már itt-ott a sertéseknek a keresletet szinte meghaladó bősége mutatkozik.

De az állatoknak nemcsak pusztja száma a döntő, hanem minősége is. S e tekintetben rendkívül nagy haladásról beszélhetünk. Az apaállatok nagyobb száma, gondosabb megválasztása, de különösen a bőségesebb takarmányozás az utóbbi időben rendkívül sokat tett állatállományunk minőségének emelésére. Ismeretes az a nagy áldozat és intenzív munkásság, melyet az állam a lótenyésztés körül már évtizedek óta kifejt, ép oly köztudomású a fényes eredmény is, mely e törekvést kísérte. Hasonló átalakuláson megy

át, az államnak szintén tevékeny közreműködésével, szarvasmarhatenyésztésünk is. Az országnak tenyészvidékekre való beosztása, a megfelelő fajta kijelölése s a köztenyésztésben csakis ily apaállatok alkalmazása, tervszerűséget, egyöntetűséget ad szarvasmarhatenyésztésünknek s nagyban emeli a minőséget. Összehasonlító adataink e tekintetben a multtal szemben nincsenek, csak azt látjuk, hogy a magyar fajta szarvasmarhát a nyugoti fajták mindinkább háttérbe szorítják. A magyar anyaországban tíz év alatt magyar fajta marhánk 63 ezer darabbal megfogyott, a nyugoti fajták ellenben kerek egy millióval szaporodtak. A fehér és darvasszőrű marhának vannak becses tulajdonságai: igavonásra rendkívül alkalmas volta, igénytelensége s szívós, ellenálló képessége az idő viszontagságaival szemben; de e jó tulajdonságok nem pótolják tenyésztőink szemében azt a hátrányt, hogy lassan fejlődik s sokkal kevesebb, noha kövérebb tejet ad, mint a nyugoti fajták. Innen van az, hogy még az Alföldön is, a magyar marha e specificus hazájában egyre jobban tért foglalnak a nyugoti fajták; ha a köztenyésztésben nem lehet, a magán tenyésztőknél.

Állataink minőségének javítására különösen sokat tesz a bővebb takarmányozás. S bizvást elmondhatjuk, hogy mezőgazdaságunk, ha valahol, úgy a takarmány-termesztés terén mutat fel legfényesebb sikereket. Bámulatos a mesterséges takarmány térfoglalása az utóbbi negyed század alatt. Az anyaországban hereféléket 1870-ben még csak 103.037 hektárról kaszáltunk, 1895-ben, a nagy összeírás évében, 435.286 hektárról. Ugyanezen idő alatt a bükköny, bükkönykeverék, mohar stb. területe 114.386 hektárról 334.693, a takarmányrépáé 49.932 hektárról 153.491 hektárra emelkedett. Nem is említve, hogy a részben szintén takarmányozásra szolgáló burgonya területe hasonlóképen jelentékenyen gyarapodott; a czukorrépa-termelés nagymérvű föllendülése épúgy növelte a gazdaságok takarmány készletét. Noha a mesterséges takarmánynövények művelése egy negyed század alatt legalább is megháromszorozódott, a terület növekedése még távolról sem mutatja a haladás egész nagyságát. A talaj jobb megmunkálása, bővebb trágyázása a terméseket is fokozta. 1871-ben, mely év pedig a takarmánytermésre kedvező volt, a herefélék 3<sup>09</sup> millió métermázsza szénát adtak, 1898-ban ellenben 14<sup>67</sup> milliót, a bükköny, bükkönykeverék, mohar stb. 1871-ben 3<sup>27</sup>, 1898-ban 11<sup>76</sup> milliót, a takarmányrépa 1871-ben 3<sup>59</sup>, 1898-ban 35<sup>82</sup> millió métermázsát. Ha ehhez hozzávesszük, hogy természetes kaszálóink fütermése is nagyobb, nagyobb a tavaszi szalma mennyisége s ez a takarmányrépa mellett jobban értékesíthető, ha tekintetbe vesszük, hogy állataink erőtakarmányban is bővebben részesülnek, rámutattunk a tényezőkre, melyek állattenyésztésünket nem csekély mértékben emelik.

De viszont állattenyésztésünk fejlődésének nem csekély akadályaul szolgálnak a különféle állati betegségek, különösen azok, melyek ragályos természetőknél fogva, gyakran járvány jellegét öltik fel. Betegségeknek lóállományunk van legkevésbé kitéve, a nagyobb számmal előfordult takonykórosatok a legerélyesebben kinyomoztattak s a baj elfojtására megtörténtek a szükséges intézkedések. Adataink szerint különféle betegségek miatt 1898-ban összesen a Magyarbirodalomban 14.482 darab ló hullott el vagy irtatott ki. Nem sokkal haladja meg ezt a számot az elhullott vagy kiirtott szarvasmarhák száma, mely csak 17.832-re rúgott; de vannak a szarvasmarhákat megtámadó betegségek, melyek, noha elhullással ritkábban végződnek, de azért mezőgazdaságunknak igen nagy károkat okoznak. Ilyen a száj- és körömfájás, mely azonban az előző évekkel szemben tetemesen csökkent. A ragadós tüdőlobnak csak szórványos esetei fordultak elő, úgy, hogy ez a veszélyes betegség a külön törvény alapján foganatosított intézkedések következtében, jóformán elfojtottnak tekinthető. Egy újabb fenyegető baj ejti aggodalomba szarvasmarhát tenyésztő gazdáinkat: a gümőkór. A földművelésügyi miniszter úr, felismerve a fenyegető baj komoly voltát, az 1898. év nyarán a szarvasmarhák gümőkórjának irtása tárgyában szakértekezletet tartott, mely a facultativ intézkedések mellett foglalt állást. Imminens veszélyt e baj nem rejt magában, s bár kellő számú positiv adat nem áll rendelkezésünkre, de kétségtelen, hogy szarvasmarhaállományunk távolról sincs annyira fertőzve, mint a nyugoti államok marhaállománya,

mely a túltenyésztettségnél s egyes termelő-tulajdonságok egyoldalú fejlesztésénél fogva, sokkal kevésbé ellenálló, mint az edzettebb s lassúbb fejlődésű magyar marha. Annál nagyobb károkat okoz a sertésvész, mely hevességéből ugyan sokat veszített, de a melyet elfojtani még mindig nem sikerült. Tudvalevőleg a vész 1895 tavaszán tört ki s elhullott benne 1895-ben 362.376, 1896-ban 769.163, 1897-ben 396.092 s 1898-ban 216.243 darab sertés. Az 1895-től 1898-ig, vagyis négy év alatt összesen elhullott sertések értéke meghaladta a hetven millió koronát s volt év, midőn közel 27 millió koronára rúgott. Hogy a sertésvész mennyire gyökerében ásta alá virágzó sertéskereskedelmünket, áruforgalmi statisztikánk alább idézendő adatain kívül világosan mutatja sertéskereskedelmünk főemporiumának a kőbányai sertés piacnak hanyatlása. Míg ugyanis 1894-ben, a sertésvészt közvetlenül megelőző évben Kőbányáról 909.989 darab sertés szállított el, 1898-ban csak 153.371 darab. Igaz, hogy már ez is emelkedés, mert az elszállítás 1897-ben csak 141.180, 1896-ban csupán csak 84.578 darabot tett.

Allattenyésztésünk haszna első sorban a belfogyasztásban nyilatkozik, minthogy az emberi élelmezésnek igen fontos alkotórésze a hús és a tej; azonkívül a különböző állati termelvények is nagy értéket képviselnek, de még nagyobbat képvisel az állati igaerő, úgy a mezőgazdaságban, mint más gazdasági ágakban is. Az allattenyésztés különböző hasznáról azonban csak nagyon fogyatékos adataink vannak. A tej fogyasztását nem ismerjük, a húsfogyasztásnak is csak egy részét, a közbárányok közfogyasztására levágott állatok számát. Ez adatok szerint 1898-ban a magyar anyaországban a közbárányok levágatott 13.630 bika, 196.604 ökör, 292.652 tehén, 133.344 növendékmarha, 10.492 bivaly, 495.308 borjú, 769.822 öreg juh, 561.786 bárány, 22.155 öreg kecske, 32.670 gödölye és 739.149 sertés. Minthogy csak 2.123 községben van közbárány, a közölt számok még a közfogyasztásra leölt állatok számát sem mutatják híven, a magánfogyasztás céljából leölt állatokat pedig egészen mellőzik, pedig ez a sertéseknél igen nagy s mindenestre többszörösen meghaladja a közfogyasztásra leölt sertések számát.

Míg rendszeren, ha forgalomról van szó, csak a külforgalmat értjük alatta, minthogy a belforgalom ezidőszert általában kívül esik a statisztikai megfigyelés körén, addig az állatforgalomnak belső alakulásáról is vannak némi adataink, az állatvásárokról gyűjtött kimutatásokban. Állatvásáraink adatai az összes belső állatforgalmat nem tüntetik ugyan fel, mert vásárokon kívül is történnek eladások, s adatgyűjtésünk a heti vásárokat is mellőzi, minazáltal az országos állatvásárokon bonyolódik le az állatforgalom túlnyomó része. Az 1898. évben a magyar anyaországban 4.592 állatvásár tartatott, s felhajtott ezekre összesen 5,297.928 szarvasmarha, 2,042.019 ló, 1,196.080 juh és 917.501 darab sertés; eladatott pedig 1,818.945 szarvasmarha, 485.793 ló, 540.538 juh, 412.248 sertés. E számok állataink rendkívül nagy mozgalmáról tanuskodnak, ha összes állatállományunkkal hasonlítjuk össze 100 darab szarvasmarhára 91 darab, száz darab lóra 103 darab, száz darab juhra 16 darab, száz darab sertésre 14 darab felhajtás esett. Különösen nagy a mozgalom a szarvasmarhák- és lovaknál; a sertések csekély arányát részint az a körülmény magyarázza, hogy ez az állatnem országos vásárokon kívül heti vásárokon is nagy mértékben árusítatik, a nagy hizlalók pedig nem vásárokon, hanem közvetlenül a nyájakból vásárolnak, részint pedig az, hogy sertésvész miatt igen sok vásárra tilos volt a sertések felhajtása. Magától értetődik, hogy a felhajtás horribilis számai onnan származnak, hogy ugyanaz az állat nem egy, hanem néha igen sok vásárt is végig jár, erről tanuskodik az eladásoknak a felhajtással szemben aránylag csekély száma. Az állatoknak e folytonos vásároztatása, csereberéje éppen nem válik előnyére mezőgazdaságunknak, csak a kupeczeknek s fölösleges közvetítőknél áll érdekében.

Egészen más elbírálás alá esik állatforgalmunk a külkereskedelem körében. Külkereskedelmi forgalmunkban a gabona és liszt után az élőállatok kivitele játsza a legnagyobb szerepet. Ha az öt utóbbi év eredményét tekintjük, állatkivitelünk értéke

153'81 és 280'10 millió korona közt mozgott. Sajnos, az utóbbi szám egészen kivételes, az 1894. évi kivitel értékét mutatja, midőn a sertésvész nem tette tönkre sertéskereskedelmünket. Az egyes években állatokból a behozatal, kivitel és a kettő különbsége, a kiviteli többlet így alakult:

É v	Behozatal ezer	Kivitel koronákban	Kiviteli többlet	É v	Behozatal ezer	Kivitel koronákban	Kiviteli többlet
1894 ... ..	35.530	280.102	244.572	1897 ... ..	30.984	155.252	124.268
1895 ... ..	28.122	191.632	163.510	1898 ... ..	30.354	155.450	125.096
1896 ... ..	23.264	153.812	130.548				

A behozatalban nagyobb összeggel a vágóökrök, továbbá a sertés és végül a ló szerepel. A behozott ökrök értéke 7'15 és 13'01, a sertéseké 6'01 és 16'88, a lovaké pedig 4'43 és 6'88 millió korona között váltakozott az utóbbi öt év alatt. Ismeretes, hogy a szerb vágómarha nagy és pedig egyre fokozódó mértékben jön be hazánkba, főleg a budapesti marhavásárra. Szerb sertést még többet hoztunk be a sertésvész előtt, midőn Kőbánya a sertéskereskedelemnek egy világraszóló hatalmas központja volt. Legfeltűnőbb lóbehozatalunk értékének igen jelentékeny volta, holott köztudomású, lótenyésztésünk nemcsak saját szükségletünket fedezi bőven, hanem kivitelre is tetemes mennyiséget juttat s a behozott tenyészanyag ily nagy súlyjal nem eshetik a mérlegbe. A feltűnő számok magyarázata abban rejlik, hogy a versenyekre külföldről jövő és külföldre menő versenylovak szintén benne foglaltatnak áruforgalmi statisztikánkban, melyek azonban csak mintegy átfutó tételt képeznek, de onnan ki nem küszöbölhetők azért, mert a versenyek alkalmával sok versenyló cserél gazdát s külföldre menő versenylovakaink nem egyszer külföldön maradnak, viszont a hazai versenyeken megjelenő külföldi lovak közül is maradhat itt benn az országban. Állatkivitelünkben a legnagyobb értékkel korábban a hízott sertések részesültek. Sertés kivitelünk értéke 1894-ben nem kevesebb, mint 157'00 millió koronára rúgott, mely összeg a következő évben, a tavasz végén kitört sertésvész következtében 72'06 millió koronára hanyatlott, míg a három utolsó évben (1896—1898-ban) már csak 33'37 és 39'70 millió korona között mozgott. Szarvasmarhakivitelünk értéke, melyből a legnagyobb rész a hízóökrökre esik, már korántsem mutat ily nagy ingadozást, az öt utolsó év alatt 81'76 és 99'37 millió korona között ingadozott. A maximumot itt is az 1894. év mutatja; 1898-ban 86'20 millió koronát értünk el. Ló kivitelünk értéke szintén az utóbbi öt év alatt 16'47 és 31'49 millió korona közt mozgott; az előbbi szám az 1894., az utóbbi az 1897. év kivitelének értékét jelzi, itt tehát inkább emelkedés mutatkozik 1898-ban is, 28'83 millió koronát értünk el. Juhkivitelünk értéke 1894-től 1898-ig megszakítás nélküli csökkenéssel 7'24 millióról leszállt 2'25 millió koronára.

Allatforgalmunknak imént kimutatott értékebe nincs belefoglalva az élő és leölt baromfi értéke. Ez, csekély behozatal mellett a kivitelnél évenként 15'81—23'92 millió koronával szerepel. Külkereskedelmi forgalmunk szempontjából a baromfitenyésztés fontossága azonban még korántsem nyilatkozik ezekben az összegekben. Ezenkívül évenként 16'25—23'06 millió korona értékű tojást s 8'94—11'42 millió korona értékű ágytollat s 368—866 ezer korona értékű lúdmáját exportálunk. Kiviteli többletünk értéke a baromfitenyésztés összes termékeiből 1898-ban 56'68 millió koronára rúgott, hangosan tanúskodva ez alárendeltnek tekintett gazdasági ág nagy közgazdasági fontosságáról. A kormány méltányolja is ezt a fontosságot s a mint a földművelésügyi miniszter úr jelentéséből kitünik, megtörténnek a kellő intézkedések baromfitenyésztésünk emelésére. A tojást, ágytollakat és lúdmáját is beleszámítva, a fontosabb állati termékek külkereskedelmi forgalmának értéke következőleg alakult:

É v	Behozatal ezer koronákban	Kivitel koronákban	Kiviteli többlet	É v	Behozatal ezer koronákban	Kivitel koronákban	Kiviteli többlet
1894-ben ... ..	21.222	85.674	64.452	1897-ben ... ..	28.282	80.730	52.448
1895-ben ... ..	19.998	81.454	61.456	1898-ban ... ..	28.186	86.374	58.188
1896-ban ... ..	23.906	84.090	60.184				

A baromfitenyésztés már említett termékein kívül a kivitelben legnagyobb értéket képvisel a gyapjú. Sajnos azonban, hogy itt is csaknem folytonos a hanyatlás, 1894-ben még 22<sup>89</sup> millió korona értékű gyapjút vittünk ki, 1898-ban már csak 15<sup>77</sup> milliót. Még nagyobb a hanyatlás disznózsír-kivitelünknel, ez a mondott években 8<sup>58</sup> millióról 2<sup>78</sup> millió koronára szállt alá; ellenben kivitelünk friss húsból 2<sup>83</sup> millióról 8<sup>82</sup> millió koronára emelkedett. Nem minden állati termékből van kiviteli többletünk, nem egy terméknel a behozatal erősen meghaladja a kivitelt. Ha csak az 1898. évet tekintjük, nyers marhabőrökből 5<sup>67</sup>, sajtból 2<sup>11</sup>, sonkából 1<sup>63</sup>, disznózsírból 1<sup>61</sup>, nyers juh- és kecskebőrből 1<sup>20</sup> millió koronával hoztunk be több értékűt, mint a mennyit kivittünk.

Ha állatforgalmunknak nem értékét, hanem mennyiségét tekintjük, behoztunk az utóbbi öt év alatt évenként 38—60 ezer ökröt, 2—11 ezer tehenet, 46—252 ezer sertést s körülbelül 2 ezer lovat. Érdekesebb kivitelünk hullámzása, 1894-ben 1,362.647 darab sertést vittünk ki, 1895-ben 713 ezer, 1896-ban 256 ezer, 1897-ben 200 ezer, 1898-ban 237 ezer darabot. Juhkivitelünk darabszáma 1894-ben 391 ezerre rúgott s folytonos hanyatlással leszállt 1898-ban 147 ezer darabra. Lovat viszont 1894-ben alig 20 ezer darabot vittünk ki, 1895-ben már 32 ezer, 1896-ban 39, 1897-ben 41, 1898-ban 36 ezer darabot. A szép emelkedést tehát az utolsó esztendőben egy kis visszaesés váltotta fel. Szarvasmarhakivitelünknel darabszámra még akkora hullámzást sem látunk, mint az érték tekintetében, a minimumot az 1896. év mutatja 238 ezer, a maximumot az 1898. év 255 ezer darabbal. Szarvasmarhakivitelünkben az első helyet az ökrök foglalják el évenként 182—200 ezer darabbal, azután következnek a tehenek 22—37, a borjúk 8—13, a bikák 7—10, végül az üszök és tinók 4—8 ezer darabbal.

Az állattenyésztésnek a mezei gazdasággal való legközvetlenebb kapcsolata főleg a trágyaprodukczió tekintetében mutatkozik. Az istállótrágya mellett azonban, mely az állattenyésztésnek eléggé meg nem becsülhető mellékhaszna, a műtrágyák alkalmazása is tért hódít, noha távolról sem oly mértékben, mint külföldön. Kísérletek ugyan, főleg a növénytermelési kísérleti állomás buzgósága folytán, tágasabb körben s kielégítő sikerrel történnek, de a műtrágyák nagyobb mérvű gyakorlati alkalmazását leginkább csak a czukorrépa-termelésnél látjuk. Sajnos a műtrágyák legfontosabb nyersanyagai, az ásványi foszfátok és a kálisók hazánkban nem fordulnak elő, s e tekintetben egészen a külföldre vagyunk utalva. De épp ezért áruforgalmi statisztikánk idevágó adatai nagyon tanulságosak. Nyers foszfátokat 1898-ban 85 ezer métermázsát hoztunk be, csontlisztet 25, szuperfoszfátot 104, Thomászsalakot 83, Chilisalétromot 82, kálisókat 10 ezer métermázsát, azonkívül 47 ezer trágyagipszet, tőzegport s más e féle kevésbé értékes trágyanyagot. Behozatalunkban a foszforsavas trágyák dominálnak, de jelentékeny a nitrogén-trágyának, a chilisalétromnak behozatala is; ellenben a kálitrágyák behozatala minimális. Talajunk káliumban általában nem is szegény, helyre pótlására csak a homoktalajnál volna szükség; minthogy azonban a műtrágyák alkalmazása, a mint említettük, nagyobb mennyiségben csakis czukorrépa alá történik, a czukorrépát pedig kevés kivétellel nem homokban termesztik, a kálitrágyák fogyasztása nagyon korlátolt. Ha homoki szőlőinkben a műtrágyát jobban alkalmazzák s a rétek trágyázása is nagyobb tért hódít, valószínűleg a kálitrágyák fogyasztása is emelkedni fog. De bármily elterjedést nyerjenek is a műtrágyák, a főszűlő mindig az istállótrágyán fog nyugodni.

Az állattenyésztésnek kisebb ágai ebből a szempontból vagy igen kis mértékben, vagy éppen nem jöhetnek tekintetbe, jelentőségek tisztán az előállított termények értékében rejlik. Említettük, hogy mint a mezőgazdaság mellékhaszna, mily fontossággal bír a baromfitenyésztés. Az alföldi tanyarendszer különösen alkalmas a baromfitenyésztésnek nagymérvű és sikeres folytatására. A szép eredmény külkereskedelmi forgalmunknak imént idézett adataiban is visszatükröződik, a kormány támogató tevékenységéről pedig a földművelésügyi miniszter úr jelentése számol be. Ugyanott selyemtenyésztésünk állapotáról is

kimerítő tájékoztatás foglaltatik. A kisgazdáknak oly jutalmazó mellékfoglalkozást nyújtó méhtenyésztés hazánkban szintén örvedetesen halad; az okszerű tenyésztés kezdi mindinkább elfoglalni a régi elavult tenyésztési rend helyét. A méhészeti szakközegek adatgyűjtése szerint az 1898. év őszén a magyar anyaországban 653.664 méhcsalád találtatott; 204.574 mozgó szerkezetű kaptárokban, 449.090 közönséges köpükben. Ugyanezen adatgyűjtés szerint 37.431 métermázsa méz s 2.249 métermázsa viasz termeltetett 27 millió korona értékben; egy méhcsalád tehát átlagosan 5<sup>73</sup> kilogramm mézet s 0<sup>34</sup> kilogramm viaszt adott. E két termény nemcsak a belfogyasztást fedezi, hanem kivitelre is tekintélyes mennyiség marad, 1898-ban csekély behozattal szemben 16 ezer métermázsa mézet vittünk ki 1<sup>33</sup> millió korona értékben; viaszkivitelünk értéke 1<sup>23</sup> millió koronára rúgott, de ezzel szemben már 358 ezer korona értékű behozatal állott.

Kevés termelési ág ment valaha keresztül akkora válságon, mint Magyarország szőlőművelése. Midőn a phylloxera-vész, az elrendelt zárlatok daczára egymásután támadta meg és tette tönkre legkiválóbb szőlőhegyeinket, úgy látszott, hogy az emberi erő tehetetlen a természeti erőkkal szemben s bele kell nyugodnunk a változhatatlanba s a jeles fajborokat termő hegy- és domboldalokról le kell szállni az immunis homoktalajú síkságra s a szőlőfajok gondosabb megválasztásával s okszerű pinczekezeléssel állítani elő, ha nem is a régi elsőrendű hegyi borokkal versenyző, de azért szintén jóminőségű asztali borokat. A phylloxerához azonban egy újabb csapás járult, a peronospora, mely a homoki szőlőket sem kímélve meg, bortermelésünknek rohamos csökkenését idézte elő. Noha a phylloxera a nyolczvanas évek eleje óta már nagy mértékben pusztított, a mondott évtizedben a magyar anyaország évi bortermése még elérte a normális magasságot s többnyire meghaladta a 4 millió hektolitert, sőt egy évben, 1885-ben, közel hatodfél millióra rúgott. Még 1890-ben is 3<sup>44</sup> millió hektolitert tett, de a következő évben már 1<sup>23</sup> millió hektoliterre szállt le, 1892-ben pedig 796.560 hektoliterre s 1893-ban is csak 939.987 hektolitert tett. Horvát-Szlavonországokban a hanyatlás még nagyobb volt. Ott 1886-ban még 1<sup>59</sup> millió hektoliter újbort szűrték, 1890-ben már csak 338.085 hektolitert, mely szám évről-évre csökkenve, 1893-ban 170.225 hektoliterre szállt le, sőt a következő két év némileg kedvezőbb eredménye után 1896-ban 125.983 hektoliterre. A magyar anyaországban 1894. óta, vagyis mióta a peronospora ellen való védekezés általánosabbá vált s az újültetésű homoki szőlők is teremni kezdtek, a bortermelés, legalább az 1892. és 1893. évekhez képest, némileg emelkedett. Csekély ez az emelkedés s nem is visszaesés nélküli, 1894-ben 1<sup>38</sup>, 1895-ben 1<sup>93</sup>, 1896-ban 1<sup>45</sup>, 1897-ben 1<sup>13</sup>, 1898-ban 1<sup>14</sup> millió hektoliter bort szűrtünk; de ez épen nem kedvező adatok daczára elmondhatjuk, hogy szőlőművelésünk szerencsésen túlélte a válságot s újabb emelkedés előtt áll. Erről tanúskodik az a körülmény is, hogy a szőlőterület folytonos csökkenése már megállt s lassú emelkedésnek adott helyet. Áll ez különösen az anyaországra, mert Horvát-Szlavonországok szőlőterülete még az 1898. év folyamán is több mint kétezer hektárral fogyott.

A magyar anyaország szőlőterülete 1884-ben érte el maximális kiterjedését 367.808 hektárral, attól fogva évről-évre csökkent, különösen 1891 óta, úgy hogy 1895-ben már 202.865 hektárra szállt le. 1894-ben négy ezer hektár emelkedést látunk, melyet ugyan a következő évben ismét némi visszaesés váltott fel; de 1898-ban újabb növekedés következett, s szőlőterületünk 208.477 hektárra emelkedett. Kétségtelen, hogy a következő évek, a nagy erővel megindult rekonstrukció s a homoki szőlők szakadatlan ültetése folytán még kedvezőbb eredményt hoznak. Nem tudja ezt megakasztani többé a phylloxerának még egyre terjedő pusztítása.

1898 végéig a magyar anyaországban 2863 községben konstatálták hivatalosan a phylloxera föllépését. Legrohamosabb volt a terjedés 1887-től 1891-ig, midőn évenként 207—433 községben állapították meg hivatalosan a phylloxera jelenlétét. Azóta a községek száma, melyekben infekciót fedeztek föl, 35 és 162 között váltakozott s 1898-ban

89-et tett. Legnagyobb mérvű volt a terjedés a múlt évben a Duna két partján, különösen Nyitra és Sopron vármegyékben, hol a phylloxera csak később lépett föl, továbbá Erdélyben. Ez az országrész is jóideig érintetlen maradt s midőn a baj a Küküllő völgyében föllépett, a marosmelléki borvidék még évekig ment volt a bajtól. Itt csak 1893-ban kezdődött a vész, de ma már meglehetősen el van terjedve. A múlt 1898. évben Erdély utolsó jelentékeny borvidékén, a maros-tordamegyein is fődöztek fel infekciót. Mindazáltal a phylloxera-vész terjedése a Királyhágón túl sem oly rohamosnak, sem oly intenzívnek nem mondható, mint az volt, mely a Királyhágón innen Magyarország legtöbb jeles borvidékét tönkretette, a mit részint az éghajlati viszonyoknak, részint az ottani művelésmódnak, a szálvesszőkkel dolgozó, tehát lugas rendszerhez közeledő karikás művelésnek tulajdoníthatunk. Annál erősebben terjed a phylloxera, kivált az utóbbi évek alatt, Horvát-Szlavonország szőlőiben, 1896-ban 181, 1897-ben 213, 1898-ban 87 községben konstatálták a phylloxerát s az 1.596 szőlőműveléssel foglalkozó község közül már 1.197-nek szőlőit támadta meg a phylloxera. A magyar anyaországban a szőlőművelő községeknek körülbelül felében, 5.770 közül 2.863-ban konstatálták 1898 végéig a phylloxerát.

A phylloxera-lepett, de még teljesen el nem pusztult szőlőterület a magyar anyaországban 38.409, Horvát-Szlavonországokban 11.287 hektárra rúgott. A pusztulás azonban nem annyira ezekben a számokban nyilatkozik, mint inkább a szőlőterületnek föntebb közölt roppant csökkenésében. Ez a csökkenés azonban, mely az egész Magyarbirodalomban az 1885-iki állapottal hasonlítva össze, 43<sup>00</sup> %-nak felel meg, még nem fejezi ki a pusztulás egész nagyságát. A csökkenés még nagyobb mérvű lett volna, ha a hanyatlást az új ültetések némileg nem ellensúlyozzák. Adataink szerint, melyek valószínűleg alatta maradnak a tényleg elért eredménynek, 1884-től 1898-ig csak a magyar anyaországban 77.008 hektár új szőlőt ültettek, miből 28.127 hektár az immunis, 48.881 hektár pedig a nem immunis talajú ültetvényekre esik. Arról tanúskodnak ez adatok, hogy bármily nagy mértékben karolták is fel a homoki szőlők ültetését, a nem immunis talajú hegyi szőlők ültetése, jobbára rekonstrukciója, még nagyobb arányokban folyik. Míg ugyanis a tárgyalt évtized első felében évenként csak 2—3 ezer hektár szőlőt ültettek nem immunis talajba, 1897-ben 6.305, 1898-ban 7.275 hektárt. E számokban már nyilatkozni kezd annak a hatalmas akciónak hatása, melyet a földművelésügyi miniszter úr az 1896. évi V. törv.-czikk alapján megindított. Különösen három irányban volt szükség intenzív tevékenységre. Általánossá tenni a szőlők felújításához s az okszerű szőlőműveléshez szükséges ismereteket; gondoskodni a felújításhoz szükséges vessző- és oltványkészletről, végül megadni a lehetőséget a felújításhoz szükséges anyagi eszközök előteremtésére. A mindhárom irányban kifejtett munkásságról s az elért eredményekről a földművelésügyi miniszter úr jelentése számol be, itt elég, illusztráció kedvéért, néhány statisztikai adatot fölemlíteni. Az állami amerikai szőlőtelepek kiterjedése 1898-ban már 531 hektár volt, 362 hektár az anyatelepeké, 169 hektár az oltvány-iskoláké, ezek túlnyomó része azonban részint 1897-ben, részint 1898-ban létesített új telep, mely vesszőtermést még nem nyújt, sőt jobbára még csak berendezés alatt áll. Telepeink vesszőtermelése azonban már most is jelentékeny, 1898-ban 5<sup>13</sup> millió síma és 932 ezer gyökeres vessző állítottatott elő s hozzászámítva az országos oltványtelep-társaságtól átvett 5 millió síma vesszőt, a rendelkezésre álló síma vesszők készlete meghaladta a 10 milliót. Ebből 1<sup>42</sup> millió darab ingyen osztott ki, 859 ezer darab pénzért árusítottatott el, 7<sup>85</sup> millió darab pedig a telepek céljára, oltásra, iskolázásra használtatott fel.

A szőlők felújítására a nagy közönség részéről sem hiányzik a vállalkozási kedv. Kíváló borvidékeinken örömmel láthatjuk, mily szépen halad a rekonstrukció munkája, s mint hódítja vissza a tért az emberi szorgalom és kitartás a természet ellenséges erőitől. Az Agrár- és Járadékbank az 1898. évben 1893 félnek 6,532.000 korona szőlőkölcsönt engedélyezett, a miből 6,053.960 koronát folyósított is s az eddig összesen engedélyezett

szőlőkölcsönök összege a mondott év végén már 15,415.200 koronára emelkedett, miből 12,013.740 korona tényleg folyóvá is tétetett. A szőlőfelújítási kölcsön visszafizetésének módozatai a legnagyobb körültekintéssel állapították meg. Az elv az, hogy a szőlőnek magamagát kell kifizetnie, s ennél fogva az első törlesztési részlet csakis a szőlő termőképességének beálltával, legkésőbb a kölcsön első részletének kiszolgáltatásától számítva az ötödik év november elsején fizetendő. A rekonstrukció munkája így sem könnyű, a felújítás költséges, az évi megmunkáltatás és karbantartás költségei tetemesek; de ennek dacára alig van jövedelmezőbb befektetés, mint a jeles fajtort termő hegyek elpusztult szőlőinek felújítása. Az eddigi példák ezt kétségtelenül igazolják, de igazolja az a körülmény is, hogy a szőlőfelújításban tömegesen vesznek részt oly elemek is, melyek nagy üzleti érzékkel és egyes számíttással mindig felismerik a hasznothajtó vállalatokat.

De még a köznép felfogása is gyökeres átalakuláson ment keresztül. Korábban az volt legfőbb jellemvonása, hogy az előtte ismeretlen új szőlőbetegség létezését sohasem akarta elhinni, a szemmel látható kárt a kedvezőtlen időjárásnak, szárazságnak, ragyának s más oly természeti okoknak tulajdonította, a melyek ellen hiába küzd az ember. Saját keserves kárán okulva most már belátta tévedését. Eleinte a legszigorúbb kényszerrendszabállyal sem lehetett volna rábírni, hogy szőlőjét peronoszpora ellen permetezze, most önként teszi, s alig akad a kisszőlőbirtokosok közt is, ki a védekezést elmulasztaná. Azelőtt, ha az állami szőlészeti közegek az illetőnek helyébe mentek is s ott magyarázták a szőlőbetegséget és az ellene való védekezést, hitetlenül rázta fejét. Most sok vidéken, ha szőlőjén bármi gyanúsat lát, maga siet a szakközeghez s kér felvilágosítást, tanácsot. A szőlőfajták megválogatása, az okszerű szőlőültetés és művelés tekintetében is nagy a haladás, szóval szőlészetiünk a fejlődés, emelkedés biztos útján van.

Bortermésünk ugyan, a mint fentebb említettük, még 1898-ban is alacsony volt; noha nem szabad szem elől téveszteniünk, hogy a hivatalos adatok minden valószínűség szerint alatta maradnak a valóságnak. Alacsony a kimutatott átlagos termés akkor is, ha tekintetbe vesszük, hogy szőlőink egy része még nem, más része már nem terem s csak a teljes termésben levő szőlőket fogadjuk el a számítás alapjául. Igaz, hogy az elemi csapások nem kis mértékben járultak hozzá az elmúlt évben a termés leszállításához. Adataink szerint — az egész Magyarbirodalmat véve — a peronoszpora 132.370 hektár területen, az összes területnek jóval több mint felén föllépett; a kár azonban, melyet okozott, korántsem volt oly nagy, mert a jóformán általánossá vált permetezés megakadályozta a peronoszpora nagyobb mérvű pusztítását, s ha a baj föllépett is, a termést érzékenyen nem csökkentette. Nagyobb károkat tett a jég, mely az anyaországban kerekszám 24.000 hektár szőlő termését verte el. A peronosporán kívül egy más szőlőbetegség is föllépett s okozott, kivált a Duna jobbpartján, jelentékeny károkat, ez a lisztharmat, oidium, mely a korábbi években figyelembe is alig jöhetett. Adataink szerint 1898-ban már közel 7 ezer hektáron volt elterjedve, miből 5.703 hektár a Duna jobbpartjára esett. Még nagyobb mérvű volt a szőlőmoly elterjedése, mely közel 15.000 hektáron pusztított. E baj kivált a Duna-Tisza közén fekvő homoki szőlőket látogatta meg, adataink szerint 12.463 hektárt. Itt említjük meg, hogy 1898-ban szénkénnel 5.075 hektár phylloxera-lepett szőlőt tartottak fenn, legtöbbit, 3.255 hektárt, a Duna jobbpartján.

Azzal a fentartással, hogy szőlészeti statisztikai adatgyűjtésünk hiányosságánál fogva az évi termésadatok némileg alatta maradnak a valóságnak, megemlítjük, hogy a Magyarbirodalomban 1898-ban egy hektár szőlőterületre átlagosan 5<sup>26</sup> hektoliter újbortermés esett. A Dráván túl csak 4<sup>20</sup>, a Dráván innen 5<sup>46</sup> hektoliter. Még nagyobb a különbség az anyaország egyes részei közt. Legmagasabb volt a termésátlag a Duna bal-, azután a Duna jobbpartján, amott 9<sup>65</sup>, emitt 6<sup>77</sup> hektoliter hektáronként; legkisebb ellenben a Tisza-Maros közén és Erdélyben, 3<sup>31</sup>, illetőleg 2<sup>95</sup> hektoliter. Oly minimális termés ez, amely a művelési költségeket megközelítőleg sem téríti meg. Egyes vármegyékben, ha a



bevallott adatoknak hitelt adhatunk, oly alacsony volt a termésátlag, hogy jóformán számba sem jöhet, Maros-Torda vármegyében csak 0<sup>66</sup>, Nagy-Küküllőben 0<sup>73</sup>, Torda-Aranyosban 0<sup>80</sup>, Szolnok-Dobokában 0<sup>93</sup> hektoliter hektáronként. Az összes erdélyrészi vármegyék közül csak egyetlen egy válik ki: Szeben vármegye, 14<sup>01</sup> hektoliter átlagos eredménnyel hektáronként. A városi törvényhatóságokat nem számítva, ehhez hasonló vagy ezt meghaladó átlagterméssel csak három vármegyénél találkozunk. Pozsony vármegyében, a város nélkül, a szőlők hektáronként 13<sup>26</sup>, Mosonmegyében 14<sup>73</sup>, Sopron vármegyében pedig, szintén a város nélkül, 16<sup>59</sup> hektolitert adtak. Mindhárom vármegye olyan, hol a phylloxera romboló hatását még kevésbé érezték. Még nagyobb az átlagos termés az illető városokban: Sopron város 31<sup>69</sup>, Pozsony 39<sup>81</sup> hektoliter újbort szűrt egy hektár szőlőterületről. Oly termés ez, mely a phylloxerát és peronosporát megelőző legkedvezőbb évek termésére emlékeztet. Sőt az országos átlag a legkedvezőbb években sem volt ekkora. A három legjobbat véve, a meddig adatgyűjtésünk visszanyúl, 1879-ben 17<sup>47</sup>, 1875-ben 17<sup>85</sup>, 1878-ban 22<sup>37</sup> hektoliter újbor termett átlagosan minden hektár szőlőterületen. De annál jobban kiváltak egyes vármegyék; 1878-ban Moson várm. 60, Szatmár 46, Esztergom 42, Arad 38, Csongrád 38, Sopron 37, Pozsony 36 hektolitert szűrt hektáronként. Ez évben a magyar anyaország bortermése, még hivatalos adataink szerint is, melyek a mint említettük, valószínűleg nem érik utól a valóságot, meghaladta a nyolcz millió hektolitert.

A szőlőmennyiséget, melyet nem törnek borrá, hanem szőlőalakban fogyasztanak, csak részben ismerjük. A házi szükségre elfogyasztott mennyiség kivonja magát a statisztikai megfigyelés alól; adatgyűjtésünk meg sem kísérlette kutatását. Ellenben az eladott szőlőmennyiséget már 1874 óta tudakolja, de bizonyára csak igen kétes sikerrel. Az eladott szőlő 1874-től 1890-ig évenként 22<sup>6</sup> és 162 ezer métermázsá között ingadozott volna. 1891-ben szőlőtermésünk főntebb említett hirtelen hanyatlásával leszállt 15<sup>6</sup>, 1892-ben 12 ezer métermázsára. 1893 óta ismét jelentékeny az emelkedés, 30 ezer métermázsá alá többé le nem szállt, ellenben 1895-ben 87 ezer métermázsára szökött, 1898-ban 65.755 métermázsát tett. Horvát-Szlavonországokban az eladott szőlő csak egyes években haladja meg az ezer métermázsát, 1898-ban azonban kivételesen 5.618 métermázsára rugott. A mint a hegyi szőlők elpusztulásával rohamosan megindult a homoki szőlők ültetése, rendkívül nagy arányban kezdték a csemegezőlőket ültetni, melyek homokon a hegyi szőlőkkel is versenyző kitünő minőségű fürtöket teremnek. Ez újabb lendületet adott szőlőkivitelünknek, mely a kilenczvenes évek elején, szőlőtermelésünk rohamos hanyatlásával, hirtelen leszállott. 1885-ben, midőn a postaforgalomnak az árúforgalmi adatgyűjtésbe való bevonása folytán, szőlőkivitelünk mennyiségét már elég pontosan konstatálhattuk, a kivitt szőlő mennyisége meghaladta a 38 ezer métermázsát, a következő évben pedig közel 48 ezer métermázsára rúgott, néhány évvel utóbb ezt a mennyiséget is meghaladva látjuk, 1889-ben 60 ezer, 1890-ben 53 ezer métermázsát tett szőlőkivitelünk, de már 1891-ben, a peronospora erős föllépésével, egyszerre 10 ezer métermázsára hanyatlott. A következő két évben is ezen a szinten mozogott, de már 1894-ben 21, 1895-ben 26, 1896-ban 25, 1897-ben 35 ezer, 1898-ban pedig pontos számokban 34.733 métermázsát tett; még erősen alatta maradva a régebbi évek kedvezőbb eredményének. Az értéket tekintve azonban, az egy 1889. évet kivéve, a nyolczvanas évek eredményét újabban erősen meghaladtuk, a sokkal magasabb szőlőárak következtében. 1882-től 1885-ig a kivitt szőlő métermázsáját a hivatalos árúforgalmi adatbecslés átlagosan nem tette többre 24—28 koronánál. Az 1886-ik évvel kezdődik az emelkedés, már akkor 32 korona volt az átlagár, s fokozatosan 36, 44, 48 és 60 koronáról 1892-ben 80 koronára szökött. Ezen a magasságon ugyan nem maradt meg, de némi hullámozás után, a két utóbbi évben, 1897- és 1898-ban még mindig 54 koronát tett. De nemcsak a szőlő-, hanem a borárak is emelkedtek, a mi nem csekély ösztönül szolgál új szőlők ültetésére s az elpusztultak rekonstrukciójára. Szőlő- és bortermésünk értéke 1885 óta, az újbor és a friss szőlő átlagos árának feltüntetésével, így alakult:

É v	A termelés összes értéke	Egy hekto- Egy mmázsa liter újbor friss szőlő átlagos értéke		É v	A termelés összes értéke	Egy hekto- Egy mmázsa liter újbor friss szőlő átlagos értéke	
		k o r o n a				k o r o n a	
1885-ben ... ..	125,932.554	18'94	18'00	1892-ben ... ..	33,949.136	34'08	36'50
1886-ban ... ..	117,486.850	21'14	20'00	1893-ban ... ..	45,569.502	40'06	33'58
1887-ben ... ..	112,905.654	17'64	20'04	1894-ben ... ..	57,037.256	34'82	30'34
1888-ban ... ..	92,979.054	18'44	18'00	1895-ben ... ..	72,715.360	31'62	39'34
1889-ben ... ..	105,254.222	20'28	20'00	1896-ban ... ..	50,799.308	31'66	36'00
1890-ben ... ..	99,287.350	25'86	24'08	1897-ben ... ..	50,252.324	38'42	34'00
1891-ben ... ..	53,106.094	35'54	28'82	1898-ban ... ..	52,085.688	40'68	34'00

A termelés összes értéke az utóbbi években nem érte el, az 1885—1890. évek termésének értékét, de a hanyatlás távolról sem volt akkora, mint a termett mennyiségnél. Már 1890-ben mutatkozott áremelkedés, a mely a következő évben hirtelen magasra szökött. 1895- és 1896-ban erős depressió állott be, de az utolsó két év ismét jelentékeny emelkedést hozott. Az 1895. és 96. évi ár hanyatlás, sajnos, csak részben volt a termelés emelkedésének következménye, lényegesen előmozdította a borhamisítások elterjedése s az olasz- és dalmátbor nagy mérvű behozatala.

Magyarország borb behozatala a hetvenes évek végén és a hetvenes évek első felében, a mint akkori kezdetleges áruforgalmi statisztikánk adatai mutatják, egészen jelentéktelen volt, évi átlagban nem tett többet 23 ezer métermázsánál, de volt év, hogy nyolcz ezer métermázsára szállt le, ezzel szemben borkivitelünk ugyancsak az 1868—74. évek átlagában 608 ezer métermázsát képviselt. Új áruforgalmi statisztikánk első teljes éve 1882, a borb behozatalt már lényegesen nagyobbnak, de kivitelünket is magasabbnak mutatja, az utóbbi tíz év alatt borb forgalmunk képe következőleg alakult:

É v	Behozatal	Kivitel	Kiviteli többlet	Behozatali többlet	É v	Behozatal	Kivitel	Kiviteli többlet	Behozatali többlet
1889-ben ... ..	166.761	1,433.958	1,267.197	—	1894-ben ...	1,130.290	694.495	—	435.795
1890-ben ... ..	232.364	1,342.495	1,110.131	—	1895-ben ...	776.440	782.836	6.396	—
1891-ben ... ..	400.790	1,045.230	644.440	—	1896-ban ...	1,047.777	794.890	—	252.887
1892-ben ... ..	727.059	724.994	—	2.065	1897-ben ...	1,293.282	785.906	—	507.376
1893-ban ... ..	1,225.052	722.401	—	502.651	1898-ban ..	1,272.545	700.744	—	571'801

Borkivitelünk még a phylloxera terjedésének idejében is erősen emelkedett, s tetőpontját 1888-ban és 1889-ben érte el. A hanyatlás 1891 óta érezhető, de egyúttal oly rohamos volt, hogy 1892-ben a behozatal, mely 1890 óta nagy arányokat öltött, a kivitt már meghaladta. Ez év óta borb forgalmunk mérlege csaknem kivétel nélkül passiv s a legtöbb évben a behozatal majd kétszeresét teszi a kivitelnek. 1898-ban 1,272.545 métermázsára rúgó borb behozatalunkból 917.579 mmázsa olasz származású volt, sőt a Triesztből behozatott 39.594 métermázsát is bátran ideszámíthatjuk. Második helyen áll Ausztria 292.070, harmadik helyen Görögország 20.057 métermázsával, a többi országokból behozatalunk egészen jelentéktelen. Minthogy behozatalunkban különösen az olasz borok játszanak nagy szerepet, nem érdektelen borb behozatalunk ezen részének fejlődését az egyes évekről közölt számadatokkal bemutatni. 1890-ben mindössze csak 1.452 mm. olasz bort hoztunk be, 1891-ben is csak 11.362 métermázsát, de a következő évtől kezdve hirtelen magasra szökött a behozatal, 1892-ben 283.140, 1893-ban 632.938, 1894-ben 504.417, 1895-ben 226.516, 1896-ban 525.531, 1897-ben 929.824, 1898-ban pedig 917.579 métermázsas olasz bor özönlött be, nem is említve azokat a mennyiségeket, melyeket a trieszti kereskedelem közvetítésével, tehát nem mint olasz provenienciájú árukat kapunk. Az olasz borok behozatalában 1895-ben erős hanyatlás mutatkozott, de 1896 óta ismét nagy az emelkedés; a legutóbbi év csekély visszaesése figyelembe is alig jöhet.

A gyümölcstermelés, a földművelésügyi ministerium és közegeinek buzgó törekvése daczára, még mindig nem tud a többi termelési ágakhoz hasonló fejlődést felmutatni, noha egyes vidékek örvendetes képét mutatják ezen a téren is népünk szorgalmának és szakértelmének. Gyümölcstermelésünk évenkénti eredményéről statisztikai adataink egyáltalán nincsenek, sőt egész gyümölcsezészetünkről csak is az 1895. évi nagy mezőgazdasági összeírás adatai nyújtanak némi tájékoztatást. Ezek a gyümölcsfák számát mutatják, noha nem egészen híven, minthogy a bevallások épen itt voltak legmegbízhatatlanabbak. Az egész Magyarbirodalomban kerekszám 78 millió gyümölcsfa iratott össze, melynek több mint felét (40<sup>12</sup> milliót) a szilvafák teszik, összeíratott még almafa 10<sup>78</sup>, körtefa 5<sup>37</sup>, eperfa 5<sup>15</sup>, meggyfa 4<sup>80</sup>, őszibarackfa 3<sup>49</sup>, diófa 3<sup>18</sup>, cseresznyefa 2<sup>77</sup>, kajszinbarackfa 1<sup>62</sup> millió darab. Gyümölcsfáink száma azonban a valóságban jóval nagyobb; de viszont fáink tekintélyes része nincs termőképes állapotban, s fajták tekintetében sem mindig elégitik ki a kívánalmakat. Termelésünk nem is minden gyümölcsnemből fedezi a befogyasztást; 1898-ban friss almából és körtéből 993 ezer korona értékű kivitellel 1<sup>59</sup> millió korona értékű behozatal állt szemben, mogyoróból pedig 17 ezer koronával 410 ezer korona. A legtöbb gyümölcsből azonban mégis többet viszünk ki, mint a mennyit behozunk, dióból kivittünk 700, behoztunk 324 ezer, friss barackból, meggyből, cseresznyéből kivittünk 2<sup>60</sup>, behoztunk 1<sup>97</sup> milliót, egyéb friss gyümölcsből kivittünk 193, behoztunk 14 ezer, szárított gyümölcsből kivittünk 487, behoztunk 116 ezer korona értékűt. Különösen nagy a forgalmunk aszalt szilvából, de itt nem csak saját termésünket viszzük ki, hanem főleg a boszniai árút közvetítjük. Külkereskedelmi forgalmi statisztikánk szerint 1898-ban behoztunk 222, kivittünk 200 ezer métermázsát, kivitelnk értéke azonban nagyobb, ez az itteni osztályozásnak, tisztításnak, csomagolásnak költsége, illetőleg a közvetítő kereskedelem haszna.

A nemzeti vagyonnak igen becses alkatrészét teszik erdőségeink. A magyar birodalom összes erdőterülete 1898 végén 9,045.932 hektárra rúgott s e területből ma már csupán 1,662.641 hektár nem áll feltétlen erdőtalajon, 6,820.792 hektár feltétlen erdőtalajon áll, 121.498 hektár futóhomokot köt meg, 441.001 hektár pedig véderdő. A földművelésügyi minister úr jelentése erdészeti állapotát számadatokkal megvilágítva tárgyalván, elég itt 1898. évi külkereskedelmi forgalmunk idevágó főbb adatait bemutatni. Tűzifából, valamint fűrészelt és faragott épület- és műfából, dongából stb. behoztunk 16<sup>32</sup>, kivittünk 63<sup>72</sup> millió korona értékűt; kivitelnk tehát 47<sup>40</sup> millió koronával haladta meg a behozatalt. Igazán nagy behozatalunk csak fűrészelt és faragott puhafából volt, mely meghaladta a 10 millió koronát; 2<sup>62</sup> millió koronát tevő dongabehozatalunk túlnyomó része Boszniából származott, s nem is tekinthető tulajdonképeni behozatalnak, mert a magyar állam területét csak transitó útul használta. Jelentékenyebb tétel még a behozatalban a puha épület- és műfa, mely szintén 1<sup>37</sup> millió koronát képvisel. Ez adatok is mutatják, hogy ha valamilyen, fenyőfában szenvedünk hiányt, noha tulajdonképeni hiányról itt sem beszélhetünk, mert 1898-ban kivittünk 1<sup>64</sup> millió korona értékű puha épület- és műfát, 1<sup>61</sup> millió korona értékű puha bányafát s nem kevesebb, mint 17<sup>72</sup> millió korona értékű fűrészelt és faragott faárút puhafából. Keményfa dolgában azonban sokkal jobban állunk, nemcsak 13<sup>79</sup> millió korona értéket tevő dongakivitelnk tanuskodik erről, hanem még inkább az, hogy keményfából készült fűrészelt és faragott faárút, 20<sup>37</sup> millió korona értékben, vittünk ki, s ezenkívül volt még 2<sup>51</sup> millió koronát tevő vasuti talpfa- s 4<sup>47</sup> millió koronát tevő kemény épület- és műfa-kivitelnk. Erdészeti termelésünk eredményeképen megemlíthető még, hogy 4<sup>55</sup> millió korona értékű cserzőhéjat, 808 ezer korona értékű gubacsot s 5<sup>56</sup> millió korona értékű cserfakéreg-kivonatot vittünk ki.

A gazdasági szakoktatás állapotáról a földművelésügyi miniszter úr jelentése szintén részletesen beszámol, elég itt a főbb statisztikai adatok felsorolására szorítkoznunk. Az egész magyar birodalomban 1898-ban összesen 61 különböző célú és jellegű gazdasági

tanintézet állt fenn, 299 tanárral és tanítóval s 2.784 tanulóval. Ha tekintetbe vesszük, hogy hazánk népének főfoglalkozása az őstermelés, s mint kereső, az őstermelés különböző ágaiban 57 millió egyén foglalkozik, ez a szám mindenesetre nagyon kevés, s valóban igen nagy közgazdasági feladatot töltenek be a különböző népies gazdasági előadások és tanfolyamok, melyek a nép széles rétegeibe viszik a gazdasági szakismereteknek legalább legfőbb elemeit. A földművelésügyi kormánynak e nagy horderejű kezdeményezéséről az illető szakminister úr jelentésében található ismertetés ad számot. A gazdasági tanintézeteket, céljok és jellegök szerint tekintve, a magyar anyaországban hét felsőbb gazdasági tanintézet szolgált a közszükséglet kielégítésére, a magyaróvári gazdasági akadémián kívül négy gazdasági tanintézet, egy erdészeti akadémia és egy állatorvosi főiskola. Mindezekben 1898-ban 54 rendes és 18 nem rendes tanár működött s 910 tanuló hallgatta az előadásokat. A tanulók számában némi hullámzást látunk, de határozott emelkedést nem. 1893-ban 890, 1894-ben 860, 1895-ben 892, 1896-ban 935, 1897-ben 870 hallgatója volt összesen az említett hét felsőbb tanintézetnek. Határozott emelkedést csak az állatorvosi főiskolánál látunk, ott a hallgatók száma 1893-tól 1898-ig 248-ról 383-ra emelkedett. Sajnos hanyatlás mutatkozik a két akadémiánál. A selmeczbányai erdészeti akadémia hallgatóinak száma az utóbbi hat év alatt 131-ről 79-re szállt le, a magyaróvári gazdasági akadémiáé pedig 154-ről 125-re, ez utóbbi szám azonban ismét emelkedés az 1897. évi létszámhoz képest, mely csak 103 volt. Az állatorvosi főiskola hallgatói számának rohamos emelkedése csalhatatlan fokmérője annak, hogy mily nagy a kereslet állatorvosok után. Az erdészeti és gazdasági akadémia hallgatóinak erős fogyása ellenben arra mutat, hogy e pályák nem igen jutalmazók s így a pályakereső fiatalságra nézve elég vonzerőt nem gyakorolnak. A gazdasági pálya tényleg általánosságban jelenleg nem számítható a kedvezőbb pályák közé; magasabb gazdasági szakképzettséggel bíró egyénekre azonban közgazdasági életünkben határozott szükség van, s az is nagyon sajnós, hogy nagy- és közép-birtokosaink, kik birtokaikat házilag kezelik, nem igyekeznek megszerezni a magasabb gazdasági szakképzettséget. Gazdasági tanintézeteink hallgatóinak száma is inkább fogy, semmint emelkednék, ellenben földműves-iskoláink tanulói szépen szaporodnak; 1893-ban még csak 286 volt, 1898-ban már 465. De még inkább szaporodik a vinczellér-iskolák tanulói száma, hat év alatt közel megkétszereződött: 1893-ban 140 volt, 1898-ban 272. Ez egészen érthető. A szőlők felújítása s a mindjobban terjedő okszerű szőlőművelés hatalmas keresletet teremtett képzett vinczellérek után. A gazdasági felsőbb nép- és polgári iskolák tanulói örvedetesen szaporodtak; de a gazdasági tanintézetek egyetlen fájánál sem oly rohamos az emelkedés, mint a tejjgazdasági szakiskoláknál, ezekbe 1893-ban még csak 12 tanuló jár, 1898-ban ellenben már 237; e szám szintén a hazai tejjgazdaságok gyors föllendüléséről tanuskodik. Horvát-Szlavonországokban a gazdasági tanintézetek hallgatóinak száma stagnálást mutat: 1893-ban 199, 1898-ban 200 volt, de egyes években 215, sőt 217-re emelkedett. A gazdasági tanintézetek hallgatói a magyar anyaországban nyelvre túlnyomólag magyarok, 85<sup>22</sup> % -uk magyar anyanyelvű, mely arányszám a felsőbb gazdasági tanintézetek hallgatóinál 95<sup>49</sup> %-ra emelkedik. Azután következnek a német ajkúak 7<sup>04</sup> %-kal. Ez aránylag magas arányszámot a szász földművesiskoláknak köszönhetik, a földműves-iskolák tanulói közt ugyanis 21<sup>29</sup> %-kal szerepelnek. A többi nemzetiség arányszáma alacsony, a tótok az összes számban 2<sup>51</sup>, az oláhok 2<sup>79</sup>, a ruthének 1<sup>62</sup>, a szerbek 0<sup>58</sup> %-kal fordulnak elő. A hitfelekezetek közül négy fordul elő nagyobb arányszámmal a gazdasági tanintézeti hallgatók közt, mint az összes népességben, a menyinyiben a római katolikusok 52<sup>63</sup>, a reformátusok 18<sup>50</sup>, az ágostaiak 11<sup>61</sup>, az izraeliták 9<sup>75</sup> %-kát teszik az összes számnak, a görög katolikusok csak 4<sup>95</sup>, a görög keletiek csupán csak 2<sup>17</sup> %-kal szerepelnek.

A szakértelem fejlesztésére az oktatáson kívül a szakirodalom is lényeges befolyást gyakorol; de még inkább az eleven példa. A községekben egy-egy jobb gazda, nem csak

saját javát mozdítja elő, hanem példája által a többiekét is. Népünkben ma már nem is hiányzik a fogékonyosság a hasznos újítások iránt. E tekintetben a minta-parasztagazdaságok felállítására a földművelésügyi miniszter úrnak oly intézkedése, mely kétségkívül meg fogja teremni a maga gyümölcsét; s mezőgazdasági termelésünk, mely a nyolczvanas évek óta oly szép haladást tett, még folyvást emelkedni fog.

A mezőgazdasági termelés jövedelmezősége a termés nagyságán s az értékesítés kedvező vagy kedvezőtlen voltán kívül, függ még a termelési költség nagyságától is. Ez utóbbinak, túlnyomó részét a munkabérek alkotják. Minthogy azonban a terménygazdaság nálunk bizonyos fokig még mindig gyakorlatban van, a mennyiben a mezőgazdasági családok természetben kapják illetményeik egy részét, az aratás sokfelé részért történik, sőt néhol a fűkaszás is, az elterjedt feles és harmados művelés pedig szintén nem más, mint a földnek a termés meghatározott hányadrészéért való megműveltetése, a mezőgazdasági munka drága vagy olcsó volta csak többoldalú komplikált számítások alapján határozható meg. Nagyjából általánosan tájékoztató mértékül a napszámhátrékat fogadhatjuk el; itt is különösen az ellátás nélkül készpénzben fizetett napszámot, mert az ellátás pénzértéke vidékenint változó.

A földművelésügyi miniszter úr a gazdasági tudósítók útján évről-évre összegyűjti a mezőgazdasági napszámhátrékre vonatkozó adatokat; külön kimutatva a férfiaknak, a nőknek és a gyermekeknek fizetett napszámot s különbséget téve a tavaszi, nyári, őszi és téli munkabérek közt; mindenütt elkülönítve az ellátással és ellátás nélkül adott munkabéreket. A mint említettük, főleg az utóbbit vehetjük irányadónak. Természetesen nyáron át legmagasabb a munkabér, azután őszzel, majd tavasszal, végre legalacsonyabb a téli hónapokban. A mezei munkák természetéből folyik ez, de indokolhatja az a körülmény is, hogy a téli hónapokban sokkal rövidebbek a napok s a munka a mezei gazdaságban nem folyhatik mesterséges világítás mellett, mint az iparban. Ha ezt a körülményt is tekintetbe vesszük, az egyes évszakok napszámhátréi közt fenforgó különbséget nem is mondhatjuk nagynak. Az egész anyaországban ugyanis egy férfi-munkás ellátás nélkül átlagosan nyáron 178, őszzel 126, tavasszal 108, télen pedig 90 fillért kapott. Egy női napszám hátré nyáron 116, őszzel 88, tavasszal 78, télen 66 fillért, egy gyermekmunkás pedig nyáron 76, őszzel 60, tavasszal 54, télen 46 fillért. Horvát-Szlavonországokban a férfinapszám valamivel alacsonyabb, a női- és gyermeknapszám ellenben valamivel nagyobb, mint az anyaországban. Ez utóbbinak egyes részei közt még nagyobb az eltérés. Legnagyobb a napszám az alföldön, első sorban a Duna-Tisza közén, azután a Tisza-Maros szögében, majd a Tisza balpartján, legalacsonyabb ellenben az erdélyrészi megyékben. Ha csak a vármegyei törvényhatóságokat tekintjük, Csongrád vármegye áll az első helyen, hol egy férfinapszám hátré nyáron átlagosan ellátás nélkül 292 fillér napszámot kap, azután következik Békés 238, Csanád és Fejér 220, Jász-Nagy-Kun-Szolnok és Bács 216 fillérrel; legkisebb ellenben Szolnok-Dobokában, hol csak 116, Kis-Küküllőben, hol csak 118, Alsó-Fehérben, hol csak 126 fillér. A téli férfi-napszám maximumát Csikmegyében látjuk 132, minimumát Ugozásban 62 fillérrel. De ez csak a vármegyei törvényhatóságokban van így, a városokban a napszám jóval magasabb, sőt egy-egy város, első sorban a főváros, a környékén fekvő községekben is a munkabéreket erősen emelni szokta.

Adataink általában azt mutatják, hogy a mezőgazdasági munkabérek nálunk elég magasak, s ha baj van, az inkább csak az, hogy a munkásnép nem talál az év minden részében keresetet s így munkaerejét nem gyümölcsöztetheti kellőleg. A munkásnép megélhetésén az utóbbi években erős csorbát ütött különben a sertésvész is, melynek roppant közgazdasági kára talán ebben az irányban érezhető a legerősebben.

I. Gyermekekkel foglalkozó népesség az 1880-iki népszámlálás szerint.

Gyermekekkel foglalkozó lakosság száma	Magyarország		Horvát-Szlavónországon				Magyarbíróságon			
	száma	1880	1880	1880	1880	1880	1880	1880	1880	
a) Kötészek										
Értelm. szolg.	242.940	140.202	1.032.742	623.892	24.905	107.920	1.728.025	103.050	1.393.372	
Szolg.	6.282	243	2.227	1.240	82	1.112	4.808	231	10.128	
Értelm. szolg.	249.222	140.445	1.034.969	625.132	25.087	109.032	1.732.833	103.281	1.403.500	
Szolg.	6.282	243	2.227	1.240	82	1.112	4.808	231	10.128	
Összesen	255.504	140.688	1.037.196	626.372	25.169	110.144	1.737.641	103.512	1.413.628	
b) Előzetes	22.417	11.517	102.052	58.250	12.282	32.212	542.002	22.202	349.217	
Előzetes	22.417	11.517	102.052	58.250	12.282	32.212	542.002	22.202	349.217	
Összesen	277.921	152.205	1.139.248	684.622	37.451	142.356	2.279.643	125.714	1.762.845	
c) Előzetes	22.417	11.517	102.052	58.250	12.282	32.212	542.002	22.202	349.217	
Előzetes	22.417	11.517	102.052	58.250	12.282	32.212	542.002	22.202	349.217	
Összesen	277.921	152.205	1.139.248	684.622	37.451	142.356	2.279.643	125.714	1.762.845	
d) Előzetes	22.417	11.517	102.052	58.250	12.282	32.212	542.002	22.202	349.217	
Előzetes	22.417	11.517	102.052	58.250	12.282	32.212	542.002	22.202	349.217	
Összesen	277.921	152.205	1.139.248	684.622	37.451	142.356	2.279.643	125.714	1.762.845	

Statisztikai adatok.

Központi statisztika	Magyarország		Horvát-Szlavónországon				Magyarbíróságon			
	száma	1880	1880	1880	1880	1880	1880	1880	1880	
a) Abszolút számokban										
Magyarország	2.421.214	2.091.474	2.242.242	1.982.742	72.212	252.212	2.421.214	2.091.474	2.242.242	
Horvát-Szlavónországon	2.421.214	2.091.474	2.242.242	1.982.742	72.212	252.212	2.421.214	2.091.474	2.242.242	
Magyarbíróságon	2.421.214	2.091.474	2.242.242	1.982.742	72.212	252.212	2.421.214	2.091.474	2.242.242	
b) Százalékokban										
Magyarország	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	
Horvát-Szlavónországon	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	
Magyarbíróságon	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	

3. A gazdaságok területének megoszlása művelési ágak szerinti az 1880. évi népszámlálás alapján.

Központi statisztika	Magyarország		Horvát-Szlavónországon				Magyarbíróságon			
	száma	1880	1880	1880	1880	1880	1880	1880	1880	
a) Abszolút számokban										
Magyarország	2.421.214	2.091.474	2.242.242	1.982.742	72.212	252.212	2.421.214	2.091.474	2.242.242	
Horvát-Szlavónországon	2.421.214	2.091.474	2.242.242	1.982.742	72.212	252.212	2.421.214	2.091.474	2.242.242	
Magyarbíróságon	2.421.214	2.091.474	2.242.242	1.982.742	72.212	252.212	2.421.214	2.091.474	2.242.242	
b) Százalékokban										
Magyarország	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	
Horvát-Szlavónországon	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	
Magyarbíróságon	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	



1. Őstermeléssel foglalkozó népesség az 1890-iki népszámlálás szerint.

Őstermelési ág, foglalkozási viszony	Magyarország			Horvát-Szlavonországek			Magyarbiodalom		
	férfi	nő	együtt	férfi	nő	együtt	férfi	nő	együtt
<b>a) Keresők.</b>									
Mezőgazdaság (Földbirt., földm.)	1,462.940	140.202	1,603.142	263.082	24.848	287.930	1,726.022	165.050	1,891.072
Bérlő	8.562	265	8.827	1.246	66	1.312	9.808	331	10.139
Tiszt	9.087	—	9.087	503	—	503	9.590	—	9.590
Mérnök	128	—	128	20	—	20	148	—	148
Gépész	1.901	—	1.901	47	—	47	1.948	—	1.948
Szolga (béres, p.)	512.722	13.317	526.039	39.286	14.892	54.178	552.008	28.209	580.217
Napszámos (zsell.)	185.391	94.055	279.446	26.059	29.341	55.400	211.450	123.396	334.846
Családi kisegítő	654.799	440.762	1,095.561	245.233	278.334	523.567	900.032	719.096	1,619.128
Összesen	2,835.530	688.601	3,524.131	575.476	347.481	922.957	3,411.006	1,036.082	4,447.088
Erdészet	22.417	314	22.731	2.038	—	2.038	24.455	314	24.769
Szénégetés	2.202	49	2.251	262	31	293	2.464	80	2.544
Méhészet	117	13	130	3	—	3	120	13	133
Selyemtenyésztés	40	8	48	14	41	55	54	49	103
Haltenyésztés	16	—	16	—	—	—	16	—	16
Összesen	2,860.322	688.985	3,549.307	577.793	347.553	925.346	3,438.115	1,036.538	4,474.653
Napszámosok <sup>1)</sup>	651.641	583.084	1,234.725	3.438	4.121	7.559	655.079	587.205	1,242.284
Együtt	3,511,963	1,272.069	4,784.032	581.231	351.674	932.905	4,093.194	1,623.743	5,716.937
<b>b) Eltartottak</b>	2,144.217	4,539.589	6,683.806	345.379	597.761	943.140	2,489.596	5,137.350	7,626.946
Mindössze	5,656.180	5,811.658	11,467.838	926.610	949.435	1,876.045	6,582.790	6,761.093	13,343.883
Az össz. nép. %-ában	37'06	38'08	75'14	42'08	43'12	85'20	37'69	38'72	76'41

<sup>1)</sup> Az 1890. évi népszámlálás alkalmával igen sok napszámos vétetett fel közelebbi meghatározás nélkül. Miután ezek nagy része kétségkívül a mezőgazdaságban foglalkozik, czél szerűnek tartottuk számukat az őstermeléssel foglalkozók számával párhuzamba állítani.

2. A gazdaságok megoszlása kezelésük és kárbiztosításuk szerint az 1895. évi mezőgazdasági statisztikai összeírás alapján.

Közjogi alkatrészek	A gazdaságok száma	A gazdaságok száma				A gazdaságok száma					
		A tulajdon	A haszon- veteli	A haszon- béres	Az összes	épület-	gabona- és takarm.	áta- lány-	Jégkár- biztosi- tással	Gazdaságok Ingyenlata- lattal	Műtrágyát használó gazdaságok
		<b>a) Abszolút számokban.</b>									
Magyarország	2,831.802	23,981.644	858.886	3,263.212	28,103.742	782.650	65.946	28.682	46.745	11.392	7.840
Horvát-Szlavonországek	579.884	4,027.032	62.139	140.307	4,229.478	27.338	1.942	1.722	3.694	5.085	82
Magyarbiod. össz.	3,411.686	28,008.676	921.025	3,403.519	32,333.220	809.988	67.888	30.404	50.439	16.477	7.922
		<b>b) Százalékokban.</b>									
Magyarország	100'00	85'33	3'06	11'61	100'00	27'64	2'33	1'01	1'65	0'40	0'28
Horvát-Szlavonországek	100'00	95'21	1'47	3'32	100'00	4'71	0'35	0'30	0'64	0'88	0'01
Magyarbiod. össz.	100'00	86'62	2'85	10'53	100'00	23'74	1'99	0'39	1'48	0'48	0'23

3. A gazdaságok területének megoszlása művelési ágak szerint az 1895. évben gazdaságonként történt statisztikai összeírás alapján.

Közjogi alkatrészek	A gazdaságok területe művelési ágak szerint									
	szántó- föld	kert	rét	szőlő		legelő	erdő	nádas	nem termő terület	összesen
				be- ültetve	parl. v. kiirtott					
	<b>a) Abszolút számokban.</b>									
Magyarország	12,030.114	375.730	2,864.732	195.466	85.832	3,660.837	7,475.464	80.844	1,334.723	28,103.742
Horvát-Szlavonországek	1,364.591	55.204	445.122	26.508	23.945	593.494	1,511.779	3.207	205.628	4,229.478
Magyarbiod. össz.	13,394.705	430.934	3,309.854	221.974	109.777	4,254.331	8,987.243	84.051	1,540.351	32,333.220
	<b>b) Százalékokban.</b>									
Magyarország	42'81	1'34	10'19	0'69	0'31	13'03	26'60	0'28	4'75	100'00
Horvát-Szlavonországek	32'26	1'31	10'52	0'63	0'57	14'03	35'74	0'08	4'86	100'00
Magyarbiod. össz.	41'43	1'33	10'24	0'68	0'34	13'16	27'80	0'26	4'76	100'00



## 4. A telekkönyvi birtoktestek forgalma 1891-től 1898-ig.

Év; közjogi alkatrész	A birtokváltások															
	eseteinek száma				összes pénzértéke 1000 koronákban											
	Szerződés által		végrehajtás által		haláleset következtéb.		Összesen <sup>1)</sup>		Szerződés által		végrehajtás által		haláleset következtében		Összesen	
szám sz.	%	szám sz.	%	szám sz.	%	szám sz.	%	szám sz.	%	szám sz.	%	szám sz.	%	szám sz.	%	
1891 ... ..	302.744	76'70	14.978	3'79	74.616	18'91	394.699	388.056	64'67	24.562	4'09	187.466	31'24	600.084		
1892 ... ..	315.373	76'35	15.090	3'65	79.527	19'26	413.045	421.176	64'24	22.966	3'50	211.534	32'26	655.676		
1893 ... ..	314.131	75'90	15.363	3'72	82.191	19'86	413.873	484.218	68'15	25.524	3'59	200.848	28'26	710.590		
1894 ... ..	310.778	76'36	14.922	3'67	77.629	19'07	406.995	495.318	69'30	26.526	3'71	192.930	26'99	714.774		
1895 ... ..	311.303	76'74	15.057	3'71	76.518	18'86	405.670	470.580	67'84	26.068	3'76	196.986	28'40	693.634		
Átlag 1891—95 ...	310.866	76'41	15.082	3'63	78.096	19'19	406.856	451.870	66'94	25.132	3'72	198.064	29'34	675.066		
1896 ... ..	317.209	77'78	15.012	3'68	72.590	17'80	407.832	469.898	68'78	32.590	4'77	180.688	26'45	683.176		
1897 ... ..	342.041	75'48	18.857	4'16	89.551	19'76	453.151	521.542	63'24	34.752	4'21	268.420	32'55	824.714		
<b>1898-ban.</b>																
Magyarország ...	317.562	72'99	17.263	3'97	100.219	23'04	435.044	488.274	63'26	37.696	4'88	245.902	31'86	771.872		
H.-Szlavonország	31.836	81'71	807	2'07	3.855	9'89	38.963	21.713	74'09	979	3'34	6.613	22'57	29.305		
Magyarbirodalom	<b>349.398</b>	<b>73'71</b>	<b>18.070</b>	<b>3'81</b>	<b>104.074</b>	<b>21'96</b>	<b>474.007</b>	<b>509.987</b>	<b>63'65</b>	<b>38.675</b>	<b>4'83</b>	<b>252.515</b>	<b>31'52</b>	<b>801.177</b>		

<sup>1)</sup> A horvát-szlavonországi házközösség-felosztási esetek befoglalásával, a melyek száma 1891-ben 2.361 (0'60%), 1892-ben 3.055 (0'78%), 1893-ban 2.188 (0'52%), 1894-ben 3.666 (0'90%), 1895-ben 2.792 (0'69%), 1891—95 évek átlagában 2.812 (0'71%), 1896-ban 3.021 (0'74%), 1897-ben 2.702 (0'60%) és 1898-ban 2.465 (0'58%) volt.

## 5. A birtokost változtató telekkönyvi birtoktestek átlagos értéke.

Közjogi alkatrészek	Szerző-	Végre-	Halál-	Mindez	Szerző-	Végre-	Halál-	Mindez	Szerző-	Végre-	Halál-	Mindez
	dés	hajtás	eset	okok	dés	hajtás	eset	okok	dés	hajtás	eset	okok
folytán történt birtokváltások átlagos értéke koronákban												
	Átlag 1891—1895-ben.				1897-ben.				1898-ban.			
Magyarország ... ..	1.516	1.668	2.404	1.720	1.589	1.859	3.032	1.897	1.538	2.184	2.453	1.774
Horv.-Szlavonországek	772	1.562	2.966	1.052	822	1.436	2.186	910	682	1.213	1.715	752
Magyarbirod. öszs.	<b>1.454</b>	<b>1.666</b>	<b>2.536</b>	<b>1.670</b>	<b>1.524</b>	<b>1.842</b>	<b>2.996</b>	<b>1.818</b>	<b>1.460</b>	<b>2.140</b>	<b>2.426</b>	<b>1.690</b>

## 6. A telekkönyvi birtoktestek megterheltségében előfordult változások 1891-től 1898-ig.

Év; közjogi alkatrészek	Új terhek keletkezése				Régi terhek megszüntetése			Az új és megszüntetett terhek különbsége	
	szerződések bekebelezése által	igazolt előjegyzés által	végrehajtás utján való bekebelezés által	hagyatéki átjogszolgáltatás által	összesen	a hitelezők kielégítésére befolyt összeg elégtelensége miatt	a jognak más módon való megszűnése által		összesen
<b>A változások eseteinek száma.</b>									
1891 ... ..	196.439		51.595	21.075	269.109	2.501	165.618	168.119	100.990
1892 ... ..	198.143		51.664	20.862	270.669	4.306	174.393	178.699	91.970
1893 ... ..	224.382		54.291	24.620	303.293	3.486	189.894	193.380	109.913
1894 ... ..	227.685		61.911	24.574	314.170	3.906	193.458	197.364	116.806
1895 ... ..	245.936		66.827	23.432	336.195	5.863	197.735	203.598	132.597
1896 ... ..	242.462		76.121	23.763	342.346	4.060	201.013	205.073	137.273
1897 ... ..	301.636		80.292	29.065	410.993	7.498	232.464	239.962	171.031
<b>1898-ban.</b>									
Magyarország ... ..	264.825	11.614	73.891	33.370	383.700	9.370	201.335	210.705	172.995
Horv.-Szlavonországek	16.969		10.775	41	27.785	167	14.218	14.385	13.400
Magyarbirod. öszs.	<b>293.408</b>		<b>84.666</b>	<b>33.411</b>	<b>411.485</b>	<b>9.537</b>	<b>215.553</b>	<b>225.090</b>	<b>186.395</b>
<b>A változások pénzértéke ezer koronákban.</b>									
1891 ... ..	375.022		26.940	9.668	411.630	3.172	255.154	258.326	153.304
1892 ... ..	372.320		25.266	9.600	407.186	5.004	286.940	291.944	115.242
1893 ... ..	482.704		30.696	20.342	533.742	6.390	353.082	359.472	174.270
1894 ... ..	501.976		35.108	9.422	546.506	5.186	404.718	409.904	136.602
1895 ... ..	571.736		41.124	18.694	631.554	9.606	390.868	400.474	231.080
1896 ... ..	531.402		57.008	12.210	600.620	6.336	360.092	366.428	234.192
1897 ... ..	601.198		54.262	17.500	672.960	7.706	398.242	405.948	267.012
<b>1898-ban.</b>									
Magyarország ... ..	563.397	16.574	47.500	14.273	641.744	10.660	426.410	437.070	204.674
Horv.-Szlavonországek	22.858		2.445	39	25.342	519	15.194	15.713	9.629
Magyarbirod. öszs.	<b>602.829</b>		<b>49.945</b>	<b>14.312</b>	<b>667.086</b>	<b>11.179</b>	<b>441.604</b>	<b>452.783</b>	<b>214.303</b>

## a) Főttekintés az intézetek egyenkinti felsorolásával.

Folyószám	Az intézet jellegének és székhelyének megnevezése		Az intézet alapít. éve	Tanfoly. száma	Tanárok és tanítók száma				Tanulók száma			Tanulók száma a korábbi években				
					rende- sék	más- félék	össze- sen	rende- sék	más- félék	össze- sen	1898- ban	1894- ben	1895- ben	1896- ban	1897- ben	
<b>I. Magyarország.</b>																
1	1. Felsőbb gazd. tanintézetek	Erdészeti akadémia, Selmeczbánya ...	1808	3	4	1	5	79	—	79	131	105	94	86	81	
2		Állatorvosi főiskola, Budapest ...	1787	4	8	5	13	380	3	383	248	256	255	317	336	
3		Gazdasági akadémia, Magyar-Óvár ...	1818	2	9	3	12	115	10	125	154	117	128	137	103	
4		Gazdasági tanintézet, Debreczen ...	1868	3	6	3	9	80	—	80	81	98	96	88	93	
5		Gazdasági tanintézet, Kassa ...	1875	3	7	1	8	76	8	84	95	79	107	95	73	
6		Gazdasági tanintézet, Keszthely ...	1864	3	7	2	9	90	1	91	95	112	114	106	97	
7		Gazdasági tanintézet, K.-Monostor ...	1869	3	7	2	9	66	2	68	86	93	98	106	87	
		Összesen ...		—	48	17	65	886	24	910	890	860	892	935	870	
a) Államiak.																
1	2. Földmives iskolák.	Ada ...	1884	2	3	2	5	30	—	30	30	36	36	30	32	
2		Algyógy (gr. Kún Kocsárd-féle) ...	1891	2	5	—	5	31	—	31	23	26	30	27	25	
3		Csákova ...	1885	2	3	2	5	26	—	26	24	20	26	30	28	
4		Debreczen ...	1867	2	1	1	2	38	—	38	38	37	39	37	39	
5		Hódmező-Vásárhely ...	1897	2	3	1	4	15	—	15	—	—	—	—	—	
6		Jász-Berény ...	1896	2	3	—	3	26	—	26	—	—	—	—	11	
7		Kecskemét ...	1895	2	3	2	5	26	—	26	—	—	—	—	25	
8		Lugos ...	1895	2	3	1	4	24	—	24	—	—	—	—	12	
9		Pápa ...	1893	2	3	—	3	33	1	34	—	11	27	26	31	
10		Rima-Szombat ...	1883	2	4	—	4	19	—	19	24	27	29	28	27	
11		Szent-Imre (Somogy vm.) ...	1886	2	3	3	6	30	—	30	34	32	32	32	31	
12		Szerb-N.-Szt.-Miklós (Kristóf-int.) ...	1887	2	3	2	5	27	—	27	32	30	29	32	30	
		Együtt ...		—	37	14	51	325	1	326	205	219	248	279	299	
b) Községi és magánjellegűek, de állami kezelés alatt.																
13	3. Vinczelléreképezdők és szőlőszeti iskolák.	Békés-Csaba ...	1896	2	3	1	4	13	—	13	—	—	—	—	—	
14		Beszterce ...	1868	2	1	4	5	14	—	14	7	10	11	15	12	
15		Brassó-Földvár ...	1871	2	2	2	4	26	—	26	17	20	22	15	23	
16		Medgyes ...	1871	3	4	5	9	46	—	46	34	33	31	24	34	
17		Szabadka ...	1896	1	2	5	7	16	—	16	—	—	—	—	—	
18		Szebenmégyei földm. tangazdaság)	1889	1	1	1	2	7	—	7	8	6	7	6	6	
		Együtt ...		—	13	18	31	122	—	122	66	69	71	60	75	
c) Magánjellegű.																
19		Csákvár (gr. Eszterházy M. Móricz-féle)	1891	2	3	—	3	17	—	17	15	14	14	11	16	
		Összesen ...		—	53	32	85	464	1	465	286	302	333	350	390	
1	4. Egyéb gazdasági tanintézetek.	Erzsébet szeretetház, Balatonfüred .	1875	3	1	2	3	17	—	17	9	9	9	9	9	
2		Szőlőszeti és kertészeti tanf., Eger ...	1897	2	3	—	3	9	—	9	—	—	—	—	—	
3		Bihar-Diószeg ...	1871	2	3	1	4	33	3	36	27	28	30	31	29	
4		Ménés ...	1881	1	2	1	3	37	—	37	11	14	25	22	29	
5		Munkács ...	1892	1	2	—	2	15	—	15	—	12	19	12	15	
6		Nagy-Enyed ...	1880	3	3	—	3	22	—	22	19	20	21	22	25	
7		Pécs ...	1895	3	1	—	1	13	—	13	—	—	—	—	16	
8		Szőlőszeti és kert. szakisk., Pozsony ...	1884	2	3	1	4	23	—	23	14	12	17	20	19	
9		Szőlőszeti és kert. tanf., Szegzárd ...	1888	1	1	—	1	10	—	10	24	24	22	24	16	
10		Szőlőszeti és kertészeti tanf., Gyöng ...	1894	1	1	1	2	8	—	8	—	—	—	—	10	
11		Tapolca ...	1891	1	3	—	3	33	—	33	14	23	26	22	22	
12		Tarcal ...	1871	1	3	—	3	28	—	28	14	8	8	8	18	
13		Felsőbb szől. és borgazd. tanf. Bpest ...	1892	1	8	—	8	21	—	21	8	9	14	13	22	
		Összesen ...		—	34	6	40	269	3	272	140	159	191	183	230	
1	4. Egyéb gazdasági tanintézetek.	Kertészeti m. kir. tanint., Budapest ...	1893	4	3	6	9	37	—	37	19	18	28	14	16	
2		Kertészképzőint., Istvántelek (R.-Pal.)	1884	4	7	3	10	108	—	108	80	25	30	27	30	
3		Áll. gazd. felső népisk., Gyergyó-Alfalu	1872	3	4	2	6	39	1	40	32	28	29	37	40	
4		Áll. gazd. felső népiskola, Halmi ...	1881	3	4	3	7	126	2	128	84	83	97	116	122	
5		Esperes. gazd. polg. isk., Sajó-Gömör ...	1884	4	4	4	8	137	21	158	124	137	127	171	178	
6		Gazdasági téli iskola, Pécska ...	1897	1	1	4	5	34	—	34	—	—	—	—	—	
7		M. kir. vízmester-iskola, Kassa ...	1879	1	7	—	7	40	—	40	28	41	40	33	31	
8		Tejgazdasági szakiskola, Sárvár ...	1890	2	3	1	4	167	47	214	12	26	35	29	30	
9		Tejgazdasági szakiskola, N.-Szécsény	1897	2	1	1	2	6	—	6	—	—	—	—	6	
10		Munk.-képz. tejgazd. szakisk., Munkács	1895	1	1	—	1	9	—	9	—	—	—	—	7	
11	Munk.-k. tejg. szakisk., Tápó-Szt-Gy. <sup>2)</sup>	1895	1	1	1	2	8	—	8	—	—	—	—	11		
12	Erdőőri szakisk., Görgény-Szt-Imre	1893	2	1	2	3	54	—	54	—	23	24	59	53		
13	Erdőőri szakisk., Királyhalma (Szeged)	1883	2	1	1	2	23	—	23	23	24	21	21	23		
14	Erdőőri szakiskola, Liptó-Ujvár ...	1886	2	1	1	2	55	—	55	52	39	55	58	54		
15	Erdőőri szakisk., Vadászerdő (Temesv.)	1885	2	1	1	2	23	—	23	22	24	23	23	24		
		Összesen ...		—	40	30	70	866	71	937	476	468	509	606	619	
		Gazdasági tanintézetek összesen ...		—	175	85	260	2.485	99	2.584	1.792	1.789	1.925	2.074	2.109	

1) Nagy-Szebenben, — 2) Rákórol helyezettett át.

## Gazdasági tanintézetek 1898-ban.

## Főáttekintés az intézetek egyenkinti felsorolásával.

Folyó szám	Az intézet jellegének és székhelyének megnevezése	Az intézet alapít. éve	Tanfoly. száma	Tanárok és tanítók száma				Tanulók száma			Tanulók száma a korábbi években				
				rende- sek	más- félek	össze- sen	rende- sek	más- félek	össze- sen	1898- ban	1894- ben	1895- ben	1896- ban	1897- ben	
<b>II. Horvát-Szlavonországok.</b>															
1	Mezőgazd. és erdészeti középisk., Kőrös ...	1860	4	11	4	15	36	7	43	85	77	69	52	54	
2	Földmives-iskola, Kőrös ...	1860	3	3	—	3	43	—	43	57	62	62	57	48	
3	Földmives-iskola, Pozsega ...	1884	2	2	4	6	20	2	22	21	37	39	28	22	
4	Szőlőszeti és gyöm.-kert. iskola, Petrinja ...	1893	2	1	1	2	8	—	8	—	10	8	7	13	
5	Szőlőszeti tanfolyam, Božjakovina ...	1896	2	1	1	2	26	—	26	—	—	—	—	16	
6	Tejgazdasági tanfolyam, Božjakovina ...	1896	2	1	—	1	10	—	10	—	—	—	—	11	
7	Patkoló tanfolyam, Zágráb ...	1886	1	2	1	3	38	10	48	36	31	37	41	41	
	Összesen ...			21	11	32	181	19	200	199	217	215	185	205	
	Magyarbirodalom összesen ...			205	94	299	2.666	118	2.784	2.202	2.016	2.164	2.237	2.289	

## b) Tanulók részletezése anyanyelv és hitfelekezet szerint.

Folyó szám	Az intézet jellegének és székhelyének megnevezése	Anyanyelv szerint							Hitfelekezet szerint							Összesen	
		magyar	német	tót	oláh	ruthén	horvát	szerb	egyéb	róm. kath.	gör. kath.	gör. keleti	ág. hitv. evang.	ev. ref.	unitárius		izraelita
<b>I. Magyarország.</b>																	
<b>1. Felsőbb gazd. tanintézetek.</b>																	
	Erdész. akadémia, Selmeczb.	52	17	9	—	—	1	—	55	5	—	13	6	—	—	79	
1	Állatorvosi főisk., Budapest	373	3	2	2	—	2	1	140	9	—	31	35	1	167	383	
2	Gazdasági akad., M.-Ovár.	125	—	—	—	—	—	—	76	5	—	21	12	—	11	125	
3	Gazd. tanint., Debreczen ...	80	—	—	—	—	—	—	36	2	—	4	37	—	1	80	
4	Gazdasági tanint., Kassa ...	84	—	—	—	—	—	—	58	3	—	8	11	—	4	84	
5	Gazdasági tanint., Keszthely	91	—	—	—	—	—	—	65	—	—	10	7	—	9	91	
6	Gazd. tanint., K.-Monostor	64	—	—	4	—	—	—	32	2	2	6	24	2	—	68	
7	Összesen ...	869	20	11	6	—	3	1	462	26	2	93	132	3	192	910	
	%-ban ...	95'49	2'20	1'21	0'66	—	0'33	0'11	50'77	2'86	0'22	10'23	14'50	0'33	21'10	100'00	
<b>2. Földmives-iskolák.</b>																	
	a) Államiak ...	262	33	4	22	—	—	4	173	4	24	12	101	1	11	326	
	b)—c) Községi és magán- jellegűek ...	57	66	8	2	—	—	6	27	—	3	75	31	—	3	139	
	Együtt ...	319	99	12	24	—	—	10	200	4	27	87	132	1	14	465	
	%-ban ...	68'61	21'29	2'58	5'16	—	—	2'15	43'01	0'86	5'81	18'71	28'39	0'21	3'01	100'00	
<b>3. Vinczellér-kép. és szől.-isk.</b>																	
	%-ban ...	238	13	2	8	10	—	—	155	20	2	19	73	3	—	272	
	%-ban ...	87'50	4'78	0'73	2'94	3'68	—	—	56'99	7'35	0'73	6'99	26'84	1'10	—	100'00	
<b>4. Egyéb gazd. tanintézetek.</b>																	
1—2	Kertészképző intézetek ...	142	1	—	—	1	—	—	129	2	—	7	7	—	—	145	
3—6	Gazdasági felső nép- és pol- gári iskolák ...	314	12	22	11	1	—	—	134	35	2	59	86	—	44	360	
	Vizmesteri-iskola, Kassa ...	30	10	—	—	—	—	—	29	1	—	5	5	—	—	40	
6	Tejgazdasági szakiskolák ...	193	13	—	2	27	—	2	147	27	3	23	34	1	2	237	
7—10	Erdőőri szakiskolák ...	97	14	18	21	3	—	2	104	13	20	7	9	2	—	155	
11—14	Összesen ...	776	50	40	34	32	—	4	543	78	25	101	141	3	46	937	
	Gazd. tanint. mindössze ...	2.202	182	65	72	42	3	15	1.360	128	56	300	478	10	252	2.584	
	%-ban ...	85'22	7'04	2'51	2'79	1'62	0'12	0'58	52'63	4'95	2'17	11'61	18'50	0'39	9'75	100'00	
<b>II. Horv.-Szlavonország.</b>																	
1	Mezőgazdasági és erdészeti középiskola, Kőrös ...	—	—	—	—	—	36	7	25	—	17	—	—	—	1	43	
2—3	Földmives-iskolák ...	2	—	—	—	—	63	—	49	1	15	—	—	—	—	65	
4—5	Szől. és kert. iskolák ...	—	—	—	—	—	34	—	32	2	—	—	—	—	—	34	
6	Tejgazd. tanfolyam, Božja- kovina ...	—	—	—	—	—	10	—	9	—	1	—	—	—	—	10	
7	Patkoló-tanfolyam, Zágráb ...	—	—	—	—	—	47	1	37	—	11	—	—	—	—	48	
	Összesen ...	2	—	—	—	—	190	8	152	3	44	—	—	—	1	200	
	Magyarbirod. össz. ...	2.204	182	65	72	42	208	11	1.512	131	100	300	478	10	253	2.784	

c) A felsőbb gazdasági tanintézetek részletesen.

1. Tiszti és tanszemélyzet, az intézetek működésére vonatkozó némely főbb adat.

A felsőbb gazdasági tanintézetek	Tiszti és tanszemélyzet													A gazdaságot megtekintette	Az esetek száma, melyekben az intézetekhez tanintézethez tanács ill. véleményért fordítottak						
	Igazgató tanár	Rendes tanár	Rendkívüli tanár	Segédtanár	Tanársegéd	Tanító	Tanító követés	Ösztöndíjas gyakorlatnok	Intéző	Titkár	Intézői orvos	Gondnok	Főkezelő			Intézői segéd	Ösztöndíjas gazd. segéd	Irodatiszt	Naplóíjas írtnok	Összesen	
M. kir. állatorv. főisk. Bpest	1	7	2	1	12	2	1	5	—	1	—	—	—	—	—	—	—	35	—	1)	88
Gazdasági akad. M.-Óvár	1	8	1	2	4	—	—	—	1	1	—	—	—	1	1	2	—	22	—	2)	23
Keszthely	1	6	—	2	—	—	—	—	1	—	—	—	1	1	1	—	14	88	173	—	10
Kassa	1	6	—	1	1	—	—	—	1	—	1	—	1	2	1	—	16	77	48	—	10
Debreczen	1	5	1	2	1	—	—	—	1	—	—	—	1	2	—	—	14	84	16	—	22
Kolozs-Monostor	1	6	1	1	—	—	—	—	1	—	1	1	1	1	—	—	14	85	—	—	16

1) Ebből 39 esetben közigazgatási hatóságok, 49 esetben királyi bíróságok. — 2) Ezenkívül a vegyiskerletli és vetőmagvizsgáló állomás 1263 esetben vétetteti igénybe.

2. A hallgatók s a végzett növendékek részletezése a tanév elején létezett állapot szerint.<sup>1)</sup>

A felsőbb gazdasági tanintézetek	A rendes hallgatók összes száma	Tanfolyamok szerint				Gazdaszok, gyógy-szerészek, stb.	Műegyetemi oklevel	Előképzettség szerint										Életkor szerint		
		Az I.	A II.	A III.	A IV.			Gazdaszati oklevel, gyógy-szerés	Tanítói oklevel	Gymnasiun v. realliskolai érettségi biz.	Kereskedelmi iskolai érettségi bizonyít.	Gymn. v. reál VI. oszt. és azon felül	VI. polgári iskola	Földmives-iskola	16-19 éves	20-24 éves	25-30 éves			
																		érettségi	földművelés	bérlő
M. kir. állatorv. főisk. Bpest	356	155	102	46	40	13	1	12	3	13	4	194	129	—	207	138	11			
Gazdasági akad. M.-Óvár	125	74	51	—	—	—	—	—	—	125	—	—	—	30	39	16				
Keszthely	93	26	35	32	—	—	—	—	—	17	—	30	43	3	59	32				
Kassa	84	33	28	23	—	—	—	—	—	49	3	25	7	34	44	6				
Debreczen	92	37	38	17	—	—	—	—	—	7	5	56	24	40	51	1				
Kolozs-Monostor	68	17	17	34	—	—	—	—	—	34	2	29	1	17	50	1				
Összesen	818	342	271	152	40	13	1	12	3	245	14	252	250	11	387	394	37			

1) A tanulók számában ezen táblázat és a 354. lapon foglalt 7. sz. kimutatás adatai között mutatkozó eltérés onnan ered, hogy az utóbb említett kimutatás a tanév végi, előbbi pedig a tanév eleji állapotnak felel meg. — 2) Gyógykövacsok nélkül.

8. A kulturmérnöki hivatal által teljesített talajjavítási munkálatok 1891-től 1898-ig.

Év	Magyarországon										Horvát-Szlavonországokban									
	Lecsapolás		Alag-csővezés		Öntözés		Vízmozdítások megkötése		Összesen hektár	Földmoozósítás összesen ezer köbméterben	Lecsapolás		Alag-csővezés		Öntözés		Összesen hektár	Földmoozósítás összesen ezer köbméterben		
	hektár	%	hektár	%	hektár	%	hektár	%			hektár	%	hektár	%	hektár	%				
1891	41.360	96'94	455	1'06	852	2'00	—	—	42.667	1.661	540	88'96	—	—	67	11'04	607	26		
1892	25.099	91'55	664	2'42	1.654	6'03	—	—	27.417	2.037	806	93'50	44	5'11	12	1'39	862	37		
1893	13.073	83'54	731	4'67	1.805	11'53	40	0'26	15.649	2.179	836	95'65	38	4'35	—	—	874	36		
1894	44.075	96'97	447	0'98	624	1'37	306	0'68	45.452	2.630	860	89'30	73	7'58	30	3'12	963	35		
1895	20.459	94'88	596	2'76	189	0'88	319	1'48	21.563	1.517	1.004	98'24	18	1'76	—	—	1.022	31		
Átlag 1891—95	28.813	94'31	579	1'90	1.025	3'35	133	0'44	30.550	2.005	809	93'48	35	4'04	22	2'54	866	33		
1896	48.642	96'32	648	1'28	634	1'26	574	1'14	50.498	2.058	614	94'17	—	—	38	5'83	652	33		
1897	12.875	90'77	673	4'75	637	4'48	—	—	14.185	1.900	3.880	99'85	—	—	6	0'15	3.886	63		
1898 <sup>2)</sup>	28.711	97'98	589	2'01	3	0'01	—	—	29.303	1.342	32.280	99'89	29	0'09	6	0'02	32.295	1.811		

1) Adatok nem áll. rend. — 2) A jelentékeny növekedést, a mely Horv.-Szlav.-orsz.-nál a lecsapolási munkálatok kiterjedésében az előző évvel szemben mutatkozik, az a körülmény magyarázza, hogy a talajjavítási munkának, melyeket eddig a h.-szlav.-orsz. orsz. kormány építési osztálya végzett, nagy része a lefolyt évben a horv. Kulturmérn. hiv. hatáskörébe ment át.

9. Gabonaárak a budapesti áru- és értéktőzsde jegyzései szerint 1898-ban.

a) B u z a .

Table showing wheat prices (Buza) categorized by month (Hónap) and region (Bánási, Tiszavidéki, Pestvidéki, Fejérmegyei, Bácskai, Buza általában). Includes columns for 'M i n ö s é g s z e r i n t' and 'k i l o g r a m m o s j e g y e z t e t e t t'.

b) Egyéb gabonaneműek.

Table showing prices for other grain types (Rozs, Árpa, Zab, Tengeri, Repce) categorized by month (Hónap). Includes columns for 'első-rendű', 'másod-rendű', 'takarmány', 'égetni való', 'sőr-főzésre', 'bánsági', 'más-nemű', 'káposzta-', 'bánsági', and 'K ö l e s'.

10. Különböző terményeknek havi és évi átlagára 1898-ban a budapesti tőzsde árjegyzései szerint.

Table showing monthly and annual average prices for various products (1. Disznózsír, 2. Szalonna, 3. Szilva, 4. Szilvaiz, 5. Heremag) categorized by month (Hónap). Includes columns for 'városi, légen szárított', 'fűstölt', 'boszniai 1897/8. évi', 'szerbiai 1897/8. évi', 'szalonn.', '1897/98. évi', 'szerbiai 1897/98. évi', 'lu-vörös', 'vörös', 'vörös', 'ezerna', 'apró-', 'közép-', 'nagy-', 'magy.', 'szemű', 'szemű', 'szemű'.









## 13. Az összes szántóföld, a bevetett és az elemi csapások folytán kivett terület 1898-ban törvényhatóságunkint.

Folyó szám	Országrésztörvényhatóság	Összes szántóföld		Ebből bevetett terület		Elemi csapások folytán kivett terület 1898-ban		Folyó szám	Országrésztörvényhatóság	Összes szántóföld		Ebből bevetett terület		Elemi csapások folytán kivett terület 1898-ban	
		az 1895-ben községenként történt felvétel szerint		hektárokban		hektárokban	az összes szántóföld			a bevetett terület	az 1895-ben községenként történt felvétel szerint		hektárokban	az összes szántóföld	a bevetett terület
							%-ában							%-ában	
<b>I. Magyarország.</b>															
<b>a) Duna bal partja.</b>															
	1	Árva vármegye	82.246	59.021	77	0'09	0'13		1	Békés vármegye	260.063	253.488	10.632	4'09	4'19
	2	Bars »	117.884	102.624	6.736	5'71	6'56		2	Bihar »	440.982	395.677	6.800	1'54	1'72
	3	Esztergom várm.	61.145	54.074	2.542	0'41	0'43			N.-Várad, th. j. v.	1.516	1.516	—	—	—
	4	Hont »	104.679	82.385	10.751	10'31	13'10		3	Hajdu vármegye	132.821	126.483	1.665	1'25	1'32
		Selm. és Bb., th. j. v.	868	868	—	—	—			Debreczen, th. j. v.	42.416	40.696	707	1'87	1'74
	5	Liptó vármegye	36.707	32.785	2.851	7'77	8'70		4	Máramaros várm.	107.225	72.408	860	0'80	1'19
	6	Nógrád »	174.104	138.116	6.084	3'49	4'40		5	Szabolcs »	291.809	238.381	8.179	2'80	3'43
	7	Nyitra »	302.704	266.838	6.467	2'14	2'42		6	Szatmár »	271.511	209.444	9.551	3'52	4'56
	8	Pozsony »	248.176	227.058	772	0'31	0'34			Sz.-Németi, th. j. v.	9.039	7.118	—	—	—
		Pozsony, th. j. v.	2.448	2.448	—	—	—		7	Szilágy vármegye	156.039	115.280	1.128	0'73	0'98
	9	Trencsén várm.	152.032	131.352	105	0'07	0'08		8	Ugocsa »	52.360	41.118	2.591	4'55	6'30
	10	Turóc »	30.782	26.694	1	0'00	0'00			Összesen	1.765.751	1.501.609	42.113	2'35	2'50
	11	Zólyom »	44.599	38.824	397	0'58	1'02		<b>f) Tisza-Mar. szöge.</b>						
		Összesen	1.358.374	1.163.087	36.823	2'71	3'17		1	Arad vármegye	244.774	235.225	13.488	5'51	5'73
<b>b) Duna jobb partja.</b>															
	1	Baranya várm.	250.619	206.404	1.498	0'60	0'72			Arad, th. j. v.	6.730	6.460	—	—	—
		Pécs, th. j. v.	2.181	2.087	—	—	—		2	Csanád vármegye	140.409	139.658	14.560	10'37	10'43
	2	Fejér vármegye	253.635	219.247	39.616	15'63	18'07		3	Kr.-Szörény várm.	201.759	183.213	1.056	0'62	0'68
		Sz.-Fejérv., th. j. v.	7.316	7.253	3.013	41'18	41'54		4	Temes »	422.495	398.329	29.855	7'07	7'58
	3	Győr vármegye	87.135	82.825	4.246	4'87	5'12			Temesvár, th. j. v.	1.498	1.498	—	—	—
		Győr, th. j. v.	2.369	2.369	157	0'66	0'66			Versecz, th. j. v.	12.861	12.861	—	—	—
	4	Komárom várm.	161.701	142.650	6.588	4'07	4'62		5	Torontál vármegye	693.094	682.249	10.267	1'48	1'50
		Komárom, th. j. v.	749	749	—	—	—			Pancsova th. j. v.	7.260	7.239	—	—	—
	5	Moson vármegye	110.709	95.832	863	0'78	0'90			Összesen	1.730.880	1.666.732	69.226	4'00	4'15
	6	Somogy »	333.094	296.602	11.407	3'43	3'84		<b>g) Erdély.</b>						
	7	Sopron »	161.343	151.828	6.042	3'74	3'98		1	Alsó-Fehér várm.	129.324	96.912	5.951	4'60	6'14
		Sopron, th. j. v.	3.424	3.424	—	—	—		2	B.-Naszód »	74.567	54.971	101	0'13	0'18
	8	Tolna vármegye	215.512	184.936	4.249	1'97	2'30		3	Brassó »	38.893	36.298	1.275	3'28	3'51
	9	Vas »	266.726	257.835	8.100	3'04	3'14		4	Csik »	68.901	38.276	1.139	1'65	2'97
	10	Veszprém »	196.213	180.931	10.057	5'13	5'56		5	Fogaras »	60.792	46.454	37	0'06	0'08
	11	Zala »	221.998	212.908	3.627	1'63	1'70		6	Háromszék »	89.038	67.744	4.486	5'04	6'62
		Összesen	2.274.724	2.047.880	99.463	4'37	4'86		7	Hunyad »	163.676	140.027	3.682	2'25	2'63
<b>c) Duna-Tisza köze.</b>															
	1	Bács-Bodrog várm.	643.011	597.946	11.413	1'77	2'00		8	Kis-Küküllő »	77.315	62.901	5.554	7'18	8'83
		Baja, th. j. v.	6.594	4.901	—	—	—		9	Kolozs »	160.919	119.127	7.796	4'84	6'54
		Szabadka, th. j. v.	63.440	54.696	—	—	—			Kolozsvár, th. j. v.	4.611	4.547	—	—	—
		Ujvidék, th. j. v.	12.240	11.813	—	—	—		10	Maros-Torda várm.	113.487	94.723	4.318	3'80	4'56
		Zombor, th. j. v.	24.470	20.319	1.838	7'51	9'05			M.-Vás., th. j. v.	1.458	1.417	—	—	—
	2	Csongrád várm.	114.761	113.361	3.216	2'80	2'84		11	N.-Küküllő várm.	113.425	82.719	4.397	3'88	5'31
		Hm.-Vás., th. j. v.	58.633	58.633	—	—	—		12	Szeben »	72.082	60.313	327	0'45	0'54
		Szeged, th. j. v.	38.537	38.277	—	—	—		13	Sz.-Doboka »	183.564	133.343	198	0'11	1'15
	3	Heves vármegye	189.691	164.175	12.714	6'70	7'74		14	T.-Aranys »	114.749	84.861	3.390	2'95	3'99
	4	Jász-N.-K.-Sz. vm.	339.881	326.902	2.370	0'70	0'72		15	Údvarhely »	72.484	52.238	402	0'35	0'77
	5	P.-P.-S.-K.-K. vm.	608.322	536.445	22.584	3'71	4'21			Összesen	1.539.285	1.176.871	43.053	2'80	3'06
		Bpest, székesföv.	6.978	6.961	—	—	—		<b>h) Fiume v. és ker.</b>						
		Kecskemét, th. j. v.	43.606	37.664	89	0'20	0'24			Magyarorsz. össz.	11.929.923	10.436.948	368.330	3'09	3'53
		Összesen	2.150.104	1.972.086	54.224	2'52	2'75		<b>II. Horv.-Szlav.</b>						
<b>d) Tisza jobb partja.</b>															
	1	Abauj-Torna vm.	135.746	114.718	1.950	1'44	1'70		1	Belovár-Körös vm.	193.654	169.954	337	0'17	0'20
		Kassa, th. j. v.	3.059	2.966	—	—	—		2	Lika-Krbava »	92.084	72.080	—	—	—
	2	Bereg vármegye	111.667	90.187	5.359	4'80	5'94		3	Modrus-Fiume »	98.236	81.006	750	0'76	0'93
	3	Borsod »	162.727	134.578	3.429	2'11	2'55		4	Pozsega várm.	152.182	128.740	403	0'26	0'31
	4	Gömör »	107.753	83.610	1.934	1'80	2'31		5	Szerém »	332.897	307.739	1.268	0'38	0'41
	5	Sáros »	146.231	120.665	2.597	1'77	2'15			Zimony, th. j. v.	3.968	3.968	—	—	—
	6	Szepes »	119.397	102.107	847	0'71	0'83		6	Varasd vármegye	87.519	86.233	330	0'38	0'38
	7	Ung »	87.340	65.532	2.176	2'49	3'32			Varasd, th. j. v.	3.037	3.037	—	—	—
	8	Zemplén »	236.855	194.320	5.136	2'17	2'64		7	Verőcze vármegye	191.123	171.855	341	0'18	0'20
		Összesen	1.110.775	908.683	23.428	2'11	2'58			Eszék, th. j. v.	4.081	4.081	—	—	—
										Zágráb vármegye	226.949	201.828	934	0'41	0'46
										Zágráb, th. j. v.	1.073	1.056	265	24'70	25'09
										Összesen	1.386.803	1.231.577	4.628	0'33	0'38
										Magyarbirod. össz.	13.316.726	11.668.525	372.958	2'80	3'30

## 14. A learatott terület és a termés mennyisége, minősége és értéke termények szerint 1898-ban.

A termény neve	Magyarország						Horvát-Szlavonországok					
	Learatott terület hektároiban	Termés mennyisége métermázsá	Átlag 1 hektárra esett métermázsá	1 hektoliter átlagos súlya klggr.	Termés értéke		Learatott terület hektároiban	Termés mennyisége mmázsá	Átlag 1 hektárra esett métermázsá	1 hektoliter átlagos súlya klggr.	Termés értéke	
					1000 korona	mm.-kint korona					1000 korona	mm.-kint korona
<b>Kenyértermények.</b>												
Őszi búza ... ..	2,936.195	33,788.966	11'51	77'3	608.594	18'02	234.697	3,011.941	12'83	77'9	45.804	15'20
Tavaszi búza ... ..	121.102	1,108.739	9'15	75'6	19.289	17'40	10.299	92.772	9'01	75'3	1.440	15'50
Őszi rozs ... ..	989.850	10,622.231	10'73	71'5	153.338	14'42	85.837	844.485	9'84	70'3	10.293	12'18
Tavaszi rozs ... ..	26.382	248.729	9'43	69'7	3.459	13'90	4.895	43.871	8'96	70'0	510	11'64
Kétszeres ... ..	90.537	928.704	10'26	73'1	13.754	14'82	55.997	660.454	11'79	69'6	8.484	12'84
Tönköly ... ..	2.003	15.893	7'93	58'5	160	10'08	5.196	35.079	6'75	47'3	283	8'08
<b>Egyéb gabona-neműek.</b>												
Őszi árpa ... ..	78.080	997.679	12'78	63'2	10.810	10'84	47.608	532.864	11'19	61'7	5.270	9'88
Tavaszi árpa ... ..	896.534	11,485.342	12'81	65'0	141.643	12'34	23.314	237.823	10'20	62'9	2.455	10'32
Zab ... ..	947.084	11,424.423	12'06	45'0	118.567	10'38	99.961	1,019.211	10'20	46'5	9'652	9'46
Köles :												
mint főtermény ...	26.323	268.353	10'19	68'5	2.565	9'56	33.639	250.219	7'44	68'7	2.300	9'20
mint utónövény ...	4.535	29.989	6'61	66'7	304	10'14	5.428	39.362	7'25	69'4	352	8'94
Tatárka :												
mint főtermény ...	6.647	46.587	7'01	60'1	530	11'36	5.432	32.697	6'02	68'6	391	11'96
mint utónövény ...	10.447	56.939	5'45	58'5	679	11'94	3.278	21.118	6'44	69'2	267	12'66
<b>Hüvelyesek.</b>												
Borsó ... ..	9.169	99.338	10'83	76'9	1.595	16'06	3.817	27.044	7'09	78'8	587	21'72
Bab :												
mint főtermény ...	13.227	133.567	10'10	77'5	1.754	13'12	13.393	124.931	9'33	79'6	1.354	10'84
mint mellékterm.	596.861	1,364.039	2'29	77'9	16.872	12'36	264.160	1,009.159	3'82	80'1	11.080	10'96
Lencse ... ..	8.031	68.368	8'51	76'8	1.353	19'78	878	5.633	6'42	79'7	147	26'18
<b>Kapásnövények.</b>												
Szemes tengeri ...	2,114.388	32,356.562	15'30	73'6	268.189	8'28	391.412	5,289.051	13'51	73'4	46.128	8'72
Dinnye ... ..	18.814	1,695.170	90'10	—	6.509	3'84	571	56.736	99'36	—	446	7'86
Tök :												
mint főtermény ...	12.237	1,988.503	162'20	—	1.641	0'82	712	63.881	89'72	—	68	1'06
mint mellékterm.	694.759	19,561.129	28'16	—	15.261	0'78	276.579	6,369.984	23'03	—	6.667	1'04
Burgonya ... ..	457.644	37,290.639	81'48	71'2	101.169	2'72	84.585	3,524.125	41'66	—	15.360	4'36
Czukorrépa ... ..	73.981	14,953.820	202'13	—	25.233	1'68	1.034	59.430	57'48	—	237	3'98
Takarmányrépa :												
szántóföldön ...	142.356	35,821.522	251'03	—	34.678	0'96	4.690	524.800	112'00	—	892	1'70
kertekben ... ..	10.316	2,826.386	273'98	—	2.622	0'92	—	—	—	—	—	—
Tarlórépa :												
mint utónövény ...	12.186	963.336	79'05	—	949	0'98	8.481	565.469	66'67	—	1.089	1'92
Seprőcirokmag :												
mint főtermény ...	2.125	27.547	12'96	61'7	195	7'10	—	—	—	—	—	—
mint mellékterm.	85.939	98.426	1'14	62'3	900	9'14	—	—	—	—	—	—
<b>Kereskedelmi növények.</b>												
Őszi repce ... ..	43.808	341.309	7'79	68'5	7.357	21'56	7.124	47.525	6'64	—	965	20'40
Tavaszi repce ... ..	1.671	13.704	8'20	68'3	281	20'48	233	1.137	4'88	—	24	20'68
Komló ... ..	363	2.566	7'07	—	508	197'82	28	185	6'61	—	57	310'70
Dohány ... ..	34.098	472.179	13'85	—	16.408	34'74	67	1.250	18'66	—	25	20'00
Kendermag ... ..	54.728	378.720	6'92	57'6	5.925	15'64	11.700	9.223	0'79	49'4	142	15'40
Kenderfonal ... ..		399.488	7'30	—	18.872	47'24		108.436	9'27	—	7.957	73'38
Lenmag ... ..	11.122	63.429	5'70	68'3	1.164	18'34	7.397	12.890	1'74	68'7	217	16'83
Lenfonal ... ..		67.759	6'09	—	4.319	63'74		46.832	6'33	—	4.297	91'74
Mák :												
mint főtermény ...	3.615	26.462	7'32	—	1.188	44'90	458	3.170	6'92	—	210	66'26
mint mellékterm.	8.155	12.187	1'49	—	547	44'84	390	2.949	7'56	—	200	67'66

## A learatott terület és a termés mennyisége, minősége és értéke termények szerint 1898-ban.

A termény neve	Magyarország						Horvát-Szlavonországok					
	Learatott terület hektárokban	Termés mennyisége métermázsa	Átlag 1 hektárra esett métermázsa	1 hektoliter átlagos súlya klgr.	Termés értéke		Learatott terület hektároiban	Termés mennyisége mmázsa	Átlag 1 hektárra esett métermázsa	1 hektoliter átlagos súlya klgr.	Termés értéke	
					1000 korona	mm.-kint korona					1000 korona	mm.-kint korona
<b>Takarmánymagvak.</b>												
Őszi búkköny ... ..	5.190	54.670	10'53	77'2	671	12'26	11.079	51'516	4'65	80'6	529	10'27
Tavaszi búkköny ...	41.804	470.086	11'24	76'8	5.176	11'02						
Lóhere ... ..	74.228	150.934	2'03	77'9	12.748	84'46	8.031	12.902	1'51	79'5	1.139	88'28
Luczerna ... ..	14.606	36.518	2'50	76'4	3.239	88'68	2.502	5.656	2'26	79'8	511	90'35
Baltaczim ... ..	2.879	20.270	7'04	31'5	474	23'38	96	296	3'08	68'0	6	20'27
Mohar ... ..	5.513	47.828	8'68	62'2	529	11'06	272	662	2'43	59'2	7	10'57
<b>Szálás takarmány.</b>												
Csalamádé ... ..	84.513	23.069.884	272'97	—	13.773	0'60	6.313	551.195	87'31	—	1.539	2'78
Őszi búkköny ... ..	19.190	695.834	36'26	—	2.192	3'16	18.772	599.563	31'94	—	2.089	3'50
Tavaszi búkköny ...	274.300	9.658.879	35'21	—	33.661	3'48	20.611	642.061	31'15	—	2.168	3'88
Lóhere ... ..	190.442	7.379.560	38'75	—	27.864	3'78	50.024	2.003.455	40'05	—	7.485	3'74
Luczerna : szántóföldön ... ..	119.163	5.731.211	48'10	—	22.124	3'86	14.945	646.731	43'27	—	2.305	3'56
kertekben ... ..	22.857	1.098.338	48'05	—	4.129	3'76	—	—	—	—	—	—
Széna és sarju : réten ... ..	2.933.310	82.902.638	28'26	—	271.883	3'28	1.121.683	23.596.679	21'04	—	83.538	3'54
kertekben ... ..	114.111	3.510.420	30'76	—	12.058	3'44	—	—	—	—	—	—
egyéb kaszálókon	48.006	1.102.743	22'97	—	3.601	3'26	—	—	—	—	—	—
Baltaczim ... ..	13.928	462.807	33'23	—	1.685	3'64	435	9.932	22'83	—	34	3'40
Mohar ... ..	31.413	1.000.991	31'86	—	3.595	3'60	1.569	58.373	37'20	—	196	3'86
<b>Szalma és szár.</b>												
Őszi búza ... ..	2.936.195	63.747.460	21'71	—	65.124	1'02	234.697	4.894.080	20'85	—	9.788	2'00
Tavaszi búza ... ..	121.102	2.164.207	17'87	—	2.769	1'28	10.299	161.064	15'64	—	322	2'00
Őszi rozs ... ..	989.850	22.855.490	23'09	—	27.546	1'20	85.837	2.386.576	27'80	—	5.250	2'20
Tavaszi rozs ... ..	26.382	515.132	19'53	—	634	1'24	4.895	102.084	20'85	—	225	2'20
Kétszeres ... ..	90.537	1.778.823	19'65	—	1.822	1'02	55.997	1.070.388	19'12	—	—	—
Tönköly ... ..	2.003	27.700	13'83	—	25	0'92	5.196	90.300	17'38	—	—	—
Őszi árpa ... ..	78.080	1.583.436	20'28	—	1.956	1'24	47.608	992.748	20'85	—	—	—
Tavaszi árpa ... ..	896.534	17.790.074	19'84	—	28.268	1'58	23.314	324.112	13'90	—	—	—
Zab ... ..	947.084	18.874.502	19'93	—	27.823	1'48	99.961	2.084.472	20'85	—	—	—
Köles : mint főtermény ...	26.323	436.696	16'59	—	561	1'28	39.067	606.078	15'51	—	—	—
mint utónövény ...	4.535	52.454	11'57	—	63	1'18						
Borsó ... ..	9.169	133.078	14'51	—	138	1'04	—	—	—	—	—	—
Bab : mint főtermény ...	13.227	167.551	12'67	—	118	0'70	—	—	—	—	—	—
mint mellékterm.	596.861	1.978.463	3'81	—	1.295	0'66	—	—	—	—	—	—
Lencse ... ..	8.031	92.626	11'53	—	98	1'06	—	—	—	—	—	—
Tengeri ... ..	2.114.388	60.023.834	28'39	—	43.792	0'72	391.412	10.202.520	26'07	—	—	—
Sepročzirok : mint főtermény ...	2.125	21.232	9'99	—	393	18'52	—	—	—	—	—	—
mint mellékterm.	85.939	149.149	1'74	—	2.234	14'98	—	—	—	—	—	—
Tatárka : mint főtermény ...	6.647	82.065	12'35	—	74	0'90	—	—	—	—	—	—
mint utónövény ...	10.447	94.411	9'04	—	67	0'72	—	—	—	—	—	—
Őszi búkköny ... ..	5.190	97.691	18'82	—	114	1'16	—	—	—	—	—	—
Tavaszi búkköny ...	41.804	789.566	18'89	—	895	1'14	—	—	—	—	—	—
Lóhere ... ..	74.228	1.355.690	18'26	—	1.703	1'26	—	—	—	—	—	—
Luczerna ... ..	14.606	277.087	18'97	—	338	1'22	—	—	—	—	—	—
Baltaczim ... ..	2.879	53.474	18'57	—	59	1'10	—	—	—	—	—	—
Mohar ... ..	5.513	112.329	20'38	—	149	1'32	—	—	—	—	—	—
<b>Zöldségfélék.</b>												
Fejes káposzta : mint főtermény ...	33.698	5.422.445	160'91	—	18.069	3'34	17.660	1.006.900	57'02	—	4.623	4'60
mint mellékterm.	19.538	595.569	30'48	—	2.099	3'52	13	220	16'92	—	1	5'00

## 15. A fontosabb mezőgazdasági termények terméseredményei 1898-ban törvényhatóságonként.

Folyó szám	Ország rész, törvényhatóság	Ö s s z e s t e r m é s						Átlagos termés hektáronként					
		Búza 1)	Rozs 2)	Árpa 1)	Zab	Kukorica	Burgonya	Búza 1)	Rozs 2)	Árpa 1)	Zab	Kukorica	Burgonya
		m é t e r m á z s á k b a n											
<b>I. Magyarország.</b>													
<b>a) Duna bal partja.</b>													
1	Árva vármegye ... ..	2.426	11.142	43.286	157.209	—	720.336	8'5	7'1	6'6	5'5	—	44'8
2	Bars » ... ..	324.427	87.061	282.325	65.287	55.002	286.857	12'1	8'9	11'4	9'7	12'6	63'1
3	Esztergom » ... ..	202.910	86.660	191.653	65.411	69.892	167.721	14'3	13'6	16'7	15'1	11'0	78'6
4	Hont » ... ..	263.491	85.449	123'020	74.370	31.774	275.217	10'7	9'2	10'6	9'7	9'4	90'2
	Selm.-és Bél., th. j. v.	1.729	356	1.812	2.809	—	6.267	9'9	8'3	10'5	10'8	—	72'0
5	Liptó vármegye ... ..	2.230	24.529	80.831	73.668	—	709.595	10'3	9'8	11'0	9'5	—	89'5
6	Nógrád » ... ..	534.570	272.578	248.527	127.735	113.265	754.037	13'6	10'5	12'2	12'8	13'2	96'5
7	Nyitra » ... ..	460.260	567.740	1,012.531	189.953	208.170	1,794.224	12'8	12'4	13'7	11'9	14'8	111'4
8	Pozsony » ... ..	533.100	397.530	796.815	124.827	306.908	1,461.376	12'9	12'0	13'6	13'6	16'5	85'2
	Pozsony, th. j. v. ... ..	2.167	4.785	19.143	189	210	7.620	14'7	12'8	15'6	15'8	8'8	104'4
9	Trencsén várm. ... ..	113.028	138.063	426.024	286.776	872	2,568.496	12'0	10'5	12'7	12'2	8'2	97'3
10	Turóc » ... ..	11.990	60.739	38'992	55.476	—	436.850	11'7	8'7	9'3	12'0	—	81'3
11	Zólyom » ... ..	67.081	51.412	47.183	80.721	—	401.534	11'2	9'6	9'0	9'7	—	50'3
	Összesen ... ..	<b>2,519.409</b>	<b>1,788.044</b>	<b>3,312.142</b>	<b>1,303.531</b>	<b>786.093</b>	<b>9,590.130</b>	<b>12'6</b>	<b>11'2</b>	<b>12'8</b>	<b>10'3</b>	<b>14'1</b>	<b>83'6</b>
<b>b) Duna jobb partja.</b>													
1	Baranya vármegye ... ..	915.468	247.692	163.544	250.349	995.271	658.473	14'2	11'0	12'6	14'5	20'0	85'8
	Pécs, th. j. v. ... ..	10.413	1.092	7.240	2.187	26.250	1.536	19'0	12'1	20'2	23'5	30'4	109'7
2	Fejér vármegye ... ..	645.052	150.089	222.998	252.844	338.535	675.846	11'7	11'6	13'0	12'3	14'6	86'9
	Sz.-Fejérvár, th. j. v.	5.886	1.380	4.210	205	12.585	358	5'2	6'9	3'5	4'4	8'7	59'7
3	Győr vármegye ... ..	226.335	150.798	112.350	72.869	133.436	311.450	11'1	11'4	10'6	11'6	13'1	76'6
	Győr, th. j. v. ... ..	6.750	3.750	4.140	168	2.136	5.820	10'4	10'4	10'4	10'5	10'4	52'0
4	Komárom vármegye	440.142	199.715	222.945	179.109	227.051	652.917	11'1	12'2	12'3	11'9	14'9	98'0
	Komárom, th. j. v.	2.984	450	1.316	—	4.648	—	11'3	10'5	12'1	—	13'9	—
5	Moson vármegye ... ..	348.872	174.119	412.009	61.049	184.284	228.390	15'3	14'0	15'5	15'3	14'8	101'9
6	Somogy » ... ..	954.992	551.316	365.079	281.051	608.581	1,017.552	12'7	12'1	12'4	12'9	15'5	84'7
7	Sopron » ... ..	563.679	289.539	375.180	134.837	92.174	901.729	15'1	13'3	15'1	13'6	16'0	96'0
	Sopron, th. j. v. ... ..	9.292	10.212	12.284	6.720	1.530	31.500	13'8	10'8	16'1	10'4	15'6	130'2
8	Tolna vármegye ... ..	733.550	222.627	272.475	227.321	509.885	912.688	13'8	12'7	13'5	15'3	16'8	99'7
9	Vas » ... ..	819.671	575.164	288.293	292.736	162.199	1,055.140	12'1	10'7	12'7	12'1	12'3	52'7
10	Veszprém » ... ..	535.492	395.860	344.131	180.890	273.731	1,055.494	13'3	13'1	13'9	13'2	17'3	77'3
11	Zala » ... ..	602.877	532.608	269.212	161.869	467.735	545.316	12'4	11'1	13'1	12'9	13'8	55'2
	Összesen ... ..	<b>6,821.455</b>	<b>3,506.411</b>	<b>3,077.406</b>	<b>2,104.204</b>	<b>4,040.031</b>	<b>8,054.209</b>	<b>12'8</b>	<b>11'8</b>	<b>13'3</b>	<b>13'1</b>	<b>16'0</b>	<b>78'3</b>
<b>c) Duna-Tisza köze.</b>													
1	Bács-Bodrog várm.	2,810.370	83.822	344.172	1,324.354	3,482.636	717.764	12'0	11'5	13'2	15'1	19'7	94'4
	Baja, th. j. v. ... ..	9.000	12.750	1.025	7.020	22.188	17.370	8'7	10'4	11'8	11'3	21'7	100'4
	Szabadka, th. j. v.	201.986	28.000	81.620	221.780	295.708	160.320	12'7	12'2	13'4	17'4	24'3	139'2
	Ujvidék, th. j. v. ... ..	49.706	306	8.697	16.660	100.485	25.600	10'7	11'8	19'2	14'8	25'2	139'1
	Zombor, th. j. v. ... ..	84.140	1.332	12.624	46.584	94.992	86.250	12'2	10'5	10'4	13'9	20'9	86'9
2	Csongrád vármegye	473.369	95.667	190.396	81.992	347.392	135.681	10'9	9'4	17'4	16'3	15'2	61'5
	H.-Vásárh., th. j. v.	236.926	2.500	93.952	40.000	171.304	41.000	10'4	8'7	12'2	17'4	12'2	71'3
	Szeged, th. j. v. ... ..	49.969	146.355	14.600	2.205	182.280	328.000	11'3	9'6	11'5	12'2	20'9	69'9
3	Heves vármegye ... ..	707.483	145.818	229.630	99.533	273.638	261.552	12'4	10'7	12'2	12'3	14'7	82'9
4	J.-N.-K.-Szolnok vm.	1,765.470	120.553	434.025	191.555	667.568	230.039	11'2	10'2	12'7	13'4	12'2	78'2
5	Pest-P.-S.-K.-K. vm.	1,302.848	1,446.399	689.897	415.668	1,258.543	1,992.476	12'2	10'4	12'4	12'3	14'2	69'8
	Budapest, zék. főv.	4.032	8.675	26.715	2.855	19.868	32.729	12'3	11'2	13'0	11'9	14'0	72'9
	Kecskemét, th. j. v.	46.776	152.103	90.477	21.888	136.278	132.375	13'9	12'2	15'6	10'4	15'6	43'4
	Összesen ... ..	<b>7,742.075</b>	<b>2,244.280</b>	<b>2,217.880</b>	<b>2,472.094</b>	<b>7,052.880</b>	<b>4,161.156</b>	<b>11'7</b>	<b>10'5</b>	<b>13'0</b>	<b>14'4</b>	<b>16'9</b>	<b>74'6</b>
<b>d) Tisza jobb partja.</b>													
1	Abauj-Torna várm.	451.239	179.199	253.413	136.528	50.951	568.684	13'3	10'5	11'8	10'6	11'7	85'5
	Kassa, th. j. v. ... ..	12.084	6.900	10.850	1.550	42	10.800	13'9	10'4	12'2	8'7	10'5	69'7
2	Bereg vármegye ... ..	234.083	66.449	26.940	153.250	251.825	802.149	11'6	9'1	11'6	9'5	13'6	85'5
3	Borsod » ... ..	602.964	156.691	215.938	88.807	147.648	240.855	12'0	9'7	11'5	10'2	11'6	81'4
4	Gömör » ... ..	230.361	108.706	82.755	154.825	38.250	873.108	10'5	8'6	10'2	9'2	11'4	102'9
5	Sáros » ... ..	96.654	162.273	215.379	324.139	3.750	1,739.452	11'1	10'6	10'6	9'8	14'3	75'8
6	Szepes » ... ..	3.096	131.599	315.050	270.367	15	2,331.170	10'7	11'5	12'4	9'1	7'5	97'5
7	Ung » ... ..	195.362	87.430	34.465	67.001	95.264	593.053	11'2	9'4	8'8	8'1	12'3	78'3
8	Zemplén » ... ..	634.288	265.949	295.275	239.166	153.832	1,276.161	12'3	9'9	11'0	10.1	10'7	91'1
	Összesen ... ..	<b>2,460.131</b>	<b>1,165.196</b>	<b>1,450.065</b>	<b>1,485.633</b>	<b>741.577</b>	<b>8,435.432</b>	<b>12'0</b>	<b>10'0</b>	<b>11'3</b>	<b>9'6</b>	<b>12'1</b>	<b>87'8</b>

1) Őszi és tavaszi együtt. — 2) Őszi, tavaszi és kétszeres együtt.

## A fontosabb mezőgazdasági termények terméseredményei 1898-ban törvényhatóságunkint.

Folyó szám	Ország rész, törvényhatóság	Ö s s z e s t e r m é s					Átlagos termés hektáronkint						
		Búza 1)	Rozs 2)	Árpa 1)	Zab	Kukorica	Burgonya	Búza 1)	Rozs 2)	Árpa 1)	Zab	Kuko- rica	Bur- gonya
m é t e r m á z s á k b a n													
<b>e) Tisza bal partja.</b>													
1	Békés vármegye ...	1,189.917	36.599	396.499	225.286	708.652	146.667	11'4	10'6	13'5	15'7	13'0	154'7
2	Bihar »	1,245.733	552.310	259.177	258.153	1,365.772	570.051	10'6	9'1	12'8	12'1	13'4	79'3
	Nagy-Váradi, th. j. v.	4.864	3.490	2.440	1.656	6.006	—	13'9	12'9	15'2	10'4	10'4	—
3	Hajdú vármegye ...	590.779	194.962	166.161	58.818	499.927	135.592	13'4	12'1	13'3	12'7	14'8	115'2
	Debreczen, th. j. v.	88.824	94.691	33.759	30.800	117.372	55.520	10'3	11'1	10'5	13'9	10'4	139'1
4	Máramaros vmegye	34.439	15.470	30.739	249.283	298.788	607.056	10'5	10'1	10'4	10'6	11'7	69'7
5	Szabolcs »	484.128	668.700	151.444	97.015	433.135	1,698.693	11'9	10'4	13'2	12'4	10'4	77'2
6	Szatmár »	775.770	174.189	67.733	223.763	677.371	300.070	11'9	9'1	12'6	11'7	12'1	56'4
	Szat.-Németi, th. j. v.	27.594	300	350	3.840	23.005	2.250	10'4	10'3	9'5	13'9	8'7	52'3
7	Szilágy vármegye ...	343.202	89.315	22.551	122.320	510.655	41.439	9'8	9'3	11'1	11'8	12'4	35'0
8	Ugocsa »	80.510	24.034	6.041	70.711	170.062	52.918	9'2	10'1	10'1	11'4	10'9	53'6
	Összesen ...	4,865.760	1,854.060	1,136.804	1,341.647	4,810.745	3,610.256	11'3	10'0	12'9	12'2	12'5	75'3
<b>f) Tisza-Maros szöge.</b>													
1	Arad vármegye	1,073.308	104.149	123.978	176.547	933.349	186.895	11'0	9'9	12'9	12'3	13'8	123'5
	Arad, th. j. v. ...	45.620	1.545	5.712	3.750	11.050	1.000	11'3	11'5	12'6	13'0	11'3	83'3
2	Csanád vármegye ...	575.489	29.868	136.632	73.869	679.269	38.481	11'2	12'1	12'5	14'3	18'0	65'0
3	Krassó-Szörény vm.	630.697	37.912	18.358	188.272	1,166.141	221.859	10'1	9'1	9'7	10'8	14'7	52'3
4	Temes vármegye ...	1,877.004	105.228	118.844	300.353	2,202.753	299.059	11'1	9'7	13'4	14.6	17'4	99'5
	Temesvár, th. j. v. ...	5.297	306	2.530	1.680	8.892	1.155	9'6	10'6	13'5	13'9	20'9	96'3
	Versecz, th. j. v. ...	63.851	—	2.808	2.948	98.378	2.347	9'1	—	11'9	15'0	20'3	130'4
5	Torontál vármegye ...	3,737.920	78.852	286.399	439.026	4,072.180	581.343	11'3	10'2	12'9	14'8	18'1	141'8
	Pancsova, th. j. v.	25.210	200	8.550	1.050	79.670	3.200	8'7	11'1	15'7	8'7	26'9	69'6
	Összesen ...	8,034.396	358.060	703.811	1,187.495	9,251.682	1,335.339	11'1	10'0	12'8	13'5	17'0	98'6
<b>g) Erdély.</b>													
1	Alsó-Fehér vármegye	262.276	36.518	6.206	49.158	554.476	87.495	7'5	8'2	11'8	11'6	14'9	69'3
2	Besz.-Naszód várm.	155.462	5.604	22.856	136.383	255.840	34.139	9'8	10'9	11'6	10'7	12'8	66'4
3	Brassó vármegye ...	31.354	33.409	185.872	66.404	81.764	510.547	11'5	12'1	19'7	22'0	16'8	148'4
4	Csik »	27.765	157.247	61.785	116.208	18.625	110.836	9'5	11'5	13'1	11'7	12'7	52'0
5	Fogarás »	74.728	103.607	16.836	110.922	178.237	301.390	10'2	10'8	11'3	12'2	14'4	69'1
6	Háromszék vmegye	79.774	106.289	96.166	120.620	122.464	155.823	7'9	8'7	11'6	11'7	13'2	40'2
7	Hunyad »	397.131	68.071	11.137	122.874	812.689	209.244	9'0	8'1	9'5	11'3	13'4	71'6
8	Kis-Küküllő »	78.756	38.205	8.810	37.307	427.639	62.701	5'8	9'8	10'8	11'3	16'1	124'9
9	Kolozs »	284.261	61.748	53.157	123.009	519.579	51.348	8'2	6'2	13'0	12'7	12'9	54'3
	Kolozsvár, th. j. v.	11.256	12.225	8.740	5.672	21.420	9.120	10'4	13'0	17'4	16'5	20'9	107'3
10	Maros-Torda vmegye	175.762	25.800	26.518	98.524	430.338	20.734	7'7	6'6	10'4	8'5	13'1	54'9
	M.-Vásárh., th. j. v.	1.738	490	1.236	768	7.455	90	9'6	8'0	21'0	14'0	18'2	45'0
11	Nagy-Küküllő várm.	178.006	47.698	3.284	112.104	502.459	175.703	7'5	9'9	10'5	13'7	15'9	105'8
12	Szeben vármegye ...	136.428	17.660	10.612	73.788	358.233	165.605	7'1	7'7	11'8	11'0	17'3	88'0
13	Szolnok-Doboka vm.	255.706	43.704	18.405	213.933	732.443	83.071	8'8	8'1	11'7	9'6	12'0	80'1
14	Torda-Aranyos vm.	207.836	40.600	48.263	78.451	473.133	42.701	7'5	6'5	11'2	10'5	18'3	66'3
15	Udvarhely vmegye ...	96.240	84.738	4.990	113.694	176.760	83.570	6'7	10'5	11'6	10'9	13'2	74'5
	Összesen ...	2,454.479	888.613	584.873	1,579.819	5,673.554	2,104.117	8'1	9'1	13'5	11'3	14'2	78'7
<b>h) Fiume vár. és ker.</b>													
	Magyarorsz. össz. ...	34,897.705	11,799.664	12,483.021	11,424.423	32,356.562	37,290.639	11'4	10'7	12'8	12'1	15'3	81'5
<b>II. H.-Szlav.-orsz.</b>													
1	Belovár-Kőrös vm.	319.921	284.246	104.345	41.310	641.088	568.119	11'1	8'7	10'2	8'7	11'9	39'3
2	Lika-Krbava »	52.722	87.381	138.782	50.514	88.547	626.760	9'0	7'4	9'8	5'7	8'7	66'6
3	Modrus-Fiume »	82.577	47.643	35.898	45.527	185.022	323.058	10'0	9'4	8'7	7'9	10'1	35'8
4	Pozsega »	435.495	119.305	58.003	105.307	502.108	248.266	12'7	10'2	11'2	10'2	11'8	42'5
5	Szerém »	1,212.364	468.246	192.465	402.281	1,569.191	399.793	14'2	13'1	12'2	11'8	16'8	45'0
	Zimony, th. j. v.	10.078	3.358	2.889	4.904	24.790	7.320	10'8	14'6	15'6	13'9	12'5	104'6
6	Varazsd vármegye	58.268	125.138	44.194	45.502	631.189	495.421	12'2	11'5	12'4	10'9	13'8	30'8
	Varazsd, th. j. v.	688	4.223	4.046	2.364	31.102	13.512	12'3	10'6	12.2	11'2	19'3	53'0
7	Verőcze vármegye	757.673	250.880	72.665	218.524	520.621	234.156	12'7	11'6	11'3	11'7	15'8	44.4
	Eszék, th. j. v. ...	15.851	2.059	1.970	3.055	8.508	2.700	12'2	8'7	6'7	5'2	6'6	51'9
8	Zágráb vármegye	159.046	156.103	114.830	99.726	1,083.204	600.928	9'9	9'6	10'9	8'3	12'2	40'0
	Zágráb, th. j. v. ...	30	225	600	197	3.681	4.092	15'0	9'0	10'3	8'6	9'2	23'4
	Összesen ...	3,104.713	1,548.810	770.687	1,019.211	5,289.051	3,524.125	12'7	10'6	10'9	10'2	13'5	41'7
	Magyarbirod. össz. ...	38,002.418	13,348.474	13,253.708	12,443.634	37,645.613	40,814.764	11'5	10'6	12'7	11'9	15'0	75'3

1) Őszi és tavaszi együtt. — 2) Őszi, tavaszi és kétszeres együtt.

a) Viszonylagos számokban.

Folyó szám	Czim	Egység	Magyarországon					Horvát-Szlavonországokban					A Magyarbirodalomban				
			1894-ben	1895-ben	1896-ban	1897-ben	1898-ban	1894-ben	1895-ben	1896-ban	1897-ben	1898-ban	1894-ben	1895-ben	1896-ban	1897-ben	1898-ban
<b>A) Szántóföld.</b> <b>I. Learatott és ugarnak maradt terület %-okban.</b>																	
	Őszi vetés Tav.	%	43'40	41'32	41'91	40'33	41'12	37'77	35'99	36'80	36'02	35'44	42'83	40'77	41'37	39'86	40'50
		%	56'60	58'68	58'09	59'67	58'88	62'23	64'01	63'20	63'98	64'56	57'17	59'23	58'33	60'14	59'50
	Őszi és tav. vetés együtt	%	84'15	85'98	84'99	79'76	84'40	86'33	86'20	86'17	84'59	88'81	84'37	86'00	85'11	80'26	84'86
	Kiveszettvet. Ugarnak maradt ter....	%	1'62	1'51	2'50	7'73	3'09	0'57	1'57	1'60	1'75	0'33	1'51	1'52	2'41	7'11	2'80
		%	14'23	12'51	12'51	12'51	12'51	13'10	12'23	12'23	13'66	10'86	14'12	12'48	12'48	12'63	12'34
<b>II. Termények az összes learatott terület %-ában.</b>																	
1	Őszi búza	%	30'03	29'80	30'32	28'63	29'66	19'09	18'69	19'87	19'48	18'77	28'92	28'64	29'22	27'63	28'43
2	Tavaszi búza	%	1'04	1'22	1'13	1'18	1'22	0'85	0'64	0'78	0'90	0'82	1'35	1'16	1'10	1'15	1'18
3	Kétszeres	%	1'29	0'89	0'92	0'92	0'91	4'95	4'76	5'01	4'94	4'48	1'66	1'30	1'34	1'35	1'31
4	Őszi rozs	%	10'53	10'04	10'23	10'43	10'00	8'22	7'36	7'54	7'31	6'86	10'31	9'76	9'95	10'09	9'65
5	Tavaszi rozs	%	0'31	0'27	0'28	0'28	0'27	0'05	0'48	0'44	0'55	0'39	0'33	0'29	0'30	0'32	0'28
6	Őszi árpa	%	0'81	0'78	0'80	0'76	0'79	4'25	3'92	4'25	4'02	3'81	1'16	1'10	1'16	1'12	1'13
7	Tavaszi árpa	%	9'55	9'21	9'35	9'38	9'05	1'75	1'71	1'77	2'01	1'86	8'76	8'43	8'57	8'57	8'25
8	Zab	%	9'59	9'52	9'44	9'62	9'57	8'04	7'42	8'02	8'28	7'99	9'43	9'30	9'29	9'47	9'39
9	Tönköly	%	0'05	0'02	0'02	0'02	0'03	0'50	0'50	0'43	0'42	0'10	0'07	0'06	0'06	0'06	0'06
10	Köles	%	0'31	0'26	0'25	0'26	0'27	3'18	3'68	2'93	2'85	2'68	0'60	0'62	0'53	0'54	0'54
11	Tatárka	%	0'14	0'06	0'07	0'06	0'07	0'58	0'94	0'54	0'51	0'43	0'19	0'16	0'11	0'11	0'11
12	Őszi repce	%	0'61	0'42	0'46	0'39	0'44	0'84	0'86	0'60	0'81	0'57	0'64	0'46	0'47	0'44	0'46
13	Tavaszi repce	%	0'03	0'02	0'02	0'01	0'02	0'01	0'01	0'00	0'02	0'02	0'03	0'02	0'02	0'02	0'02
14	Szemes kukoricza	%	20'41	21'26	20'94	21'31	21'36	31'53	31'00	31'89	31'21	31'30	21'52	22'37	22'07	22'39	22'47
15	Magbüköny	%	0'91	0'48	0'46	0'48	0'47	0'36	0'33	0'35	0'40	0'89	0'86	0'47	0'45	0'47	0'52
16	Borsó, lencse, bab	%	0'46	0'31	0'28	0'31	0'31	1'20	1'20	1'23	1'27	1'45	0'53	0'40	0'39	0'41	0'43
17	Len	%	0'12	0'11	0'11	0'11	0'11	0'60	0'61	0'65	0'65	0'59	0'17	0'18	0'16	0'17	0'17
18	Kender	%	0'66	0'55	0'55	0'57	0'55	0'95	0'77	0'83	0'79	0'94	0'69	0'56	0'58	0'60	0'60
19	Burgonya	%	4'47	4'56	4'47	4'72	4'62	5'08	6'59	5'16	5'52	6'76	4'53	4'77	4'54	4'81	4'86
20	Dohány	%	0'37	0'35	0'33	0'38	0'34	0'00	0'00	0'01	0'01	0'01	0'33	0'31	0'30	0'34	0'31
21	Cukorrépa	%	0'89	0'73	0'75	0'76	0'75	0'11	0'13	0'12	0'11	0'08	0'81	0'67	0'68	0'69	0'67
22	Takarmányrépa	%	1'43	1'52	1'43	1'47	1'44	0'59	1'00	0'32	0'37	0'38	1'35	1'46	1'31	1'85	1'32
23	Luczerna, lóh., balt.	%	3'17	4'31	4'17	4'45	4'42	3'42	4'43	4'30	4'65	5'23	3'20	4'32	4'19	4'47	4'51
24	Bük.-kev., mohar stb.	%	2'84	3'31	3'22	3'50	3'34	2'36	2'97	2'89	2'91	3'27	2'41	3'28	3'21	3'43	3'33
<b>III. Átlagos termés hektáronként.</b>																	
1	Őszi búza	mm.	12'48	14'36	13'33	8'02	11'51	10'63	10'41	11'13	7'23	12'83	12'35	14'09	13'17	7'95	11'61
2	Tavaszi búza	mm.	9'98	9'81	9'88	6'05	9'16	7'29	6'31	7'67	6'05	9'01	9'82	9'60	9'71	6'05	9'14
3	Kétszeres	mm.	12'15	12'25	12'21	7'38	10'26	9'99	11'03	11'94	6'67	11'79	11'51	11'79	12'11	7'10	10'84
4	Őszi rozs	mm.	12'62	10'98	11'77	8'67	10'73	8'57	5'18	8'21	6'42	9'84	12'30	10'53	11'49	8'51	10'66
5	Tavaszi rozs	mm.	10'58	9'42	9'21	7'33	9'43	6'56	5'11	7'45	6'23	8'96	9'99	8'68	8'94	7'03	9'36
6	Őszi árpa	mm.	12'66	14'36	14'34	9'12	12'78	9'50	8'36	9'13	6'40	11'19	11'49	12'14	12'59	8'05	12'18
7	Tavaszi árpa	mm.	12'39	11'53	13'05	9'72	12'81	7'59	6'37	8'70	6'95	10'20	12'30	11'42	12'96	9'65	12'74
8	Zab	mm.	11'03	10'92	11'55	8'91	12'06	8'39	7'45	8'43	6'75	10'20	10'81	10'63	11'27	8'70	11'88
9	Tönköly	mm.	8'45	9'72	9'23	6'49	7'93	4'58	4'18	6'10	4'84	6'75	6'38	5'57	6'91	5'26	7'08
10	Köles	mm.	7'59	11'70	10'44	10'70	10'19	5'49	5'65	6'65	7'06	7'44	6'42	7'96	8'71	8'61	8'65
11	Tatárka	mm.	6'63	6'64	8'14	17'32	7'01	4'78	4'54	4'58	6'92	6'02	6'04	5'33	6'42	11'98	6'56
12	Őszi repce	mm.	8'39	9'23	9'60	7'43	7'79	9'50	10'30	5'40	6'08	6'64	8'58	9'44	8'05	7'16	7'63
13	Tavaszi repce	mm.	7'61	9'30	8'59	6'30	8'20	9'31	10'70	7'86	4'95	4'88	7'67	9'42	8'56	6'16	7'79
14	Szemes kukoricza	mm.	8'80	17'27	16'01	13'28	15'30	8'78	13'06	12'69	10'41	13'51	8'80	16'66	15'52	12'84	15'02
15	Magbüköny	mm.	9'90	12'09	11'25	9'80	11'17	7'56	8'22	7'90	7'56	4'65	9'81	11'80	10'98	9'59	9'92
16	Borsó, lencse, bab	mm.	7'38	9'68	9'77	44'18	54'73	5'98	52'57	8'73	50'65	9'27	7'05	23'12	9'43	45'79	37'78
17	Lenmag	mm.	5'40	7'17	5'69	5'21	5'70	1'14	1'04	0'89	1'96	1'74	3'84	4'78	3'74	3'88	4'12
18	Lenfonál	mm.	5'09	5'83	4'99	4'49	6'09	4'46	11'88	5'26	5'95	6'33	4'86	8'48	5'09	5'09	6'19
19	Kendermag	mm.	6'81	7'74	7'07	5'49	6'92	0'59	0'59	0'59	0'84	0'79	5'94	6'74	6'11	4'83	5'84
20	Kenderfonál	mm.	6'91	7'04	6'98	6'35	7'30	6'77	5'00	11'01	8'45	9'27	6'89	6'80	7'58	6'65	7'65
21	Burgonya	mm.	61'63	70'32	81'22	69'10	81'48	46'66	42'96	44'31	39'60	41'66	60'05	66'38	76'88	65'40	75'27
22	Dohány	mm.	9'70	13'25	13'73	14'69	13'85	9'25	11'47	15'55	16'66	18'66	9'70	13'24	13'73	14'70	13'86
23	Cukorrépa	mm.	160'44	169'36	202'80	201'00	202'18	57'35	53'17	39'16	49'37	57'48	159'04	167'43	199'92	198'38	200'14
24	Takarmányrépa	mm.	176'32	211'18	267'10	246'40	251'63	64'41	71'46	72'46	84'32	111'90	171'91	201'18	262'16	241'88	247'18
25	Lucz., lóh., balt.	mm.	33'04	39'05	33'65	32'20	33'96	30'01	35'27	35'97	34'51	40'67	32'71	38'64	33'90	32'46	34'84
26	Bük.-kev., mohar stb.	mm.	29'21	30'13	30'80	33'05	34'51	23'34	28'80	26'44	26'97	31'74	28'11	30'02	30'39	32'49	34'21
<b>B) Természetes kaszálók.</b> Átlag. termés hekt. mm. 22'90 25'67 26'01 30'56 28'27 27'96 33'71 33'72 19'06 21'04 23'74 26'68 26'98 29'12 26'35																	

Folyó sz.	C z i m	Egy- rég	Magyarország				
			1894-ben	1895-ben	1896-ban	1897-ben	1898-ban
<b>A) Szántóföld.</b>							
<b>I. Terület.</b>							
	Őszi vetés ... ..	hektár	4,423.802	4,238.378	4,248.996	3,837.327	4,140.473
	Tavaszi vetés ... ..	»	5,768.508	6,018.197	5,889.920	5,677.896	5,928.145
	Együtt ... ..		<b>10,192.310</b>	<b>10,256.575</b>	<b>10,138.916</b>	<b>9,515.223</b>	<b>10,068.618</b>
	Elemi és egyéb csapások foly- tán kivesszett vetés ... ..	»	196.714	180.373	298.032	921.725	368.330
	Ugarnak maradt tér ... ..	»	1,724.517	1,492.975	1,492.975	1,492.975	1,492.975
	Összes szántóföld ... ..		<b>12,113.541</b>	<b>11,929.923</b>	<b>11,929.923</b>	<b>11,929.923</b>	<b>11,929.923</b>
<b>Learatott terület terményenkint.</b>							
1	Őszi búza ... ..	hektár	3,060,661	3,010,687	3,013,723	2,670,054	2,936,195
2	Tavaszi búza ... ..	»	143,552	122,792	112,644	109,861	121,102
3	Kétszeres ... ..	»	133,847	90,322	91,097	85,526	90,537
4	Őszi rozs ... ..	»	1,078,412	1,014,827	1,017,007	972,508	989,850
5	Tavaszi rozs ... ..	»	32,128	27,179	27,375	26,797	26,382
6	Őszi árpa ... ..	»	83,039	78,504	79,871	71,042	78,080
7	Tavaszi árpa ... ..	»	973,166	931,047	929,971	874,850	896,534
8	Zab ... ..	»	985,773	962,351	938,485	897,033	947,084
9	Tönköly ... ..	»	5,297	1,979	2,008	1,681	2,003
10	Köles ... ..	»	29,776	26,633	25,031	24,419	26,323
11	Tatárka ... ..	»	14,457	6,563	6,618	5,567	6,647
12	Őszi repce ... ..	»	62,546	42,059	45,290	36,516	43,808
13	Tavaszi repce ... ..	»	3,383	1,600	1,662	1,433	1,671
14	Szemes kukoricza ... ..	»	2,022,002	2,147,898	2,081,894	1,987,777	2,114,388
15	Magbűköny ... ..	»	94,259	48,610	45,784	45,021	46,994
16	Borsó, lencse, bab ... ..	»	46,250	31,492	29,629	28,712	30,427
17	Len ... ..	»	12,005	11,199	10,905	10,730	11,122
18	Kender ... ..	»	67,846	55,881	54,776	53,666	54,728
19	Burgonya ... ..	»	460,481	460,567	444,374	440,106	457,644
20	Dohány ... ..	»	37,970	35,045	33,191	35,187	34,098
21	Czukorrépa ... ..	»	91,050	73,910	74,574	70,842	73,981
22	Takarmányrépa ... ..	»	144,923	153,491	142,159	136,699	142,356
23	Luczerna, lóhere, baltaczim ...	»	323,434	435,286	437,938	438,044	438,103
24	Bűkönykeverék, mohar, stb.	»	286,053	334,693	323,237	326,111	330,416
<b>II. Termelés.</b>							
1	Őszi búza ... ..	mm.	38,189,886	43,237,305	40,158,360	21,400,211	33,788,966
2	Tavaszi búza ... ..	»	1,432,736	1,203,987	1,112,405	664,763	1,108,739
3	Kétszeres ... ..	»	1,626,385	1,106,884	1,112,699	630,918	928,704
4	Őszi rozs ... ..	»	13,613,935	11,145,838	11,973,574	8,431,684	10,622,231
5	Tavaszi rozs ... ..	»	339,983	256,090	252,175	193,394	248,729
6	Őszi árpa ... ..	»	1,051,622	1,127,560	1,144,962	647,973	997,679
7	Tavaszi árpa ... ..	»	12,061,138	10,737,481	12,138,534	8,501,871	11,485,342
8	Zab ... ..	»	10,877,064	10,508,897	10,841,086	7,992,416	11,424,423
9	Tönköly ... ..	»	44,743	19,226	18,539	10,912	15,893
10	Köles ... ..	»	226,124	311,590	287,437	261,243	268,353
11	Tatárka ... ..	»	95,908	43,599	53,838	96,398	46,587
12	Őszi repce ... ..	»	524,664	388,089	434,713	271,420	341,309
13	Tavaszi repce ... ..	»	25,757	14,884	14,241	9,033	13,704
14	Szemes kukoricza ... ..	»	17,803,685	37,093,459	33,339,495	26,394,357	32,356,562
15	Magbűköny ... ..	»	933,592	587,619	515,265	441,008	524,756
16	Borsó, lencse, bab ... ..	»	341,180	314,133	289,392	1,268,547	1,665,312
17	Lenmag ... ..	»	64,770	80,349	62,085	55,942	63,429
18	Lenfonal ... ..	»	61,102	65,272	54,301	48,212	67,759
19	Kendermag ... ..	»	461,708	432,384	387,408	294,749	378,720
20	Kenderfonal ... ..	»	468,747	393,135	382,330	340,974	399,488
21	Burgonya ... ..	»	28,379,845	32,389,175	36,091,214	30,410,717	37,290,639
22	Dohány ... ..	»	368,185	464,353	455,619	517,071	472,179
23	Czukorrépa ... ..	»	14,611,096	12,554,419	15,123,187	14,239,315	14,953,820
24	Takarmányrépa ... ..	»	25,654,490	32,404,841	37,970,943	33,695,711	35,821,522
25	Luczerna, lóhere, baltaczim ...	»	10,686,342	16,997,359	14,180,491	14,657,177	14,879,638
26	Bűkönykeverék, mohar, stb.	»	8,220,262	10,085,766	10,184,061	10,861,807	11,403,532
<b>B) Természetes kaszálók.</b>							
	I. Learatott terület ... ..	hektár	2,544,386	3,095,427	3,095,427	3,095,332	3,095,427
	II. Termés ... ..	mm.	58,504,463	83,535,795	80,510,057	94,599,236	87,515,801

) Ebből 34.158 hektár tulajdonképen nem ugar, hanem elemi csapások következtében be nem vetett terület.

## országos eredményei 1894-től 1898-ig.

## s z á m o k b a n.

Horvát-Szlavonországok					Magyarbirodalom				
1894-ben	1895-ben	1896-ban	1897-ben	1898-ban	1894-ben	1895-ben	1896-ban	1897-ben	1898-ban
434.886	424.333	433.614	422.594	436.459	4,858.688	4,662.711	4,682.610	4,259.921	4,576.932
716.319	754.537	744.780	750.472	795.118	6,484.827	6,772.734	6,634.700	6,428.368	6,723.263
<b>1,151.205</b>	<b>1,178.870</b>	<b>1,178.394</b>	<b>1,173.066</b>	<b>1,231.577</b>	<b>11,343.515</b>	<b>11,435.445</b>	<b>11,317.310</b>	<b>10,688.289</b>	<b>11,300.195</b>
7.659	21.444	21.920	24.353	4.628	204.373	201.817	319.952	946.078	372.958
174.711	167.328	167.328	<sup>1)</sup> 189.384	150.598	1,899.228	1,660.303	1,660.303	1,682.359	1,643.573
<b>1,333.575</b>	<b>1,367.642</b>	<b>1,367.642</b>	<b>1,386.803</b>	<b>1,386.803</b>	<b>13,447.116</b>	<b>13,297.565</b>	<b>13,297.565</b>	<b>13,316.726</b>	<b>13,316.726</b>
219.779	219.676	228.083	222.619	234.697	3,280.440	3,230.363	3,241.806	2,892.673	3,170.892
9.359	7.687	8.993	10.307	10.299	152.911	130.479	121.637	120.168	131.401
56.104	55.987	57.571	56.440	55.997	189.951	146.309	148.668	141.966	146.534
94.700	86.575	86.563	83.519	85.837	1,173.112	1,101.402	1,103.570	1,056.027	1,075.687
5.545	5.668	5.085	6.319	4.895	37.673	32.847	32.460	33.116	31.277
48.894	46.083	48.806	45.867	47.608	131.933	124.587	128.677	116.909	125.688
20.199	20.167	20.300	22.922	23.314	993.365	951.214	950.271	897.772	919.848
92.539	87.261	92.126	94.614	99.961	1,078.312	1,049.612	1,030.611	991.647	1,047.045
6.065	5.907	5.734	4.904	5.196	11.362	7.886	7.742	6.585	7.199
36.875	43.252	33.608	32.525	33.639	66.651	69.885	58.639	56.944	59.962
6.770	11.049	6.173	5.862	5.432	21.227	17.612	12.791	11.429	12.079
9.344	10.105	6.857	9.245	7.124	71.890	52.164	52.147	45.761	50.932
117	145	29	171	233	3.500	1.745	1.691	1.604	1.904
364.839	364.514	366.128	356.606	391.412	2,386.841	2,512.412	2,448.022	2,344.383	2,505.800
4.161	3.915	4.073	4.599	11.079	98.420	52.525	49.857	49.620	58.073
13.949	14.061	14.125	14.513	18.088	60.199	45.553	43.754	43.225	48.515
6.923	7.162	7.482	7.480	7.397	18.928	18.361	18.387	18.210	18.519
10.987	9.013	9.516	8.966	11.700	78.833	64.894	64.292	62.632	66.428
58.566	77.549	59.269	63.093	84.585	519.047	538.116	503.643	503.199	542.229
24	38	103	110	67	37.994	35.083	33.294	35.297	34.165
1.282	1.573	1.326	1.262	1.034	92.332	75.483	75.900	72.104	75.015
6.890	11.758	3.697	4.266	4.690	151.813	165.249	145.856	140.965	147.046
39.451	52.113	49.337	53.109	65.404	362.885	487.399	487.275	491.153	503.507
37.843	34.939	33.177	33.235	40.952	323.896	369.632	356.414	359.346	371.368
2,336.442	2,287.602	2,537.463	1,608.801	3,011.941	40,526.328	45,524.907	42,695.823	23,009.012	36,800.907
68.187	48.524	69.000	62.350	92.772	1,500.923	1,252.511	1,181.405	727.113	1,201.511
560.596	617.439	687.331	376.331	660.454	2,186.981	1,724.323	1,800.030	1,007.249	1,589.158
811.804	448.782	710.591	535.933	844.485	14,425.739	11,594.620	12,684.165	8,967.617	11,466.716
36.374	28.969	37.895	39.373	43.871	376.357	285.059	290.070	232.767	292.600
464.532	385.032	474.792	293.330	532.864	1,516.154	1,512.592	1,619.754	941.303	1,530.543
153.397	128.420	176.395	159.416	237.823	12,214.535	10,865.901	12,314.929	8,661.287	11,723.165
776.573	649.716	776.242	638.558	1,019.211	11,653.637	11,158.613	11,617.328	8,630.974	12,443.634
27.779	24.703	34.953	23.715	35.079	72.522	43.929	53.492	34.627	50.972
201.660	244.520	223.492	229.157	250.219	427.784	556.110	510.929	490.400	518.572
32.382	50.210	28.267	40.575	32.697	128.290	93.809	82.105	136.973	79.284
88.742	104.107	37.008	56.187	47.325	613.406	492.196	471.721	327.607	388.634
1.089	1.552	228	846	1.137	26.846	16.436	14.469	9.879	14.841
3,202.653	4,758.929	4,647.747	3,710.702	5,289.051	21,006.338	41,852.388	37,987.242	30,105.059	37,645.613
31.460	32.194	32.194	34.768	51.516	965.052	619.813	547.459	475.776	576.272
83.397	739.151	123.316	735.038	167.608	424.577	1,053.284	412.708	2,003.585	1,832.920
7.913	7.413	6.630	14.687	12.890	72.683	87.762	68.715	70.629	76.319
30.886	35.814	39.406	44.523	46.832	91.988	101.086	93.707	92.735	114.591
6.531	5.278	5.660	7.525	9.223	468.239	437.662	393.068	302.274	387.943
74.419	107.144	104.826	75.724	108.436	543.166	500.279	487.156	416.698	507.924
2,791.420	3,331.124	2,626.453	2,498.411	3,524.125	31,171.265	35,720.299	38,717.667	32,909.128	40,814.764
222	436	1.602	1.833	1.250	368.407	464.789	457.221	518.904	473.429
73.777	83.643	52.047	62.314	59.430	14,684.873	12,638.062	15,175.234	14,301.629	15,013.250
443.794	840.332	267.860	359.298	524.800	26,098.284	33,245.173	38,238.803	34,055.009	36,346.322
1,183.799	1,838.313	1,784.450	1,847.118	2,660.118	11,870.141	18,835.672	15,964.941	16,504.295	17,539.756
883.186	1,008.244	878.090	896.068	1,299.997	9,103.448	11,094.010	11,062.151	11,757.875	12,703.529
449.235	445.787	443.477	445.018	1,121.683	2,993.621	3,541.214	3,538.904	3,540.350	4,217.110
12,562.350	15,027.009	14,953.126	8,481.054	23,596.679	71,066.813	98,562.804	95,463.183	103,080.290	111,112.480



17. Szőlőterület és bortermelés 1881-től 1898-ig.

É v	Szőlő-terület hektárokbán	Termett ujbór				Az összes szőlő-szeti termelés értéke		É v	Szőlő-terület hektárokbán	Termett ujbór				Az összes szőlő-szeti termelés értéke	
		összesen ezer hektolliterben	átlag hektáron-kint hektolliter	Az eladott szőlő-mennyisége 1000mm.	ezzer koro-nákban	átlag hektáron-kint hektolliter	koronákban			összesen ezer hektolliterben	átlag hektáron-kint hektolliter	Az eladott szőlő-mennyisége 1000mm.	ezzer koro-nákban	átlag hektáron-kint hektolliter	koronákban
<b>I. Magyarország.</b>						<b>II. Horvát-Szlavonországek.</b>									
Átl. 1881—85	367.360	4.563	12'43	28	84.792	231	1885 ... ..	68.057	1.197	17'59	—	23.938	352		
» 1886—90	340.596	4.154	12'19	47	86.278	253	Átl. 1886—90	64.981	981	15'10	1	19.296	297		
1891 ... ..	254.207	1.231	4'80	16	49.096	193	1891 ... ..	60.986	251	4'11	4	4.010	66		
1892 ... ..	248.831	797	3'20	12	30.494	123	1892 ... ..	56.805	187	3'29	1	3.456	61		
1893 ... ..	226.100	940	4'16	32	39.812	176	1893 ... ..	52.650	170	3'23	1	5.684	108		
1894 ... ..	219.842	1.387	6'31	35	48.384	220	1894 ... ..	45.565	221	4'84	1	7.654	168		
1895 ... ..	202.865	1.929	9'51	87	63.690	314	1895 ... ..	42.540	262	6'17	1	9.024	212		
1896 ... ..	206.897	1.446	6'99	30	47.048	227	1896 ... ..	40.608	126	3'10	1	3.750	92		
1897 ... ..	205.468	1.131	5'50	47	42.816	208	1897 ... ..	41.916	177	4'22	4	7.436	177		
1898 ... ..	208.477	1.138	5'46	66	45.996	220	1898 ... ..	39.746	167	4'20	6	7.090	178		

18. A szőlőterület a termő erő és a talaj minősége szerint 1892-től 1898-ig.

É v	Uj fültetési		Teljes ter-mésben levő		Elvénült		Phylloxera-lepett		Össze:	Peronospora-lepett	Az uj fültetési		A teljes ter-mésben levő		Az összes		
	hektár	%	hektár	%	hektár	%	hektár	%			hekt.	%	hektár	%		hektár	%
	s z ő l ő t e r ü l e t																
<b>a) Magyarország.</b>																	
1892	23.334	9'4	131.600	52'9	35.913	14'4	57.984	23'3	248.831	166.830	67'0	9.952	42'6	48.814	37'1	64.515	25'9
1893	24.252	10'7	119.911	53'1	26.035	11'5	55.902	24'7	226.100	153.801	68'0	10.964	45'2	49.785	41'5	67.456	29'8
1894	29.104	13'2	112.507	51'2	28.951	13'2	49.280	22'4	219.842	70.096	31'9	16.718	57'4	50.882	45'2	74.751	34'0
1895	31.789	15'7	100.473	49'5	31.959	15'7	38.644	19'1	202.865	118.462	56'8	19.310	60'7	51.465	51'2	80.288	39'6
1896	36.053	17'4	97.696	47'2	32.739	15'8	40.409	19'6	206.897	135.789	65'6	22.159	61'5	50.803	52'0	82.315	39'8
1897	41.369	20'3	94.219	45'8	32.509	15'8	37.371	18'1	205.468	147.350	71'7	17.518	42'0	49.196	52'1	77.582	37'8
1898	45.893	22'0	92.487	44'4	31.688	15'2	38.409	18'4	208.477	120.082	57'6	17.341	37'8	51.131	55'3	79.624	38'2
<b>b) Horvát-Szlavonországek.</b>																	
1892	858	1'5	47.568	83'7	—	—	8.379	14'8	56.805	26.849	47'3	Adatok nincsenek.					
1893	1.208	2'3	25.943	48'8	709	1'3	24.790	47'6	52.650	29.412	55'9						
1894	2.241	4'9	24.657	54'1	2.124	4'7	16.543	36'3	45.565	19.885	43'6						
1895	2.676	6'3	24.986	58'7	—	—	14.878	35'0	42.540	22.753	53'5						
1896	4.234	10'4	18.158	44'7	—	—	18.216	44'9	40.608	28.557	70'3						
1897	5.697	13'6	16.928	40'4	—	—	19.291	46'0	41.916	11.572	27'6						
1898	6.783	17'1	21.676	54'5	—	—	11.287	28'4	39.746	12.288	30'9						

1) Horvát-Szlavonországekban az elvénült szőlőterület a teljes termésben levő szőlőterület adataiban benfoglaltatik.

19. A szőlőművelők szakképzettségének fejlesztése érdekében tartott tanfolyamok száma s a permetezett és szénkéneggel gyérített szőlők terjedelme 1891-től 1898-ig.

É v	Szőlő-fásoltási		Szőlő-zöldoltási		Szén-kénegzési		Peronospora-permetezési		Más irányú		Összes		Perme-tezett	Szén-kéneg-gel gyé-rített	
	tan-folya-mok	részt-vevők	tan-folya-mok	részt-vevők	tan-folya-mok	részt-vevők	tan-folya-mok	részt-vevők	tan-folya-mok	részt-vevők	tan-folya-mok	részt-vevők			
<b>a) Magyarország.</b>															
1891 ... ..	36	1.576	73	3.098	39	362	—	—	—	—	148	5.036	—	—	
1892 ... ..	64	3.380	96	3.279	20	390	—	—	246	7.369	426	14.418	52.750	1.466	
1893 ... ..	105	5.904	90	3.621	15	195	138	3.234	148	5.881	496	18.835	52.754	1.466	
1894 ... ..	138	7.652	129	4.672	34	1.040	199	4.981	179	9.156	679	27.501	32.343	1.501	
1895 ... ..	151	9.001	117	4.533	34	1.300	132	5.339	159	9.888	593	30.061	44.601	1.713	
1896 ... ..	256	7.376	247	4.034	25	464	222	3.775	167	11.289	917	26.938	60.983	1.877	
1897 ... ..	94	4.980	97	4.147	38	596	210	12.318	—	—	439	22.041	122.950	3.443	
1898 ... ..	119	5.452	119	4.468	79	1.979	390	16.445	—	—	707	28.344	154.026	14.000	
<b>b) Horvát-Szlavonországek.</b>															
1894 ... ..	5	20	20	1.616	—	—	30	2.718	—	—	55	4.354	Adatok nincsenek	Nem alkalmaztatik	
1895 ... ..	2	150	25	3.513	—	—	50	2.727	—	—	77	6.390			
1896 ... ..	3	500	20	8.000	—	—	35	500	—	—	58	9.000			
1897 ... ..	9	800	6	350	—	—	—	—	—	—	15	1.150			
1898 ... ..	10	920	8	400	—	—	—	—	—	—	18	1.320			

## 20. Az állami amerikai szőlőtelepek Magyarországon a telepek egyenkinti felsorolásával 1898-ban.

Sorszám	Vármegye	Község	Anyatelep Oltvány-iskola Összesen			Sorszám	Vármegye	Község	Anyatelep Oltvány-iskola Összesen		
			hektárokbán						hektárokbán		
<b>a) Régi telepek.</b> (Teljesen termőképés állapotban.)											
1	Kis-Küküllő	Ádámos	11	6	17	11	Pest-P.-S.-K.-Kun	Szt-Endre	7	5	12
2	Tolna	Gyöng	11	—	11	12	Pozsony	Modor	8	3	11
3	Alsó-Fehér	Nagy-Enyed	2	—	2	13	Szilágy	Szilágy-Cseh	5	—	5
4	Kolozs	Nagy-Sármás	3	—	3	14	»	Szilágy-Somlyó	15	4	19
5	Pozsony	Pozsony	12	2	14	15	»	Tasnád	16	—	16
6	Zala	Tapolca	20	3	23	16	Temes	Temes-Rékás	12	12	24
7	Zemplén	Tarcal	40	—	40	17	Tolna	Bonyhád	5	4	9
8	Torda-Aranyos	Torda	20	—	20	18	Szegárd	»	5	—	5
9	Kis-Küküllő	Zsidve	2	3	5	19	Veszprém	Somlyó-Vásárh.	6	6	12
10	Zemplén	Sárospatak	—	17	17	20	Zala	Balaton-Füred	10	2	12
						21	»	Zala-Egerszeg	5	4	9
		Összesen	121	31	152			Összesen	168	80	248
<b>b) Az 1897. évben létesített telepek.</b> (Jelenben még vesszőtermés nélkül. Részben berendezés alatt.)											
1	Baranya	Pécsvárad	8	7	15	1	Alsó-Fehér	Alvincz	8	5	13
2	Bihar	Jankafalva	11	—	11	2	Bereg	Mező-Kászony	5	4	9
3	»	Margitta	6	5	11	3	Heves	Pásztó	6	3	9
4	»	Örvénd	5	3	8	4	Hont	Tesmag	6	6	12
5	Borsod	Mező-Kövesd	6	6	12	5	Sopron	Széleskut	4	6	10
6	Gömörés K. Hont	Putnok	6	8	14	6	Szatmár	Szinyér-Váralja	14	10	24
7	Heves	Eger	15	—	15	7	Temes	Fehértemplom	6	6	12
8	Nógrád	Romhány	8	3	11	8	Ugocsa	Nagy-Szöllős	7	5	12
9	»	Szirák	5	3	8	9	Ung	Szerednye	6	6	12
10	Nyitra	Nyitra	4	5	9	10	Zala	Stridó	11	7	18
		Összesen	73	58	131			Összesen	73	58	131
								Főösszeg	362	169	531
<b>c) Új telepek.</b> (Berendezés alatt.)											

## 21. Kimutatás az állami amerikai szőlőtelepek 1898. évi vesszőtermeléséről és 1898/99. évi vesszőforgalmáról.

A telep megnevezése és a forgalom részletezése	A) A l a n y - f a j t á k										B) Közvetlen termők és fajgyűjt. hozam		Összesen vesszőhozam			
	Vegyes Riparia		Riparia Tomentosa		Riparia Portalis		Vitis Solonis		Rupestris Monticola		sima	gyöke-res	sima	gyöke-res	sima	gyöke-res
	sima	gyöke-res	sima	gyöke-res	sima	gyöke-res	sima	gyöke-res	sima	gyöke-res						
e z e r d a r a b b a n																
<b>a) Vesszőtermés.</b>																
Ádámos	—	—	—	—	345	8	96	—	69	—	—	—	—	510	8	
Balaton-Füred	—	—	—	—	—	3	—	3	—	—	—	—	—	—	6	
Eger	—	—	—	—	50	2	14	3	7	—	—	—	—	71	5	
Gyöng	—	—	—	—	300	50	103	18	32	3	23	3	—	458	74	
Jankafalva	—	—	—	—	—	7	—	—	—	1	—	—	—	—	10	
Mező-Kövesd	—	—	—	—	—	3	—	—	—	3	—	—	—	—	8	
Modor	—	—	—	—	—	4	—	—	—	—	—	—	—	—	4	
Nagy-Enyed	36	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	36	—	
Nagy-Sármás	—	—	—	—	30	—	17	—	5	—	—	—	—	52	—	
Pécsvárad	—	—	—	—	—	4	—	—	1	—	—	—	—	—	5	
Pozsony	130	6	10	3	468	12	26	2	4	10	—	—	—	644	28	
Putnok	—	—	—	—	—	4	—	—	—	—	—	—	—	—	5	
Romhány	—	—	—	—	—	2	—	—	—	—	—	—	—	—	2	
Somlyó-Vásárhely	—	—	—	—	—	3	—	1	—	—	—	—	—	—	5	
Szirák	—	—	—	—	—	2	—	1	—	—	—	—	—	—	4	
Tapolca	—	—	—	—	230	—	155	10	145	9	19	—	—	549	19	
Tarcal	—	45	—	—	1.820	485	120	142	200	10	42	15	—	2.182	697	
Tasnád	86	18	—	—	25	—	—	—	—	—	—	—	—	111	18	
Temes-Rékás	—	—	—	—	—	5	—	—	—	5	—	—	—	—	10	
Torda	56	6	28	5	80	4	184	—	60	—	—	—	—	408	15	
Zala-Egerszeg	—	—	—	—	—	2	—	1	—	—	—	—	—	—	5	
Zsidve	—	—	—	—	80	—	20	—	6	—	—	—	—	106	—	
Összesen	308	75	38	8	3.428	602	735	184	524	41	94	19	—	5.127	932	
<b>b) Vesszőforgalom.</b>																
1. a) A telep. vesszőhozama volt	308	75	38	8	3.428	602	735	184	524	41	94	19	—	5.127	932	
b) az orsz. szőlőoltványteleptársaságtól átvett	—	—	—	—	3.000	—	1.000	—	1.000	—	—	—	—	5.000	—	
Összesen	308	75	38	8	6.428	602	1.735	184	1.524	41	94	19	—	10.127	932	
2. Ebből: Kiosztatott ingyen	—	—	—	—	847	64	239	50	324	—	8	—	—	1.418	114	
» pénzért	—	—	—	—	477	35	192	28	172	6	18	10	—	859	79	
Összesen	—	—	—	—	1.324	99	431	78	496	6	26	10	—	2.277	193	
3. A telepek cseljaira, oltásra, iskolázásra, stb. felhasznált.	308	75	38	8	5.104	503	1.304	106	1.028	35	68	9	—	7.850	739	
Együtt	308	75	38	8	6.428	602	1.735	184	1.524	41	94	19	—	10.127	932	

## 22. A Miklóstelepről ingyen kiosztott szőlővesszők száma és értéke 1884-től 1898-ig.

Év	Ingyen kiosztott								
	európai			amerikai			összesen		
	szőlővessző						hány félnek	szőlővessző	
	hány félnek	1.000 darab	értéke korona	hány félnek	1.000 darab	értéke korona		1.000 darab	értéke korona
1884	8	88 <sup>9</sup>	1.811	—	—	—	8	88 <sup>9</sup>	1.811
1885	13	75 <sup>4</sup>	1.060	6	84 <sup>9</sup>	4.021	19	160 <sup>3</sup>	5.081
1886	1	37 <sup>1</sup>	871	—	—	—	1	37 <sup>1</sup>	871
1887	15	157 <sup>7</sup>	2.593	14	123 <sup>9</sup>	4.520	29	281 <sup>6</sup>	7.113
1888	4	42 <sup>1</sup>	919	9	156 <sup>2</sup>	2.864	13	198 <sup>3</sup>	3.783
1889	4	42 <sup>4</sup>	966	25	87 <sup>4</sup>	3.020	29	129 <sup>8</sup>	3.986
1890	14	115 <sup>1</sup>	2.880	16	133 <sup>5</sup>	2.557	30	248 <sup>7</sup>	5.437
1891	21	270 <sup>7</sup>	6.387	58	225 <sup>9</sup>	3.438	79	496 <sup>7</sup>	9.825
1892	26	351 <sup>1</sup>	6.262	28	71 <sup>4</sup>	2.076	54	422 <sup>5</sup>	8.338
1893	33	924 <sup>3</sup>	18.546	50	305 <sup>1</sup>	8.151	83	1.229 <sup>4</sup>	26.697
1894	37	784 <sup>8</sup>	15.410	92	494 <sup>1</sup>	12.464	129	1.278 <sup>8</sup>	27.875
1895	38	205 <sup>3</sup>	3.213	4	237 <sup>0</sup>	1.652	42	442 <sup>3</sup>	4.865
1896	22	274 <sup>3</sup>	4.201	9	133 <sup>5</sup>	1.123	31	407 <sup>8</sup>	5.323
1897	1	0 <sup>1</sup>	2	—	—	—	1	0 <sup>1</sup>	2
1898	36	428 <sup>9</sup>	4.822	—	—	—	36	428 <sup>9</sup>	4.822
Összesen	273	3.798 <sup>2</sup>	69.943	311	2.052 <sup>9</sup>	45.886	584	5.851 <sup>2</sup>	115.829

## 23. A kecskeméti állami Miklóstelepen 1898. és 1899. években kezelt szőlővessző mennyisége.

Megnevezés	Fehér bort termő		Vörös bort termő		Csemege-		Összesen		
	szőlőfajták								
	gyökeres	sima	gyökeres	sima	gyökeres	sima	gyökeres	sima	
ezer darabokban									
1898-ban.	A telep hozamából: 1)								
	rendelkezésre állott	38 <sup>4</sup>	835 <sup>6</sup>	29 <sup>8</sup>	426 <sup>0</sup>	29 <sup>8</sup>	358 <sup>8</sup>	98 <sup>0</sup>	1.620 <sup>4</sup>
	kiosztatott	38 <sup>0</sup>	625 <sup>3</sup>	29 <sup>6</sup>	209 <sup>4</sup>	29 <sup>7</sup>	257 <sup>6</sup>	97 <sup>3</sup>	1.092 <sup>3</sup>
	iskolázatásra visszamaradt	0 <sup>4</sup>	210 <sup>3</sup>	0 <sup>2</sup>	216 <sup>6</sup>	0 <sup>1</sup>	101 <sup>2</sup>	0 <sup>7</sup>	528 <sup>1</sup>
1899-ben.	A telep hozamából: 1)								
	rendelkezésre állott	148 <sup>1</sup>	789 <sup>4</sup>	157 <sup>1</sup>	423 <sup>9</sup>	61 <sup>7</sup>	338 <sup>2</sup>	366 <sup>9</sup>	1.551 <sup>5</sup>
	kiosztatott	—	746 <sup>4</sup>	—	219 <sup>3</sup>	—	308 <sup>2</sup>	—	1.273 <sup>9</sup>
	iskolázatásra visszamaradt	148 <sup>1</sup>	43 <sup>0</sup>	157 <sup>1</sup>	204 <sup>6</sup>	61 <sup>7</sup>	30 <sup>0</sup>	366 <sup>9</sup>	277 <sup>6</sup>

1) Vett vesszőkből nem volt forgalom.

## 24. Amerikai szőlővesszőtelepek a 1890-től 1898-ig.

Év	Állami telepek		Egyéb közérd. telepek		Az állami szőlőtelepeken rendelkezésre állott és kiosztott szőlővesszők mennyisége					Pénzért elárúsított		
	terjedelme		száma		Időszak	rendelkezésre állott összes	a közérdekű telepeknek díjtalanul kiosztott		sima	gyökeres	sima	gyökeres
	összesen	ebből tényleg betelepítve	hány községben	hány telep			hektár	sima				
	hektár		hektár		szőlővesszők száma							
a) Magyarországon.												
1890	12	122 <sup>9</sup>	70 <sup>9</sup>	220	237	—	1890/1	8,901.710	1,086.000	540.400	1,276.000	793.000
1891	12	113 <sup>1</sup>	91 <sup>4</sup>	364	393	432 <sup>6</sup>	1891/2	3,927.000	1,086.000	540.000	1,147.000	
1892	11	151 <sup>4</sup>	93 <sup>1</sup>	548	574	535 <sup>8</sup>	1892/3	10,791.233	2,341.800	380.450	522.900	263.500
1893	11	170 <sup>9</sup>	118 <sup>0</sup>	647	705	650 <sup>5</sup>	1893/4	8,928.600	4,055.600	1,002.000	547.400	238.100
1894	9	123 <sup>1</sup>	113 <sup>4</sup>	556	601	658 <sup>9</sup>	1894/5	4,340.000	1,678.500	330.500	873.000	266.500
1895	10	138 <sup>9</sup>	115 <sup>7</sup>	607	651	742 <sup>4</sup>	1895/6	3,802.000	1,624.000	347.000	531.000	84.000
1896	9	141 <sup>5</sup>	112 <sup>2</sup>	634	666	930 <sup>5</sup>	1896/7	3,981.800	1,033.000	120.000	510.000	59.000
1897	30	309 <sup>3</sup>	140 <sup>9</sup>	542	542	856 <sup>2</sup>	1897/8	4,446.000	1,501.500	193.000	431.000	107.000
1898	41	531 <sup>8</sup>	362 <sup>6</sup>	542	542	856 <sup>2</sup>	1898/9	11,059.000	1,418.000	114.000	859.000	79.000
b) Horvát-Szlavonországokban.												
1894	18	94	47	50	50	35	1894/5	3,302.626	210.000	73.730	714	966
1895	21	109	110	51	51	40	1895/6	4,435.636	332.660	58.550	1,225.474	
1896	24	126	92	51	51	40	1896/7	5,111.531	380.300	42.199	1,639.850	1,069.302
1897	24	198 <sup>4</sup>	149 <sup>5</sup>	46	46	18 <sup>4</sup>	1897/8	5,484.897	300.000	140.000	1,373.000	966.000
1898	24	216 <sup>0</sup>	166 <sup>9</sup>	46	46	18 <sup>4</sup>	1898/9	5,513.113	273.500	100.000	1,292.350	887.471

1) Ezek közül 39.000 nemesített. — 2) Ezek közül 517.677 nemesített.

Folyó szám	Országgrész, vármegye	A szőlőmiveléssel foglalkozó összes községek száma	Az 1898. év folyamán felfedezett új infect. száma	Az összes phylloxerás községek száma			Folyó szám	Országgrész, vármegye	A szőlőmiveléssel foglalkozó összes községek száma	Az 1898. év folyamán felfedezett új infect. száma	Az összes phylloxerás községek száma		
				1896	1897	1898					1896	1897	1898
				végén							végén		
<b>I. Magyarország.</b>													
<b>a) Duna bal partja.</b>													
1	Bars vármegye ...	100	3	47	47	50	3	Hajdú vármegye ...	20	—	12	12	12
2	Esztergom » ...	52	—	48	48	48	4	Máramaros várm. ...	—	—	—	—	—
3	Hont » ...	145	—	119	119	119	5	Szabolcs vármegye	110	—	7	7	7
4	Nógrád » ...	175	—	146	146	146	6	Szatmár »	94	—	46	46	46
5	Nyitra » ...	167	13	28	28	41	7	Szilágy »	168	—	139	139	139
6	Pozsony » ...	95	5	20	20	25	8	Ugocsa »	21	—	17	17	17
7	Trencsén » ...	9	—	—	—	—		Összesen ...	<b>620</b>	<b>2</b>	<b>365</b>	<b>365</b>	<b>367</b>
	Összesen ...	<b>743</b>	<b>21</b>	<b>408</b>	<b>408</b>	<b>429</b>		<b>f) Tisza-Maros szöge.</b>					
<b>b) Duna jobb partja.</b>													
1	Baranya vármegye	297	—	209	209	209	1	Arad vármegye ...	69	2	47	47	49
2	Fejér vármegye ...	97	—	89	89	89	2	Csanád » ...	21	—	5	5	5
3	Győr » ...	66	—	19	19	19	3	Krassó-Szőrény vm.	99	—	98	99	99
4	Komárom » ...	83	—	43	43	43	4	Temes vármegye ...	149	—	148	148	148
5	Moson » ...	47	4	17	19	23	5	Torontál » ...	205	10	100	107	117
6	Somogy » ...	239	1	93	95	96		Összesen ...	<b>543</b>	<b>12</b>	<b>398</b>	<b>406</b>	<b>418</b>
7	Sopron » ...	144	13	36	49	62	<b>g) Erdély.</b>						
8	Tolna » ...	117	—	112	112	112	1	Alsó-Fehér vm. ...	141	9	23	35	44
9	Vas » ...	371	2	2	2	4	2	Beszt.-Naszód vm.	40	—	1	2	2
10	Veszprém » ...	138	1	67	68	69	3	Fogaras várm. ...	5	—	—	—	—
11	Zala » ...	405	6	123	124	130	4	Hunyad » ...	127	—	9	12	12
	Összesen ...	<b>2.004</b>	<b>27</b>	<b>810</b>	<b>829</b>	<b>856</b>	5	K.-Küküllő » ...	114	4	36	50	54
<b>c) Duna-Tisza köze.</b>													
1	Bács-Bodrog-várm.	121	5	57	57	62	6	Kolozs » ...	107	—	20	22	22
2	Csongrád vármegye	18	—	5	5	5	7	Mar.-Torda » ...	134	1	—	—	1
3	Heves » ...	58	1	51	51	52	8	N.-Küküllő » ...	87	3	51	56	59
4	Jász-N.-K.-Sz. vm.	46	—	27	27	27	9	Szeben » ...	51	—	3	3	3
5	Pest-P.-S.-K.-K. »	209	—	111	112	112	10	Szoln.-Doboka vm.	113	2	19	21	23
	Összesen ...	<b>452</b>	<b>6</b>	<b>251</b>	<b>252</b>	<b>258</b>	11	Torda-Aranyos vm.	62	—	11	12	12
<b>d) Tisza jobb partja.</b>													
1	Abauj-Torna várm.	94	—	92	92	92	12	Udvarhely várm. ...	21	—	—	—	—
2	Bereg vármegye ...	69	—	22	22	22		Összesen ...	<b>1.002</b>	<b>19</b>	<b>173</b>	<b>213</b>	<b>232</b>
3	Borsod » ...	115	—	110	110	110	<b>Magyarorsz. össz.</b>						
4	Gömör » ...	39	1	25	25	26			<b>5.770</b>	<b>89</b>	<b>2.706</b>	<b>2.774</b>	<b>2.863</b>
5	Ung » ...	25	—	9	9	9	<b>II. Horv.-Szlavonországok</b>						
6	Zemplén » ...	64	1	43	43	44	1	Belov.-Kőrös vm. ...	226	5	121	218	223
	Összesen ...	<b>406</b>	<b>2</b>	<b>301</b>	<b>301</b>	<b>303</b>	2	Lika-Krbava » ...	12	—	—	—	—
<b>e) Tisza bal partja.</b>													
1	Békés vármegye ...	26	—	20	20	20	3	Modrus-Fiume » ...	120	5	96	108	113
2	Bihar » ...	181	2	124	124	126	4	Pozsega várm. ...	255	—	—	1	1
	Összesen ...	<b>197</b>	<b>2</b>	<b>144</b>	<b>144</b>	<b>146</b>	5	Szerém » ...	190	15	152	206	221
	Összesen ...	<b>1.977</b>	<b>17</b>	<b>1.355</b>	<b>1.355</b>	<b>1.361</b>	6	Varazsd » ...	162	—	162	168	168
	Összesen ...	<b>7.366</b>	<b>176</b>	<b>3.588</b>	<b>3.584</b>	<b>4.069</b>	7	Verőcze » ...	164	15	29	55	70
	Összesen ...	<b>1.596</b>	<b>87</b>	<b>882</b>	<b>1.110</b>	<b>1.197</b>	8	Zágráb » ...	467	47	322	354	401
	Összesen ...	<b>7.366</b>	<b>176</b>	<b>3.588</b>	<b>3.584</b>	<b>4.069</b>		Összesen ...	<b>1.596</b>	<b>87</b>	<b>882</b>	<b>1.110</b>	<b>1.197</b>
	Összesen ...	<b>7.366</b>	<b>176</b>	<b>3.588</b>	<b>3.584</b>	<b>4.069</b>		Magyarbirod. össz.	<b>7.366</b>	<b>176</b>	<b>3.588</b>	<b>3.584</b>	<b>4.069</b>

26. A phylloxera terjedése 1875-től 1898-ig.

É v	A községek száma, melyekben a phylloxera fellépése megállapított			Az összes phylloxerás községek száma			É v	A községek száma, melyekben a phylloxera fellépése megállapított			Az összes phylloxerás községek száma		
	Magyarországon	Horvát-Szlav.-országokban	együtt	Magyarországon	Horvát-Szlav.-országokban	együtt		Magyarországon	Horvát-Szlav.-országokban	együtt	Magyarországon	Horvát-Szlav.-országokban	együtt
1875	1	1	2	1	1	2	1887	207	35	242	740	199	939
1876	—	4	4	1	5	6	1888	433	58	491	1.173	257	1.430
1877	—	—	—	1	5	6	1889	306	27	333	1.479	284	1.763
1878	1	—	1	2	5	7	1890	266	20	286	1.745	304	2.049
1879	5	—	5	7	5	12	1891	425	83	508	2.170	387	2.557
1880	28	6	34	35	11	46	1892	154	42	196	2.324	429	2.753
1881	15	—	15	50	11	61	1893	35	87	122	2.359	516	2.875
1882	29	4	33	79	15	94	1894	88	105	193	2.447	621	3.068
1883	48	21	69	127	36	163	1895	96	80	176	2.543	701	3.244
1884	110	26	136	237	62	299	1896	163	181	344	2.706	882	3.588
1885	138	35	173	375	97	472	1897	68	228	296	2.774	1.110	3.884
1886	158	67	225	533	164	697	1898	89	87	176	2.863	1.197	4.060

## 27. Az 1898-ik évi szőlőterület részletezése törvényhatóságokint.

Folyó szám	Országgrész, törvényhatóság	Az 1898. évi szőlőterület részletezése,											
		Összes szőlőterület 1898-ban	Teljes termésben levő szőlőterület		Elvándult szőlő- terület	Phylloxeralepett, de még részben termő szőlő- terület	Új feltetésű terület		Az összes szőlő- területből		A phylloxeralepett területből szemé- neggel gyérítettet	A peronospora ellen permetezettet	Az elomi csapások által enyjtött terület
			össze- sen	ebből immunis homok- talajon			össze- sen	ebből immunis talajon	amerikai ültetvény volt	peronospora által enyjtva			
h e k t á r													
<b>I. Magyarország.</b>													
<b>a) Duna bal partja.</b>													
1	Árva vármegye ...	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
2	Bars » ...	884	77	1	161	511	135	8	82	662	11	422	
3	Esztergom vmegye ...	1.787	594	455	137	80	976	632	110	451	90	1.659	
4	Hont » ...	1.077	370	40	124	186	397	14	618	694	9	636	
	Selm.- és Bélab. th.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
5	Liptó vármegye ...	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
6	Nógrád » ...	815	220	143	45	101	449	163	290	321	25	534	
7	Nyitra » ...	3.511	1.406	221	666	935	504	101	141	2.218	49	2.600	
8	Pozsony » ...	4.158	2.816	376	419	622	301	64	85	1.391	2	3.785	
	Pozsony, th. j. v. »	773	737	—	26	—	10	—	14	773	—	773	
9	Trencsén vmegye ...	19	8	1	10	—	1	—	—	10	—	1	
10	Turócz » ...	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
11	Zólyom » ...	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
	Összesen ...	13.024	6.228	1.237	1.588	2.435	2.773	982	1.340	6.520	186	10.410	
<b>b) Duna jobb partja.</b>													
1	Baranya vármegye ...	6.559	410	41	787	3.812	1.550	39	1.193	4.673	291	4.571	
	Pécs, th. j. v. »	524	—	—	—	29	495	—	523	6	23	518	
2	Fejér vármegye ...	5.358	1.746	812	289	925	2.398	797	778	1.539	794	4.543	
	Sz.-Fejérvár, th. j. v.	512	130	—	—	45	337	—	321	—	10	512	
3	Győr vármegye ...	1.512	459	228	257	613	183	39	51	954	46	1.269	
	Győr, th. j. v. »	4	3	1	—	—	1	—	—	—	—	4	
4	Komárom vármegye ...	3.119	1.219	868	621	556	723	457	103	1.841	67	2.905	
	Komárom, th. j. v.	76	69	69	—	—	7	7	—	—	—	76	
5	Moson vármegye ...	1.575	317	2	127	1.006	125	—	59	821	20	1.489	
6	Somogy » ...	10.173	2.290	665	1.984	4.055	1.844	699	118	8.596	149	7.766	
7	Sopron » ...	4.706	1.679	237	734	1.678	615	61	77	2.784	164	4.247	
	Sopron, th. j. v. »	852	115	—	172	426	139	—	10	—	17	852	
8	Tolna vármegye ...	8.903	2.987	2.391	966	2.173	2.777	752	1.179	5.958	452	7.763	
9	Vas » ...	3.776	1.961	118	1.356	29	430	10	107	2.158	44	2.849	
10	Veszprém » ...	2.799	1.251	352	625	443	480	89	150	1.818	98	2.082	
11	Zala » ...	18.307	5.022	309	4.373	6.369	2.543	233	2.191	13.932	1.080	17.129	
	Összesen ...	68.755	19.658	6.093	12.291	22.159	14.647	3.183	6.860	45.080	3.255	58.575	
<b>c) Duna-Tisza köze.</b>													
1	Bács-Bodrog vmegye ...	9.138	5.188	3.456	1.548	1.062	1.340	546	147	7.649	79	6.349	
	Baja, th. j. v. »	625	397	397	176	—	52	52	—	230	—	345	
	Szabadka, th. j. v. »	3.819	2.524	2.524	460	—	835	835	6	2.308	—	2.877	
	Ujvidék, th. j. v. »	82	—	—	—	—	82	2	82	82	—	82	
	Zombor, th. j. v. »	9	—	—	3	2	4	—	6	6	2	6	
2	Csongrád vármegye ...	2.845	1.422	1.341	589	81	753	662	67	2.276	—	2.570	
	Hm.-Vásárh., th. j. v.	891	228	4	489	154	20	5	5	891	—	403	
	Szeged, th. j. v. »	4.644	921	921	2.657	—	1.066	1.066	16	4.643	—	1.726	
3	Heves vármegye ...	3.387	946	499	203	284	1.954	468	1.249	1.839	21	3.100	
4	Jász-N.-K.-Szoln. vm.	4.301	2.772	2.503	618	188	723	428	203	2.224	11	3.266	
5	Pest-P.-S.-K.-Kun »	33.399	21.698	20.604	3.695	748	7.258	6.005	834	12.944	262	27.158	
	Budapest, szék. főv.	726	260	60	25	40	401	13	278	478	413	504	
	Kecskemét, th. j. v.	3.679	3.140	3.140	—	—	539	539	1	—	—	3.680	
	Összesen ...	67.545	39.496	35.449	10.463	2.559	15.027	10.621	2.894	35.570	788	52.066	
<b>d) Tisza jobb partja.</b>													
1	Abauj-Torna várm.	334	24	—	1	142	167	—	169	41	10	167	
	Kassa, th. j. v. »	14	—	—	—	5	9	—	9	—	—	12	
2	Bereg vármegye ...	1.371	44	—	49	471	807	—	808	375	3	866	
3	Borsod » ...	1.115	411	299	51	185	468	25	451	237	38	742	
4	Gömör » ...	197	22	2	93	50	32	7	14	125	—	37	
5	Sáros » ...	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
6	Szepes » ...	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
7	Ung » ...	399	137	3	43	146	73	22	46	301	8	257	
8	Zemplén » ...	2.757	337	106	376	551	1.493	75	1.382	310	278	1.535	
	Összesen ...	6.187	975	410	613	1.550	3.049	129	2.879	1.389	337	3.616	

## Az 1898-ik évi szőlőterület részletezése törvényhatóságokint.

Folyó szám	Ország rész, törvényhatóság	Összes szőlőterület 1898-ban	Az 1898. évi szőlőterület részletezése.						Az összes szőlő- területből		A phylloxeralepelt területből szénké- neggel gyérítettett	A peronospora ellen permetezettett	Az elemi csapások által eljofított terület
			Teljes termésben levő szőlőterület			Elvényt szőlő- terület	Uj ültetésű terület		amerikai ültetvény vált	peronospora által sújtva			
			össze- sen	ebből immunis homok- talajon	Phylloxeralepelt, de még részben termő szőlő- terület		össze- sen	ebből immunis talajon					
						h e k t á r							
<b>e) Tisza bal partja.</b>													
1	Békés vármegye ...	1.776	529	4	227	673	347	21	117	1.078	4	1.302	212
2	Bihar » ...	3.521	1.613	703	79	306	1.523	265	1.680	1.646	28	2.771	734
	Nagy-Várad, th. j. v. ...	355	66	—	—	—	289	3	355	—	—	301	502
3	Hajdú vármegye ...	2.016	1.227	1.178	197	386	206	139	69	1.393	—	1.580	629
	Debreczen, th. j. v. ...	605	313	184	136	—	156	156	29	605	52	588	759
4	Máramaros vmegye	2	1	—	—	—	1	1	—	—	—	1	1
5	Szabolcs » ...	3.817	2.609	2.565	332	69	807	761	31	1.857	80	3.583	1.443
6	Szatmár » ...	1.869	875	685	115	129	750	408	475	734	3	1.450	672
	Sz.-Németi, th. j. v. ...	198	11	—	—	47	140	—	197	115	—	197	69
7	Szilágy vármegye ...	677	119	—	19	11	528	27	558	173	3	404	29
8	Ugocsa » ...	781	78	—	124	552	27	—	24	554	10	143	259
	Összesen ...	15.617	7.441	5.319	1.229	2.173	4.774	1.781	3.535	8.155	180	12.320	5.309
<b>f) Tisza-Maros szöge.</b>													
1	Arad vármegye ...	4.352	1.223	216	418	381	2.330	323	1.917	1.352	4	2.952	901
	Arad, th. j. v. ...	167	—	—	—	85	82	—	82	81	2	87	—
2	Csanád vármegye ...	495	307	41	34	44	110	18	15	250	3	396	319
3	Krassó-Szőrény vm.	587	120	30	102	272	93	9	101	289	2	165	30
4	Temes vármegye ...	2.465	695	192	149	734	887	54	840	1.186	18	1.036	94
	Temesvár, th. j. v. ...	37	15	—	—	—	22	—	37	37	—	37	—
	Versecz, th. j. v. ...	1.096	522	—	—	—	574	—	1.131	—	—	998	—
5	Torontál vármegye	5.667	2.390	453	1.036	1.415	826	114	165	4.513	19	3.013	644
	Pancsova, th. j. v. ...	69	46	—	—	—	23	—	69	—	—	46	—
	Összesen ...	14.935	5.318	932	1.739	2.931	4.947	518	4.357	7.708	48	8.730	1.988
<b>g) Erdély.</b>													
1	Alsó-Fehér vármegye	4.310	2.760	273	510	897	143	18	29	3.201	175	1.464	689
2	B.-Naszód » ...	883	609	—	132	139	3	2	1	623	29	422	67
3	Brassó vármegye ...	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
4	Csik » ...	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
5	Fogarás » ...	83	78	60	5	—	—	—	—	68	—	43	—
6	Háromszék » ...	2	1	—	—	—	1	—	—	2	—	2	2
7	Hunyad » ...	1.711	1.328	133	317	31	35	—	37	506	—	152	533
8	Kis-Küküllő vm. ...	4.765	2.290	54	587	1.764	124	1	21	3.967	32	2.560	212
9	Kolozs » ...	806	455	15	223	105	23	1	54	413	6	378	139
	Kolozsvár, th. j. v. ...	268	266	—	—	—	2	—	3	—	—	11	—
10	Maros-Torda vm. ...	2.016	1.115	79	849	17	35	2	—	1.293	15	766	399
	M.-Vásárhely, th. j. v. ...	88	40	—	18	25	5	—	—	—	—	52	—
11	N.-Küküllő vmegye	3.102	1.535	391	304	1.164	99	21	66	2.672	7	1.102	296
12	Szeben » ...	2.273	1.985	625	96	75	117	78	4	1.420	—	813	95
13	Sz.-Doboka » ...	951	395	35	324	207	25	1	6	620	—	288	218
14	T.-Aranyos » ...	865	356	—	267	178	64	3	47	707	17	248	106
15	Udvarhely » ...	291	158	26	133	—	—	—	—	168	—	7	—
	Összesen ...	22.414	13.371	1.691	3.765	4.602	676	127	268	15.660	281	8.308	2.756
<b>h) Fiume v. és ker.</b>													
Nincs külön művelési ágat képező szőlőterülete.													
	Magyarorsz. össz.	208.477	92.487	51.131	31.688	38.409	45.893	17.341	22.193	120.082	5.075	154.025	47.316
<b>II. H.-Szla v. orsz.</b>													
1	Belovár-Kőrös vm. ...	8.313	—	6.553	—	758	1.002	—	839	4.570	—	—	154
2	Lika-Krbava » ...	192	—	192	—	—	—	—	—	1	—	—	124
3	Modrus-Fiume » ...	2.525	—	1.453	—	970	102	—	105	803	—	—	—
4	Pozsega » ...	4.223	—	4.198	—	—	25	—	1	3.555	—	—	—
5	Szerém » ...	4.423	—	982	—	2.406	1.035	—	1.470	329	—	—	225
	Zimony, th. j. v. ...	75	—	—	—	—	75	—	75	—	—	—	—
6	Varazsd vármegye ...	3.969	—	1.210	—	1.334	1.425	—	2.322	249	—	—	10
	Varazsd, th. j. v. ...	172	—	—	—	60	112	—	113	—	—	—	—
7	Verőce vármegye ...	4.931	—	3.163	—	1.543	225	—	420	2.400	—	—	—
	Eszék, th. j. v. ...	114	—	—	—	112	2	—	2	—	—	—	—
8	Zágráb vármegye ...	10.561	—	3.779	—	4.059	2.723	—	4.532	581	—	—	5
	Zágráb, th. j. v. ...	248	—	146	—	45	57	—	200	—	—	—	—
	Összesen ...	39.746	—	21.676	—	11.287	6.783	—	10.079	12.288	—	—	518
	Magyarbirod. össz.	248.223	—	145.851	—	49.696	52.676	—	32.212	132.370	—	—	47.894



## 29. A Magyarbirodalom állatlétszáma.

Állatfajok	Magyarország			Horvát-Szlavonországek			Magyarbirodalom		
	összes darab-szám	e s i k		összes darab-szám	e s i k		összes darab-szám	e s i k	
		100 □ kilométerre	1000 lélekre		100 □ kilomét.-re	1000 lélekre		100 □ kilométerre	1000 lélekre
<b>1884-ben.<sup>1)</sup></b>									
Ló	1,749.302	625	122'5	248.053	583	124'2	1,997.355	620	122'8
Őszvér és számár	22.907	8	1'6	2.643	6	1'3	25.550	8	1'6
Szarvasmarha	4,879.334	1.744	341'8	713.539	1.678	357'4	5,592.873	1.729	343'8
Juh	10,594.867	3.787	742'3	585.974	1.378	293'5	11,180.841	3.469	687'2
Sertés	4,803.777	1.717	336'5	750.353	1.764	375'8	5,554.130	1.723	341'4
Kecske	270.211	97	18'9	96.862	228	48'5	367.073	114	22'6
<b>1895-ben.<sup>2)</sup></b>									
Ló	1,972.930	705	123'8	309.098	727	135'3	2,308.457	714	126'7
Őszvér és számár	22.278	8	1'4	3.485	8	1'5	25.766	8	1'4
Szarvasmarha	5,829.483	2.084	365'7	908.774	2.136	397'8	6,738.365	2.084	369'7
Juh	7,526.783	2.690	472'2	595.898	1.401	260'8	8,122.682	2.512	445'7
Sertés	6,447.134	2.304	404'5	882.957	2.076	386'5	7,330.343	2.267	402'2
Kecske	286.392	102	18'0	22.418	55	9'8	308.810	96	16'9
Baromfi	29,354.164	10.492	1.841'5	3,411.175	8.020	1.493'1	32,767.085	10.135	1.797'9
Méhesaládok	665.077	238	41'7	103.930	244	45'5	769.074	238	42'2

<sup>1)</sup> Horvát-Szlavonországekra vonatkozólag a lovak száma az 1889. évi honvédelemügyi miniszteri összeírás szerint; az őszvérek, számárak és sertések száma az 1869., a szarvasmarhák, juhek és kecskék száma pedig az 1880-iki népszámlálásokkal összekapcsolt állatszámítások adatai szerint. — <sup>2)</sup> A Magyarbirodalomra vonatkozó 1895. évi összegekben a részletezett állományon kívül még befoglaltatik a cs. és kir. hadsereg, m. kir. honvédség és csendőrség állatállománya is, és pedig: 26.429 ló, 3 számár, 108 szarvasmarha, 1 juh, 252 sertés, 1.746 baromfi és 67 méhesalád.

## 30. Az állami méntelepek loállománya és a loállomány változása az 1898. év folyamán.

Folyó szám	Méntelep székhelye	Állomány az 1898. évben			A loállomány szaporodott és pedig				Kipróbálásra adatott	Kiselejtett mén		
		állományi mén	bérmén	összesen	más méntelepből át-helyezett	állami ménekek neveléséből	vásároltatott	összesen		mint mén eladatott	más módon kiselejtett	összesen
<b>I. Magyarország.</b>												
1	Székes-Fejérvár	898	62	960	4	59	42	105	40	41	62	103
2	Nagy-Kőrös	813	59	872	2	56	70	128	15	35	62	97
3	Debreczen	798	74	872	—	57	89	146	20	25	50	75
4	Sepsi-Szent-György	332	5	337	—	18	16	34	20	8	21	29
	Összesen	<b>2.841</b>	<b>200</b>	<b>3.041</b>	<b>6</b>	<b>190</b>	<b>217</b>	<b>413</b>	<b>95</b>	<b>109</b>	<b>195</b>	<b>304</b>
<b>II. Horvát-Szlavonországek.</b>												
1	Zágráb	277	4	281	6	15	37	58	22	17	3	20
	Magyarbirodalom összesen	<b>3.118</b>	<b>204</b>	<b>3.322</b>	<b>12</b>	<b>205</b>	<b>254</b>	<b>471</b>	<b>117</b>	<b>126</b>	<b>198</b>	<b>324</b>

## 31. A méntelepek loállománya 1898-ban teleposztályok szerint.

A méntelepek és teleposztályok megnevezése	A				A	A					
	Az állományok	A fedezőállományon levő mén	A méneket bérlők	A bérbe adott mén		Az állományok	A fedezőállományon levő mén	A méneket bérlők	A bérbe adott mén		
s z á m a											
<b>I. Magyarország.</b>											
I. Székes-fejérvári méntelep	Székes-Fejérvár	86	231	33	33	III. Debreczeni méntelep	Eperjes	48	159	1	1
	Bábolna	57	137	5	5		Debreczen	52	191	50	50
	Nyitra-Bajna	41	122	2	2		Turia-Remete	45	148	6	6
	Nagy-Atád	91	244	21	21		Rima-Szombat	38	118	4	4
	Palin	56	164	1	1		Szatmár-Németi	73	182	13	13
	Összesen	<b>331</b>	<b>898</b>	<b>62</b>	<b>62</b>		<b>256</b>	<b>798</b>	<b>74</b>	<b>74</b>	
II. Nagy-kőrösi méntelep	Nagy-Kőrös	62	176	8	8	IV. Sepsi-sz.-györgyi mént.	Homoród	56	165	1	1
	Verecz	82	217	13	13		Sepsi-Szt.-György	33	111	1	1
	Békés-Csaba	55	179	17	17		Dés	19	56	3	3
	Baja	51	131	12	12						
	Dorozsma	29	110	9	9						
	Összesen	<b>279</b>	<b>813</b>	<b>59</b>	<b>59</b>		<b>108</b>	<b>332</b>	<b>5</b>	<b>5</b>	
							<b>974</b>	<b>2.841</b>	<b>200</b>	<b>200</b>	
<b>II. Horv.-Szlavonországek.</b>											
						V. Zágráb	128	277	4	4	
						Magyarbirodalom összesen	<b>1.102</b>	<b>3.118</b>	<b>204</b>	<b>204</b>	



## 32. Az állami méntelepek ménállománya Magyarországon 1898-ban.

Folyó szám	A méntelep megnevezése	A ménnek fajtája									Az összes ménnek közül a						
		angol tellvér	angol fajta	arab tellvér	arab fajta	Nonius	Gidrán	norfolki	líptezai	női	összesen	kisbéri	bábolnai	mezőhegyesi	fogarasi	mintteljes koru	mintegy éves
<b>I. Magyarország.</b>																	
<b>a) A ménnek száma a fedezési állomásokon.</b>																	
1	Székes-Fejérvár	84	414	5	65	129	65	2	27	107	898	175	63	223	17	326	94
2	Nagy-Kőrös	62	380	6	90	165	78	1	31	—	813	104	90	278	26	214	101
3	Debreczen	74	332	9	118	121	63	—	81	—	798	70	119	180	64	260	105
4	Sepsi-Szent-György	33	105	8	49	53	21	—	63	—	332	26	53	78	61	79	35
	Összesen	253	1.231	28	322	468	227	3	202	107	2.841	375	325	759	168	879	335
<b>II. H.-Szlavonországek.</b>																	
1	Zágráb	17	145	—	21	—	—	3	86 <sup>1)</sup>	5	277	6	14	24	—	159	74
	Magyarbirodalom összesen	270	1.376	28	343	468	227	6	288	112	3.118	381	339	783	168	1.038	409
<b>I. Magyarország.</b>																	
<b>b) Bérbe adott ménnek száma.</b>																	
1	Székes-Fejérvár	29	21	—	4	8	—	—	—	—	62	13	3	15	—	31	—
2	Nagy-Kőrös	9	36	3	1	7	1	—	2	—	59	15	4	24	2	14	—
3	Debreczen	28	28	2	3	9	2	—	2	—	74	4	3	28	1	38	—
4	Sepsi-Szent-György	1	2	1	—	—	—	—	1	—	5	2	1	—	1	1	—
	Összesen	67	87	6	8	24	3	—	5	—	200	34	11	67	4	84	—
<b>II. H.-Szlavonországek.</b>																	
1	Zágráb	—	3	—	—	—	—	—	1	—	4	1	1	—	—	1	1
	Magyarbirodalom összesen	67	90	6	8	24	3	—	6	—	204	35	12	67	4	85	1
	Mindössze	337	1.466	34	351	492	230	6	294	112	3.322	416	351	850	172	1.123	410

1) Normandiai fajta.

## 33. Az országos fedező ménnek, valamint a bérmenek által fedezett kanczák száma és a befolyt fedeztetési, illetőleg bérdíjak.

A méntelep megnevezése	A fedező ménnek			Fedeztetési díj fejében befolyt összesen	Ebből esik átlag egy		A bérmenek			Befolyt bérdíj	
	száma	átlag	átlag		ménre	kanczára	száma	átlag	átlag	összesen	átlag
		összesen	egyenkint	egyenkint				fedezett kanczák száma	korona		korona
<b>I. Magyarország.</b>											
Székes-Fejérvár	898	41.394	45'3	273.614	305	6'61	62	2.347	27'6	64.700	1.043
Nagy-Kőrös	813	38.358	48'6	293.538	361	7'65	59	2.047	30'0	47.700	808
Debreczen	798	33.815	43'0	208.794	262	6'17	74	1.752	32'9	57.600	779
Sepsi-Szent-György	332	14.571	44'4	75.588	228	5'19	5	215	26'0	5.600	1.120
Összesen	2.841	128.138	45'3	851.534	300	6'65	200	6.361	27'6	175.600	878
<b>II. Horvát-Szlavonországek.</b>											
Zágráb	277	12.879	46'5	39.060	141	3'03	4	82	20'5	1.600	400
Magyarbirodalom összesen	3.118	141.017	45'2	890.594	286	6'32	204	6.443	31'6	177.200	869

## 34. A m. kir. állami ménesek Magyarországon.

## a) A ménesek loállománya, forgalma és a befolyt fedeztetési díjak 1898-ban.

Sorszám	A ménesbirtok neve	Összes loállomány			Befolyt fedeztetési díj	Méntelepeknek átengedett mén Anyakanczától beszátozott a ménesbe	Eladatott az év folyamán					Egészségi állapot		
		Fedező törzsmének	Fedezett magán-kanczák	darab			korona	darab	mén	kancza	herélt, nyerges, hámos stb.	összesen	koronáért	megbefe-gedett
					darab	korona								
1	Kis-Bér	712	16	228	141.800	35	13	5	43	27	75	103.138	86'8	2'7
2	Bábolna	602	7	67	968	22	16	3	36	25	64	57.050	52'6	3'2
3	Mezőhegyes	2.102	40	1.012	17.850	166	—	92	70	159	321	244.494	77'0	6'0
4	Fogarás	359	9	1	40	14	11	—	14	13	27	13.932	44'0	4'7
	Összesen	3.775	72	1.308	160.658	237	40	100	163	224	487	418.614	71'8	4'9

## b) A m. kir. állami ménesek loállománya Magyarországon 1898-ban fajok szerint.

A ménesek megnevezése	Összes loállomány	L ó á l l o m á n y																					
		m é n e k								k a n e z á k								növendékllovak	herétek	használati lovak	eladó v. selejt.		
		angol		arab		Nonius	Gidran	norfolki	lipiczai	nóri	angol		arab		Nonius	Gidran	norfolki					lipiczai	nóri
		telvér	fajta	telvér	fajta						telvér	fajta	telvér	fajta									
Mezőhegyes	2.102	3	16	—	—	18	3	—	—	—	104	—	—	181	84	—	—	—	1.461	—	232	—	
Kis-Bér	712	14	1	—	—	—	—	—	—	14	176	—	—	—	—	—	—	—	395	23	89	—	
Bábolna	602	—	—	5	2	—	—	—	—	—	40	138	—	—	—	—	—	358	11	48	—		
Fogarás	359	—	3	—	—	—	—	6	—	—	44	—	3	—	—	58	—	193	3	46	3		
Összesen	3.775	17	20	5	2	18	3	—	6	—	14.324	40	141	181	84	—	58	—	2.407	37	415	3	

## 35. A közvágóhidak száma és a közfogyasztásra levágott állatok kimutatása 1893-tól 1898-ig Magyarországon.

É v	A közvágóhidak száma	L e v á g o t t á l l a t o k										
		szarvasmarha				bivaly	borjú	juh		kecske		sertés
		bika	ékor	tehén	növend.-marha			őreg	bárány	őreg	gödölye	
<b>a) Szám szerint.</b>												
1893	2.022	10.198	166.838	204.026	81.211	4.637	375.604	934.284	651.430	23.093	26.152	640.505
1894	2.096	10.404	172.025	232.981	110.837	9.072	437.758	998.413	636.392	22.792	28.687	834.884
1895	2.078	8.816	178.467	275.745	142.021	6.770	483.459	991.524	659.461	32.193	39.373	799.344
1896	2.051	9.093	179.294	311.447	125.817	6.208	508.484	787.702	636.858	31.916	28.546	773.351
1897	2.081	11.191	181.660	300.519	142.321	9.823	496.040	792.762	594.095	23.584	27.719	692.505
1898	2.123	13.630	196.604	292.652	133.344	10.492	495.308	769.822	561.786	22.155	32.670	739.149
<b>b) Százezer lakosra számítva.</b>												
1893	13 <sup>5</sup>	68	1.114	1.362	542	31	2.508	6.238	4.350	154	175	4.277
1894	13 <sup>4</sup>	67	1.100	1.490	709	58	2.800	6.387	4.071	146	183	5.340
1895	13 <sup>0</sup>	55	1.128	1.744	898	42	3.057	6.269	4.169	203	249	5.054
1896	12 <sup>7</sup>	57	1.120	1.946	786	39	3.177	4.922	3.979	199	178	4.832
1897	12 <sup>8</sup>	69	1.121	1.855	879	61	3.062	4.894	3.667	146	171	4.275
1898	12 <sup>9</sup>	83	1.198	1.783	813	64	3.019	4.691	3.424	135	199	4.505

## 36. Az állatvásárok forgalma a Magyarbirodalomban 1898. évben.

Közjogi alkatrész	Az állatvásárok száma	F e l h a j t a t o t t				E l a d a t o t t			
		szarvasmarha	ló	juh	sertés	szarvasmarha	ló	juh	sertés
		d a r a b							
I. Magyarország	4.592	5.297.928	2.042.019	1.196.080	917.501	1.818.945	485.793	540.538	412.248
II. Horvát-Szlavonország.	837	725.606	177.077	62.263	216.947	225.635	47.159	26.542	101.353
Magyarbirodalom	5.429	6.023.534	2.219.096	2.258.343	1.134.448	2.044.580	532.952	567.080	513.601

## 37. Az állatvásárok forgalma 1898-ban főbb piacokonkint.

## a) Felhajtás és eladás.

Folyó szám	A piac neve	A tartott vásárok száma	A vásár tartama alatt az időjárás a vás. szempontjából			F e l h a j t a t o t t				E l a d a t o t t			
			kedvező	tűrhető	kedvetlen	szarvasmarha	ló és esikó	juh	sertés	szarvasmarha	ló és esikó	juh	sertés
			v o l t										
<b>I. Magyarország.</b>													
1	Bánffy-Hunyad	8	5	1	2	29.722	3.707	23.821	5.238	19.400	1.380	21.144	4.600
2	Beregszász	7	6	—	1	11.582	2.701	—	2.652	6.005	1.161	—	1.666
3	Besztercze	4	2	2	—	25.165	4.300	1.315	2.040	8.443	2.054	455	846
4	Budapest <sup>1)</sup>	7	7	—	—	2.402	13.495 <sup>2)</sup>	—	—	1.881	3.426	—	—
5	Csáktornya	6	5	1	—	27.214	14.252	—	—	13.768	7.150	—	—
6	Debreczen	5	2	3	—	33.945	17.965	195.170	11.500	13.767	6.430	69.262	7.211
7	Dicső-Szent-Márton	4	3	1	—	12.631	1.137	—	—	3.804	293	—	—
8	Eperjes	6	6	—	—	14.474	2.347	10.762	4.228	4.500	520	5.358	1.936
9	Érsekújvár	8	4	3	1	5.435	4.768	460	267	3.414	2.049	400	220

<sup>1)</sup> E kimutatásba csupán az országos állatvásárok adatai vettek föl, a heti vásárok pedig nem, innen a nagy eltérés Budapest székes-fővárosnak itt és a 39. sz. táblán kimutatott adatai között. — <sup>2)</sup> 3 luxuslovasár.

## 38. A hasznos háziállatok betegségei 1891-től 1898-ig.

Az állatok részletezése; év	Lépfene	Veszetheg	Takonykór	Száj-és kórromfajás	Ragadós tüdőlob	Himlő	Rüh	Orbáncz	Bivaly-vész	Sertésvész	Valamennyi ragadós betegség	Egyéb betegségek	Összesen	A ragadós	Az egyéb												
														k ö v e t k e z t é b e n												betegségekben elhullt vagy kiirtott összes állatok értéke 1000 kor-ban	
														e l h u l l t v a g y k i i r t o t t á l l a t o k s z á m a													
<b>a) Magyarország.</b>																											
<b>1. Ló.</b>																											
Átlag 1891—95	264	12	944	—	—	—	57	—	—	—	1.277	7.377	8.654	240 <sup>9</sup>	1.401 <sup>3</sup>												
1896	190	21	681	—	—	—	56	—	—	—	948	9.548	10.496	179 <sup>2</sup>	1.820 <sup>5</sup>												
1897	197	22	931	—	—	—	67	—	—	—	1.217	9.141	10.358	230 <sup>1</sup>	1.742 <sup>9</sup>												
1898	218	11	1.745	—	—	—	42	—	—	—	2.016	10.790	12.806	378 <sup>5</sup>	2.059 <sup>2</sup>												
<b>2. Szarvasmarha.</b>																											
Átlag 1891—95	2.064	46	—	175	3.197	—	1	—	139	—	5.622	8.298	13.920	868 <sup>0</sup>	1.277 <sup>0</sup>												
1896	1.703	83	—	824	1.104	—	2	—	333	—	4.049	10.550	14.599	660 <sup>9</sup>	1.631 <sup>5</sup>												
1897	1.739	122	—	235	997	—	—	—	94	—	3.187	11.015	14.202	520 <sup>2</sup>	1.703 <sup>4</sup>												
1898	1.789	35	—	122	648	—	—	—	270	—	2.864	11.794	14.658	473 <sup>7</sup>	1.844 <sup>5</sup>												
<b>3. Juh.</b>																											
Átlag 1891—95	1.508	13	—	35	—	775	401	—	—	—	2.732	36.463	39.195	47 <sup>6</sup>	492 <sup>1</sup>												
1896	800	70	—	188	—	254	157	—	—	—	1.469	29.508	30.977	35 <sup>3</sup>	392 <sup>7</sup>												
1897	968	45	—	48	—	1.526	176	—	—	—	2.763	65.150	67.913	66 <sup>4</sup>	867 <sup>1</sup>												
1898	1.110	7	—	95	—	569	926	—	—	—	2.707	59.348	62.055	64 <sup>6</sup>	790 <sup>9</sup>												
<b>4. Sertés.</b>																											
Átlag 1891—95	—	61	—	328	—	105	—	32.785	—	72.475	105.754	21.225	126.979	2.968 <sup>7</sup>	766 <sup>3</sup>												
1896	—	91	—	80	—	—	—	21.306	—	670.835	692.312	15.825	708.137	21.570 <sup>0</sup>	496 <sup>3</sup>												
1897	—	64	—	13	—	—	—	8.400	—	372.561	381.038	18.820	399.858	11.875 <sup>4</sup>	587 <sup>1</sup>												
1898	—	51	—	—	—	—	—	5.779	—	212.706	218.536	18.415	236.951	6.803 <sup>4</sup>	579 <sup>0</sup>												
<b>Hasznos háziállatok együtt.</b>																											
Átlag 1891—95	3.836	132	944	538	3.197	880	459	32.785	139	72.475	115.385	73.363	188.748	4.125 <sup>2</sup>	3.936 <sup>7</sup>												
1896	2.693	265	681	1.092	1.104	254	215	21.306	333	670.835	698.778	65.431	764.209	22.445 <sup>4</sup>	4.341 <sup>0</sup>												
1897	2.904	253	931	296	997	1.526	243	8.400	94	372.561	388.205	104.126	492.331	12.692 <sup>1</sup>	4.900 <sup>5</sup>												
1898	3.117	104	1.745	217	648	569	968	5.779	270	212.706	226.123	100.347	326.470	7.720 <sup>2</sup>	5.273 <sup>6</sup>												
<b>b) Horvát-Szlavonországek.</b>																											
<b>1. Ló.</b>																											
Átlag 1891—95	18	1	56	—	—	—	57	—	—	—	132	1.157	1.289	14 <sup>7</sup>	57 <sup>4</sup>												
1896	5	—	28	—	—	—	7	—	—	—	40	—	40	4 <sup>8</sup>	—												
1897	8	—	25	—	—	—	14	—	—	—	47	693	740	5 <sup>7</sup>	83 <sup>1</sup>												
1898	7	1	26	—	—	—	3	—	—	—	37	1.539	1.576	4 <sup>4</sup>	184 <sup>4</sup>												
<b>2. Szarvasmarha.</b>																											
Átlag 1891—95	201	4	—	9	—	—	—	—	—	—	214	2.284	2.498	25 <sup>3</sup>	93 <sup>1</sup>												
1896	113	7	—	—	—	—	1	—	—	—	121	32	153	11 <sup>9</sup>	2 <sup>8</sup>												
1897	142	1	—	42	—	—	—	—	—	—	185	3.494	3.679	18 <sup>2</sup>	334 <sup>3</sup>												
1898	238	9	—	—	—	—	—	—	16	—	263	2.911	3.174	25 <sup>4</sup>	276 <sup>3</sup>												
<b>3. Juh.</b>																											
Átlag 1891—95	13	—	—	28	—	151	—	—	—	—	192	2.769	2.961	2 <sup>0</sup>	18 <sup>2</sup>												
1896	1	—	—	—	—	131	—	—	—	—	132	—	132	1 <sup>3</sup>	—												
1897	1	—	—	—	—	1.397	—	—	—	—	1.398	2.880	4.278	14 <sup>0</sup>	28 <sup>8</sup>												
1898	25	—	—	—	—	9.080	—	—	—	—	9.105	7.707	16.8.2	91 <sup>1</sup>	77 <sup>1</sup>												
<b>4. Sertés.</b>																											
Átlag 1891—95	46	4	—	14	—	—	—	529	—	—	593	3.789	4.382	13 <sup>0</sup>	36 <sup>3</sup>												
1896	26	—	—	—	—	—	—	416	—	70.385	70.827	—	70.827	1.416 <sup>5</sup>	—												
1897	50	2	—	—	—	—	—	172	—	7.887	8.111	1.144	9.255	162 <sup>2</sup>	22 <sup>9</sup>												
1898	—	1	—	—	—	—	—	64	—	3.537	3.602	3.664	7.266	72 <sup>0</sup>	73 <sup>3</sup>												
<b>Hasznos háziállatok együtt.</b>																											
Átlag 1891—95	278	9	56	51	—	151	57	529	—	—	1.131	9.999	11.130	35 <sup>0</sup>	205 <sup>0</sup>												
1896	145	7	28	—	—	131	8	416	—	70.385	71.120	32	71.152	1.434 <sup>5</sup>	2 <sup>8</sup>												
1897	201	3	25	42	—	1.397	14	172	—	7.887	9.741	8.211	17.952	200 <sup>1</sup>	477 <sup>1</sup>												
1898	270	11	26	—	—	9.080	3	64	16	3.537	13.007	15.821	28.828	192 <sup>9</sup>	611 <sup>1</sup>												

## 39. A budapesti szarvasmarha-, borjú- és juhvásár forgalma 1881-től 1898-ig. 1)

É v	F e l h a j t á s										átlag hetenkint
	ökör	bika	bivaly	fejőstehén	vágótehén	borjú	juh	bárány	összesen		
	d a r a b										
Átlag 1881—1885	59.925	—	6.266	11.263	34.264	64.193	68.870	29.009	273.790	5.265	
» 1886—1890	97.204	2.167	4.232	11.532	43.466	99.595	88.778	38.091	385.065	7.405	
1891	109.433	4.081	3.015	11.726	45.383	97.549	290.069	39.442	600.698	11.552	
1892	94.471	2.609	1.281	11.357	28.846	92.162	128.408	44.649	403.783	7.765	
1893	91.096	2.457	1.267	11.385	25.184	107.807	124.749	52.729	416.674	8.013	
1894	120.107	4.666	4.432	11.963	36.081	111.958	136.467	54.663	480.337	9.237	
1895	122.547	3.882	4.790	9.095	43.437	139.690	159.091	62.748	545.280	10.486	
Átlag 1891—1895	107.531	3.539	2.957	11.105	35.786	109.833	167.757	50.846	489.354	9.411	
1896	117.223	3.753	3.802	9.628	45.632	153.966	188.665	62.843	585.512	11.260	
1897	103.470	4.917	4.541	1.159	42.293	138.045	111.075	53.708	459.208	8.831	
1898	118.083	6.987	5.852	8.080	41.280	124.911	81.647	42.923	429.763	8.265	

1) Jegyzetet lásd a 99. lapon. — 2) Ezenkívül 978 keeske.

## Az állatvásárok forgalma 1898-ban főbb piaczonkint.

## b) Eladási árak.

Az állatnem és faj megnevezése		Egység (darab vagy pár)	á r k o r o n á k b a n											
			Legalacsonyabb Legmagasabb	Legalacsonyabb Legmagasabb	Legalacsonyabb Legmagasabb	Legalacsonyabb Legmagasabb	Legalacsonyabb Legmagasabb	Legalacsonyabb Legmagasabb	Legalacsonyabb Legmagasabb	Legalacsonyabb Legmagasabb	Legalacsonyabb Legmagasabb	Legalacsonyabb Legmagasabb	Legalacsonyabb Legmagasabb	Legalacsonyabb Legmagasabb
<b>I. Szarvasmarhavásár.</b>			Maros-Vásárh.	Medgyes	Magyar-Lápos	Debrecen	Gyula	Nagy-Enyed	Munkács	Torda	Erzsébetváros	Bánffy-Hunyad	Virovitica	Zágráb
Jármos ökör (magyar)	első minőségű ... pár	600	800	700 880	400 800	380 800	700 860	560 720	630 780	430 940	560 900	680 850	440 800	—
	közép »	400	680	580 700	240 400	460 700	520 680	480 660	490 614	340 620	440 620	620 760	400 560	—
	alárend. »	300	560	360 520	200 340	320 500	364 560	320 500	340 460	300 480	320 460	450 624	320 400	—
	mustra-ökör »	200	500	300 360	—	300 500	340 520	—	200 450	260 360	320 520	400 520	500 800	—
Jármos ökör (tarka)	első minőségű ... »	600	900	500 900	—	550 560	—	—	450 560	—	600 1000	—	240 1000	320 700
	közép »	480	640	480 720	—	400 500	—	—	320 430	—	460 720	—	200 700	280 600
	alárend. »	300	520	400 600	—	360 420	—	—	240 360	—	380 560	—	360 600	260 440
	mustra-ökör »	280	500	360 480	—	330 340	—	—	140 240	—	360 620	—	200 400	210 540
Magyar fajú tinó	2 évesig ... »	160	500	200 300	—	200 300	230 360	116 280	260 340	150 240	80 280	200 320	160 360	—
	3 »	360	520	280 400	120 300	240 400	330 480	140 400	290 360	240 330	100 720	290 450	200 400	—
	4 »	360	660	320 600	200 410	300 500	460 650	160 560	400 560	280 400	200 560	600 652	320 500	—
Tarka szőr.tinó	2 évesig ... »	200	440	300 500	—	—	—	160 240	92 190	—	120 360	—	120 200	90 360
	3 »	300	600	400 600	—	460 500	—	—	40 410	—	140 600	—	160 280	130 450
Magyar fajú tehén	fris fejtés ... drb	120	260	160 200	—	160 260	124 248	76 220	140 240	120 260	100 320	80 180	80 190	—
	borjas (hasas) »	120	220	140 180	66 200	150 240	140 300	64 220	140 202	110 220	100 220	80 180	100 210	—
	levágásra »	90	220	140 200	70 220	110 260	104 210	116 176	130 180	80 100	80 190	70 180	90 200	—
Tarka szőrü tehén	fris fejtés ... »	200	300	240 300	—	240 320	196 370	160 200	100 160	—	150 400	—	70 230	80 190
	borjas (hasas) »	160	320	220 280	—	200 280	210 390	112 230	80 160	—	140 320	—	90 240	120 270
	levágásra »	160	280	200 350	—	200 300	128 250	—	80 130	—	120 280	—	90 200	60 160
Magyar fajú üsző	2 évesig ... »	60	180	120 140	40 160	70 150	56 130	28 84	90 120	90 140	30 120	60 180	36 80	—
	3 »	100	180	120 180	—	100 160	82 200	44 112	100 150	110 180	60 160	76 160	56 100	—
	előhasú »	100	240	130 180	—	100 160	108 240	80 122	120 160	120 200	90 200	60 160	60 110	—
Tarka szőr.üsző	2 évesig ... »	80	200	140 160	—	140 160	76 160	—	70 120	—	60 120	—	30 80	60 20
	előhasú »	120	280	140 160	—	160 200	130 280	—	80 130	—	120 280	—	60 110	50 150
Borju	szópós »	20	30	20 32	20 40	16 50	24 48	16 28	16 32	30 60	14 36	10 60	—	—
	választ. (rugott) »	30	90	40 60	24 60	30 120	48 128	20 60	26 40	60 110	24 70	16 70	—	—
Bivalyökör	pár	80	400	320 400	—	460 560	440 620	220 640	—	120 680	180 440	400 660	—	—
Bivalytehén	drb	120	200	160 180	90 260	120 180	—	140 230	—	140 220	120 240	160 260	—	—
Bivalyborju	»	8	30	20 80	24 76	50 60	—	12 36	—	28 70	10 50	16 60	—	—
<b>2. Lóvásár.</b>			Bács-Kula	Gyula	Rima-Szombat	Karczag	Nagy-Körös	Temesvár	Sopron	Buda-pest	Debrecen	Szeged	NuSTAR	Koprivnica
Igás ló	I. rendű nehéz drb	360	470	480 850	320 500	240 440	—	—	420 1160	210 450	300 400	—	380 700	—
	II. r. könnyű »	240	420	320 680	180 400	120 360	300 640	100 320	300 760	150 440	160 300	120 320	160 440	150 400
	III. rendű (kis-gazda czéljaira) »	130	200	144 290	60 260	40 240	120 400	40 220	160 520	92 280	60 240	80 220	60 360	80 260
Kocsiló (nehéz)	»	200	350	460 700	320 600	300 400	350 440	220 1400	320 840	200 2400	400 600	—	120 440	240 600
» (könnyű)	»	160	242	520 800	240 400	180 440	270 560	150 800	170 1020	260 1700	400 800	170 700	—	160 300
Hátasló	»	200	440	290 640	220 600	240 680	—	240 800	190 840	200 2000	640 1200	210 960	—	400 500
Levágásra	»	—	—	—	50 100	80 120	50 90	40 100	32 170	30 170	50 120	50 150	60 160	—
Csikó 1 évesig	»	60	100	38 90	50 100	30 160	50 200	20 130	70 300	70 200	50 180	24 100	—	60 200
» 2 »	»	130	230	60 152	70 160	60 200	80 260	40 200	100 450	100 300	80 240	40 260	—	120 300
» 3 »	»	160	400	90 304	100 300	80 300	130 360	50 400	160 700	132 540	120 360	80 340	—	200 400
» 4 »	»	200	560	124 450	140 500	120 500	200 500	70 800	190 760	200 700	200 700	130 540	—	240 480
<b>3. Juhvásár.</b>			Debrecen	Karánsebes	Karczag	Rima-Szombat	Nagy-Szében	Korpona	Magyar-Lápos	Szászsebes	Gyula	Bács-Kula	Djakovo	Golubinci
Kos	drb	16	40	10 40	10 36	14 20	10 40	16 36	—	12 36	13 25	22 28	12 18	—
Anya	»	8	20	10 40	8 16	8 16	6 22	8 18	6 15	13 18 <sup>50</sup>	11 23	16 22	12 18	8 14
Bárány	»	5	8 <sup>50</sup>	3 10	4 10	2 4	1 <sup>00</sup> 5	4 7	—	2 6	6 10	8 12	8 16	6 8
» fiatal	»	9	15	5 24	9 14	8 15	8 20	—	—	8 12	11 18	12 14	10 16	—
» öreg	»	12	17 <sup>25</sup>	6 28	12 17	10 18	8 20	—	—	10 14	10 23	12 18	12 20	—
Mustrabirka	»	7	13	6 10	6 14	6 10	6 24	—	4 10	—	10 16	10 14	10 16	—
<b>4. Sertésvásár.</b>			Gyula	Debrecen	Nagy-Várad	Szatmár-Németi	Munkács	Eperjes	Szikszó	Pápa	Temerin	Karczag	Podgorač	Šid
Kan	drb	90	160	80 100	80 100	—	40 100	52 100	40 90	40 80	50 100	—	70 130	40 90
Kocsa (anya)	»	76	130	60 80	50 90	40 100	70 120	50 100	32 100	36 70	80 120	50 120	80 140	40 90
Süldő 1 évesig	»	56	76	60 80	36 80	24 60	16 50	36 96	10 60	16 36	28 46	28 50	20 50	20 60

## Az állatvásárok forgalma 1898-ban főbb piaczonkint.

Folyó szám	A piac neve	A tartott vásárok száma	A vásár tartama alatt az időjárás a vás. szempontjából			Felhajtott				Eladott			
			kedvező	tűrhető	kedvezőtlen	szarvasmarha	ló és csikó	juh	sertés	szarvasmarha	ló és csikó	juh	sertés
10	Erzsébetváros	6	4	—	2	35.495	4.812	178	—	9.830	885	178	—
11	Győr	7	6	—	1	15.545	12.128	872	—	8.453	6.705	872	—
12	Gyula	4	3	1	—	21.186	31.630	33.100	6.940	9.300	8.845	18.148	2.382
13	Gyula-Fehérvár	4	3	—	1	23.592	1.497	153	914	7.214	675	80	520
14	Hátszeg	2	2	—	—	23.650	781	10.174	947	5.687	315	7.782	509
15	Hódmező-Vásárhely	5	3	—	2	9.396	16.965	2.997	5.101	6.093	7.384	730	3.201
16	Homonna	8	5	1	2	7.931	1.921	650	—	3.326	401	456	—
17	Huszt	6	5	1	—	19.598	3.239	—	1.224	3.143	436	—	442
18	Karánsebes	4	4	—	—	8.448	966	15.858	582	5.915	531	8.952	428
19	Karczag	5	5	—	—	6.951	4.055	7.488	1.085	2.914	827	3.678	416
20	Kassa	5	4	1	—	6.843	1.691	7.610	807	3.698	596	4.847	367
21	Kis-Kún-Halás	4	4	—	—	10.540	5.971	6.025	1.442	4.528	876	2.806	456
22	Korpona	8	5	2	1	11.382	512	9.770	1.041	4.863	213	5.165	399
23	Kőhalom	4	4	—	—	28.550	6.632	200	470	8.429	2.116	30	250
24	Körmend	11	7	3	1	18.012	3.700	—	—	9.173	1.177	—	—
25	Kula	3	1	—	2	4.983	10.616	4.033	1.725	1.155	657	1.495	915
26	Lippa	4	—	4	—	6.229	910	12.362	2.062	5.567	470	11.565	1.772
27	Lugos	4	3	—	1	10.690	3.432	2.572	3.370	7.277	1.153	2.150	2.720
28	Magyar-Lápos	4	4	—	—	37.943	2.770	6.690	2.480	5.313	768	3.801	1.192
29	Máramaros-Sziget	5	3	—	2	34.860	6.887	3.362	1.896	12.832	1.846	1.524	815
30	Maros-Vásárhely	5	5	—	—	35.201	3.163	—	1.665	14.839	1.713	—	1.077
31	Medgyes	4	3	1	—	37.250	2.382	1.760	—	12.986	1.191	1.101	—
32	Mező-Túr	4	4	—	—	8.890	3.111	6.006	1.951	3.624	1.483	2.131	1.131
33	Mohács	6	2	3	1	8.042	14.838	—	6.401	2.218	935	—	3.129
34	Munkács	7	7	—	—	10.075	1.036	—	6.653	7.171	634	—	4.935
35	Nagy-Enyed	4	3	—	1	39.482	806	546	1.003	6.570	141	292	330
36	Nagy-Kanizsa	6	4	2	—	10.509	4.600	—	—	5.123	1.479	—	—
37	Nagy-Kőrös	4	2	2	—	14.480	5.380	2.700	4.030	5.114	1.277	855	2.429
38	Nagy-Szeben	3	2	—	1	17.670	3.950	20.000	360	8.343	1.740	14.271	263
39	Nagy-Várad	4	3	1	—	17.340	9.379	1.450	13.485	14.367	7.527	1.010	9.650
40	Nyiregyháza	4	2	—	2	5.927	5.755	975	800	3.414	1.688	360	400
41	Pápa	7	6	1	—	20.043	8.466	—	11.089	10.525	2.729	—	6.859
42	Pécs	6	4	1	1	13.165	12.230	—	2.603	3.056	1.895	—	973
43	Rima-Szombat	6	2	3	1	15.767	11.267	16.872	577	4.241	1.340	7.917	365
44	Segesvár	3	3	—	—	15.764	2.361	—	—	6.692	763	—	—
45	Sopron	8	4	1	3	4.044	13.010	40	2.803	2.971	4.763	40	2.309
46	Sabadka	5	5	—	—	11.292	7.096	10.430	2.499	5.931	2.040	4.292	2.077
47	Szamosujvár	4	2	1	1	14.131	1.417	10.710	1.474	6.896	437	5.719	1.298
48	Szász-Régen	4	3	1	—	41.574	5.100	5.950	1.155	20.237	2.223	4.473	923
49	Szász-Sebes	5	4	—	1	19.083	1.320	14.736	337	7.609	447	12.631	131
50	Szatmár-Németi	6	5	—	1	16.825	9.771	4.989	12.587	7.959	2.137	1.747	5.923
51	Szeged	5	5	—	—	13.633	19.682	3.912	10.825	6.189	2.087	1.736	4.379
52	Székes-Udvarhely	4	3	1	—	19.749	1.727	—	—	5.130	676	—	—
53	Székes-Fejérvár	5	3	2	—	13.824	12.794	3.214	1.752	7.500	7.866	1.053	1.345
54	Szikszó	5	4	1	—	14.244	10.183	4.982	3.349	6.150	3.220	1.886	1.609
55	Temerin	3	2	—	1	2.843	1.915	1.162	1.831	1.306	372	239	1.094
56	Temesvár	5	1	2	2	16.175	21.330	1.035	9.068	8.245	4.667	652	4.142
57	Torda	5	4	1	—	37.958	2.429	1.067	918	11.625	1.049	260	368
58	Ujvidék	4	4	—	—	7.817	12.943	882	866	904	648	338	692
59	Ungvár	8	7	—	1	38.218	9.429	500	—	9.396	1.446	50	—
60	Zala-Egerszeg	9	7	2	—	31.408	3.721	—	—	11.462	887	—	—
61	Zombor	4	4	—	—	7.898	12.666	2.683	6.162	2.594	1.174	738	2.230
<b>II. Horvát-Szlav.</b>													
1	Djakovo	4				14.339	6.817	5.800	12.053	3.125	1.649	1.419	4.478
2	Golubinci	2				1.911	1.340	2.235	4.680	595	589	1.029	2.061
3	Koprivnica	3				13.571	7.397	—	253	2.860	599	—	99
4	Nuštár	5				2.982	6.474	898	4.083	1.288	952	293	1.533
5	Podgorac	1				2.160	1.220	—	6.600	545	295	—	1.295
6	Észék	5				3.047	8.080	179	5.150	1.322	1.134	62	1.696
7	Šid	3				5.376	4.057	2.000	17.747	1.533	548	172	6.501
8	Varazsd	5				7.551	4.986	—	—	2.037	809	—	—
9	Virovitica	4				16.359	5.071	570	3.857	5.112	1.303	436	1.253
10	Zágráb	6				23.266	10.036	380	10.154	4.733	1.591	350	1.461
11	Zimony	2				404	299	1.663	1.274	55	65	672	1.014

## a) Sertésforgalom.

Év és hónap	Az előző év végén maradt állomány	Felszállított				Elszállított							
		belföldről	Szerbiából	Romániából	összesen	Buda-pestre	egyéb belföldre	Bécsbe	osztrák tartományokba	Német-birodalomba	Egy-Államokba	szappan-gyar.-ban feldolg.	összesen
d a r a b s e r t é s													
1892 ...	133.009	554.627	155.761	4.675	715.063	181.432	80.883	59.294	149.380	274.280	998	4.349	750.616
1893 ...	97.546	526.742	167.637	14.933	709.312	225.277	57.749	54.585	104.493	235.888	2.045	3.961	683.998
1894 ...	122.860	636.912	250.259	17.539	904.710	228.860	116.542	36.488	172.381	349.775	873	5.070	909.989
1895 ...	117.581	214.469	112.882	2.507	329.858	150.535	70.221	56.984	59.294	72.645	—	17.087	426.766
1896 ...	20.673	27.670	42.231	—	69.901	42.471	10.870	13.357	16.217	44	—	1.619	84.578
1897 ...	5.996	41.320	114.824	—	156.144	72.041	32.602	10.329	24.470	—	—	1.738	141.180
1898 ...	20.960	77.935	89.962	—	167.897	77.575	34.157	16.603	23.821	—	—	1.220	153.376
Ebből:	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Január	—	3.136	9.425	—	12.561	11.091	1.836	328	1.494	—	—	191	14.940
Február	—	4.317	5.300	—	9.617	6.643	1.887	458	1.302	—	—	88	10.378
Márcz.	—	9.451	8.629	—	18.080	6.263	2.031	797	1.080	—	—	154	10.325
Április	—	13.089	6.480	—	19.569	4.688	2.343	629	1.600	—	—	99	9.359
Május	—	8.374	8.053	—	16.427	5.535	2.219	675	1.395	—	—	90	9.914
Junius	—	10.404	5.583	—	15.987	5.662	3.114	1.588	1.386	—	—	61	11.811
Julius	—	5.145	4.450	—	9.595	5.333	3.874	766	1.259	—	—	44	11.276
Aug.	—	5.781	4.490	—	10.271	3.449	3.018	704	1.755	—	—	47	8.973
Szept.	—	6.874	10.529	—	17.403	6.460	4.646	2.089	2.490	—	—	86	15.771
Október	—	2.905	8.056	—	10.961	6.319	4.033	3.979	2.594	—	—	112	17.037
Nov.	—	3.482	7.941	—	11.423	6.339	3.041	2.252	3.729	—	—	97	15.458
Decz.	—	4.977	11.026	—	16.003	9.793	2.115	2.338	3.737	—	—	151	18.134

## b) Átlagárak.

Év és hónap	A m a g y a r				A szerbiai
	nehéz	könnyű	öreg nehéz	vidéki	
sertés átlagára kilogrammonként fillérekben					
1892 ...	91'80—92'80	91'40—93'00	87'60—89'40	87'00—93'20	85'80—90'80
1893 ...	94'80—96'20	94'60—96'20	90'80—92'80	88'80—94'20	85'60—92'00
1894 ...	92'60—93'80	91'80—93'20	88'20—90'00	87'60—92'80	84'40—91'00
1895 ...	97'80—99'60	95'80—97'80	86'00—88'00	86'80—90'20	92'80—98'20
1896 ...	102'20—104'20	95'00—98'20	93'00—95'00	—	100'80—106'20
1897 ...	106'00—108'80	104'80—107'60	—	—	100'20—105'60
1898 ...	109'00—110'60	109'00—110'80	100'60—102'40	—	105'00—109'20
Ebből: Január	100'50—102'50	100'50—104'20	—	—	94'80—100'10
Február	106'00—108'00	104'10—108'50	—	—	102'50—106'50
Márczius	111'50—112'12	110'20—112'60	—	—	106'14—110'14
Április	116'12—118'12	116'40—118'20	—	—	112'16—116'14
Május	120'12—122'60	116'10—118'20	114'00—114'60	—	114'00—118'20
Junius	116'00—116'60	114'16—116'10	—	—	114'00—116'40
Julius	116'08—116'18	116'18—118'12	—	—	116'40—118'12
Augusztus	116'12—118'60	116'16—116'18	—	—	111'00—118'12
Szeptember	108'16—110'10	110'12—112'20	—	—	106'40—110'10
Október	98'40—100'60	100'20—100'18	—	—	92'14—100'00
November	96'16—98'10	98'60—100'20	94'10—96'10	—	92'14—96'60
Deczember	96'40—98'20	98'00—100'00	92'80—96'00	—	88'16—94'16

## 41. Győr sertésforgalma 1898. évben.

H ó	Érkezett összesen belföldről	Elszállított				
		összesen	belföldre		Bécsbe	Ausztriába
			Győrbe	vidékre		
Január ...	5.097	4.760	272	265	3.062	1.161
Február ...	3.822	2.883	278	112	1.400	1.093
Márczius ...	4.846	3.609	459	211	1.789	1.150
Április ...	5.799	4.773	349	138	4.021	265
Május ...	2.879	5.556	462	241	4.128	725
Junius ...	4.570	6.426	400	196	4.847	983
Julius ...	4.585	5.391	404	404	3.403	1.180
Augusztus ...	3.523	3.690	497	268	2.196	729
Szeptember ...	4.264	4.920	463	414	3.032	1.011
Október ...	3.596	4.187	469	333	2.415	970
November ...	4.159	3.031	400	261	1.523	847
Deczember ...	4.394	3.728	229	131	1.958	1.410
Összesen ...	51.534	52.954	4.682	2.974	33.774	11.524

## 42. A méhészeti termelés Magyarországon 1889-től 1898-ig.

Év	A méhészaládok száma az év őszén		A termelt méz		A termelt viasz		Esett átlag egy méhészaládra	
	mozgó szerkezeti kaptárakban	közönséges kőpükben	mennyisége méter-mázsákban	értéke (mmázsáját 60 koronával számítva) koronákban	mennyisége méter-mázsákban	értéke (mmázsáját 200 kor.-ával számítva) koronákban	méz	viasz
1889 ... ..	70.430	272.567	17.484	1,049.040	897	179.400	5'10	0'26
1890 ... ..	87.062	284.758	18.183	1,090.980	1.067	213.400	4'89	0'29
1891 ... ..	107.865	356.875	20.519	1,231.140	1.299	259.800	4'42	0'28
1892 ... ..	124.618	381.240	23.384	1,403.040	1.438	287.600	4'62	0'28
1893 ... ..	131.031	390.971	22.301	1,338.060	2.467	493.400	4'27	0'47
1894 ... ..	137.051	403.896	20.170	1,210.200	1.665	333.000	3'73	0'31
1895 ... ..	148.779	432.646	27.940	1,676.400	2.627	525.400	4'81	0'45
1896 ... ..	158.997	404.520	32.371	1,942.260	2.049	409.800	5'74	0'36
1897 ... ..	196.735	443.512	32.432	1,945.920	2.235	447.000	5'05	0'35
1898 ... ..	204.574	449.090	37.431	2,245.854	2.249	449.800	5'73	0'34

## 43. A méhészeti termelés 1898-ban vármegyénként.

Folyó szám	Országrés, vármegye	A méhészaládok száma az év őszén		A termelt		Méhtermék értéke koronákban	Folyó szám	Országrés, vármegye	A méhészaládok száma az év őszén		A termelt		Méhtermék értéke koronákban
		mozgó szerkezeti kaptárakban	közönséges kőpükben	mennyisége méter-mázsákban	viasz				mozgó szerkezeti kaptárakban	közönséges kőpükben	mennyisége méter-mázsákban	viasz	
<b>a) Duna bal partja.</b>							7 Ung ... ..	200	455	6.731	292	10	19.463
1 Árva ... ..	97	627	729	27	5	2.616	8 Zemplén ... ..	390	1.653	11.491	438	21	30.464
2 Bars ... ..	213	1.109	4.761	183	13	13.558	<b>Összesen ...</b>	<b>1.837</b>	<b>12.345</b>	<b>58.013</b>	<b>3.851</b>	<b>122</b>	<b>255.498</b>
3 Esztergom ...	49	740	1.849	169	7	11.642	<b>e) Tisza bal partja.</b>						
4 Hont ... ..	184	1.435	4.258	309	14	21.294	1 Békés ... ..	28	5.730	7.576	784	23	51.646
5 Liptó ... ..	119	1.082	1.754	133	8	9.548	2 Bihar ... ..	448	2.953	13.297	892	59	65.260
6 Nógrád ... ..	269	1.809	9.988	541	27	37.908	3 Hajdú ... ..	19	1.963	2.375	247	14	17.644
7 Nyitra ... ..	431	3.527	9.376	464	34	34.734	4 Máramaros ...	160	1.950	14.780	535	43	40.638
8 Pozsony ... ..	296	2.204	9.791	640	31	44.574	5 Szabolcs ... ..	125	2.159	9.788	553	19	36.966
9 Trencsén ...	400	1.473	5.684	104	21	10.480	6 Szatmár ... ..	240	2.127	11.496	750	26	50.110
10 Turóc ... ..	95	1.002	1.143	34	6	3.194	7 Szilágy ... ..	241	1.006	6.359	280	19	20.704
11 Zólyom ... ..	134	2.231	2.867	174	12	12.784	8 Ugocsa ... ..	80	431	3.915	296	4	18.576
<b>Összesen ...</b>	<b>2.287</b>	<b>17.239</b>	<b>51.200</b>	<b>2.778</b>	<b>178</b>	<b>202.332</b>	<b>Összesen ...</b>	<b>1.341</b>	<b>18.319</b>	<b>69.586</b>	<b>4.337</b>	<b>207</b>	<b>301.544</b>
<b>b) Duna jobb partja.</b>							<b>f) Tisza-Maros szöge.</b>						
1 Baranya ... ..	243	2.814	9.463	796	44	56.692	1 Arad ... ..	212	6.528	6.537	704	45	51.286
2 Fejér ... ..	101	3.207	5.710	643	29	44.434	2 Csanád ... ..	28	4.608	1.849	598	22	40.208
3 Győr ... ..	89	1.478	4.691	299	28	23.522	3 Kr.-Szörény ...	307	5.060	16.402	1.342	101	100.718
4 Komárom ...	92	1.643	4.791	428	23	30.220	4 Temes ... ..	203	16.342	10.308	2.036	94	140.938
5 Moson ... ..	60	1.283	3.580	406	15	27.286	5 Torontál ... ..	186	31.070	6.043	3.359	76	217.078
6 Somogy ... ..	306	2.970	18.796	980	56	69.992	<b>Összesen ...</b>	<b>936</b>	<b>63.608</b>	<b>41.139</b>	<b>8.039</b>	<b>339</b>	<b>550.228</b>
7 Sopron ... ..	231	1.781	6.850	147	32	15.286	<b>g) Erdély.</b>						
8 Tolna ... ..	118	8.300	9.430	974	68	72.006	1 Alsó-Fehér ...	178	1.426	7.762	430	38	33.466
9 Vas ... ..	585	2.702	14.163	1.109	53	77.156	2 B.-Naszód ...	90	1.093	6.580	343	25	25.610
10 Veszprém ...	177	1.708	7.004	452	31	33.226	3 Brassó ... ..	26	5.852	1.698	501	31	36.270
11 Zala ... ..	640	1.235	8.917	629	31	43.910	4 Csik ... ..	61	2.124	4.790	287	24	22.022
<b>Összesen ...</b>	<b>2.642</b>	<b>29.121</b>	<b>93.395</b>	<b>6.863</b>	<b>410</b>	<b>493.730</b>	5 Fogaras ... ..	80	623	2.754	201	15	15.098
<b>c) Duna-Tisza köze.</b>							6 Háromszék ...	97	1.740	4.160	242	22	18.820
1 Bács-Bodrog	122	16.844	9.781	2.007	73	135.058	7 Hunyad ... ..	352	1.362	9.861	555	62	45.568
2 Csongrád ...	17	2.811	3.020	503	12	32.438	8 Kis-Küküllő ...	111	878	3.984	299	18	21.454
3 Heves ... ..	109	2.173	5.943	384	52	33.516	9 Kolozs ... ..	223	2.996	10.190	739	34	51.208
4 J.-N.-K.-Sz.	52	4.096	7.336	807	72	62.900	10 Maros-Torda ...	214	1.226	6.426	400	21	28.174
5 P.-P.-S.-K.-K.	194	9.371	14.095	1.365	95	100.810	11 N.-Küküllő ...	122	2.491	7.921	529	27	37.168
<b>Összesen ...</b>	<b>494</b>	<b>35.295</b>	<b>40.175</b>	<b>5.066</b>	<b>304</b>	<b>364.722</b>	12 Szeben ... ..	79	1.865	4.618	204	218	55.740
<b>d) Tisza jobb partja.</b>							13 Sz.-Doboka ...	307	1.456	10.786	884	65	66.072
1 Abauj-Torna	240	950	8.531	530	27	37.102	14 T.-Aranyos ...	138	1.732	8.965	596	39	43.620
2 Bereg ... ..	183	690	6.540	431	12	28.330	15 Udvarhely ...	121	1.783	5.087	287	50	27.310
3 Borsod ... ..	174	3.542	7.430	954	13	59.874	<b>Összesen ...</b>	<b>2.199</b>	<b>28.647</b>	<b>95.582</b>	<b>6.497</b>	<b>689</b>	<b>527.600</b>
4 Gömör ... ..	240	1.890	3.640	539	18	36.020	<b>Magyarország ...</b>	<b>11.736</b>	<b>204.574</b>	<b>449.090</b>	<b>37.431</b>	<b>2.249</b>	<b>2.695.654</b>
5 Sáros ... ..	240	350	6.330	234	10	16.014							
6 Szepes ... ..	170	2.815	7.320	433	11	28.226							

## 44. A selyemtenyésztés fejlődése 1891-től 1898-ig.

Év	A községek és puszták száma, a melyekben selyemtenyésztés üzemelt	A termelő családok száma	A termelők részére kiosztott pete		Termelt átlag egy uncia (25 gramm) pete után gubó kilogrammban	A selyemtermelők keresete			A selyemgyárakban és gubóraktárakban alkalmazottak keresete	Összes kereset, mely a selyemtermeléssel és a selyemparral foglalkozóknak kifizetett	
			mennyisége kilogrammban	A termelt gubó		összesen	átlag egy				
							községre vagy pusztára	családra			
k o r o n á k b a n											
I. Magyarország.	1891 ...	1.465	53.707	734	854.079	29	1.667.632	1.138	32	733.284	2.400.916
	1892 ...	1.596	57.974	875	748.870	21	1.348.088	844	24	736.976	2.085.064
	1893 ...	1.633	50.909	797	666.248	21	1.544.196	946	30	740.404	2.284.600
	1894 ...	1.802	66.306	1.049	879.974	21	1.702.984	946	26	767.278	2.470.262
	1895 ...	1.840	74.764	1.045	1.197.918	29	2.335.956	1.270	32	1.013.912	3.349.868
	Átlag 1891—95	1.667	60.732	900	869.418	24	1.719.772	1.028	28	798.370	2.518.142
	1896 ...	1.831	80.703	1.206	1.300.685	26	2.267.324	1.242	28	1.394.848	3.662.172
	1897 ...	2.015	85.862	1.282	1.079.131	21	1.703.218	846	20	1.170.900	2.874.118
	1898 ...	1.852	70.131	1.002	1.049.935	26	1.629.860	880	23	1.047.456	2.676.816
	II. H.-Szlav.-országok.	1891 ...	803	18.411	256	254.367	25	496.524	620	26	—
1892 ...	994	18.423	280	221.180	20	398.128	400	22	—	398.128	
1893 ...	929	15.205	235	207.192	22	481.170	518	32	—	481.170	
1894 ...	904	19.642	283	247.643	22	480.090	532	24	—	480.090	
1895 ...	780	20.101	297	301.927	25	585.180	750	30	—	585.180	
Átlag 1891—95	882	18.356	270	246.462	23	488.218	554	26	—	488.218	
1896 ...	710	21.374	334	324.597	24	581.212	802	26	125.358	706.570	
1897 ...	682	21.592	326	251.753	19	384.604	564	18	48.912	433.516	
1898 ...	609	16.336	233	222.396	24	330.516	543	20	84.604	415.120	
Magyarbírót.	1891 ...	2.268	72.118	990	1.108.446	28	2.164.156	954	30	733.284	2.897.440
	1892 ...	2.590	76.397	1.153	970.050	21	1.746.216	674	22	736.976	2.483.192
	1893 ...	2.562	66.114	1.032	873.440	21	2.025.366	790	30	740.404	2.765.770
	1894 ...	2.706	85.948	1.332	1.127.617	22	2.183.074	806	26	767.278	2.950.352
	1895 ...	2.620	94.865	1.342	1.499.845	28	2.921.136	1.114	30	1.013.912	3.935.048
	Átlag 1891—95	2.549	79.088	1.170	1.115.880	24	2.207.990	868	28	798.370	3.006.360
1896 ...	2.541	102.077	1.540	1.625.282	26	2.848.536	1.118	28	1.520.206	4.368.742	
1897 ...	2.697	107.454	1.608	1.330.884	21	2.087.822	774	20	1.219.812	3.307.634	
1898 ...	2.461	86.467	1.235	1.272.331	26	1.959.876	796	23	1.132.060	3.091.936	

## 45. A selyemtenyésztés állapota 1898-ban a jelentékenyebb selyemtermelő vármegyék egyenkinti feltüntetésével.

Vármegye	A községek és puszták száma, a melyekben selyemtenyésztés üzemelt	A termelő családok száma	A termelők részére kiosztott pete		Termelt átlag egy uncia (25 gramm) pete után gubó kilogrammban	A selyemtermelők keresete			A selyemgyárakban és gubóraktárakban alkalmazottak keresete	Összes kereset, mely a selyemtermeléssel és a selyemparral foglalkozóknak kifizetett
			mennyisége kilogrammban	A termelt gubó		összesen	átlag egy			
							községre vagy pusztára	családra		
k o r o n á k b a n										
<b>I. Magyarország.</b>										
Arad vármegye ...	67	1.158	17	16.569	24	26.468	395	23	7.220	33.688
Bács-Bodrog várm.	131	28.730	404	453.897	28	719.498	5.492	25	340.824	1.060.322
Baranya »	152	1.419	22	20.250	23	31.924	210	22	2.206	34.130
Csanád »	25	355	5	5.113	24	7.898	316	22	7.284	15.182
Fejér »	64	569	7	7.726	26	9.220	144	16	12.598	21.818
Krassó-Szörény »	171	4.754	70	56.118	20	87.186	510	18	60.622	147.808
Pest-P.-S.-K.-K. »	54	920	13	12.334	23	19.256	357	21	5.658	24.914
Somogy »	148	889	14	12.735	23	20.084	136	23	12.204	32.288
Temes »	178	9.531	141	139.618	25	213.664	1.200	22	154.816	368.480
Tolna »	123	3.102	40	50.807	31	81.448	662	26	304.222	385.670
Torontál »	201	15.558	227	241.353	27	361.880	1.800	23	78.402	440.282
Más vármegyékben	538	3.146	42	33.415	20	50.834	94	16	61.400	112.234
Összesen ...	1.852	70.131	1.002	1.049.935	26	1.629.360	880	23	1.047.456	2.676.816
<b>II. Horv.-Szl.-orsz.</b>										
Belovár-Kőrös vm.	53	546	7	6.052	21	8.688	164	16	2.920	11.608
Pozsega vmegye ...	170	2.389	33	34.105	26	55.702	328	23	12.006	67.708
Szerém »	191	10.905	156	148.168	24	214.204	1.121	20	37.262	251.466
Verőcze »	116	1.564	23	22.487	24	34.608	298	22	10.982	45.590
Zágráb »	51	592	8	8.348	25	12.740	250	22	19.240	31.980
Más vármegyékben	28	340	6	3.236	13	4.574	163	13	2.194	6.768
Összesen ...	609	16.336	233	222.396	24	330.516	543	20	84.604	415.120
Magyarbírót. össz.	2.461	86.467	1.235	1.272.331	26	1.959.876	796	23	1.132.060	3.091.936



46. Erdőori szakiskolák 1898-ban Magyarországon.

Szakiskola	Tiszti és altiszti személyzet				A szakiskola kezelé-e alatt áll				Az 1897/98-iki tanévben volt a teljes kiképzést nyert	Az 1898. év október havában			Összesen	A kopárak beerdősítésére termelt és szállított faszemete mennyisége ezer drb.	
	igazgató	tanárségd	erdőgyakornok	főerdőőr	erdő	csemete-kert	nővénytani kert	hektár		tanulók száma	az állam költségére felvett	magánok			sajtót
Vadászerdő <sup>1)</sup> ... ..	1	1	—	1	677	17	14	23	10	9	—	2	11	3.883	
Királyhalma <sup>1)</sup> ... ..	1	1	—	1	383	12	7	23	16	15	—	—	15	1.290	
Liptó-Ujvár <sup>2)</sup> ... ..	1	1	—	1	155	8	19	55	29	30	—	1	31	8.000	
Görgény-Szent-Imre <sup>2)</sup> ... ..	1	1	1	1	822	15	8	54	23	28	—	1	29	1.080	
<b>Összesen ... ..</b>	<b>4</b>	<b>4</b>	<b>1</b>	<b>4</b>	<b>2.037</b>	<b>52</b>	<b>48</b>	<b>155</b>	<b>78</b>	<b>82</b>	<b>—</b>	<b>4</b>	<b>86</b>	<b>14.253</b>	

<sup>1-2)</sup> A szakiskolával kapcsolatos <sup>1)</sup> meteorológiai és a talaj nedvességét megfigyelő állomás, <sup>2)</sup> meteorológiai megfigyelő állomás.

47. Az erdőori szakvizsgák eredménye Magyarországon 1893-tól 1898-ig.

A vizsga eredménye	1893	1894	1895	1896	1897	1898	1893	1894	1895	1896	1897	1898
	abszolút számokban						százalékokban					
Vizsgázott összesen ... ..	516	478	430	371	383	423	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
A vizsgát letette:												
Kitünő eredménnyel ... ..	40	35	39	38	34	37	9,1	9,2	10,9	12,0	10,4	11,1
Jó » ... ..	122	102	101	98	100	107	27,7	26,7	28,2	30,9	30,7	32,1
Kielégítő » ... ..	279	245	218	181	192	189	63,2	64,1	60,9	57,1	58,9	56,8
Megbukott ... ..	75	96	72	54	57	90	14,5	20,1	16,7	14,6	14,9	21,3

48. A kopár és vizmosásos területek beerdősítésére az 1898. év folyamán rendelkezésre állott csemete-készlet Magyarországon.

A hatóság megnevezése	Lucefenyő	Jegényefenyő	Erdői fenyő	Fekete fenyő	Vörösfenyő	Kocsányos tölgy	Kocsán-talan tölgy	Körös	Szil	Juhar	Akác	Ghédics	Bálvány	Egyéb	Összesen
	e z e r d a r a b														
<b>a) Az országos erdei alap költségén fentartott csemetékertben.</b>															
1 Vadászerdei m. k. erd. szakisk.	—	—	2.100	626	—	800	50	350	—	40	1.500	10	—	53	5.529
2 Királyhalmi » » » » »	—	—	—	—	—	175	—	23	—	40	1.150	35	57	55	1.535
3 Liptóújvári » » » » »	10.400	40	—	2.640	2.200	16	12	4	—	13	—	—	—	3	15.328
4 G.-szent-imrei » » » » »	35	—	259	906	—	1.082	49	—	—	22	1.445	7	240	83	4.128
5 Szegedi m. k. erdőgondnokság	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3.072	—	—	—	3.072
6 Kaposvári m. kir. erdőgondn.	—	—	—	—	—	250	—	—	—	—	224	18	75	—	567
<b>b) A m. kir. erdőincstár költségén fentartott csemetékertekben.</b>															
7 Besztercebányai m. k. erdőig.	1.670	—	273	50	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1.993
8 Kolozsvári m. kir. erdőigazg.	20	—	247	—	20	—	—	—	—	—	10	—	—	—	297
9 Lugosi m. k. erdőigazgatóság	—	—	98	713	—	644	84	—	—	13	1	—	8	13	1.574
10 M.-szigeti m. kir. erdőigazgat.	460	—	1.534	274	11	40	—	136	—	12	—	—	—	—	2.467
11 Lippai m. k. főerdőhivatal	—	—	74	47	—	289	—	336	—	—	—	—	—	—	746
12 Liptóújvári m. kir. főerdőhiv.	1.875	—	365	43	74	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2.357
13 Nagybányai » » » » »	1.100	20	54	200	—	15	—	200	—	—	33	—	—	—	1.622
14 Ungvári » » » » »	381	—	276	53	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	711
15 Apatini m. kir. erdőhivatal	—	—	—	—	—	213	—	—	—	—	231	—	—	—	444
16 Bustyaházi m. k. erdőhivatal	2.302	210	1.581	1.079	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	5.172
17 Gödöllői » » » » »	—	—	7	323	—	—	—	—	—	—	—	—	40	—	370
18 Orsovai » » » » »	115	19	214	29	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	385
19 Sóvári » » » » »	858	—	440	370	8	—	—	—	—	—	18	—	—	—	1.694
20 Szászsebesi » » » » »	203	—	—	237	—	—	—	—	—	—	60	—	—	—	500
21 Zsarnóczai » » » » »	1.051	7	250	281	12	—	12	55	35	67	—	—	—	—	1.770
<b>c) Az akadémia költségén fentartott csemetékertekben.</b>															
22 Selmeczb. m. k. erdőakadémia	409	60	—	70	—	5	30	2	—	—	—	—	—	—	576
<b>Összesen ... ..</b>	<b>20.879</b>	<b>356</b>	<b>7.772</b>	<b>7.941</b>	<b>2.326</b>	<b>3.529</b>	<b>237</b>	<b>1.106</b>	<b>35</b>	<b>207</b>	<b>7.752</b>	<b>70</b>	<b>420</b>	<b>1</b>	<b>207.528</b>

<sup>1)</sup> Ebből volt platán 2.000, dió 31.000, szelid gesztenye 17.000, éger 9.000, fűz 30.000, hárs 3.000, eper 83.000 és bigonia 32.000 darab.

## 49. A kopár területek beerdősítésére kiosztott ingyen csemetemennyiség és az azzal eszközölt erdősitések Magyarországon 1898-ban.

Folyó szám	Ország rész, törvényhatóság	A kopár területek beerdősítéséhez ingyen kiszolgáltattott						részesített birtokok száma	koronákban	Folyó szám	Ország rész, törvényhatóság	A kopár területek beerdősítéséhez ingyen kiszolgáltattott							
		csemete mennyisége	csemetével beültetett terület	csemet. eszközök, erdőít. siker.	ingyen esemetében	állami pénzesegélyben v. jutalomban	Sikeres erdősitésért kiosztott áll. pénzesegély v. jutalom					1000 db.	hektár	‰ban	1000 db.	hektár	‰ban	részesített birtokok száma	koronákban
<b>a) Duna bal partja.</b>																			
1	Árva vármegye ...	1.730	318	75	4	—	—	—	1	Abauj-Torna vm. ...	846	99	70	—	—				
2	Bars » ...	340	44	65	15	10	1.192	—	2	Kassa, th. j. v. ...	—	—	—	—	—				
3	Esztergom » ...	106	32	75	7	—	—	—	3	Bereg vármegye ...	213	32	89	8	4	294			
4	Hont » ...	867	192	85	89	31	1.690	—	4	Borsod » ...	616	99	69	45	27	1.076			
	Selmecz- és Békabánya, th. j. v. ...	—	—	—	—	—	—	—	5	Gömör » ...	763	121	75	69	37	1.684			
5	Liptó vármegye ...	—	—	—	—	3	208	—	6	Sáros » ...	1.365	188	65	31	6	792			
6	Nógrád » ...	2.366	338	80	83	43	3.942	—	7	Szepes » ...	650	88	80	11	—	—			
7	Nyitra » ...	2.098	273	70	62	25	3.064	—	8	Ung » ...	24	6	70	2	—	—			
8	Pozsony » ...	21	3	65	2	7	1.200	—		Zemplén » ...	912	109	74	13	9	770			
	Pozsony, th. j. v. ...	—	—	—	—	—	—	—		Összesen ...	5.389	742	72	221	103	5.396			
9	Trencsén vármegye	634	96	70	8	4	560	—	<b>c) Tisza bal partja.</b>										
10	Turóc » ...	532	82	65	10	2	328	—	1	Békés vármegye ...	—	—	—	—	—	—			
11	Zólyom » ...	455	80	90	17	10	1.220	—	2	Bihar » ...	162	73	80	26	—	—			
	Összesen ...	9.149	1.458	76	297	135	13.404	—		N.-Várad, th. j. v. ...	—	—	—	—	—	—			
<b>b) Duna jobb partja.</b>																			
1	Baranya vármegye	77	13	85	5	—	—	—	3	Hajdú vármegye ...	60	6	75	2	—	—			
	Pécs, th. j. v. ...	—	—	—	—	—	—	—	4	Debrecen, th. j. v. ...	—	—	—	—	—	—			
2	Fejér vármegye ...	270	49	70	9	1	72	—	5	Máramaros várm. ...	1.273	192	60	32	36	4.100			
	Sz.-Fejérvár, th. j. v. ...	—	—	—	—	—	—	—	6	Szabolcs » ...	166	14	75	6	1	72			
3	Győr vármegye ...	82	17	65	7	1	50	—	7	Szatmár » ...	191	48	70	10	—	—			
	Győr, th. j. v. ...	—	—	—	—	—	—	—	8	Sz.-Németi, th. j. v. ...	—	—	—	—	—	—			
4	Komárom vármegye	107	26	60	7	2	128	—	7	Szilágy vármegye ...	124	37	80	16	—	—			
	Komárom, th. j. v. ...	—	—	—	—	—	—	—	8	Ugocea » ...	296	46	70	21	24	1.520			
5	Moson vármegye ...	34	7	60	6	1	80	—		Összesen ...	2.272	416	68	113	61	5.692			
6	Somogy » ...	399	66	80	17	—	—	—	<b>f) Tisza-Maros szög.</b>										
7	Sopron » ...	191	34	51	20	—	—	—	1	Arad vármegye ...	468	52	50	20	12	1.102			
	Sopron, th. j. v. ...	—	—	—	—	—	—	—	2	Arad, th. j. v. ...	—	—	—	—	—	—			
8	Tolna vármegye ...	210	33	75	11	—	—	—	3	Csanád vármegye ...	—	—	—	—	—	—			
9	Vas » ...	207	25	66	11	1	44	—	4	Krassó-Szörény vm. ...	358	52	71	9	2	760			
10	Veszprém » ...	508	30	60	29	4	824	—	5	Temes vármegye ...	279	33	71	12	—	—			
11	Zala » ...	212	42	64	17	—	—	—		Temesvár, th. j. v. ...	—	—	—	—	—	—			
	Összesen ...	2.297	342	68	139	10	1.198	—	5	Versecz, th. j. v. ...	60	9	70	1	—	—			
										Torontál vármegye	454	75	75	7	3	420			
										Pancsova, th. j. v. ...	—	—	—	—	—	—			
										Összesen ...	1.619	221	67	49	17	2.282			
<b>c) Duna-Tisza köze.</b>																			
1	Bács-Bodrog vm. ...	465	60	80	15	—	—	—	<b>g) Erdély.</b>										
	Baja, th. j. v. ...	—	—	—	—	—	—	—	1	Alsó-Fehér vmegye	371	76	65	24	10	750			
	Szabadka, th. j. v. ...	—	—	—	—	—	—	—	2	Beszt.-Naszód vm. ...	15	2	60	1	2	510			
	Ujvidék, th. j. v. ...	—	—	—	—	—	—	—	3	Brassó » ...	485	103	70	9	5	3.026			
	Zombor, th. j. v. ...	—	—	—	—	—	—	—	4	Csik » ...	70	2	70	1	6	1.100			
2	Csongrád vármegye	113	14	75	11	1	30	—	5	Fogarás » ...	—	—	—	—	—	—			
	H.-Vásárh., th. j. v. ...	—	—	—	—	—	—	—	6	Háromszék » ...	532	94	70	55	29	3.772			
	Szeged, th. j. v. ...	—	—	—	—	—	—	—	7	Hunyad » ...	902	98	60	8	—	512			
3	Heves vármegye ...	1.228	219	79	100	55	2.898	—	8	Kis-Küküllő » ...	448	56	75	37	14	1.114			
	Jász-N.-K.-Szolnok vármegye ...	43	33	85	4	—	—	—	9	Kolozs » ...	448	59	60	16	1	1.000			
	Pest-P.-S.-Kis-Kun vármegye ...	1319	222	80	80	—	—	—	10	Kolozsvár, th. j. v. ...	—	—	—	—	—	—			
	Budapest szék.főv. Kecskemét, th. j. v. ...	—	—	—	—	—	—	—	11	Maros-Torda várm. M.-Vásárh., th. j. v. ...	187	17	71	15	22	942			
	Összesen ...	3.168	548	80	210	56	2.928	—	12	N.-Küküllő vm. ...	1.713	191	65	91	100	7.324			
									13	Szeben » ...	1.183	200	70	56	32	2.204			
									14	Sz.-Doboka » ...	97	13	60	5	2	260			
									15	T.-Aranyos » ...	491	70	75	33	52	6.926			
										Udvarhely » ...	257	29	61	10	10	1.014			
										Összesen ...	7.199	1.010	67	361	285	30.454			
<b>h) Fiume v. és ker.</b>																			
	Magyarország össz.	31.098	4.787	72	1.390	667	61.354	—											

## 50. Az erdészeti tizentervek, illetőleg az erdőtörvény alapján előirt és bejelentett erdősítések Magyarországon 1898-ban.

Folyó szám	Országrés, törvényhatóság	Az év folyamán				Eelő nem irt erdősítés	Folyó szám	Országrés, törvényhatóság	Az év folyamán				Eelő nem irt erdősítés
		erdősítendő volt		erdősített					erdősítendő volt		erdősített		
		a 17. §. alá tar- tozó	a mágnán	a 17. §. alá tar- tozó	a mágnán				a 17. §. alá tar- tozó	a mágnán	a 17. §. alá tar- tozó	a mágnán	
		területből							területből				
hektár						hektár							
<b>a) Duna bal partja.</b>						<b>d) Tisza jobb partja.</b>							
1	Árva vármegye ...	883	120	632	120	32	1	Abauj-Torna vm. ...	2.190	555	677	537	—
2	Bars »	880	91	713	91	364		Kassa, th. j. v. ...	246	—	85	—	—
3	Esztergom »	188	—	171	—	14	2	Bereg vármegye ...	2.408	37	1.237	37	—
4	Hont »	965	691	743	662	95	3	Borsod »	1.390	229	998	229	13
	Selmecz- és Bélab., th. j. v. ...	26	—	26	—	17	4	Gömör »	2.934	1.171	1.885	1.009	173
5	Liptó vármegye ...	1.903	6.595	463	209	—	5	Sáros »	1.084	496	448	301	—
6	Nógrád »	560	1.439	395	1.324	257	6	Szepes »	2.730	505	2.162	159	—
7	Nyitra »	1.111	510	1.006	495	141	7	Ung »	726	—	519	—	—
8	Pozsony »	815	358	621	334	99	8	Zemplén »	1.707	40	622	37	—
	Pozsony, th. j. v. ...	10	—	10	—	—	<b>Összesen ...</b>	<b>15.415</b>	<b>3.033</b>	<b>8.633</b>	<b>2.309</b>	<b>186</b>	
9	Trencsén várm. ...	1.490	546	735	445	45	<b>e) Tisza bal partja.</b>						
10	Turócs »	412	124	301	121	—	1	Békés vármegye ...	82	—	77	—	—
11	Zólyom »	2.144	460	1.576	449	243	2	Bihar »	3.934	—	2.188	—	—
	<b>Összesen ...</b>	<b>11.387</b>	<b>10.934</b>	<b>7.392</b>	<b>4.250</b>	<b>1.307</b>		N.-Várad, th. j. v. ...	2	—	2	—	—
<b>b) Duna jobb partja.</b>							Hajdú vármegye ...	260	—	260	—	1	
1	Baranya vmegye ...	1.264	201	924	201	—		Debreczen, th. j. v. ...	316	—	313	—	—
	Pécs, th. j. v. ...	42	—	42	—	78	4	Máramaros vm. ...	6.882	9.016	2.874	82	—
2	Fejér vármegye ...	200	—	165	—	—	5	Szabolcs »	179	—	140	—	—
	Sz.-Fejérv., th. j. v. ...	—	—	—	—	—	6	Szatmár »	1.721	—	1.373	—	—
3	Győr vármegye ...	113	127	99	124	26		Sz.-Németi, th. j. v. ...	61	—	—	—	—
	Győr, th. j. v. ...	4	—	4	—	6	7	Szilágys vmegye ...	590	—	422	—	—
4	Komárom várm. ...	393	343	308	305	41	8	Ugoocsa »	113	—	81	—	—
	Komárom, th. j. v. ...	—	—	—	—	—	<b>Összesen ...</b>	<b>14.140</b>	<b>9.016</b>	<b>7.730</b>	<b>82</b>	<b>1</b>	
5	Moson vármegye ...	206	78	195	78	66	<b>f) Tisza-Mar. szöge.</b>						
6	Somogy »	1.492	64	1.474	64	63	1	Arad vármegye ...	1.235	150	831	104	93
7	Sopron »	626	702	529	601	—		Arad, th. j. v. ...	—	—	—	—	—
	Sopron, th. j. v. ...	—	—	—	—	—	2	Csanád vmegye ...	143	—	68	—	—
8	Tolna vármegye ...	334	129	334	129	13	3	Krassó-Szögrény vm. ...	5.711	395	3.792	242	151
9	Vas »	875	461	675	401	6	4	Temes vármegye ...	1.358	407	857	126	30
10	Veszprém »	1.024	345	828	316	189		Temesvár, th. j. v. ...	—	—	—	—	—
11	Zala »	1.236	1.180	818	1.180	715		Versecz, th. j. v. ...	7	—	7	—	12
	<b>Összesen ...</b>	<b>7.809</b>	<b>3.630</b>	<b>6.395</b>	<b>3.399</b>	<b>1.203</b>	5	Torontál vmegye ...	211	4	113	—	—
<b>c) Duna-Tisza köze.</b>							Pancsova, th. j. v. ...	30	—	19	—	—	
1	Bács-Bodrog vm. ...	754	22	445	8	60	<b>Összesen ...</b>	<b>8.695</b>	<b>956</b>	<b>5.687</b>	<b>472</b>	<b>286</b>	
	Baja, th. j. v. ...	2	—	2	—	—	<b>g) Erdély.</b>						
	Szabadka, th. j. v. ...	154	—	154	—	—	1	A.-Fehér vmegye ...	707	—	433	—	9
	Ujvidék, th. j. v. ...	9	—	9	—	—	2	B.-Naszód »	5.609	75	3.088	—	—
	Zombor, th. j. v. ...	—	—	—	—	—	3	Brassó »	932	—	810	—	46
2	Csongrád várm. ...	30	—	6	—	—	4	Csik »	10.311	—	1.927	—	—
	Hódmező-Vásárhely, th. j. v. ...	—	—	—	—	—	5	Fogaras »	1.610	30	757	—	33
	Szeged, th. j. v. ...	132	57	132	—	5	6	Háromszék »	1.346	—	936	—	12
3	Heves vármegye ...	964	351	853	298	44	7	Hunyad »	5.085	482	1.757	189	—
4	Jász-N.-Kun-Szolnok vármegye ...	5	—	—	—	—	8	K.-Küküllő »	521	—	418	—	14
5	Pest-Pilis-Solt-Kis- Kun vármegye ...	1.448	29	1.065	29	58	9	Kolozs »	4.435	10	2.081	—	—
	Bpest. székesföv. ...	44	—	44	—	22		Kolozsvár, th. j. v. ...	32	—	32	—	—
	Kecskemét, th. j. v. ...	142	—	113	—	10	10	Maros-Torda vm. ...	2.180	1.399	1.243	626	—
	<b>Összesen ...</b>	<b>3.684</b>	<b>459</b>	<b>2.823</b>	<b>335</b>	<b>199</b>		M.-Vásárh., th. j. v. ...	—	—	—	—	—
<b>h) Fiume v. és ker.</b>							N.Küküllő várm. ...	2.797	—	2.205	—	326	
<b>Magyarorsz. össz. ...</b>							Szeben »	4.015	—	2.415	—	151	
							Sz.-Doboka »	894	378	861	195	—	
							T.-Aranyos »	2.014	—	1.764	—	113	
							Udvarhely »	1.198	2	1.062	2	3	
							<b>Összesen ...</b>	<b>43.686</b>	<b>2.376</b>	<b>21.789</b>	<b>1.012</b>	<b>707</b>	
							<b>Magyarorsz. össz. ...</b>	<b>104.816</b>	<b>30.404</b>	<b>60.449</b>	<b>11.859</b>	<b>3.880</b>	

## 51. Az erdőterület részletezése a talaj minősége s fanemek szerint 1898. év végén.

Folyó szám	Országrészt, törvényhatóság	Erdőterület		A talaj minősége szerint				Fanemek szerint		
		Összesen	Ebből tervszerű kezelésre kötelezett	Véderdő	Futó homokon álló erdő	Feltétlen erdőtalanon álló erdő	Nem feltétlen erdő- talanon álló erdő	Tölgy- erdő	Bükk- és más lomb- erdő	Fenyő- erdő
<b>I. Magyarország.</b>										
<b>a) Duna bal partja.</b>										
1	Árva vármegye ... ..	65.807	55.678	5.434	—	56.241	4.132	—	4.356	61.451
2	Bars » ... ..	96.988	66.274	2.480	—	91.663	2.845	39.449	43.388	14.151
3	Esztergom vármegye	19.629	16.763	132	295	18.860	342	16.246	3.352	31
4	Hont » Selmecz- és Béla- bánya, th. j. v. ...	79.099	55.617	1.103	—	77.749	247	58.835	18.729	1.535
5	Liptó vármegye ... ..	4.462	4.460	51	—	4.411	—	718	1.073	2.671
6	Nógrád » ... ..	113.209	85.688	15.704	—	93.139	4.366	—	6.645	106.564
7	Nyitra » ... ..	116.261	31.212	9.549	—	106.170	542	84.441	29.590	2.230
8	Pozsony » ... ..	127.380	53.603	2.408	22	116.296	8.654	45.453	63.715	18.212
9	Pozsony, th. j. v. ...	87.114	47.067	1.174	6.000	67.179	12.761	12.635	44.899	29.580
10	Trencsén vármegye	2.286	2.072	—	—	2.176	110	414	1.809	63
11	Turóc » ... ..	54.120	27.840	7.003	—	45.194	1.923	62	18.293	35.765
	Zólyom » ... ..	150.096	42.879	3.167	—	139.756	7.173	13.359	82.920	53.817
	Összesen ... ..	148.446	118.697	4.407	—	143.966	73	18.093	48.562	81.791
	Összesen ... ..	<b>1.064.897</b>	<b>607.850</b>	<b>52.612</b>	<b>6.317</b>	<b>962.800</b>	<b>43.168</b>	<b>289.705</b>	<b>367.331</b>	<b>407.861</b>
<b>b) Duna jobb partja.</b>										
1	Baranya vármegye ...	81.019	59.693	81	—	55.814	25.124	24.559	55.874	586
	Pécs, th. j. v. ... ..	2.430	2.408	—	—	2.430	—	1.445	985	—
2	Fejér vármegye ... ..	34.380	11.958	421	1.310	21.315	11.334	23.325	10.903	152
	Sz.-Fejérvár, th. j. v.	—	—	—	—	—	—	—	—	—
3	Győr vármegye ... ..	11.867	5.657	—	1.611	5.617	4.639	4.841	6.806	220
	Győr, th. j. v. ... ..	70	70	—	—	70	—	—	70	—
4	Komárom vármegye	34.171	21.219	513	1.275	26.154	6.229	25.544	8.230	397
	Komárom, th. j. v.	8	8	—	—	—	8	—	8	—
5	Moson vármegye ... ..	10.615	5.629	—	—	4.424	6.191	2.710	7.864	41
6	Somogy » ... ..	134.158	58.765	1.635	2.191	24.602	105.730	73.848	54.282	6.028
7	Sopron » ... ..	59.328	47.060	135	—	39.261	19.932	27.408	17.427	14.493
	Sopron, th. j. v. ...	5.624	5.624	—	—	5.251	373	2.862	1.611	1.151
8	Tolna vármegye ... ..	30.057	17.946	—	116	20.896	9.045	15.741	14.305	11
9	Vas » ... ..	152.705	36.737	7	—	55.434	97.264	37.501	40.043	75.161
10	Veszprém » ... ..	90.577	51.694	1.406	1.583	67.518	20.070	32.783	55.853	1.941
11	Zala » ... ..	148.294	82.932	2.770	967	55.501	89.056	60.113	73.193	14.988
	Összesen ... ..	<b>795.303</b>	<b>407.400</b>	<b>6.968</b>	<b>9.053</b>	<b>384.287</b>	<b>394.995</b>	<b>332.680</b>	<b>347.454</b>	<b>115.169</b>
<b>c) Duna-Tisza köze.</b>										
1	Bács-Bodrog várm.	42.208	30.102	1.788	6.346	13.603	20.471	18.593	23.615	—
	Baja, th. j. v. ... ..	150	7	—	150	—	—	—	150	—
	Szabadka, th. j. v.	7.834	7.623	—	7.770	—	64	—	7.834	—
	Ujvidék, th. j. v. ...	662	656	—	—	147	515	483	179	—
	Zombor, th. j. v. ...	—	—	—	—	—	—	—	—	—
2	Csongrád vármegye	2.839	1.372	—	1.503	320	1.016	—	2.839	—
	H.-Vásárh., th. j. v.	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	Szeged, th. j. v. ...	4.305	4.052	313	3.990	—	2	—	4.305	—
3	Heves vármegye ... ..	66.974	35.602	279	—	66.695	—	47.697	19.277	—
4	J.-N.-K.-Szolnok vm.	2.758	329	—	948	1.385	425	182	2.576	—
5	Pest-P.-S.-K.-Kun v.	130.345	55.728	2.060	68.310	44.842	15.133	26.877	103.226	242
	Bpest, székesfőv. ...	1.697	1.272	272	195	1.230	—	1.198	330	169
	Keckskemét, th. j. v.	9.737	5.867	—	4.851	4.387	499	552	9.185	—
	Összesen ... ..	<b>269.509</b>	<b>142.610</b>	<b>4.712</b>	<b>94.063</b>	<b>132.609</b>	<b>38.125</b>	<b>95.582</b>	<b>173.516</b>	<b>411</b>
<b>d) Tisza jobb partja.</b>										
1	Abauj-Torna várm.	112.281	45.062	1.452	—	84.738	26.091	59.974	47.668	4.639
	Kassa, th. j. v. ... ..	4.436	4.406	—	—	4.404	32	1.557	1.274	1.605
2	Bereg vármegye ... ..	147.768	131.489	2.153	—	100.842	44.773	38.835	100.128	8.805
3	Borsod » ... ..	97.871	49.267	421	—	97.258	192	67.399	30.368	104
4	Gömör vármegye ... ..	210.836	130.625	2.459	—	207.765	612	73.104	83.552	54.180
5	Sáros » ... ..	127.165	40.069	1.686	—	123.547	1.932	13.763	93.894	19.508
6	Szepes » ... ..	148.250	102.514	4.343	—	142.347	1.560	1.883	16.651	129.716
7	Ung » ... ..	148.483	117.536	3.219	—	135.807	9.457	20.759	113.367	14.357
8	Zemplén » ... ..	178.863	55.260	236	—	162.842	15.785	43.446	133.723	1.694
	Összesen ... ..	<b>1.175.953</b>	<b>676.228</b>	<b>15.969</b>	<b>—</b>	<b>1.059.550</b>	<b>100.434</b>	<b>320.720</b>	<b>620.625</b>	<b>234.608</b>

## Az erdőterület részletezése a talaj minősége s fanemek szerint 1898. év végén.

Folyó szám	Országrészt, törvényhatóság	Erdőterület		A talaj minősége szerint				Fanemek szerint		
		Összesen	Ebből tervszerű kezelésre kötelezett	Véderdő	Futó homokon álló erdő	Feltétlen erdőtalanon álló erdő	Nem feltétlen erdő- talanon álló erdő	Tölgy- erdő	Bükk- és más lomb- erdő	Fenyő- erdő
h e k t á r o k b a n										
<b>e) Tisza bal partja.</b>										
1	Békés vármegye ...	5.438	2.309	—	—	—	5.438	3.491	1.947	—
2	Bihar »	293.517	194.612	13.386	—	248.287	31.844	127.560	151.031	14.926
	N.-Várad, th. j. v.	158	158	—	—	—	158	158	—	—
3	Hajdú vármegye ...	7.068	5.526	186	635	3.817	2.430	5.824	1.244	—
	Debreczen, th. j. v.	9.831	9.527	—	3.453	2.268	3.910	9.084	5.47	—
4	Máramaros várm.	534.968	412.435	46.525	—	470.755	17.688	24.765	315.684	194.519
5	Szabolcs vármegye ...	23.016	4.824	—	215	8.100	14.701	18.302	4.605	109
6	Szatmár »	140.450	69.947	951	—	97.381	42.118	74.609	65.742	99
	Sz.-Németi, th. j. v.	4.510	4.501	—	—	—	4.510	4.507	3	—
7	Szilágy vármegye ...	106.743	30.206	324	—	62.909	43.510	69.593	37.150	—
8	Ugocea »	27.223	11.536	133	—	20.404	6.686	11.451	15.772	—
	Összesen ...	<b>1.152.722</b>	<b>745.581</b>	<b>61.505</b>	<b>4.303</b>	<b>913.921</b>	<b>172.993</b>	<b>349.344</b>	<b>593.725</b>	<b>209.653</b>
<b>f) Tisza-Mar. szöge.</b>										
1	Arad vármegye ...	189.015	65.565	14.301	—	135.030	39.684	98.227	90.788	—
	Arad, th. j. v. ...	23	23	—	—	—	23	—	23	—
2	Csanád vármegye ...	1.778	1.675	—	—	244	1.534	301	1.477	—
3	Kr.-Szörény várm.	516.023	446.749	27.753	—	437.040	51.230	122.744	379.988	13.291
4	Temes vármegye ...	74.951	43.346	1.258	6.775	32.561	34.357	59.913	15.038	—
	Temesvár, th. j. v.	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	Versecz, th. j. v. ...	637	604	21	—	616	—	346	291	—
5	Torontál várm. ....	9.738	3.472	—	26	2.740	6.972	4.758	4.980	—
	Pancsova, th. j. v.	172	170	15	—	2	155	79	93	—
	Összesen ...	<b>792.337</b>	<b>561.604</b>	<b>43.348</b>	<b>6.801</b>	<b>608.233</b>	<b>133.955</b>	<b>286.368</b>	<b>492.678</b>	<b>13.291</b>
<b>g) Erdély.</b>										
1	Alsó-Fehér várm.	91.717	65.521	4.237	—	67.633	19.847	40.282	49.022	2.413
2	B.-Naszód várm.	186.319	177.835	3.343	—	182.976	—	11.416	67.749	107.154
3	Brassó »	61.756	61.743	9.961	—	50.527	1.268	7.823	37.112	16.821
4	Csik »	230.059	216.849	23.185	—	206.874	—	995	24.243	204.821
5	Fogarás »	96.825	88.806	22.481	—	72.143	2.201	5.603	64.946	26.276
6	Háromszék »	236.729	155.402	20.609	674	212.807	2.639	31.683	161.386	43.660
7	Hunyad »	359.441	242.087	73.743	—	276.821	8.877	68.755	228.105	62.581
8	Kis-Küküllő »	28.941	14.601	—	—	14.523	14.418	16.621	12.320	—
9	Kolozs »	151.426	104.180	4.409	—	147.017	—	52.261	41.124	58.041
	Kolozsvár, th. j. v.	1.664	804	—	—	1.649	15	1.028	636	—
10	Maros-Torda várm.	196.979	104.742	8.399	—	186.677	1.903	16.725	76.903	103.351
	M.-Vásárh., th. j. v.	824	804	—	—	750	74	715	109	—
11	N.-Küküllő várm.	103.754	85.244	2.854	—	100.614	286	42.796	60.871	87
12	Szeben »	164.164	162.301	19.424	—	122.612	22.128	33.056	73.752	57.356
13	Sz.-Doboka »	137.166	61.013	2.579	—	134.561	26	46.803	89.086	1.277
14	T.-Aranys »	98.419	74.831	6.994	—	76.793	14.632	16.963	47.491	33.965
15	Udvarhely »	117.904	91.602	17.726	—	100.165	13	14.844	83.790	19.270
	Összesen ...	<b>2.264.087</b>	<b>1.708.365</b>	<b>219.944</b>	<b>674</b>	<b>1.955.142</b>	<b>88.327</b>	<b>408.369</b>	<b>1.118.645</b>	<b>737.073</b>
<b>h) Fiume vár. és ker.</b>										
	Magyarorsz. össz. ...	<b>682</b>	<b>619</b>	—	—	<b>682</b>	—	<b>66</b>	<b>616</b>	—
<b>II. H.-Szlav.-orsz. 1)</b>										
1	Belovár-Kőrös vm. ...	184.928	170.340	—	—	24.689	160.239	40.975	143.703	250
2	Lika-Krbava »	266.677	266.677	—	261	207.715	58.701	8.310	208.754	49.613
3	Modrus-Fiume »	210.352	165.414	17.040	—	192.719	593	733	91.610	118.009
4	Pozsega »	198.995	125.472	18.713	—	127.631	52.651	57.036	140.325	1.634
5	Szerém »	132.893	120.007	—	—	20.532	112.361	106.684	26.209	—
	Zimony, th. j. v. ...	—	—	—	—	—	—	—	—	—
6	Varasd vármegye ...	91.247	22.416	12	—	73.952	17.283	15.254	73.433	2.560
	Varasd, th. j. v.	—	—	—	—	—	—	—	—	—
7	Verőcze vármegye ...	182.505	41.662	92	26	96.530	85.857	60.243	122.262	—
	Eszék, th. j. v. ...	—	—	—	—	—	—	—	—	—
8	Zágráb vármegye ...	262.845	230.119	86	—	59.800	202.959	47.199	213.546	2.100
	Zágráb, th. j. v. ...	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	Összesen ...	<b>1.530.442</b>	<b>1.142.107</b>	<b>35.943</b>	<b>287</b>	<b>803.568</b>	<b>690.644</b>	<b>336.434</b>	<b>1.019.842</b>	<b>174.166</b>
	Magyarbirod. össz. ...	<b>9.045.932</b>	<b>5.992.364</b>	<b>441.001</b>	<b>121.498</b>	<b>6.820.792</b>	<b>1.662.641</b>	<b>2.419.268</b>	<b>4.734.432</b>	<b>1.592.232</b>

1) Horvát-Szlavonországnál 1894. évi adatok.

52. A kincstári erdősítések terjedelme és költsége 1898. évben.

Folyó szám	Az erdőhatósági kerület	Az újtartók szerint évenként beerdősített terület	A régebbi hátralekökkel együtt 1898. beerdősítendő volt	Tényleg beerdősített az év folyamán				Hátralékban maradt az év végén	1898. évi erdősítést többlet	Az év folyamán foganatosított erdősítések költsége	Költség hektáronként							
				természetes uton	mesterséges uton		korona				a természetes uton létrejött erdősítéseknel		a mesterséges erdősítéseknel		kor.	fill.	kor.	fill.
					vetés-sel	ültetés-sel					a vetés-nél	az ültetés-nél						
				hektárookban										kor.	fill.	kor.	fill.	kor.
<b>I. Magyarország.</b>																		
1	Besztercebánya ...	1.128	1.004	—	62	1.159	92	309	25.428	—	—	14	—	21	19			
2	Zsarnócza ...	606	524	301	7	448	14	246	13.279	—	—	8	47	29	54			
3	M.-Sziget ...	2.439	4.818	—	—	1.317	3.501	—	53.377	—	—	—	—	40	49			
4	Bustyaháza ...	1.078	1.433	198	25	1.066	144	—	28.204	—	—	11	64	19	64			
5	Kolozsvár ...	2.168	4.331	144	679	1.627	2.092	211	42.965	—	—	14	46	20	30			
6	Szász-Sebes ...	1.427	2.415	269	16	589	1.666	125	22.646	6	25	8	58	23	18			
7	Lugos ...	390	86	110	34	116	218	391	4.988	—	—	27	52	35	03			
8	Orsova ...	1.505	2.763	297	20	640	1.806	—	7.173	—	—	9	97	26	00			
9	Liptó-Ujvár ...	663	504	4	9	827	24	360	15.910	—	—	31	28	16	47			
10	Ungvár ...	509	636	—	—	445	217	25	13.137	—	—	—	—	19	29			
11	Nagy-Bánya ...	604	2.237	—	23	470	1.777	33	7.131	—	—	13	10	14	53			
12	Lippa ...	924	1.148	409	246	378	141	26	15.399	2	95	13	45	31	63			
13	Sóvár ...	582	713	13	51	634	185	170	14.188	29	57	12	89	31	28			
14	Gödöllő ...	346	775	53	125	368	236	8	28.949	—	—	67	60	51	75			
15	Apatin ...	269	353	80	88	201	50	67	6.520	—	—	9	85	28	01			
	Összesen ...	14.638	23.740	1.878	1.385	10.285	12.163	1.971	299.294	1	74	19	71	25	75			
<b>II. Horv.-Szlav.-országok.</b>																		
16	Zágráb ...	2.474	1.505	884	340	72	208	—	4.334	—	—	10	74	9	31			
17	Otocsász ...	1.629	3.558	626	—	212	2.721	—	3.859	—	—	—	—	18	21			
18	Vinkovcze ...	1.059	1.210	501	810	—	105	207	10.864	—	—	13	28	—	—			
	Összesen ...	5.162	6.273	2.011	1.150	284	3.034	207	19.057	—	—	12	51	13	80			
	Főösszeg ...	19.800	30.013	3.889	2.535	10.569	15.197	2.178	318.351	—	83	16	44	25	44			

53. A kincstári csemetekertek kiterjedése és a termelt csemetemennyiség 1898. évben.

Folyó szám	Az erdőhatósági kerület	A csemetekertek kiterjedése hekt.	Az év folyamán kiadatott						Készlet az év végén*					
			az erdőkinctár által foganatosított erdősítésekhez				kopár területek befásítására és magánosoknak		fenyő.	tölgy.	egyéb lombfa.	összesen		
			fenyő.	tölgy.	egyéb lombfa.	összesen	fenyő.	tölgy.					egyéb lombfa.	összesen
			csemete ezer darab											
<b>I. Magyarország.</b>														
1	Besztercebánya ...	14	5.688	26	326	6.040	1.976	—	—	1.976	21.530	—	307	21.837
2	Zsarnócza ...	8	1.679	354	88	2.121	889	18	140	1.047	6.911	346	223	7.480
3	Máram.-Sziget ...	24	8.182	175	—	8.357	2.251	15	72	2.338	57.920	950	81	58.951
4	Bustyaháza ...	12	4.308	305	15	4.628	1.739	—	83	1.822	21.352	672	138	22.162
5	Kolozsvár ...	12	5.950	490	5	6.445	707	—	—	707	12.565	829	73	13.467
6	Szász-Sebes ...	10	1.736	83	7	1.826	530	25	43	598	6.545	176	373	7.094
7	Lugos ...	75	8	501	862	1.371	294	793	1.166	2.253	1.544	3.426	9.135	14.105
8	Orsova ...	8	899	115	68	1.082	248	—	23	271	6.080	467	154	6.701
9	Liptó-Ujvár ...	6	5.132	—	—	5.132	1.417	—	—	1.417	17.567	—	9	17.576
10	Ungvár ...	6	1.181	794	10	1.985	294	—	—	294	4.941	250	8	5.199
11	Nagy-Bánya ...	5	1.682	57	101	1.840	453	15	10	478	7.987	298	220	8.505
12	Lippa ...	24	63	907	459	1.429	30	75	168	273	771	989	462	2.222
13	Sóvár ...	11	1.563	673	25	2.261	1.080	21	23	1.124	4.944	961	57	5.962
14	Gödöllő ...	39	233	736	773	1.742	187	—	423	610	1.075	1.234	1.600	3.909
15	Apatin ...	4	—	122	1.716	1.838	—	217	3.758	3.975	1	1.842	9.352	11.195
	Összesen ...	258	38.304	5.338	4.455	48.097	12.095	1.179	5.909	19.183	171.733	12.440	22.192	206.365
<b>II. Horv.-Szlav.-országok.</b>														
16	Zágráb ...	1	242	39	—	281	—	—	—	—	928	13	3	944
17	Otocsász ...	1	785	—	—	785	—	—	—	—	1.658	—	—	1.658
18	Vinkovcze ...	—	—	—	—	—	—	—	15	15	—	—	35	35
	Összesen ...	2	1.027	39	—	1.066	—	—	15	15	2.586	13	38	2.637
	Főösszeg ...	260	39.331	5.377	4.455	49.163	12.095	1.179	5.924	19.198	174.319	12.453	22.230	209.002

## 54. A kincstári erdőbirtokok területe művelési ágak szerint és az erdőbirtokok értéke 1898-ban.

Folyó szám	A kincstári erdőhatósági kerület	Bel- telek	Szán- tőföld	Rét	Legelő	Havasi legelő	Termé- ketlen	A nem erdőte- rület összege	Erdő	Az erdőható- sági ke- rület összes területe	Az erdőbir- tokok összes értéke
<b>I. Magyarország.</b>											
1	Besztercebányai erdőig.	197	1.443	3.757	1.331	3.560	673	10.961	81.556	92.517	24.392
2	Zsarnóczai erdőhivatal	61	366	1.662	528	—	140	2.757	32.810	35.567	7.643
3	Máramarosszig. erdőig.	228	955	2.796	1.656	21.846	1.095	28.576	137.225	165.801	14.478
4	Bustyaházai erdőhiv. ...	102	289	1.775	698	6.023	692	9.579	101.481	111.060	10.031
5	Kolozsvári erdőigazg. ...	54	208	916	3.237	4.116	666	9.197	124.929	134.126	4.960
6	Szászsebesi erdőhivatal	350	184	100	4.248	8.247	1.164	14.293	100.840	115.133	5.242
7	Lugosi erdőigazgatóság	91	771	1.423	8.557	—	1.013	11.855	46.031	57.886	6.072
8	Orsovai erdőhivatal ...	73	18	846	1.010	4.409	1.574	7.930	145.888	153.818	2.649
9	Liptóújvári főerdőhiv. ...	111	141	1.032	465	8.358	3.085	13.192	51.873	65.065	20.563
10	Ungvári » ...	141	2.048	5.319	2.185	1.202	1.352	12.247	96.458	108.705	2.549
11	Nagybányai » ...	427	39	782	1.483	1.114	163	4.008	49.875	53.883	3.125
12	Lippai » ...	162	1.228	553	383	—	1.377	3.703	64.680	68.383	7.267
13	Sóvári » ...	143	315	702	229	—	384	1.773	46.549	48.322	10.931
14	Apatini » ...	28	39	—	1.958	—	4.312	6.337	18.699	25.036	16.804
15	Gödöllői » ...	84	349	301	524	—	156	1.414	19.308	20.722	9.311
	Összesen ...	<b>2.252</b>	<b>8.393</b>	<b>21.964</b>	<b>28.492</b>	<b>58.875</b>	<b>17.846</b>	<b>137.822</b>	<b>1.118.202</b>	<b>1.256.024</b>	<b>146.017</b>
<b>II. Horv.-Szlavonors.</b>											
16	Zágrábi erdőigazgat. ...	38	16	33	73	—	1.382	1.542	130.367	131.909	17.222
17	Vinkovczei főerdőhiv. ...	9	1.033	478	2.484	—	5.826	9.830	62.660	72.490	41.678
18	Otocsaczi erdőhivatal ...	5	2	9	—	—	2.582	2.598	94.109	96.707	1.284
	Összesen ...	<b>52</b>	<b>1.051</b>	<b>520</b>	<b>2.557</b>	<b>—</b>	<b>9.790</b>	<b>13.970</b>	<b>287.136</b>	<b>301.106</b>	<b>60.184</b>
	Főösszeg ...	<b>2.304</b>	<b>9.444</b>	<b>22.484</b>	<b>31.049</b>	<b>58.875</b>	<b>27.636</b>	<b>151.792</b>	<b>1.405.338</b>	<b>1.557.130</b>	<b>206.201</b>

## 55. A kincstári erdők megoszlása a főbb fajok szerint.

Folyó szám	A kincstári erdőhatósági kerület	Az erdőhatóság ke- rületéhez tartozó összes terület ki- terjedése	Az összes erdőterületből esik							erdőkre összesen
			a használaton kívül álló er- dőkre	a rendes használat alatt levő						
				tölgy-		fenyő-	bükk- és más kemény lombfa-	fűz-, nyár- és más lágy lombfa-	erdőkre összesen	
				szál-	raj-					
h e k t á r o k b a n										
<b>I. Magyarország.</b>										
1	Besztercebányai erdőig.	81.556	4.149	6.134	—	69.573	1.700	—	77.407	
2	Zsarnóczai erdőhiv. ...	32.810	349	43	—	2.785	29.633	—	32.461	
3	Máramarosszig. erdőig.	137.225	26.523	2.288	—	74.504	33.910	—	110.702	
4	Bustyaházai erdőhiv. ...	101.481	16.717	2.180	—	44.298	38.286	—	84.764	
5	Kolozsvári erdőigazg. ...	124.929	7.178	5.858	325	55.530	56.038	—	117.751	
6	Szászsebesi erdőhivatal	100.840	13.280	8.051	24	29.390	50.095	—	87.560	
7	Lugosi erdőigazgatóság	46.031	8.732	20.885	65	18	12.871	3.460	37.299	
8	Orsovai erdőhivatal ...	145.888	23.404	9.073	—	12.182	101.229	—	122.484	
9	Liptóújvári főerdőhiv. ...	51.873	9.174	—	—	42.699	—	—	42.699	
10	Ungvári » ...	96.458	2.348	5.906	—	17.917	70.287	—	94.110	
11	Nagybányai » ...	49.875	3.323	1.609	—	—	44.943	—	46.552	
12	Lippai » ...	64.680	5.708	32.320	111	210	25.270	1.061	58.972	
13	Sóvári » ...	46.549	731	6.944	831	13.555	24.488	—	45.818	
14	Apatini » ...	18.699	1.697	9.443	—	—	—	7.559	17.002	
15	Gödöllői » ...	19.308	560	17.282	1.012	—	454	—	18.748	
	Összesen ...	<b>1.118.202</b>	<b>123.873</b>	<b>128.016</b>	<b>2.368</b>	<b>362.661</b>	<b>489.204</b>	<b>12.080</b>	<b>994.329</b>	
<b>II. Horv.-Szlavonors.</b>										
16	Zágrábi erdőigazgat. ...	130.367	—	9.681	—	—	120.686	—	130.367	
17	Vinkovczei főerdőhiv. ...	62.660	—	53.351	—	—	9.309	—	62.660	
18	Otocsaczi erdőhivatal ...	94.109	33.602	—	—	6.604	53.903	—	60.507	
	Összesen ...	<b>287.136</b>	<b>33.602</b>	<b>63.032</b>	<b>—</b>	<b>6.604</b>	<b>183.898</b>	<b>—</b>	<b>253.534</b>	
	Főösszeg ...	<b>1.405.338</b>	<b>157.475</b>	<b>191.048</b>	<b>2.368</b>	<b>369.265</b>	<b>673.102</b>	<b>12.080</b>	<b>1.247.863</b>	

## 56. A kincstári erdők vágásterületei és fatermése, valamint pénzügyi eredményei az 1898. évben.

Folyó száma	A kincstári erdőhatósági kerület	Kihasználható volt összesen	Ebből tényleg kihasználtatott	Kihasználatlanul maradt	Az év folyamán tényleg kihasznált vágásterületeken termeltetett			Értékeiketől visszamaradt az 1898. évi vágásterületeken	A kihasználatlanul maradt vágásterületeken becsült szarint van	A zárszámadás adatai szerint volt		
					épület és tűzifa	tűzifa	összesen			kiadás	bevétel	előleg-ill. hiány
					erdőterület hektár					t ö m ö r k ö b m é t e r f a t ö m e g		
<b>I. Magyarorszag.</b>												
1	Beztercezbánya	725	562	163	146.521	134.739	281.260	29.774	80.516	1.196	1.723	527
2	Zsarnóca ... ..	471	370	101	55.596	101.059	156.655	—	34.882	585	829	244
3	Máramaros-Sziget ... ..	1.725	1.051	674	189.545	177.330	366.875	5.676	239.385	1.313	1.749	436
4	Bustyaháza ... ..	879	485	394	80.565	50.275	130.840	5.270	130.130	620	609	— 11
5	Kolozsvár ... ..	3.642	1.863	1.779	68.069	224.550	292.619	86.871	455.365	758	997	239
6	Szász-Sebes ... ..	2.065	588	1.477	44.808	112.662	157.470	24.776	445.989	595	759	164
7	Lugos ... ..	1.889	867	1.022	37.943	86.652	124.595	—	286.746	393	620	227
8	Orsova ... ..	4.086	878	3.208	50.354	191.622	241.976	14.264	1.016.993	171	368	197
9	Liptó-Ujvár ... ..	347	347	—	88.614	39.960	128.574	—	—	401	887	486
10	Ungvár ... ..	5.723	1.808	4.415	69.593	182.260	251.853	33.906	1.043.067	1.209	1.362	153
11	Nagy-Bánya ... ..	1.769	205	1.564	6.060	55.695	61.755	240	718.246	364	419	55
12	Lippa ... ..	921	650	271	5.087	124.360	129.447	—	85.095	327	457	130
13	Sóvár ... ..	864	750	114	101.293	80.046	181.339	94.107	49.056	560	803	243
14	Apatin ... ..	706	240	466	4.550	33.666	38.216	—	36.500	211	584	373
15	Gödöllő ... ..	177	171	6	1.190	26.139	27.329	120	8.175	301	283	— 18
	Összesen ... ..	<b>25.989</b>	<b>10.335</b>	<b>15.654</b>	<b>949.788</b>	<b>1.621.015</b>	<b>2.570.803</b>	<b>295.004</b>	<b>4.630.145</b>	<b>9.004</b>	<b>12.449</b>	<b>3.445</b>
<b>II. Horvát-Szlavonország.</b>												
16	Zágráb ... ..	2.168	1.270	898	112.231	229.514	341.745	111.829	312.311	433	1.097	664
17	Vinkovcze ... ..	1.051	875	176	126.306	152.856	279.162	—	43.996	432	3.485	3.053
18	Otocsász ... ..	3.491	416	3.075	12.860	19.478	32.338	20.817	470.613	233	156	— 77
	Összesen ... ..	<b>6.710</b>	<b>2.561</b>	<b>4.149</b>	<b>251.397</b>	<b>401.848</b>	<b>653.245</b>	<b>132.646</b>	<b>826.920</b>	<b>1.098</b>	<b>4.738</b>	<b>3.640</b>
	Mindössze ... ..	<b>32.699</b>	<b>12.896</b>	<b>19.803</b>	<b>1.201.185</b>	<b>2.022.863</b>	<b>3.224.048</b>	<b>427.650</b>	<b>5.457.065</b>	<b>10.102</b>	<b>17.187</b>	<b>7.085</b>

## 57. A kincstári erdők kiterjedésének és értékének változása 1890-től 1898-ig.

É v	Az állami erdőbirtokoknak összes					
	kiterjedése hektár	értéke korona	kiterjedése hektár	értéke korona	kiterjedése hektár	értéke korona
	Magyarország		Horvát-Szlavonországok		Magyarbirodalom	
Az 1890. év végén ... ..	1,299.542	146,400.280	339.139	59,987.051	1,638.681	206,387.331
» 1891. » » ... ..	1,300.239	146,480.690	339.138	60,006.567	1,639.377	206,487.257
» 1892. » » ... ..	1,314.416	146,584.254	317.590	60,037.715	1,632.006	206,621.969
» 1893. » » ... ..	1,298.021	145,595.242	312.137	60,057.676	1,610.158	205,652.918
» 1894. » » ... ..	1,295.077	145,522.817	307.143	60,059.954	1,602.220	205,582.771
» 1895. » » ... ..	1,293.386	145,406.689	307.651	60,064.355	1,601.037	205,471.044
» 1896. » » ... ..	1,287.187	146,258.645	302.946	60,096.627	1,590.133	206,355.272
» 1897. » » ... ..	1,285.252	146,810.336	303.470	60,096.627	1,588.722	206,906.963
» 1898. » » ... ..	1,256.024	146,017.421	301.106	60,184.456	1,557.130	206,201.877



Magyarország területi egységei	Terület (km <sup>2</sup> )	Népesség (fő)	Gazdaságok száma	Gazdaságok területi elhelyezkedése		Gazdaságok területi elhelyezkedése	Gazdaságok területi elhelyezkedése
				Magyarország területén	Magyarországon kívül		
I. Budapest	525	1 000 000	1	1	1	1	
II. Magyarországi gazdaságok	100 000	10 000 000	100	100	100	100	
III. Külföldi gazdaságok	100 000	10 000 000	100	100	100	100	
IV. Összesen	200 000	20 000 000	200	200	200	200	







